

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ceylan AKCAN

EDMUND HUSSERL'İN FENOMENOLOJİK YÖNTEMİNDE FELSEFİ SAĞALTIM'IN
(DANIŞMANLIĞIN) İMKÂNI

Felsefe Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ceylan AKCAN

EDMUND HUSSERL'İN FENOMENOLOJİK YÖNTEMİNDE FELSEFİ SAĞALTIM'IN
(DANIŞMANLIĞIN) İMKÂNI

Danışman

Prof. Dr. Şahin FİLİZ

Felsefe Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ceylan AKCAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Felsefe Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Süleyman DÖNMEZ (İmza)

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Şahin FİLİZ (İmza)

Üye :Doç. Dr. Suat soner ERENÖZLÜ (İmza)

Üye : Doç. Dr. Kemal ÇİNÇİN (İmza)

Üye : Doç.Dr. Özlem TOPCAN (İmza)

Tez Başlığı: Edmund Husserl'in Fenomenolojik Yönteminde Felsefi Sağaltım'ın
(Danışmanlığın) İmkânı

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 12/12/2025

Mezuniyet Tarihi : 25/12/2025

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Edmund Husserl’in Fenomenolojik Yönteminde Felsefi Sağaltımın (Danışmanlığın) İmkânı” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Ceylan AKCAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

.... / / 20...

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Ceylan AKCAN
Öğrenci Numarası	202152032004
Anabilim Dalı	Felsefe
Programı	Doktora
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Şahin FİLİZ
Doktora Tez/Yüksek Lisans Tez/Dönem Projesi Başlığı	
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: % 4 Alıntılar dahil: %7
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 232 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Şahin FİLİZ İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
TEŞEKKÜR.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Psikolojizm ve Mantıksal İrdeleniş.....	25
1.2. Husserl'in Psikolojizm Eleştirisi Çerçevesinde Felsefi Danışmanlık ve Psikoterapinin Farklılıkları.....	30
1.3. Husserl'in Fenomenolojisi: Yöntem ve Temel Kavramlar.....	43
1.3.1. Fenomenoloji Kavramı.....	43
1.3.2. Epoché Yöntemi.....	49
1.3.3. Transandantal Özne.....	62
1.3.4. Yönelimsellik.....	68
1.3.5. Noema ve Noesis.....	77

İKİNCİ BÖLÜM

FELSEFİ DANIŞMANLIKTAKİ FENOMENOLOJİNİN ROLÜ

2.1. Fenomenolojik Yöntem ve Felsefi Danışmanlık.....	83
2.1.1. Fenomenolojik Yöntem.....	83
2.1.2. Felsefi Danışmanlık/Sağaltım.....	88
2.2. Fenomenolojik Bir Pratik Olarak Epoché: Felsefi Danışmanlıkta İntermissio'nun Kullanımı.....	108
2.2.1. Varsayımlar.....	120
2.2.2. Önyargılar.....	123
2.2.3. Kör Noktalar (Fark Edilemeyen Noktalar).....	126
2.3. Fenomenolog ve Felsefi Danışman: Epoché'nin Derinliğinden İntermissio'nun Yükselişine.....	134
2.4. Bilincin Yönelimsel Yapısı (Yönelimsellik) ve Fenomenolojiden Felsefi Danışmanlığa Yönelimler'in Rolü.....	141
2.4.1. Olumlu Yönelimler.....	145
2.4.2. Olumsuz Yönelimler.....	149
2.5. Transandantal Özne: İntermissio Yönteminin Uygulandığı Birey Olarak Dönüşüm Süreci.....	153

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FELSEFİ DANIŞMANLIĞIN FENOMENOLOJİK YÖNTEM İLE ELE ALINMASI

3.1. Fenomenolojik Yöntemin Felsefi Danışmanlıkla Uyumlu Olması.....	164
3.2. Fenomenolojik Yöntemin Felsefi Danışmanlığa Sağladığı İmkânlar.....	170
3.3. Fenomeolojik Yöntemin Uygulamadaki Zorlukları ve Sınırlılıkları.....	176

SONUÇ.....	179
------------	-----

KAYNAKÇA.....	182
---------------	-----

ÖZGEÇMİŞ.....	191
---------------	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1 Noesis ve Noema Arasındaki Yapı ve İşlevler.....	81
Şekil 2. 1 Felsefi Danışmanlığın Felsefi Disiplinlerle İlişkisi.....	94
Şekil 2. 2 Ipsos Küresel Sağlık Hizmetleri Raporu.....	97

ÖZET

Bu çalışma, Edmund Husserl'in fenomenolojik yönteminin teorik çerçevesini felsefi danışmanlık alanında pratik bir uygulamaya dönüştürme imkânını araştırmayı amaçlamaktadır. Felsefi danışmanlık, bireylerin zihinsel, düşünsel ve inançsal düzeyde karşılaştıkları sorunlara felsefi bir perspektiften yaklaşarak, onların anlam arayışlarını, varoluşsal problemlerini ve kimlik krizlerini sağlıklı bir şekilde iyileştirmeyi amaçlayan özgün bir danışmanlık biçimidir. 1980'li yıllardan itibaren sistematik bir uygulama alanı kazanan bu disiplin, felsefenin kavramsal araçlarını ve çeşitli filozofların düşünsel mirasını bireylerin içsel dönüşümlerine rehberlik etmek üzere kullanılmaktadır. Her ne kadar fenomenoloji, öznel deneyimin yapılarını açığa çıkarmayı hedefleyen güçlü bir yöntem sunuyor olsa da onun ontolojik ve epistemolojik temelleri, pratik danışmanlık süreçlerine doğrudan uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın özgünlüğü, kuramsal bir yöntem olarak yapılandırılan fenomenolojinin, uygulamaya dayalı bir alan olan felsefi danışmanlık pratiğine nasıl aktarılabilceğini ortaya koymak ve bu geçişi mümkün kılacak yöntemsel bir çerçeve sunmaktır. Bu amaçla geliştirilen "Intermissio" adlı özgün yöntem, fenomenolojik yaklaşımın teorik gücünü felsefi danışmanlık bağlamında işlevsel hale getiren, hem kuramsal hem de pratik düzeyde kullanılabilir bir model olarak önerilmektedir. Intermissio yöntemi, danışmanlık sürecinde Husserl'in epoché yöntemini merkeze alarak, bireyin yaşantılarını yargıdan uzak, dikkatli bir farkındalıkla yeniden anlamlandırmasını hedeflemektedir. Danışanın sahip olduğu önyargılar, varsayımlar ve anlam sapmalarına yönelik eleştirel bir bilinç geliştirmesini sağlamaktadır. Bu yöntem, bilişsel farkındalık yaratmakla birlikte bireyin etik yönelimleri ve varoluşsal konumlanışı üzerinde de dönüştürücü bir etki yaratmayı hedeflemektedir. Intermissio, düşünsel bir açıklık yaratmanın ötesinde, bireyin yaşantısal yapısını sorgulamasını ve bu yapıyı yeniden inşa etmesini sağlayan terapötik bir bilinç pratiği işlevi görmektedir. Çalışma, felsefi danışmanlık alanına kavramsal düzeyde katkı sunmakla birlikte uygulamada kullanılabilecek sistemli bir yöntem önererek, bu alanın kurumsallaşma sürecine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda geliştirilen Intermissio yönteminin, gelecekte yapılacak çalışmalarda ilham kaynağı olarak, felsefi danışmanlık alanındaki kuramsal ve pratik uygulamaların gelişimine yön veren etkili bir temel oluşturması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Felsefi Danışmanlık, Fenomenoloji, Epoché, Intermissio, Husserl.

SUMMARY

THE POSSIBILITY OF PHILOSOPHICAL HEALING (COUNSELLING) IN EDMUND HUSSERL'S PHENOMENOLOGICAL METHOD

This study investigates the feasibility of translating Edmund Husserl's phenomenological method into a practical framework within the domain of philosophical counselling. Philosophical counselling constitutes a distinctive form of intervention aimed at supporting individuals' meaning-making processes by addressing issues encountered at mental, intellectual, and belief-related levels through a philosophical lens. Since its emergence in the 1980s, this discipline has developed into a systematic field of practice, employing philosophical conceptual tools and the intellectual heritage of diverse philosophers to facilitate inner transformation. Although phenomenology offers a rigorous methodological approach to uncovering the structures of subjective experience, its ontological and epistemological premises present challenges for direct application within practical counselling contexts. Against this backdrop, the present study's original contribution lies in elucidating how phenomenology, primarily a theoretical method, can be effectively adapted to the practice-oriented field of philosophical counselling by proposing a methodological framework to support this transition. The study introduces a novel method termed 'Intermissio,' designed to operate at both theoretical and practical levels, thereby rendering the phenomenological approach functional within philosophical counselling. Central to the Intermissio method is the deployment of epoché during the counselling process, facilitating clients' re-interpretation of their experiences with heightened awareness and suspension of judgment. This method cultivates critical awareness of entrenched prejudices, assumptions, and misinterpretations, aiming not only to foster cognitive insight but also to effect transformative shifts in ethical orientation and existential positioning. Intermissio thereby functions as a therapeutic consciousness practice that transcends intellectual clarification, enabling individuals to critically interrogate and reconstruct their experiential frameworks. The study contributes conceptually to the theory of philosophical counselling and seeks to advance the institutionalisation of the field by proposing a systematic, practice-oriented method. Accordingly, the Intermissio approach is posited as a foundational model to guide the further development of theoretical and applied practices within philosophical counselling, warranting more comprehensive exploration in future research.

Key Words: Philosophical Counselling, Phenomenology, Epoché, Intermissio, Husserl.

TEŞEKKÜR

Öncelikle, beni bu seviyeye ulaştırmak için daima yanımda olan, gelişimime sürekli destek verip beni cesaretlendiren canım babama gönülden teşekkür ederim. Doktora sürecim boyunca her anlamda yanımda olan, başarımlarım konusundaki sarsılmaz inancıyla bana güç veren, her tükenişimde ilham kaynağım olan sevgili eşim İhsan'a en derin şükranlarımı sunarım. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında değerli bilgi ve birikimini benimle cömertçe paylaşan, yalnızca danışmanım değil aynı zamanda akademik rehberim olarak bana her zaman destek olan saygıdeğer Prof. Dr. Şahin Filiz'e teşekkürü borç biliyorum. Bu çalışmamın şekillenmesinde önemli katkıları sunan ve yol gösteren Prof. Dr. Hasan ASLAN, Prof. Dr. Süleyman DÖNMEZ ve Doç. Dr. Suat Soner ERENÖZLÜ'ye ayrıca teşekkür ediyorum.

GİRİŞ

Fenomenolojik yöntemin felsefi danışmanlık alanındaki imkânlarını sorgulamak ve bu alanda araştırmalar yapmak, bireyin öznel deneyimlerine doğrudan ve sistematik bir şekilde odaklanmayı, bu deneyimleri anlamayı ve açıklamayı zorunlu kılmaktadır. Her bireyin yaşantısının anlamını çözümlemek, aynı zamanda felsefi bir keşif sürecini de beraberinde getirmektedir. Felsefe tarihi incelendiğinde, pek çok felsefi akımın temel olarak insan yaşamına dair sorunlarla ilgilendiği görülmektedir. Hakikat nedir? Mutluluk nedir? İyi yaşam nasıl mümkün olur? gibi sorulara yanıt aradığı görülmektedir. Bu sorular ışığında, felsefi danışmanlık günümüz dünyasında önemli ve özgün bir çalışma alanı olarak, bireylerin zihinsel, düşünsel ve inançsal açıdan sağlıklı bir yaşam sürmelerini desteklemek ve iyi yaşamın olanaklarını araştırmak için ortaya çıkmıştır.

Felsefi danışmanlık, insan yaşamına dair sorunların felsefi yöntem ve teknikler aracılığıyla ele alındığı analitik ve diyalogik bir süreç olarak tanımlanabilmektedir (Šulavíková, 2015: 474). Bu süreç, bireylerin derin düşünsel ve duygusal sorunlarını anlamalarına ve çözüm yolları geliştirmelerine imkân tanırken, aynı zamanda felsefi düşüncenin günlük hayatla bütünleşmesini mümkün kılmaktadır. Yaşamın temel sorularına daha kapsamlı ve tutarlı yanıtlar aramaktadır. Felsefi danışmanlık, ilk kez 1982 yılında Almanya’da Achenbach tarafından sistematik bir biçimde ortaya konmuş ve daha sonra Amerika’da Lou Marinoff, Fransa’da Oscar Brenifier, İsrail’de Ran Lahav ile Almanya’da Peter Raabe gibi önde gelen isimler aracılığıyla küresel ölçekte yaygınlık kazanmıştır. Türkiye’de ise felsefi danışmanlık giderek yaygınlaşmakta ve bu alan birçok akademik çalışmaya konu olmaktadır. Türkiye’de felsefi danışmanlık alanındaki ilk özgün eser, Şahin Filiz’in “Felsefi Sağaltım” adlı çalışmasıdır. Bu eser hem alanın özgünlüğünü ortaya koymakta hem de akademik literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır.

Yaşam bir bütündür. Yaşamın bütünlüğünü göz önünde bulundurulduğunda, bireyin ruhsal, bedensel ve düşünsel sağlığının iyi olması bu bütünlüğü korumak açısından önemlidir. Bu yaşam bütünlüğü içerisinde bireyin yaşadığı her olumsuzluk tüm yaşam alanına etki etmektedir. Bu nedenle birey, kendisini iyi tanımalı, düşüncelerini mantıksal düzlemde analiz etmeli, duygularını kontrol etmeli ve iç dünyasını buna göre şekillendirmelidir. Felsefenin yaşamsal konuları irdeleyen bir disiplin olması, onun bir yaşam sanatı olduğunu göstermektedir. Felsefe, bir yaşam sanatı olarak, birey ve toplumun karşılaştığı sorunlara odaklanmalı ve bu sorunlara yönelik gerekli yöntemleri uygulamalıdır. Lou Marinoff’un ifadesiyle, felsefe bireyin kendi inançlarından, önyargılarından ve alışkanlıklarından

kaynaklanan acılardan kurtulmasına ve bu acıların nedenlerini anlamasına yardımcı olmaktadır (Marinoff, 2007: 32). Felsefi danışmanlık, insan sağlığına yöneldiğinde, psikoterapötik müdahalelerin yükünü hafifletme potansiyeline sahip olmakla birlikte, bu alana anlamlı katkılar sunmaktadır. Ancak bu katkı, felsefi danışmanlığı psikoterapiye alternatif bir tedavi yöntemi olarak konumlandırmak anlamına gelmemelidir. Felsefi danışmanlık ile psikolojik danışmanlık arasındaki ilişki, özellikle Elliot D. Cohen'in yaklaşımı bağlamında, bu çalışmanın kuramsal çerçevesi açısından açıklayıcı bir zemin oluşturmaktadır. Cohen, felsefi danışmanlığın teorik bir uğraş olmaktan ziyade, terapötik bir yönü bulunan uygulamalı bir alan olduğunu ifade etmektedir. Özellikle Rasyonel-Duygusal Davranış Terapisi ile yapısal benzerlikler taşıyan bu yaklaşım, bireyde gözlemlenen duygusal ve davranışsal problemlerin ardındaki mantıksal safhaları tespit edip dönüştürmeye odaklanmaktadır. Cohen'in dikkat çektiği üzere, psikoloji ile felsefe arasında keskin bir ayrım yapmak hem teorik düzeyde indirgemeci hem de pratik açıdan işlevsizdir (Cohen, 2013: 11). Dolayısıyla felsefi danışmanlık, söz konusu iki disiplini bütünleştirerek, bireyin yaşantısal problemlerine hem mantıksal çözümleme hem de etik-değersel değerlendirme süreçleri aracılığıyla kapsamlı bir müdahale imkânı sunmaktadır. Bu kuramsal arka plan, çalışmamda felsefi danışmanlığın teorik temellerini, uygulamaya dönük boyutlarıyla birlikte ele almayı mümkün kılmaktadır.

Felsefi danışmanlık, bilimsel bir girişim olmaktan ziyade felsefi bir girişimdir. Herhangi bir hakikati, kanıtı veya bir tezi kanıtlamak amacıyla değildir. Sorunlu inançlar, tutumlar ve hastalıklı davranışlara yol açan sebepleri, felsefi bir düzlemde tartışarak, eleştirerek ve çıkarım yaparak, bireye bu düzlemde bir danışmanlık hizmeti sunmak niyetindedir. Psikiyatr ilaç kullanımıyla iyileşmeyi mümkün kılarken, psikoloji ise terapi yöntemleriyle iyileştirmeyi amaçlamaktadır. Daha açık bir ifadeyle eğer kişinin yaşamındaki sorunlar, psikolojik, sosyal ya da doğal süreçlerle ilişkiliyse, felsefi danışmanlığın bu alanda yapabileceği pek de bir şey bulunmamaktadır. Felsefi danışmanlık, uyguladığı yöntemler ve ele aldığı konular bakımından psikoloji ve psikoterapiden farklıdır. Felsefi danışmanlık, yaşam sorunlarının çoğu zaman yanlış fikirler, inançlar ve dünya görüşlerinden kaynaklandığını kabul etmektedir. Bu fikirlerin eleştirel bir şekilde incelenip gözden geçirilmesiyle, kişinin yaşadığı sorunların hangi düşünce hatalarından ve yanlış inançlarından kaynaklandığı ortaya çıkarılıp, bunların üstesinden nasıl gelinebileceği ve hangi yöntemleri kullanacağı daha açık bir hale gelmektedir (Padin, 2013: 25). İlaç tedavisi gerektiren hastaların bilişsel terapi ile tedavi edilemeyeceği gibi, varoluşsal kaygılar yaşayan, düşünsel çatışmaların üstesinden gelemeyen bireylerde yalnızca psikoterapi veya ilaç tedavisi ile tedavi edilememektedir. Bunun birlikte kimlik krizi içinde olan, etik ve ahlaki ikilemlerle karşılaşan, dini ve felsefi sorularla ilgilenen, içsel çatışmalar yaşayan,

duygusal ve d    nsel zorluklarla başa çıkmaya çalışan bireyler de yalnızca psikoterapi veya ilaç tedavisi ile tedavi edilemez. Bu tür durumlarda, söz konusu bireylerin felsefi danışmanlık hizmetlerinden yararlanması daha uygun olarak değerlendirilmektedir. Felsefi danışmanlık bu yönüyle kendine özgü felsefi yöntemlerle insan sağlığına katkı sağlayan farklı bir disiplindir.

Felsefi danışmanlık, hayatı anlamlandırmaya ve kişisel sorunlara pratik çözümler sunan kökenleri antik felsefeye dayanan bir alandır. Bu danışmanlık sürecinin temel amacı, bireyin klinik düzeyde hastalık seviyesine gelmesini önlemek ve hastalığa yol a  abilecek yanlış inançlar, d    nceler ve duyguları çeşitli felsefi yöntemler aracılığıyla iyi olma halini sağlamaktır (Tarcha  a, 2024: 88). Felsefi danışmanlık, d    nsel iyileşmeyi ve zihinsel olarak ki  şinin kendisini yeniden inşa etmesine katkı sağlamaktadır. Bireyin yaşam yolculuğunu olumsuz etkileyen varoluşsal sorunlar, acı ve kaygı durumları, yanlış inanç, d    nce kalıpları ve olumsuz duygusal durumları fenomenolojik bir yaklaşımla yeniden ele almaktır. Fenomenoloji bireyin deneyimlerine odaklanan, bu deneyimler üzerine incelemede bulunan bir alandır. Fenomenolojik yöntem, felsefi danışmanlık pratiğinde danı  şanın yaşantılarını   n yargılardan arındırarak, öznel deneyimler temelinde anlaşılmasını sağlayan önemli bir yöntemdir. Bu durum danı  şanın fikir dünyasına doğrudan ve tarafsız bir şekilde değerlendirilme imkânı sağlamaktadır. Tim LeBon'un bu konudaki görüşleri, fenomenolojinin felsefi danışmanlıkta bir metodolojik tercih olmasıyla birlikte, etik bir sorumluluk olduğunu vurgulaması bakımından son derece önemlidir. LeBon'a göre, fenomenolojik yaklaşım, danı  şanın deneyim sürecinin derinleşmesini sağlayan açıklayıcı sorularla danı  şanın bireysel anlamlarını açıklamaya yönelik titiz bir çabayı ifade etmektedir. Bu sayede danışmanlık ili  şisinin etkinliğini artmaktadır (LeBon, 2001: 18). Dolayısıyla LeBon'un fenomenolojiye verdiği bu merkezi önem, felsefi danışmanlıkta danı  şanın içsel dünyasına duyarlı, anlam odaklı ve etik temelli bir yaklaşımın geliştirilmesi açısından temel bir referans noktasıdır. Literatürde fenomenoloji'nin bu işlevsel yönünün pratik yaşama uygulanmasıyla ilgili araştırmalar sınırlı olduğu için bu çalışma, o boşluğu doldurmak amacındadır. Çalışmamızın temel problemi, Edmund Husserl'in ontolojik ve epistemolojik alanda kullandığı fenomenolojik epoche'nin, felsefi danışmanlık sürecinde nasıl uygulanabilirliği ve bu yöntemin, felsefi danışmanlığa nasıl katkı sunduğu meselesidir. Bu süreçte, danı  şanın yaşam dünyasını anlamlandırmasına imkân tanıyan bir sorgulama biçimi olarak fenomenolojik yöntem değerlendirilmiş olup, özellikle epoch   yönteminin bireyin yerleşik anlam yapılarını askıya alarak yeniden d    nmesini mümkün kılan bir yöntemsel araç olarak işlev görebileceği gösterilecektir. Ancak Husserl'in bu teorik ve radikal yapıya sahip olan yöntemini doğrudan pratik hayata uygulamanın güç olması, "Intermissio" adı verilen özgün bir yöntemin ortaya konmasını gerekli kılmıştır. Bu yöntem

Husserl'in epochesinin derinliğinden beslenerek, felsefi danışmanlığa kazandırılan bir yöntem olarak önemli bir konumdadır. Önermiş olduğum intermissio yöntemi; çalışmanın özgünlüğünü ortaya koyarak, fenomenolojinin pratik yaşama nasıl uygulandığını göstermektedir. Böylece felsefi danışmanlık alanı ile ilgili çalışmalarda danışanların, bilinçli bir dönüşüm sürecine direnen ya da yerleşik önyargılarla düşünme biçimini sürdüren bireylerde, düşünsel kalıpların sorgulanmasını sağlayan etkili bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır. Bu araştırma herhangi bir veri toplama kullanılmadan, yalnızca nitel araştırma ve kuramsal çözümleme yöntemi kullanılmıştır.

Felsefi danışmanlık, bilinçli deneyimlerle ilgili iddialarda bulunan, teoriler geliştiren ve dünya görüşlerini yansıtan deneyim ve düşünceler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Felsefi danışmanlık insanı, temel gerekçelerle hareket eden “mantıklı” varlıklar olarak ele almaktadır (Padin, 2013: 27). Bu görüş, Husserl'in “*Mantıksal Araştırmalar*” adlı eserinin temel problemidir. Husserl (2001: 40-55), psikolojik temelli bir yaklaşımın ötesine geçerek, dilin ve düşüncelerin mantıksal yapısının, insan bilincinin doğrudan deneyimleriyle nasıl örtüştüğünü ve anlamın nasıl nesnel hale geldiğini anlamaya çalışmaktadır. Husserl'in amacı, bilinçli deneyimlerin psikolojik ya da içsel gözlemlerle sınırlı kalmayarak, mantıksal ve objektif bir temele dayanarak yapılandırılmasını sağlamaktır. Bu nedenle Husserl, felsefi düşüncenin temellerini sağlamlaştırmak ve doğru bir düşünme yönteminin geliştirilmesini sağlamak amacıyla mantığa büyük bir önem atfetmiştir. Çünkü mantık, düşünme, yargılama, çıkarım yapma, bilme, kanıtlama ve hakikat arayışında başvurulacak bir disiplindir ve düşüncenin doğruluğunu güvence altına almak için gerekli bir temeldir. Husserl'e göre, mantık yalnızca ne düşündüğümüze değil, aynı zamanda nasıl düşünmemiz gerektiğine de karar veren bir disiplindir. Bu yaklaşım, felsefi danışmanlıkta da önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü felsefi danışmanlık, bireylerin düşünsel süreçlerini, yalnızca psikolojik ya da duygusal faktörlere dayalı olarak değil, mantıklı bir şekilde yönlendirmeye odaklanmaktadır. Bu durum bireylerin ne düşündüğünden ziyade nasıl düşünmesi gerektiğini öğreten ve bunu önceleyen bir durumdur. Felsefi danışmanlığın mantıksal bir temele dayanmasını öngören Elliot D. Cohen'in yaklaşımı, mantığın terapötik süreçlerde merkezi bir rol oynadığına dair güçlü bir inanca dayanmaktadır (Cohen, 2013: 9). Cohen, birçok duygusal ve davranışsal sorunun temelinde mantıksal hataların ve zayıf akıl yürütmenin yattığını savunmaktadır. Bu bağlamda, mantık soyut bir disiplin olmaktan çıkıp, bireyin düşünce yapısını düzeltme ve yeniden yapılandırma aracı haline gelmektedir (Cohen, 2013: 13). Mantığın bu işlevi, felsefi danışmanlıkta, bireyin irrasyonel ve çelişkili düşüncelerini ortaya çıkarmak ve onları tutarlı, mantıklı düşünce biçimleriyle değiştirmek için kullanılmaktadır. Husserl'in önerdiği mantık kuralları, psikolojik yapının

ötesine geçmekte ve aklın zorunlu kullanımına dayalı bir düşünme biçimini şekillendirmektedir (Husserl, 2001: 41). Bu düşünme biçimi felsefi danışmanlık alanında, Husserl'in görüşlerinin önemli katkılar sunabileceğini göstermektedir.

Husserl 19. yüzyılın ortalarında felsefenin eleştirel bir perspektife yönelerek hakikat arayışından çok önceki felsefi sistemlerin sorgulanmasına odaklanmaya başlamasına yanıt olarak geliştirilmiştir. Söz konusu dönemde, felsefenin amacı özgün bilgi üretmekten ziyade mevcut düşünce sistemlerini eleştirel bir biçimde analiz etmek olmuştur (Husserl, 1995: 35). Husserl, bu yaklaşımın felsefenin gelişimini ve ilerlemesini engellediğini ileri sürmekte ve felsefeyi daha sağlam epistemik temeller üzerine inşa etmek amacıyla yeni bir metodolojik çözüm arayışına girmektedir. Felsefi düşüncenin belirli bir perspektif veya okul yorumundan bağımsız olarak ilerlemesi gerektiğine dair inancıyla, bilincin yapısal özünün yeniden kavranmasının önemini vurgulamaktadır (Husserl, 1995: 36). Husserl, felsefenin metafizik öğelerden arındırılarak bilimsel bir disiplin kimliğine bürünmesi gerektiğini savunarak felsefenin özüne dönüş yoluyla kuramsal çalışmalarını sürdürmesi gerektiğini dile getirmektedir.

Husserl, kendi dönemine hâkim olan “felsefenin eleştirel yaklaşım” görüşünü değiştirerek, felsefeyi diğer bilimlerden farklı bir konuma taşıyacak ve kendi benzersiz doğasını ortaya çıkaracak bir çaba içine girmiştir. Bu çabanın ardında birkaç temel amaç bulunmaktadır. Husserl ilk olarak, felsefeyi diğer bilim dallarından ayıran kendine özgü yapısını oluşturmak istemektedir (Husserl, 1995: 36). Bu hedef doğrultusunda, felsefenin özgün yapısını ve yöntemini ortaya koymaya çalışmaktadır. İkinci amacı ise felsefeyi kesin bir bilim seviyesine yükseltmektir. Husserl, matematik ve mantıkta keşfettiği kesinliği felsefeye uygulayarak, kesin sonuçlar üreten sistematik ve temellendirilmiş bir disiplin oluşturmayı hedeflemektedir (Husserl, 1995: 33). Husserl, matematikteki kesinliğin felsefeye aktarılabilmesine inanarak, felsefenin de kesin bir bilim olabileceğine inanmaktadır. Matematik gibi kesin bilimlerin önemli bir rolü olduğu gibi, felsefenin de psikoloji ve mantık gibi alanlarda doğrudan etkisi bulunduğu ve her gerçek şeyin ya da olayın bir özü olduğu bağlamında, dolaylı olarak tüm bilimler üzerinde önemli bir etkisi olduğu görüşünü ileri sürmektedir (Ökten, 2005: 29). Husserl, bu çabalarıyla kendisini bir bilim teorisyeni ve yeni bir temel bilimin, yani ilk felsefe ya da fenomenolojinin kurucusu olarak konumlandırmaktadır.

Son olarak, Husserl, felsefenin tüm bilimlerin temeli olarak işlev görecektir ve evrensel bir geçerliliğe sahip olmasını sağlayacak yeni bir yöntem bilimi inşa etmeyi amaçlamaktadır. Bu yöntem sayesinde felsefe, diğer bilimlerle olan ilişkisi içerisinde özgün bir konum elde edecek ve bilgi alanındaki önemini sürdürecektir (Husserl, 2014: 12). Buradaki temel amaç,

felsefenin gerçek değerini yeniden keşfetmektir. Felsefe diğer disiplinlere karşı eleştirel bir zemin olmaktan ziyade, diğer bilimlerin temelini oluşturan bir disiplin olduğunu göstermektedir. Husserl, felsefenin hakiki bir bilim olabilmesi için yerine getirilmesi gereken koşulların nasıl somut bir şekilde karşılanabileceğini ele alıp detaylı bir şekilde incelemesi gerektiğini vurgulamaktadır. O, hakiki bir bilim elde etmek için, şimdiye kadar kabul edilen tüm inançları eylem dışı bırakmak gerektiğini (paranteze almak) ve herhangi bir bilim idealini kabul etmediğini ancak kendisinin yeni bir tane üretime dek böyle bir ideale sahip olunması gerektiğini önemle belirtmektedir (Husserl, 1960: 7). Husserl, bilim olarak kabul edilen araştırma biçimlerini (hem ampirik hem de ampirik olmayan bilimleri içeren) incelemeyi ve bu araştırma biçimlerinin hangi özelliklere sahip olduklarını keşfetmeyi önermektedir. Husserl bununla, bilim statüsüne sahip olduğu varsayılan disiplinlerin bu statüyü otomatik olarak hak ettiklerinin düşünülmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre, herhangi bir disiplinin “hakiki bilim” olarak kabul edilebilmesi, öncelikle o disiplinin bilimsel araştırma sürecinde neyi amaçladığını açıkça ortaya koymasıyla ilişkilendirilmektedir. Eğer bu amaç net bir şekilde belirlenir ve tutarlı biçimde gerçekleştirilirse, söz konusu araştırma biçimlerinin kendi içsel tutarlılıkları doğrultusunda bilimsel nitelik taşıdığı kabul edilebilecektir (Hammond vd., 1991: 18). Bu çerçevede Husserl, Kartezyen Meditasyonlar adlı eserinde, bilimlerin özünü kavrayabilmek için araştırmacının kendisini bilimsel çabanın içkin yapısına dâhil etmesi gerektiğini ve bu süreçte bilimsel etkinliğin kurucu fikirlerinin giderek daha açık hale geleceğini belirtmektedir (Husserl, 1960: 9). Husserl, bilimsel etkinliğin kurucu fikirlerinin giderek daha açık hale geleceği ve bilimlerin temeli olacak yeni bir felsefe anlayışı geliştirilmesi gerektiği konusunda ısrarcı tutumunu devam ettirmektedir. Bu gereklilik kendi felsefi sistemi olan fenomenolojinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Fenomenoloji, önceden verili olan hiçbir metodu kendisine temel olarak kabul etmemekte ve tüm bilimlerin temeli olması gereken yöntem olması açısından bir gerekliliği ifade etmektedir. Husserl, bu yeni felsefi sistem ile felsefenin kendine özgü bir öz alanı gündeme getirmekte ve kesin bilim olabilmesi adına yeni bir sorgulama ile felsefeyi kendine özgü bir yöntem olarak tanımaktadır (Bilek, 2025: 3). Husserl’in bu açıklamalarından hareketle anlaşılmaktadır ki, herhangi bir bilimin nihai amacı, başka hiçbir şeye dayanmayan kendinde ilk temeller üzerine kurulu, apodiktik yani şüpheye yer bırakmayan kanıtlarla desteklenmiş, hiyerarşik olarak yapılandırılmış bir yargı sistemine ulaşmaktır (Hammond vd., 1991: 19). Bilinçli bir zihinsel etkinlik olan iddianın ortaya konulması, Husserl’in terminolojisinde "yargısal eylem"i ortaya çıkarmak demektir. Bu eylemin temelinde, ileri sürülen iddianın bizzat yargının içeriğini oluşturması yer almaktadır. Ancak bilimsel bağlamda, birey yalnızca bir yargı ortaya koymakla yetinmemektedir. Bunun

yanında yargıyı rasyonel temellere dayandırarak gerekçelendirme sorumluluğu da taşımaktadır. Husserl, bu durumu yargının salt ifade edilmesinden öte, onun doğruluğunun veya hakikatinin açık biçimde gösterilmesi zorunluluğu olarak tanımlamaktadır. Bu süreci de “yargının temellendirilmesi” olarak kavramsallaştırmaktadır (Husserl, 1960: 10). Yargıların geçerliliği, onların ifade edilmesiyle değil, mantıksal ve epistemolojik olarak desteklenmeleriyle sağlanmaktadır. Bu destekleme süreci, fenomenolojik terminolojide kanıtlama anlamını taşıyan “evidenz” olarak adlandırılmaktadır.

Evidenz, kanıt anlamına gelmektedir. Kanıt, geniş anlamda, bir şeyin doğrudan ve açık seçik bir biçimde zihinsel olarak kavranması, farkına varılması anlamına gelmektedir. Bu zihinsel kavrayışın geçerli sayılabilmesi, elde edilen kanıtın yaşantı içeriğiyle, deneyimin sunduğu veriyle örtüşmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, deneyimle doğrulanmayan bir yargının olumlanması, gerçek olmayan bir şeye ilişkin temelsiz bir bilgi iddiası olduğunu ve dolayısıyla hatalı sonuçlara yol açacağını göstermektedir. “Kanıt, son derece geniş bir anlamda, olan ve bu şekilde olan bir şeyin 'deneyimlenmesidir' tam olarak bir şeyin kendisinin zihinsel olarak görülmesidir” (Husserl, 1960: 12). Bu kapsamlı kanıt anlayışı, Husserl'in ele aldığı geniş bilim yelpazesine denk gelirken, aynı zamanda felsefenin hedeflerini tanımlarken de kullanılmaktadır. Husserl, felsefenin amacını belirlemek için benimsediği bilim anlayışı, yalnızca deneye dayalı bilimlerden türetilmemiştir. Dolayısıyla, anlık yargıların kanıta dayandığından bahsetmek, bu yargıların deneye dayalı duyusal kanıtlara dayanmadığını göstermektedir. O halde yargılar nihai olarak kanıtlara dayandırılmalıdır. Ancak Husserl, kanıt kategorisi içerisinde, yalnızca apaçık olan ile apodiktik olarak apaçık olan arasında bir ayrım yapılabileceğini iddia etmektedir (Hammond vd., 1991: 21). Husserl apodiktik kanıtı aşağıdaki gibi tanımlamıştır (Husserl, 1960: 15):

“Bununla birlikte, apodiktik bir kanıt, yalnızca kendisinde belirgin olan ilişkilerin ya da ilişki-komplekslerinin (ilişki durumlarının) kesinliği değildir, daha ziyade, kendisini eleştirel bir düşünceye, aynı zamanda onların yokluğunun mutlak düşünülemezliği (akıl almazlığı) olma ve böylece her şüpheyi “nesnesiz”, boş olarak önceden dışlama gibi bir işaret özelliğine sahip olarak ifşa etmektedir. Dahası, bu eleştirel düşüncenin kanıtı da aynı şekilde apodiktik olma şerefine sahiptir, tıpkı <apodiktik olarak> apaçık bir kesinlikle sunulan şeyin hayal edilemezliğinin kanıtı gibi. Ve aynı şey daha üst düzeydeki her eleştirel yansıma için de geçerlidir”.

Husserl'in apodiktik ve apodiktik olmayan kanıtlar arasındaki farkı anlamak için, “kesinlik” teriminin yalnızca bir şeyin “kesin” olduğuna dair bir iddianın muhtemelen yanlış olamayacağını ima eden bir kavram olarak anlaşılmaması gerektiği vurgulanmaktadır. "Kesinlik" aynı zamanda epistemik bir başarı ve tartışılmaz doğruluk olarak da düşünülmemelidir. Husserl'e göre, kesinlik, bireyin bazı deneyimleriyle ilgili belirgin bir

özellik olarak kabul edilmekte ve bu nedenle epistemolojiden ziyade fenomenolojinin konusu olarak ele alınmaktadır. Bir şey apaçık olduğunda, onun "kesin" olduğunu söylemek doğru kabul edilmektedir (Hammond vd., 1991: 21). Husserl'e göre bilim, doğruluk iddiasında bulunan bir dizi yargıdan oluşmaktadır. Ancak doğruluk iddiasında bulunan bu yargılar temellendirilmelidir (Husserl, 1960: 10). Bu yargılar ya dolaylı olarak diğer yargılarda ya da doğrudan kanıtlarla temellendirilmelidir. Tercihen bu kanıtlar, apodiktik nitelikte ve eksiksiz olmalıdır.

“Sistematik bir bilişler düzenine ait form- hakiki bilişler- bu fikrin [bir bilimin] parçası olduğundan, başlangıç sorusu olarak, kendi içlerinde ilk olan ve evrensel bilginin [yani felsefenin] tüm katlı yapısını destekleyen bilişlerin araştırılması ortaya çıkar. Sonuç olarak, eğer varsayımsal amacımız pratik olarak mümkün bir amaç haline gelebilecekse, biz meditasyoncular... Bu işleve uygunluk damgasını zaten taşıyan kanıtlara erişebilmeliyiz, çünkü bu kanıtlar akla gelebilecek tüm diğer kanıtlardan önce gelir” (Husserl, 1960: 14).

Husserl, “kendinde ilk” olan kanıtın işlevinin, açık olması gerektiğini belirtirken, bunun “uygunluk damgası taşıması” gerektiğini vurgulamaktadır. Daha sonra, ideal olarak bu kanıtın apodiktik olarak böyle olması gerektiğini eklemektedir. Daha önce belirtildiği gibi, felsefeye başlamak için ilk kesin soru, apodiktik olarak “kendilerinde ilk” olan ve diğer tüm kanıtlardan önce gelen sorudur. Diğer yandan, kendi apodiktik doğruluğunu da ortaya çıkarabileceğimiz kanıtları keşfetme sorusu ise buna karşılık gelmektedir. Husserl, bu soruya verdiği cevabında, bu tür kanıtların birincil ve apodiktik olması gerektiğini vurgulamakta ve önceliğinin de apodiktik olmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Başlangıçta, dünyanın varlığının birincil kanıt olarak kabul edilebileceği düşünülebilir, ancak bu durumun apodiktiklik gerekliliğini karşılayıp karşılamayacağı açık değildir.

Husserl, dünya deneyiminin kanıtlarının, bilimin radikal bir şekilde temellendirilmeden önce geçerliliği ve kapsamı açısından eleştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu durum, dünya deneyiminin kanıtlarını sorgusuz sualsiz apodiktik olarak kabul etmenin doğru olmadığını ve bu kanıtların eleştirel düşünceye tabi tutulması gerektiğini savunmaktadır (Husserl, 1960: 17). Bu analiz, felsefenin mevcut durumunu ve bilimin doğasını derinlemesine eleştiren önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Husserl'in perspektifi, felsefenin bilimsel statüsünü ve yöntemini yeniden değerlendirme gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu, felsefenin daha sağlam bir temele dayandırılması ve kesinlik iddiasının güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dünyanın varlığı açıkça apodiktik bir kesinlik taşımadığından, Kartezyen bir filozofun meditasyon pratiği çerçevesinde, onun varlığına ilişkin yargıların askıya alınması gerekmektedir. Bu yaklaşım, “fenomenolojik epoché” olarak adlandırılan ve yargıların geçici olarak paranteze alındığı bir yöntemdir (Husserl, 1960: 24).

Felsefe tarihine bakıldığında, her filozofun kendi düşünsel sistemini inşa ederken seleflerinden etkilendiği ve aynı zamanda haleflerini etkilediği görülmektedir. Edmund Husserl de fenomenolojik yöntemi geliştirirken, özellikle Descartes, Kant ve Brentano gibi düşünürlerin fikirlerinden yoğun biçimde etkilenmiş olup, bununla birlikte Heidegger, Merleau-Ponty ve Sartre gibi birçok 20. yüzyıl düşünürünü derinlemesine etkilemiştir. Husserl'in felsefi yaklaşımı, özellikle bilincin yapısına ve öznenin dünyayı içsel deneyim aracılığıyla kavrama biçimine yaptığı vurguyla, Descartes'in rasyonalizmine güçlü göndermeler içermektedir. Bununla bağlantılı olarak Husserl'in fenomenolojisi, Descartes'in metodolojik şüphesinin yanında, onun "cogito" merkezli özne anlayışını da yeniden yorumlayan temel dayanaklarından biri hâline getirmiştir. Çünkü Husserl, Paris'te verdiği bir konferansta, kendi düşüncesini "20. yüzyıl Kartezyenciliği" olarak tanımlamış ve Descartes'i kavramadan fenomenolojiyi anlamının mümkün olmadığını özellikle vurgulamıştır. Buradan hareketle, Descartes'in Meditasyonlar adlı eserinin fenomenolojik düşüncenin kurucu ilkeleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığı, Husserl tarafından açıkça dile getirilmektedir. Fenomenoloji, modern çağın bilimsel yönelimli felsefesi olarak, bir tür yeniden inşa edilmiş Kartezyen perspektif olarak değerlendirilmektedir (Husserl, 1998: 3). Bu çerçevede, Descartes'in Husserl üzerindeki etkisi, fenomenolojik düşüncenin oluşum sürecinde merkezi bir öneme sahip olmaktadır. Husserl'in Kartezyen felsefeyi yeniden inşa etme çabası, Descartes'in Meditasyonlar adlı eserinin hedeflediği amaçlar ve uyguladığı yöntemsel stratejiler doğrultusunda şekillenmektedir. Husserl, bu eserin temel gayesinin, felsefeyi mutlak temellere dayanan bir bilim haline getirme arzusu olduğunu belirtmektedir (Husserl, 1960: 1) Bununla birlikte onun asıl hedefi, felsefi bilimi yalnızca kendi içinde temellendirmekle kalmayıp, aynı zamanda diğer tüm bilimlerin kurucu zemini olarak konumlandırmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere benimsediği yöntem, öz-düşünümsel bir yaklaşımı esas alan şüphecilik ilkesidir. Söz konusu yöntem, filozofun bilgiye ulaşma sürecinde, herhangi bir yargının doğruluğundan mutlak olarak emin olunmadıkça onu kabul etmemeyi veya reddetmesi ilkesine dayanmaktadır (Husserl 1960: 3). Husserl'in fenomenolojik şüphesi, Descartes'in metodik şüphe anlayışına dayandığının açık bir göstergesidir. Descartes, bilgiye sağlam bir temel kazandırmak amacıyla, geçmişte doğru kabul ettiği pek çok bilginin yanlış olabileceğini fark etmiş ve bu nedenle tüm inançlarını kökten sorgulama gereği duymuştur. Meditasyonlar adlı eserinde, bireyin gençliğinden itibaren benimsediği birçok yanlış yargıyı fark etmesiyle, sağlam bir bilgi yapısı inşa etmek istiyorsa her şeyi sil baştan değerlendirmesi gerektiğini açıkça belirtmektedir (Descartes, 2023: 23). Descartes'e göre, yalnızca açık ve seçik olarak kavranabilen düşünceler bilgiye temel teşkil etmekte ve en küçük bir kuşku bile bir yargının askıya alınması için yeterli gerekçeyi

oluşturmaktadır (Descartes, 2023: 24). Husserl, Descartes'in metodik şüphe anlayışını, öznel alanın ve bilinçte doğrudan verili olanın açığa çıkarılmasında işlevsel bir yöntem olarak benimsemektedir. Bu doğrultuda, dış dünyaya ilişkin tüm yargıların geçerliliğinin sorgulanması gerektiğini savunmaktadır. Ancak bu yöntemin, Descartes'te görüldüğü biçimiyle ontolojik bir yokluk varsayımına dönüşmemesi gerektiğini özellikle vurgulamaktadır. Ona göre fenomenolojik tutum, varlığı tümüyle inkâr eden bir yaklaşımdan ziyade, yargıların doğruluğuna ilişkin geçici bir askıya alma (epoché) anlamı taşımakta ve bu yönüyle fenomenolojik epoche yönteminin temelini oluşturmaktadır (Çivril, 2018: 42). Husserl, Descartes'in şüphe yöntemiyle analogi kurarak temel fenomenolojik yöntem olan paranteze alma yöntemi olan epoché'yi tanıtmaktadır. Her iki durumda ilk kurulan şeyin, şüphesiz, meditasyon yapan filozofun 'Ben'i olan 'Saf Ego' olduğunu iddia etmektedir (Hammond vd., 1991: 17).

“Meditasyonlar felsefede oldukça özgün bir anlamda ve tam da saf ego cogito'ya geri dönmeleri nedeniyle çığır açıcı olduğu düşüncesine büyük önem verilmelidir. Aslında Descartes tamamen yeni bir felsefe türünün habercisidir. Tüm tarzını değiştiren felsefe radikal bir dönüş yapar: naif nesnelcilikten [yani realizmden] aşkın öznelciliğe” (Husserl, 1960. 4).

Husserl'in felsefesi, bir tür “aşkın öznelcilik” (transandantal öznelcilik) veya “aşkın idealizm” (transandantal idealizm) olarak nitelendirilmektedir. Transandantal öznelciliğin, realizmle keskin bir karşıtlık oluşturmaya yol açan iki temel özelliği bulunmaktadır. Birincisi, dünyayı bilen veya deneyimleyen öznenin varlığından tamamen bağımsız bir “gerçek dünyanın” varlığı reddedilmesidir. İkinci olarak ise, bilginin veya deneyimin öznesi olarak tanımlanan bu “saf” ya da “aşkın Ego”nun, deneyimlediği veya bildiği dünyaya ait olmadığı ileri sürülmesidir. Husserl'in işaret ettiği bu Ego, bilinen ya da deneyimlenen nesneler dünyasının bir parçası olmaktan ziyade ondan ayrı ve bağımsız bir konumda olmasıdır. Dolayısıyla, bu öznenin varlığı doğrudan kendinde veya kendi başına değil, bilakis dünyanın varlığı tarafından temellendirilmektedir (Hammond vd., 1991: 18). Husserl, Descartes'in felsefede “radikal yeni bir başlangıç” yapma iddiasına rağmen, bu amacını tam anlamıyla gerçekleştiremediği görüşündedir. Ona göre, Descartes çeşitli felsefi önyargılardan ve geleneksel düşünce kalıplarından tamamen arınamamıştır. Dolayısıyla yöntemsel şüphecilik aracılığıyla temellendirmeyi amaçladığı mutlak kesinliğe ulaşmakta eksiklik göstermiştir (Husserl, 1960: 10). Husserl, Descartes'in bu sınırlılığını aşarak fenomenolojik redüksiyon yöntemiyle bilinç deneyiminin özüne doğrudan erişmeyi hedeflemiş ve böylece felsefenin temelini sağlam ve ön yargısız bir temele oturtmayı amaçlamıştır. Bu noktada, Husserl'in yaklaşımı, Descartes'in metodik şüpheciliğinin ötesine geçerek daha derin bir epistemolojik temellendirme çabası olarak değerlendirilmektedir.

Husserl'in Descartes'ten etkilenmiş olduğu diğer bir önemli kavram olan "evidenz" (apaçıklık), fenomenolojisinde epistemolojik temel işlevi gören ve bilginin kesinliği ile doğrudan bağlantılı olan bir ilkedir. Husserl'e göre, hakikat yalnızca saf bilinç düzeyinde, yani deneyimlerin apaçık ve kesintisiz olarak ortaya çıktığı alanlarda erişilebilir olmaktadır. Bu bağlamda, apaçıklığa ulaşmak, doğrudan bilincin kendisine yönelmek ve onun içsel yapılarını titizlikle betimlemek suretiyle mümkündür (Husserl, 1983: 129). Ancak Husserl'in apaçıklık kavrayışı, Descartes'in töz metafiziğine dayalı mutlak kesinlik anlayışından ayrılmaktadır. Husserl, apaçıklığı, bilinçte ortaya çıkan dinamik ve yaşantısal bir fenomen olarak ele almaktadır. Buna bağlı olarak bilgiyi de sabit ve değişmez bir tözden ziyade bilincin sürekli akışı içerisinde temellendirmektedir (Husserl, 1983: 129). Husserl'in fenomenolojik yöntemi, Descartes'in "cogito"sunu temel almasına rağmen, bu kesinliği, bilinç akışlarında ve yaşantıların kendilerine özgü verilme biçimlerinde aramaktadır. Böylece, bilincin öznel yapılarını açığa çıkararak epistemolojik sağlamlığın yeni bir zeminini tesis etmektedir (AkademiFR, 2022). Bu da Husserl'in Descartes'ten içerik olarak değil, yöntem ve eleştirel tavrından ilham alarak yol aldığını göstermektedir.

Descartes'in perspektifinde zihin, duygusal deneyimlerle algılanan gerçeklik ve dış dünyanın varlığı arasında belirli bir ilişki içindedir. Descartes'in metafiziksel yorumuna göre, zihin, uzay ve zaman gibi kavramlarla bağlantılı olan dış dünyanın varoluşunu öngören özel bir nesnedir. Bu görüşe göre, zihin kendine özgü özelliklere sahip bir varlıktır (Kenny, 2018: 171). Husserl için zihin, dış dünyada elde edilebilecek bir nesne değildir. Ona göre, dünyadaki her şey, uzamsal ve zamansal varlık olarak, kendisi için vardır. Dolayısıyla insan deneyimlerinin kaynağı olan dünya, algıladığı, hatırladığı, düşündüğü, yargıladığı, değer verdiği, arzuladığı her şeyi içermektedir (Husserl, 1983: 51). Tüm bu faaliyetler, Descartes'in "cogito" terimi, düşünen bir töz olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, Husserl için bilinçli bir varlık olarak, bağımsız bir özne ve kendi başına bir varlıktır. Husserl'e göre, dünya yalnızca bireyin farkında olduğu ve zihinsel süreçlerinde geçerli gördüğü anlamlarla şekillenmektedir. Dünyanın anlamı ve gerçekliği, bu tür düşüncelere dayalı olarak inşa edilmekte ve bireyin tüm dünyevi yaşamı, bu düşünceler içinde gelişmektedir (Husserl, 1983: 54). Husserl, kendi benliğinin dışında ve ondan anlamını almayan bir dünyada yaşamanın mümkün olmadığını savunmaktadır. Bu tür bir dünyada deneyim, düşünce, değer atama ve eylem söz konusu değildir (Husserl, 1998: 8). Husserl ancak bu şekilde saf cogito'ya ulaşabileceğini düşünmektedir.

Descartes için varlık, şüphe yöntemiyle ortaya konmuş olan Ben'i bir zihin, düşünen bir 'şey' veya 'töz' olarak nitelendirilmektedir. Husserl'e göre Descartes saf Ego'ya yanlılıkla dünyadaki bir nesnenin statüsünü atfetmiştir ve onu fiziksel değil de zihinsel olarak

nitelendirilmesine sebep olmuştur. Bu durum Husserl'e göre bir hatadır ve bu hatanın kaynağı, Descartes'in aksiyomatik bir bilim ve dolayısıyla felsefe anlayışını benimseme konusundaki önyargısıdır. Aynı aksiyomatik önyargı, felsefenin bilimler karşısındaki kurucu rolünü yanlış temsil etmesine ve fenomenolojik epoché'den ortaya çıkan geniş yeni kanıt alanının, aşkın öznel alanının sunduğu felsefi olasılıkları görmezden gelmesine yol açmıştır (Hammond vd., 1991: 31). Husserl, Descartes'in aksiyomatik felsefi bilim fikrinin bir sonucu olarak, saf Ego ve onun cogitationes'inin engin (gerçekten de sonsuz) alanını keşfetmekte başarısız olduğunu öne sürmektedir. Husserl (1960: 31), Descartes'in aksine şöyle der;

“Transandantal deneyimin sonsuz alanını açma görevine dalacağız. Kartezyen kanıt- ego cogito, ego sum önermesinin kanıtı- kısır kalmıştır. Çünkü Descartes yalnızca aşkın epoché'nin saf anlamını açıklığa kavuşturmayı değil, aynı zamanda dikkatini egonun kendisini aşkın deneyim yoluyla sonsuza kadar ve sistematik olarak açıklayabileceği ve bu nedenle olası bir çalışma alanı olarak hazır durduğu gerçeğine yöneltmeyi de ihmal etmiştir”.

Bu noktada, Descartes'in ego cogito ve ego sum önermeleri üzerinden kurduğu felsefi temellerin, Husserl'in fenomenolojik yaklaşımıyla nasıl yeniden ele alındığına ve bu temellerin transandantal deneyimle ilişkisine odaklanmak önem kazanmaktadır. Descartes'in aşkın epoché'yi yalnızca bir kavramsal düzeyde incelemesi, onun felsefesinin daha derin ve sistematik bir şekilde açığa çıkmasını engellemiştir. Husserl, Descartes'in eksik bıraktığı noktaları ele alarak, bilinç ve egonun aşkın deneyimle nasıl bir araya gelebileceğini ve bunun felsefi bilgi için ne gibi olanaklar sunduğunu sorgulamaktadır (Husserl, 1983: 90). Husserl, bu sorgulamada Descartes'in şüphe yöntemini sadece temel bilimsel gerçeklerin belirlenmesi için bir araç olarak gördüğü görüşündedir (Husserl, 1983: 90). Bu nedenle, Descartes bu yöntemi kullanırken ortaya çıkan özel düşüncelerin doğasını ayrıntılı olarak araştırmada yetersiz kalmaktadır. Bu düşünceler, onun için sadece “ben varım” gerçeğinin doğrulanması açısından önemlidir. Ancak, Husserl'e göre, bu düşünceler ayrı bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Çünkü bunlar sadece “ben varım” gerçeğini değil, aynı zamanda düşünce fenomenlerinin genel doğasını da içermektedir (Hammond vd., 1991: 31). Husserl, Descartes'in “ben” kavramını ya yalnızca zihinsel bir varlıkla ya da zihin ve beden birlikteliği içinde, nesnel dünyaya ait bireysel bir varlıkla özdeşleştirme eğilimini eleştirmektedir. Bu eleştirisini, fenomenolojik epoché ve saf Ego'nun dünyaya göre taşıdığı öncelik fikrini yeniden vurguladığı bağlamlarda dile getirmektedir (Hammond vd., 1991: 32). Ona göre, Descartes her ne kadar cogito formülasyonu üzerinden benliğin kesinliğine ulaşmaya çalışsa da bu benliği hâlâ dünyaya ait bir birey olarak konumlandırmaktadır. Oysa Husserl için, epoché uygulandıktan sonra geriye kalan “Ego”, artık dünyasal bir varlık değil, tüm anlamların verilişine imkân tanıyan aşkın ve saf bilinçtir. Nitekim Husserl, Cartesian Meditations adlı eserinde, epoché sayesinde geriye kalan

bu Ego'nun artık dünyanın bir parçası olmadığını, dile getirmektedir. Dolayısıyla "Ben varım, ego cogito" ifadesinin "Ben, bu adam olarak varım" anlamına gelmemektedir. Aksine, burada söz konusu olan benliğin, dünyasal bir özne değil, psişik yaşantılarıyla belirlenen saf bir bilinç olduğunu ifade etmektedir (Husserl, 1960: 25). Husserl'e göre, Descartes'in bu perspektifi, zihin-beden ayırımına ve buna bağlı olarak zihin ile dış dünya arasında kesin bir ayırımın varlığına dayanmaktadır. Husserl'e göre, zihin, bu dünyada elde edilebilecek bir nesne değildir ve bu tür bir düalist tutum, gerçekliğin bölünmesine ve anlamının sorgulanmasına yol açmaktadır (Gödelek, 2006: 19). Bu nedenle Descartes'in kastettiği varlık, Husserl için şüphelidir. Husserl, kendisini "saf öznellik" ile sınırlar ve bu özneliğin beşerî deneyimlerinin fiili olgularını her şeyden daha iyi betimlediğini ifade etmektedir (Cevizci, 2012: 1117). Bu nedenle Descartes'in aksine düşünülen şey, düşünülen şeye yönelme gibi öznel deneyimin fenomenlerine ve yönelimsellik faktörüne vurgu yapmaktadır. Descartes'in "düşünüyorum" dediği yerde Husserl, "bir şeyi düşünüyorum" diyecektir (Cevizci, 2012: 1118). Dolayısıyla Descartes ve Husserl, felsefî yöneme dair düşüncelerinde önemli ortaklıklar taşıyorlar da yöntem anlayışlarının dayandığı metafizik zemin ve yönelimleri açısından dikkate değer farklılıklar barındırmaktadır. Her iki filozof da kesin bilgiye ulaşmanın önkoşulu olarak, sıradan bilgi kabullerinin geçerliliğini sorgulayan metodik bir şüpheyi benimsemektedir. Bununla birlikte, Descartes için bu yöntem, öznenin dışında var olan gerçekliğin doğrulanmasına yönelik bir araç olarak işlev görürken, Husserl için aynı yöntem, öznel yaşantının fenomenal içeriğine ulaşmanın zorunlu bir koşulu olarak değerlendirilmektedir. Descartes'in metodik şüphesi, varlığın mutlak temellerini keşfetmeye yönelik ontolojik bir girişimdir. Düşünmenin kendisini yegâne kuşku götürmez hakikat olarak belirleyen Descartes, "düşünüyorum, öyleyse varım" (cogito ergo sum) sonucuna ulaşarak varlığın temelini aklın içsel açıklığında aramaktadır. Bu bağlamda şüphe, geçici bir araç değil, özsel bir filtre niteliğindedir. Bununla dış dünyaya ilişkin bilgilerin doğruluğunu temellendirmeyi amaçlamaktadır. Husserl ise Descartes'in bu yaklaşımını eleştirel bir biçimde yeniden değerlendirmektedir. Ona göre, Descartes'in şüpheciliği, sonuçta ontolojik bir yokluk varsayımına yönelerek, şüphenin kendisini bile metafizik bir temele bağlama eğilimi göstermektedir. Oysa Husserl'in fenomenolojik reduksiyon anlayışı, varlığın inkârını değil, onun yargı içeriğiyle birlikte geçerlilik iddiasını geçici olarak askıya almayı hedeflemektedir. Başka bir deyişle, Husserl için şüphe, nesnel dünyanın var olup olmadığını tartışmak için değil, bilincin kendi içindeki anlam yapılarına ulaşmak üzere uygulanan yöntemsel bir geri çekilişi ifade etmektedir (Husserl, 1983: 59-60). Bu noktada Husserl, Descartes'i kendi döneminin düşünsel sınırları içinde kalsa da felsefenin "ilk temellendirme" sorununa yönelmiş olması bakımından önemli bir öncül olarak

değerlendirmektedir. Ancak, Descartes'in yönteminin fenomenolojik anlamda eksik kaldığını, çünkü öznenin bilinç içeriklerini değil, Tanrı'nın varlığı ve dış dünyanın gerçekliği gibi metafizik doğrulamaları öncelediğini belirtmektedir. Dolayısıyla, her ne kadar Husserl Descartes'i "fenomenolojik bir başlangıç" olarak kabul etse de onun yöntemini felsefi araştırmanın zemini olarak radikal biçimde dönüştürmektedir. Descartes'in metafizik temellendirmeci tutumu ile Husserl'in betimleyici fenomenolojisi arasındaki bu ayrım, modern felsefede öznenin rolü ve bilginin temeli üzerine sürdürülen tartışmalar açısından belirleyici bir kırılma noktası oluşturmaktadır.

Descartes'in özne merkezli yaklaşımını izleyen düşünsel gelenekte, Immanuel Kant, bu çizgiyi daha ileriye taşıyarak Husserl'in fenomenolojik düşüncesinin gelişiminde dolaylı fakat önemli bir etki ortaya koymaktadır. Kant, Descartes'in öznel temelli felsefi yönelimini, zihnin yapıları ve aklın işleyiş ilkeleri bağlamında derinleştirerek, özne, akıl ve bilişsel etkinlik ekseninde kapsamlı bir çözümleme sunmaktadır. Kant'ın transandantal felsefesi, özellikle Saf Aklın Eleştirisi, Pratik Aklın Eleştirisi ve Yargı Gücünün Eleştirisi adlı temel eserlerinde ortaya konan eleştirel düşünceyle, fenomenolojiye yaklaşan bir düşünsel zemin sunmaktadır. Bu bağlamda özellikle Saf Aklın Eleştirisi, bilginin imkân koşullarını ve insan zihninin sınırlarını araştırması bakımından fenomenolojik perspektif Kant'ın görüşlerine önemli ölçüde yaklaşmaktadır. Kant bu eserinde, insanın algı ve anlama yetilerini ele alarak, deneyimin yapısına ve bilginin oluşumuna dair sistematik bir çözümleme gerçekleştirmektedir. Bu yönüyle Kant'ın felsefesi, insan bilincinin işleyişini ve bu bilincin gerçeklikle kurduğu ilişkiyi anlamaya yönelik fenomenolojik bir yaklaşımın temellerini hazırlayan önemli bir katkı olarak değerlendirilmektedir.

Kant'ın transandantal felsefesi, deneyimin mümkün olan koşullarını apriori olarak ortaya koymak için transandantal argümanlar kullanan bir sistemdir. Bu sistem, insan aklının ve bilginin sınırlarını belirlemeye yönelik bir çaba içermekte ve rasyonalizm ile ampirizm arasındaki rekabeti aşmaya çalışmaktadır. Kant, bu felsefe ile metafiziğin sınırlarını çizmeye ve ahlaki ile estetik değerlerin anlaşılmasını aydınlatmaya çalışmaktadır. Husserl ise Kant'ın kurduğu bu sistemi dikkate alarak kendi fenomenoloji sistemini şekillendirmektedir. Fenomenoloji, varlığın ve anlamın öznelliğe bağlı olduğu bir alandır. Öznellik, gerçek anlamlandırmaların normatif alanını tanımlamakta ve bu perspektiften "akıl aslen akıl vericidir" ya da "norma cevap verici" bir niteliktedir (Cibotaru, 2020: 15). Fenomenolojide, deneyimlerde verilen varlıkların anlamını ortaya çıkarmak için kendine özgü bir yansıtma veya betimleme yöntemi kullanılmaktadır. Bu, öznelliğin ve deneyimin önemini vurgulamakta, fenomenolojiyi bilgi ve anlamın öznel temellerini anlama çabası olarak tanımlamaktadır.

Kant'ın transandantal felsefesi, rasyonalist metafiziğin bilimsel başarısızlıklarını vurgulamak amacıyla kurulmuştur. Ona göre, rasyonalist metafizikçiler deneyimin ötesindeki metafizik konuları anlamaya çalışırken aklın sınırlarını göz ardı etmişlerdir. Kant'a göre metafizik diye bir şey yoktur, olamaz ve o alan karanlık, sınırsız ve rehbersiz bir okyanustur (Kant, 2016: 10). Bu nedenle, geleneksel metafiziğin düştüğü hatalardan kaçınmak için bu sınırları göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Pehlivan, 2017: 51). Kant, bu düşünceleriyle metafiziğin sınırlarını belirlemeye ve aklın kullanımını bu sınırlar içinde yeniden tanımlamaya yönelik bir eleştirel tavır sergilemektedir. Kant'a göre aklın sınırlarını aşan metafizik konuların insan aklı tarafından kavranamayacağını, insanın sınırlı bir varlık olması, sınırlı olanı kavrayabileceği anlamına gelirken, sınırsız olanı kavramak aklın yeteneklerinin ötesine geçmek anlamına gelmektedir (Kant, 2016: 17). Bu nedenle, transandantal felsefenin temel amacı, metafizik alanın yerine gerçek bilimsel bir alan oluşturmaktır. Kant'a göre, bu gerçek bilim alanı, aklın sınırları içinde kalan ve deneyim yoluyla doğrulanabilen bilgilere dayanmalıdır. Bu yaklaşım, Kant'ın bilgi ve bilimsel yöntemin sınırlarını belirlemeye çalıştığı eleştirel felsefesinin merkezi bir parçasıdır (Uygun, 2021: 2). Bu nedenle transandantal felsefe, Kant için metafiziğin temelini oluşturan bir alanı temsil etmektedir. Bu araştırma, Kant'ın Saf Aklın Eleştirisi'nde ortaya koyduğu gerçek anlamda felsefe olarak nitelendirdiği şeyi, bilgelikle ilişkilendiren ancak aynı zamanda bilimsel yöntemle ilişkilendiren bir felsefeyi mümkün kılmaktadır. Kant, transandantal felsefe aracılığıyla, insan aklının sınırlarını ve deneyimin olanaklılık koşullarını belirleyerek, metafizik alanın sınırlarını çizmeye çalışmaktadır. Bu çerçevede, transandantal felsefe, Kant'ın felsefi düşüncesinin temelini oluşturan ve bilgi ile bilim arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik bir çaba olarak görülmektedir (Cibotaru, 2020: 32). Kant transandantal kavramını tanımladığı temel unsurlardan biri, ona göre bir tür bilgi olmasıdır. Ona göre transandantal, “aşkın” anlamda kullanılan bir kavram değildir, aksine zorunluluklarla ilişkilendirilen bir kavramdır. Transandantal kavram, deneysel veya tesadüfi olmayan, aksine apriori (Kant, 1993'ten akt. Nenon, 2008: 430) olan duylara dayanmayan bir niteliğe sahiptir. Yani transandantal, deneyimin apriori zeminini ifade eden bir kavramdır. Bu zemin, deneyimi mümkün kılan ancak deneyimden türemeyen bir zemindir (Uygun, 2021: 3). Kant (1993), “Saf Aklın Eleştirisi” adlı eserinde bu konuyu aşağıdaki pasajlarla açıkça ifade etmektedir:

“Nesnelerden ziyade genel olarak nesnelere ilişkin a priori kavramlarımızla meşgul olan tüm bilislere transandantal diyorum” (Kant, 1993: 47). “Tüm apriori kavramların aşkınsal (transandantal) çıkarsamasının bir ilkesi vardır ki? Bütün bir araştırma ona göre yönlendirilmelidir. Bu ilke şudur: Bu kavramlar deneyimlerin olanağı için apriori koşullar olarak kabul edilmelidirler (ister içinde onunla karşılaşılacak sezginin olsun, isterse düşüncenin). Deneyim olanağının nesnel zeminini veren kavramlar tam bu nedenle zorunludurlar” (Kant, 1993: 84).

Kant’a göre tüm apriori kavramlar, deneyimin olanağını mümkün kılan koşullar olarak düşünülmelidir. Deneyimin nesnel zeminini belirleyen bu kavramlar, yalnızca düşünsel bir gereklilik taşımaz, aynı zamanda tüm deneysel bilginin mümkün olabilmesi için zorunlu ve önceden var olması gereken öğelerdir. Bu anlayış, fenomenolojinin evriminde önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Apriori kavramların veya öznellik yapılarının bir nesnenin deneyimlenmesinin olasılığının koşulu olarak işlev görmesi ve bilen özne için bir nesne olduğu ölçüde nesnenin bazı zorunlu özelliklerini açıklamasıyla ilgilidir. Kant’a göre transandantal bilginin nasıl elde edileceği, temel bir sorundur. Dolayısıyla "transandantal felsefe", transandantal bilginin örneklerinden oluşan bir sistemdir (Nenon, 2008: 429). Kant, bilgi teorisini insan zihninin sınırlılıkları üzerine inşa ederek, bilginin yalnızca fenomenal alana, yani deneyimlenebilir dünyaya ilişkin olduğunu savunmaktadır. Buna karşılık, deneyim alanının ötesinde yer aldığı varsayılan “numenal dünya” (şeylerin kendisi) kavramını da felsefi sisteminde muhafaza etmektedir. Kant’a göre bu aşkın alan, insan aklının doğrudan kavrayışının ve deneyiminin ötesindedir; dolayısıyla bilgi konusu olamaz (Kant, 1998: 350). Bununla birlikte, zihnin sınırlılığına rağmen, bu alanı düşünsel olarak kavramamız mümkündür. Çünkü insan zihni, doğrudan erişemediği bu metafizik düzleme yönelik düşünceler üretebilmektedir. Husserl ise, fenomenolojiyi merkez alarak, bilgiyi ve anlamı yalnızca öznel bilinç perspektifiyle temellendirmeyi hedeflemektedir. Ona göre aşkınlık, yalnızca öznenin bilinç yapısında ve deneyiminde temellenmiş olan anlamın ötesine işaret eden bir içerik taşıyabilmektedir (Husserl, 1983: 86-87). Bunun dışındaki herhangi bir aşkınlık iddiası, yani deneyimlenemez ve bilinçte verilmemiş olan bir aşkın gerçeklik varsayımı, fenomenolojik araştırma çerçevesinde geçerliliğini yitirmekte ve felsefi analizlerden elenmesi gerekmektedir. Bu nedenle Husserl açısından aşkınlık, yalnızca bilinçte ve bilinç için belirip anlam kazanan içeriklerin ötesine yapılan yönelimle sınırlıdır. Öznel deneyimin sınırlarını aşan hiçbir aşkın alan, fenomenolojik felsefenin meşru bir konusu olamaz (Hammond vd., 1991: 88). Kant, insan zihninin sınırlılıklarını ve deneyimin sınırlarını vurgularken Husserl, öznel deneyimi ve algıyı merkeze almaktadır. Dolayısıyla, Kant ve Husserl her ne kadar bilgiyi öznenin yapıları üzerinden temellendirme konusunda benzer bir tutum sergileseler de aralarındaki temel ayrım, aşkınlık anlayışında ve "şeyin kendisi"ne ilişkin yaklaşımlarında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, Husserl’in fenomenolojisi, Kant’ın transandantal felsefesinden farklı olarak, tüm bilgiyi yalnızca bilinçte verilmiş olanın titiz betimlenmesine dayandırmaktadır.

Husserl’in “transandantal” kavramına yüklediği anlam, Kant’ın bu terime atfettiği anlamdan önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Husserl için transandantal olan, nesnelerin bilgisinin nasıl mümkün olduğunu açıklamaya yönelik fenomenolojik bir çabadır. Bu

bağlamda, yalnızca kavramsal ya da ideal nesneler değil, gündelik algılarda deneyimlenen fiziksel nesneler de transandantal araştırmanın konusunu oluşturmaktadır (Nenon, 2008: 435). Husserl, transandantal düşüncenin kaynağını deneyime yönelmede değil, aksine görüye dayalı apaçık verilişte bulmaktadır. Bu doğrultuda, fenomenolojinin, her türlü aşkınlığı dışlayan saf eidetik tavrıyla, bilinci kendi temelinde ele aldığını ve bu nedenle “transandantal fenomenoloji” adını hak ettiğini ileri sürmektedir. Husserl’e göre fenomenoloji, zihinsel süreçleri yalnızca içerik kümeleri ya da yapısal ögeler şeklinde nesnel olarak tasnif eden bir yaklaşım değildir. Bunun yerine, bu süreçlerin yönelimli karakteri ve bilincinde olma kipleriyle ortaya koyduğu özsel problemleri merkezine alan özgün bir yöntemdir (Husserl, 2014: 210). Bu bağlamda, transandantal fenomenoloji, bilincin yönelimli yapısını ve zihinsel süreçlerin özlerini derinlemesine inceleyerek, bilincin her türlü deneyimi ve bu deneyimlerin özsel yapılarını anlamaya yönelik bir yöntem geliştirmektedir (Husserl, 1983: 106). Husserl için "transandantal", artık doğal olmayan nesneler anlamında değil, daha çok doğal nesneler olabilecek ve anlamları doğrudan fenomenolojik yansımayla verilen bilincin içkinliği alanının ötesine geçen nesneler anlamında kullanılmaktadır. Husserl bu konuda Kant’ın transandantal felsefesinden derin bir şekilde etkilenmiş olsa da Kant’ın bu kavramı kullanma biçiminden farklı olarak, transandantal özneliği daha öznel bir açıdan ele almaktadır. Kant’ın transandantal algısının aksine, Husserl, bilincin nesnelerle olan ilişkisini ve bu ilişkilerin fenomenolojik temelini daha bireysel ve öznel bir bağlamda incelemektedir. Kant için transandantal idrak, tüm öznel için ortak ve evrensel bir formdur. Mekân, zaman ve kategoriler de değişmez, evrensel ve zorunlu ögeler olarak kabul edilmektedir. Oysa Husserl için transandantal öznenin bilinçli yaşamı, "somutlaşmasının tüm doluluğu içinde" daha özeldir ve öznenin özneye, zamandan zamana farklılık göstermektedir. Husserl, bu özneye dayalı kavramı fenomenolojisinin temelini oluşturacak şekilde merkeze alırken, Kant’ın transandantal felsefesini devralmış, ancak ona farklı bir perspektiften yaklaşmıştır. Bu şekilde Husserl, bilincin öznel deneyimlerinin çeşitliliğini ve değişkenliğini vurgulayarak, Kant’ın daha sabit ve evrensel anlayışından ayrılmaktadır (Nenon, 2008: 435). Husserl, Kant ile aralarındaki temel farkın transandantal idealizmini eleştirirken, Kant’ın transandantal argümanlarının gerçekliğin doğasını değil, bilginin imkânlarını temellendirmeye odaklanması olduğunu belirtmektedir. Kant’ın bu yaklaşımı, Husserl’e göre, deneyimimizin yanlış bir analizini yapmaya ve yanlış bir aşkınlık fikrini sürdürmeye yol açmaktadır. Husserl, tüm bu itirazlarına rağmen Kant’ın "transandantal" dönüşünün önemli olduğunu kabul etmektedir, çünkü Kant, paranteze alma yöntemiyle, nesnel gerçeklik hakkındaki epistemolojik iddiaların öznenin bakış açısından anlaşılması gerektiğini göstermektedir. Ancak, Husserl’e göre, Kant’ın göz ardı ettiği şey, var olanın ontolojik

iddialarının da aynı değerdendirmelere tabi tutulması gerektiğidir. Husserl'in Transandantal idealizmi "mümkün olan her bilişin öznesi olarak egonun açıklanması ve gerçekten de var olanın benim için, ego için bir anlam ifade edebileceği her duyu ile ilgili olarak" (Husserl, 1960: 86) aşkın olana dair herhangi bir fikri anlaşılmaz kılmaktadır.

Kant bilginin apriori unsurlarına, belirli bir bilgi türünün nasıl mümkün olduğunu göstermeye çalışan argümanlarla ulaşmaktadır. Örneğin, nedensellik gereklidir çünkü nedensellik olmadan ardışık olayların deneyimi ile eşzamanlı durumların ardışık deneyimi arasındaki ayrım anlaşılamaz (Hammond vd., 1991: 91). Bir kişi, gemi bir akıntı yönünde ilerlerken deniz kıyısından bakmakta ve gemiyi görmektedir. Ardından, gemi kıyıya yaklaşırken, kişi gemiyi fark etmektedir. Bu durumda, kişi geminin hareketi ile kıyıya olan yaklaşımı arasında bir nedensellik ilişkisi kurabilmektedir. Çünkü önce gemiyi görmekte, sonra da gemi kıyıya yaklaşmaktadır. Kişi, gözlemlediği durumlar arasındaki nedensellik ilişkisini anlayarak, geminin akıntı yönünde ilerlemesiyle kıyıya olan yaklaşımını algılamış olacaktır. Bu da Kant'ın önerdiği gibi, nedensellik gibi kavramların, deneyimden bağımsız olarak da akıl yoluyla anlaşılabilir olduğunu göstermektedir.

Husserl ile Kant arasındaki bir diğer temel ayrım, Kant'ın 'noumena' kavramıyla ilgilidir. Immanuel Kant, Saf Aklın Eleştirisi adlı eserinde "kendinde şey" (noumenon) kavramını, yalnızca anlağın nesnesi olan ve duysal olmayan bir sezgiyle (intellectus archetypus) gibi kavranabilecek varlıkları tanımlamak üzere kullanmaktadır. Bu tür varlıklar, eğer böyle bir sezgi aracılığıyla kavranabilirlerse, "akılsal varlıklar" (intelligibilia) ya da "kendinde şeyler" olarak adlandırılabilir. Ancak Kant'a göre bu tür varlıklar üzerine düşünmek mümkün olsa da onlar hakkında deneyim yoluyla bilgi edinmek mümkün değildir. Bu nedenle "kendinde şey" (noumenon) kavramı, bilginin sınırlarını göstermek amacıyla kullanılan düşünsel bir sınır kavramı olarak işlev görmektedir. Bu yaklaşım, Kant'ın bilgi kuramında bilginin yalnızca fenomenal alana, yani deneyimlenebilir gerçekliğe ilişkin olduğu yönündeki temel ilkesini pekiştirmektedir (Kant, 1993: 159). Kant'a göre, insan şeyleri numenler olarak adlandırdığında, bununla birlikte kendi bilgi sınırlarını da belirlemektedir. Yani, şeylerin kendisi kavramı, insanın algıladığı fenomenlerin ötesindeki gerçeklikle ilgili bir sınırlılık ifade etmektedir. Ancak, numenlerin bu sınırlılığı kabul etmesiyle birlikte, insanın bu gerçekliği anlaması veya kategorilere yerleştirmesi mümkün değildir. Yani, numenlerin hiçbir kategori yoluyla anlaşılamayacağını kabul etmek gerekmektedir (Kant, 1993: 163). Kant'a göre bilgi, ancak kavramları deneyimle ilişkilendirmek yoluyla mümkün olmaktadır. Deneyimle ilişkisi olmayan kavramlar aşkın kavramlardır ve bunlar numenlere gönderme yapmaktadır (Kant, 1993: 150). Husserl, bilinebilir bir dünya ile bilinemez bir dünya arasındaki bu ayrıma itiraz etmektedir.

Husserl, Kant gibi, tüm deneyimleri aşan şey fikrini olası bir bilgi nesnesi olarak reddetmektedir, çünkü deneyimlenmesi imkânsız olduğunu düşünmektedir. Ancak Husserl Kant'tan farklı olarak, böyle bir kavramı bilgide oynayabileceği herhangi bir rol olmaktan çıkarmak istemektedir (Hammond vd., 1991: 94). Husserl'e göre aşkın Ego duyunun kaynağıdır ve bu kaynaktan bakıldığında Kant'ın numen dünyası bir anlam ifade etmemektedir. Kişi bunun farkına vardığında, bu deneyim dünyasının dışında herhangi bir şeyin varlığını varsaymak zorunda kalmamaktadır. Husserl (1960)'ta bu durum aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

“Sistematik ve tam olarak geliştirildiğinde, transandantal fenomenoloji asıl olarak gerçek ve hakiki evrensel ontoloji olacaktır. Bununla birlikte, sadece boş biçimsel bir evrensel ontoloji değil, aynı zamanda kendi içinde tüm bölgesel varoluşsal olasılıkları içeren ve bunu onlara ait tüm bağıntılara karşılık olarak yapan bir ontoloji” (Husserl, 1960: 155).

Ancak Kant, ahlak için bu aşkın alana ihtiyaç duymaktadır. Ahlakın varsaydığı özgürlük numen benliklerin bir özelliğidir, bilemeyeceğimiz ama inanabileceğimiz bir özelliktir. Kant'a göre özgürlük, teorik aklın bütün ideleri içinde, doğrudan doğruya kavranmasa da olanaklılarını apriori olarak bilinen tek idedir. Çünkü özgürlük ahlâk yasasının koşuludur (Kant, 1999: 4). Buna karşın Husserl aşkın bir âlem fikrini tamamen reddetmektedir. Onun aşkınlık fikri deneyime içkindir ve aşkın olanın ne olduğuna dair başka bir fikre ihtiyaç yoktur (Hammond vd., 1991: 95). Dolayısıyla, Kant ve Husserl, “Aşkın Ego”nun bilgiyi temellendirmede çok önemli bir rolü olduğuna dair inancı paylaşıyorlar da bu rol ve sonuçları hakkındaki iddiaları önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Her iki düşünür, bilgiyle ilgili sorunsalları “özne” ekseninde ele alarak transandantal bir perspektif geliştirmiş olsa da bu perspektiflerin içeriği, yönelimi ve sonuçları bakımından ciddi farklılıklar barındırdığı görülmektedir. Kant, transandantal felsefesini, bilginin koşullarını saf aklın yapıları üzerinden temellendirerek oluşturmaktadır. Ona göre bilgi, yalnızca deneyim ile kavramsal yapıların birleşimiyle mümkündür. Bu çerçevede, fenomenal dünya bilginin konusu olabilirken, duyu-deneyiminin ötesinde yer alan numenal dünya “kendinde şey veya ding an sich” insan aklının kavrayışına kapalı bir konumdur. Numenal gerçeklik, bilginin değil inancın alanına aittir; özellikle ahlak felsefesi bağlamında, özgürlük, ölümsüzlük ve Tanrı gibi ideler, bu aşkın alanın varsayımsal öğeleri olarak düşünülmektedir (Kant, 1993; Kant, 1999). Husserl ise Kant'ın bu ayrımına temkinli yaklaşmaktadır. Husserl açısından, numenal dünyanın epistemolojik bir kategori olarak muhafaza edilmesi, bilginin fenomenolojik kökenine zarar vermektedir. Bu nedenle Husserl, tüm bilgi ve anlamın, bilinçte ve bilincin yapılarında aranması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre fenomenoloji, yalnızca deneyimlenebilir olanı değil, bu deneyimin mümkün kılındığı bilinç yapısını araştırarak transandantal bir zemine ulaşmaktadır. Ancak bu, Kant'ın “kendinde şey” düşüncesinde olduğu gibi bilinemez bir aşkınlığa değil, deneyimin

kendisine içkin bir aşkınlığa yöneliktir. Bu bağlamda Husserl'in transandantal idealizmi, numenal olanı teorik olarak reddetmekle kalmaz, aynı zamanda felsefi anlamda gereksiz bir varsayım olarak dışlamaktadır (Husserl, 1960; Hammond vd., 1991). Bu yaklaşım farklılığı, özne kavrayışlarını da temelden etkilemektedir. Kant'ın transandantal öznesi evrensel, sabit ve tüm insanlık için geçerli olan apriori yapılarla donatılmışken, Husserl'in transandantal öznesi ise somut bilinç yaşantıları içerisinde, zaman ve bağlamla örülü bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, Husserl'in yaklaşımı hem bilinç yapılarının çeşitliliğine hem de öznel deneyimlerin ontolojik değerine vurgu yapmasıyla Kant'tan devraldığı transandantal geleneği fenomenolojik bir dönüşümle yeniden kurmaktadır.

Husserl'in düşünsel gelişimini ve fenomenolojiyi sistematik bir yöntem olarak inşa etmesini mümkün kılan en etkili figürlerden biri, onun hocası olan filozof ve psikolog Franz Brentano'dur. Brentano, yalnızca Husserl üzerindeki etkisiyle değil, aynı zamanda fenomenoloji ve analitik felsefenin kurucu öncüllerinden biri olmasıyla da modern felsefe tarihinde merkezi bir konumda yer almaktadır. Onun temel felsefi amacı, tanımlayıcı psikolojinin sınırlarını belirlemek ve bu bağlamda “fiziksel fenomenler” karşısında “psişik fenomenlerin” özgün doğasını ortaya koymaktır. Bu ayrım, fenomenolojik yöntemin kurucu temellerinden biri olarak değerlendirilebilir. Brentano, tarihsel arka planı işlerken özellikle Aristoteles ve Aquinas gibi klasik figürlere, hatta dikkat çekici biçimde Anselmus'a atıfta bulunur (Moran, 2013: 319) Onun yöntemsel yaklaşımı, içsel yaşantının, mantıksal yapıların ve dilsel ifadelerin sürekli ve eleştirel analizine dayanan titiz bir düşünme tarzını yansıtmaktadır. Brentano'nun görüşleri, kimi yönleriyle pozitivist yaklaşımlarla örtüşse de metafiziği tümüyle dışlama eğilimine karşı koyması, onu pozitivist paradigmadan belirgin biçimde ayırmaktadır. Özellikle Alman İdealizminin mistik ve dogmatik unsurlarına yönelttiği eleştiriler, Brentano'nun düşüncesinde metafiziğin olasılığını yeniden düşünmeye yönelik bir açılım olarak değerlendirilebilir. Ona göre, bu idealist eğilimler “gerçek metafiziğin sahte bir temsili” olarak nitelendirilmiş ve felsefi düşüncenin sistematik yapısına zarar verdiği gerekçesiyle reddedilmiştir (Brentano, 1995: 11).

Franz Brentano, felsefe tarihinde merkezi bir konuma sahip olan ve Türkçe karşılığıyla yönelimsellik olarak ifade edilen “intentionality” kavramını fenomenolojinin temellerinin atılmasında öncülük eden bir biçimde ele almış; bu kavram aracılığıyla Husserl'in fenomenolojisinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Brentano, intentionality kavramını on dokuzuncu yüzyılda felsefe literatürüne yeniden kazandırarak, bilincin temel yapılarından biri olarak yeniden tanımlamış ve çağdaş fenomenolojik düşüncenin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır (Varga, 2008: 30). Bu bağlamda, Husserl,

Brentano'nun yönelimsellik kavramını, bilincin yapı taşlarından biri olarak almış ancak onu daha sistematik ve kapsamlı bir fenomenolojik yöntem çerçevesinde yeniden formüle etmiştir. Husserl için yönelimsellik, yalnızca bilinç içeriklerinin nesnelere doğru bir yönelimi değil, aynı zamanda bilincin kendisinin anlam ve anlamlandırma süreçleriyle iç içe geçmiş yapısal bir özelliğidir (Husserl, 1983: 77). Bu perspektif, Brentano'nun daha psikolojik ve betimleyici yaklaşımından farklı olarak, Husserl'de fenomenolojik indirgeme (epoché) ve özbilinç kavramlarıyla birlikte, bilincin kendini kurma ve dünyayı anlamlandırma dinamiklerini ortaya koyan bir ontolojik ve metodolojik çerçeveye dönüşmüştür (Husserl, 1983: 76). Dolayısıyla, Husserl'in yönelimsellik anlayışı, fenomenolojinin temel kavramları ve yöntemleriyle bütünleşerek, bilinç ve deneyimin özünü araştırmada yeni bir paradigma sunmuştur. Bu ayrım hem Brentano'nun orijinal katkılarının hem de Husserl'in dönüşümünün anlaşılabilmesi açısından kritik öneme sahiptir ve fenomenolojik geleneğin doğru yorumlanması için vazgeçilmezdir (Morrison, 1970: 27).

Franz Brentano, yönelimsellik kavramını, fenomenlerin fiziksel ve zihinsel olarak ayrımı sonucunda, fiziksel olmaktan ziyade zihinsel bir şey olarak açıklamaktadır (Boccaccini, 2015: 199). Çünkü yönelimimiz diğer kişinin bilgisinden yoksun olarak zihnimizde yer almaktadır. Zihinsel fenomenler, kelimenin tam anlamıyla algının mümkün olduğu tek alan olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle Brentano, her zihinsel fenomenin ikincil bir nesne olarak kendisine yönelik olduğunu ve içsel algı, bu nedenle, temelinde zihinsel fenomenlerimizin farkına vardığımız bir mekanizma biçimi olduğunu söylemektedir. Brentano, zihinsel fenomenlerin içsel algı yoluyla kavranan fenomenler olduğunu belirtirken, bu fenomenlerin algılanma sürecinin açık ve doğrudan olduğuna inanmaktadır. Ona göre, içsel algı türü, gerçek anlamda tek algı türünü ifade etmektedir. Bu düşünceyle, dışsal algı olarak adlandırılan olaylar, dolaylı olmalarına rağmen kesin ve gerçek olarak kanıtlanamazlar. Bu nedenle, tüm zihinsel fenomenlerin ortak özelliği, yalnızca zihinsel alanda (içsel bilinçte) algılanmalarıdır. Öte yandan, fiziksel fenomenler konusunda, yalnızca dışsal algılamının mümkün olduğunu söyleyebiliriz (Brentano, 1924: 70). Brentano, yönelimsellik tezini, zihinsel fenomenlerin her birinin, tamamen açık bir şekilde ifade edilmemiş olsa da belirli bir içeriğe ya da bir nesneye doğru yönelimle karakterize edildiği şeklinde formüle etmektedir. Bu yönelim, Orta Çağ skolastiklerinin bir nesnenin yönelimli olduğunu ancak bu nesnenin zihinsel bir varlık olarak anlaşılmadığını ifade ettikleri kavrama dayanmaktadır. Her zihinsel fenomen, örneğin hayal gücünde bir şeyin hayal edilmesi, yargıda bir şeyin kabul ya da reddedilmesi, sevgide bir şeyin sevilmesi, nefrette bir şeyin nefret edilmesi veya arzuda bir şeyin arzulanması gibi, bir nesneye doğru yönelmektedir. Bu yönelim, her zaman aynı şekilde olmasa da her zihinsel durumda

içerilen bir nesne barındırmaktadır (Brentano, 1924: 125). Böylece Brentano, zihinsel eylemin bir parçası olan yönelimsel nesneye de dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Brentano'ya göre bu durum her zihinsel olgunun yönlendirildiği bir nesnenin “kasıtlı olarak var olmamasını” içerdiği anlamına gelmektedir. Bu türden her zihinsel olgunun bir nesnesi olsa da farklı zihinsel olgular, bunların bir şeyi sunma, bir şey hakkında yargılama veya bir şeyi iyi ya da kötü olarak değerlendirme zihinsel eylemleri olup olmadığına bağlı olarak nesneleriyle farklı şekillerde ilişki kurmaktadır. Kurulan bu ilişki Brentano'nun psikolojik yapıyı yönelimsel olarak tanımlamasını sağlamaktadır. Ancak, fenomenoloji kavramı yerine daha çok 'tanımlayıcı psikoloji' terimini tercih etmesinin nedeni, onun bu tür zihinsel süreçleri daha çok betimleyip açıklamak istemesidir. Fenomenoloji kavramı, Brentano için daha çok zihinsel süreçlerin analizine dair bir yöntem değil, sadece psikolojik süreçlerin betimlenmesi ve tanımlanmasıyla ilgilidir.

“Tanımlayıcı psikolojinin saf psikoloji olduğu söylenebilir, oysa genetik psikolojiyi fizyolojik psikoloji olarak adlandırmak uygunsuz olmaz. Birincisi kesin bir bilimdir, oysa ikincisi muhtemelen her türlü kesinlik iddiasından sonsuza dek vazgeçmek zorunda kalacaktır. Bu noktaların her ikisi de birkaç kelimeyle ortaya konabilir. Sadece tanımlayıcı psikolojinin saf psikoloji olarak adlandırılması gerektiğini söylüyorum” (Brentano, 1995: 3).

Tanımlayıcı psikoloji, bilinci, birinci şahıs bakış açısıyla tanımlamayı amaçlamaktadır. İnsanlar tarafından içsel olarak algılanan her şeyin oluşturulduğu temel bileşenleri tam olarak listelemek ve bu bileşenlerin nasıl bağlanabileceği yollarını sıralamaktır (Brentano, 1995: 141). Yani saf psikolojiyi ortaya koymaktır. Husserl, bu bilgiler doğrultusunda yönelimsellik fikrini tıpkı hocası gibi fiziksel ve zihinsel fenomenler arasında yaptığı ayrıma dayandırarak açıklamaktadır. Bu yapmış olduğu ayırım sonucunda zihinsel fenomenlerin yönelimsel olduğunu ortaya koymaktadır. Husserl hocası Brentano'dan devraldığı bu kavram ile kendi felsefi sistemi olan fenomenolojiyi kurmuştur. Fenomenoloji, bu bağlamda, analitik felsefenin ortaya çıktığı entelektüel ortamda şekillenen ve ona alternatif olarak gelişen bir felsefi sistem olarak değerlendirilebilir. Zira analitik felsefe, dilin yapısal ve mantıksal çözümlemesine odaklanırken; Husserl'in fenomenolojisi bilincin özüne, deneyimin doğrudan yapısına ve anlamlandırma süreçlerine yoğunlaşmıştır. Bu iki yaklaşım, 20. yüzyıl felsefesinde farklı metodolojik ve ontolojik duruşları temsil etmekte olup, analitik felsefenin önde gelen isimleri arasında Gottlob Frege, Bertrand Russell, G.E. Moore ve Ludwig Wittgenstein yer almaktadır. Frege ve Russell, felsefeye matematiğin temelleriyle ilgilenerek ve yeni gelişen niceliksel mantığı kullanarak katkıda bulunmuşlardır. Her ikisi de aritmetiğin mantıksal temellere indirgenebileceği yönündeki mantıkçı tezi kanıtlamaya çalışmış olup, bu doğrultuda dönüştürücü analizler sunmuşlardır. Dolayısıyla, analitik felsefe, özellikle Frege ve Russell'in

mantıkçı projelerinin gerekçelendirilmesi amacıyla yapılan felsefi girişimlerden türetilmiş bir felsefedir (Beaney, 2007: 9). Bir diğer analitik geleneğin filozofu olan Wittgenstein ise “Tractatus” adlı eseriyle analitik felsefenin ilk aşamasının doruk noktası ve sonraki iki aşamanın birincil kaynağı (Hacker, 2007: 125) olma özelliğiyle analitik felsefesine katkıda bulunmuştur. Ancak, tüm bu olumlu başlangıçlar, kalıcı bir istikrarı beraberinde getirmemiştir. Analitik felsefenin temel felsefi bakış açısı başlangıçta o denli umut verici bir potansiyel taşıdı ki, Anglo- Amerikan felsefesinde büyük bir devrim yaratacağı düşünülmüştür. Ancak zamanla, analitik felsefe birçok eleştiriye maruz kalarak ciddi şekilde kusurlu görülmüş ve giderek terk edilmiştir. Bu süreç, yaklaşık yarım yüzyıllık bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Analitik felsefenin başlangıçta hızla üstünlük kazanıp, ardından hızla gerilemesi felsefe tarihinde eşine az rastlanır bir olgu olarak kayda geçmiştir (Preston, 2016: 17).

Analitik felsefe, linguistik yani dile dönüşü konu edinen felsefi akım, çoğunlukla dil analiz edildiğinde, felsefi yöntem olarak dil temelli bir yöntem ve felsefe ötesi olarak geniş çevreler tarafından kabul edilen bir akım olarak anlaşılmaktadır. Daha açık bir ifadeyle analitik felsefenin asıl odak noktası geleneksel olarak felsefenin asıl işinin dil analizi olarak anlaşılmasını sağlamaktır (Preston, 2016: 16). Bu yaklaşım, felsefeye yeni bir boyut ve dil yapısı kazandırmayı amaçlamaktadır. Analitik felsefenin dili analiz etme geleneği, anlamın açıklığa kavuşturulmasının ötesinde, düşünsel sorunların çözümüne de odaklanmaktadır. Ancak fenomenoloji, analitik felsefenin aksine deneyimlerin kendilerini açıklamayı ve anlamın açıklığa kavuşturulmasını yalnızca dilsel analizler üzerinden değil, deneyimlerin doğrudan incelenmesiyle gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Başka bir deyişle, analitik felsefenin dilsel düzeyde takılı kalmaması gerektiği vurgulanmaktadır. İnsan deneyiminin temel alındığı bir sistemde, bu deneyimlere ilişkin düşünceler, dış dünyayı anlamamıza yön veren temel unsurlardır. Fenomenoloji, bu anlamda bireysel deneyimlere dayalı felsefi bir anlayışının geliştirilmesi için önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenledir ki fenomenoloji analitik felsefeye bağlı kalmadan ve onun varsayımlarına meydan okuyarak, doğrudan deneyimlere dayanan, deneyimleri anlamlandırmak ve anlamı açıklığa kavuşturmak için felsefi bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda, analitik felsefe ile fenomenoloji arasındaki ortak kökenler ve felsefi bağlantılar incelendiğinde, bu iki geleneğin bazı ortak yönler taşıdığı söylenebilmektedir. Bu ortak yönün başlıca unsurlarından biri olan dönemin, matematiksel bir temele ve psikolojizmle ilgili bir mücadeleye dayanmasıdır. Husserl ve Gottlob Frege, kavramsal ve mantıksal karmaşaların hâkim olduğu bir dönemin filozoflarıdır. Bu filozofların, dönemin kafa karışıklıklarıyla yüzleşme ve bunlarla başa çıkma biçimleri, sonraki nesil düşünürler için birer örnek teşkil edecektir. Her iki filozof da

kavramsal bir boşluk içinde, kavramsal yollar inşa edebilme yetenekleriyle, filozof olarak başarılarını kazanmışlardır. Ayrıca, her iki filozof da Almanca yazmış olmalarına rağmen, analitik filozoflar ve fenomenologlar arasındaki semantik farklardan dolayı, Husserl ve Frege'nin kullandığı önemli felsefi terimlerin İngilizceye farklı şekillerde çevrilmesine yol açmıştır (Hill, 1991: 11). Husserl ve Frege ortak olarak mantıksal psikolojiyi, yani mantıksal yasaların psikolojik ‘düşünce yasaları’ olduğu görüşünü reddetmektedirler. Frege, dildeki karmaşık yapıların anlamsal değerlerinin, matematiksel kurallara dayalı olarak daha basit yapılar tarafından belirlendiğini savunmaktaydı. Bu kurallar, dilsel varlıklara ilişkin ortaya konan anlamsal anlamları rasyonel bir biçimde bağlayıp birleştirebileceği bir çerçeve sunmuştur. Böylelikle, Frege dilin yaratıcı işlevine dair bir açıklama da geliştirmiştir (Mendelsohn, 2005: 15). Ancak Frege, gündelik dil veya doğal dil psikolojik yaklaşımlarla çevrelendiği için, mantıksal yasaları ve onların bağıntılarını yeterli hassasiyetle ortaya koymayı başaramamıştır. Bu nedenle öznel tasarımlara dayanan, psikolojik kökenli tüm öğelerin mantıktan ayıklanması gerektiğini vurgulamaktadır.

Mantık, genel olarak akıl yürütme veya tartışma bilimi olarak düşünce yasalarını belirler; bize nasıl düşüneceğimizi söyleyen bir disiplindir (Strobach, 2019: 13). Mantıkta bir argüman, bir tezi, sonucu diğer tezlerle, öncüllerle gerekçelendirilir. Öncüller doğru olduğu için sonucun doğru olduğu söylenir. Başka bir deyişle: öncüller doğrudur, dolayısıyla sonuç da doğrudur (Löwenstein, 2020: 515). Frege’ye göre mantık, sadece gerçek olan yargı gerekçeleriyle ilgilenmektedir. Bir yargıda bulunabilmek için bir gerekçeyi ortaya koymamız gerekmektedir. Mantığın amacı, geçerli çıkarımların oluşturulmasını sağlayan ve gerekçelendirmeyi yöneten yasaları belirlemektir. Bu yasalar, düşünsel süreçlerin tutarlılığını ve geçerliliğini temin eder, böylece dilsel ve mantıksal yapıların anlamlı bir şekilde bir araya gelmesine olanak tanımaktadır (Frege, 1979: 3). Frege, (1893)’te mantık yasaları ile ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır:

“Mantıksal yasaların, gerçeğe ulaşmak için düşünmeye yönelik kılavuzlar olması gerektiği genel olarak önceden kabul edilmektedir; ama hepsi çok kolay unutulur. 'Kanun' kelimesinin çifte anlamı burada ölümcüldür. Bir anlamda olanı söyler, diğer anlamda olması gerekeni dikte eder. Mantık yasalarına ancak bu anlamda düşünce yasaları denilebilir, çünkü bunlar kişinin nasıl düşünmesi gerektiğini belirler” (Frege, 1893: 15).

Burada Frege’nin bahsettiği mantıksal yasalar bir şeyin doğru olduğuna inanmanın psikolojik yasaları değil, doğru olmanın yasalar olduğunu belirtmektedir (Frege, 1893: 16). Yani mantık yasaları ‘doğru’ ile ilgilenmektedir. Psikolojiye gelince, oda tıpkı diğer tüm bilimlerin olduğu gibi “gerçek” ile ilgilenmektedir. Çünkü amacı gerçeklerin alanını genişletmektir. Ancak araştırdığı alanda “doğru” özelliğini incelememektedir, çünkü kendi

alanında “fizik”, “ağır”, “sıcak” gibi niteliklere odaklanmaktadır (Frege, 1979: 3). Psikoloji, incelediği zihinsel süreçlerin ürünlerinin doğru olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı açıkça ortadadır. Çünkü doğru olan, onu doğru olarak tanıyan kişiden bağımsız olarak doğrudur. Bu nedenle doğru olan, zihinsel bir sürecin veya içsel bir eylemin ürünü değildir; çünkü bir kişinin zihninin ürünü, ne kadar benzer olursa olsun, tıpkı bir kişinin açlığı bir başkasının açlığının aynı olmaması veya bir kişinin gözünün diğerininki aynı olmaması gibidir. Benzerlik ne kadar yakın olursa olsun, bir kişinin acısı diğeriyle aynı değildir. Bunun sebebi bir başkasının zihnindeki süreçleri doğrudan gözlemleyemediğimizden kaynaklanmaktadır. Frege’ye göre biz sadece fiziksel dünyada sahip oldukları etkileri görebilmekteyiz. Bu nedenle, zihinsel süreçler arasındaki benzerliğin yalnızca yüzeysel bir yargısını oluşturabiliriz, çünkü farklı insanların yaşadığı içsel durumları bir bilinçte birleştirip onları karşılaştıramayız. Frege’ye göre, öznel tasarımlar, bir içeriğin bu kavrayışının gerekli bir parçası olsa bile, bunları “doğru” dediğimiz şeye dâhil edemeyiz (Frege, 1979: 4). Çünkü mantık yasaları öznel tasarımlar değil nesnel tasarımlardır. Nesnel tasarımlar tüm insanlarda aynı anlama gelirken, öznel tasarımlar farklı insanlarda farklı niteliklere sahiptirler (Frege, 2008: 21). Frege’nin mantıkla ilgili ortaya koymuş olduğu bu görüşler, öznel tasarımlarla nesnel tasarımlar arasındaki ayrımın ne denli belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede, mantık yasalarının yalnızca nesnel bir temele dayandığını ve dolayısıyla psikolojik süreçlerden bağımsız olduğunu kabul etmek, daha derin bir inceleme gerektirmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Psikolojizm ve Mantıksal İrdeleniş

Mantık, felsefenin temel taşlarından biri olarak, bilginin yapıtaşlarını ve akıl yürütmenin geçerlilik koşullarını belirlemektedir (Khan, 2025: 543). Ancak tarihsel süreçte mantık yasalarının doğası ve kökeni konusunda farklı anlayışlar ortaya çıkmıştır. Özellikle 17. yüzyıldan itibaren deneycilik ve ruhbilimcilik akımlarının etkisiyle, mantık yasalarının doğa bilimleriyle benzer şekilde deneysel temellere dayandığı ve tümevarımsal genellemeler olduğu savunulmuştur (Bacon, 1902: 6-7). Bu bağlamda, mantığın normatif bir sistemden ziyade, psikolojik süreçlere indirgenebileceği iddiası gündeme gelmiştir. Husserl ise bu tür psikolojist yaklaşımlara karşı geliştirdiği eleştirel perspektifle, mantığın özünün ve yasalarının salt psikolojik temellere indirgenemeyeceğini, mantığın normatif ve ontolojik statüsünün deneyimden bağımsız olarak kavranması gerektiğini savunmaktadır. Bu akımların savunucularına göre, mantık yasaları tıpkı fizik ve doğa bilimlerinin yasaları gibi deneysel ve tümevarım yoluyla elde edilen genellemelerdir. Evrensel olan şey, sadece bir şemadan ibaret sayılmaktadır. Husserl, buna karşı çıkarak mantık yasalarının hiçbir şekilde bir kurallar silsilesi olmadığını açıkça vurgulamıştır. O, mantığın normatif bir öğretinin temeli olmasına rağmen, tüm teorik bilimler gibi normatif olmayan bir bilim olduğunu ortaya koymaya çalıştı. Mantıksal yasalar, özünde herhangi bir zorunluluk veya ödev belirtmeyip yalnızca varlıkla ilgili bazı deneyimleri ifade etmektedir (Bochenski, 1997: 163). Örneğin, mantık yasaları "A, A'dır" gibi bir ifadeyle, bir şeyin kendisiyle özdeş olduğunu belirtirken, bir şeyin nasıl olması gerektiğine dair bir zorunluluk sunmamaktadır. Mantık yasaları varlık hakkında, doğruluk üzerine bir açıklama yapmaktadır. Örneğin bir şeyin kendisiyle çelişemeyeceği gibi... Tüm bunlardan hareketle mantığın psikoloji'nin bir dalı olduğunu söylemek Husserl açısından kabul edilemez bir durumdur. Husserl, bilginin, mantığın ve etiğin psikolojik yasalarla açıklanabileceğini savunanlara karşı verdiği mücadeleye psikolojizm adını vermektedir. Husserl, psikolojizmin en belirgin karşıtı olarak, bu akıma karşı mücadelesini birkaç ana noktada yoğunlaştırmaktadır. Brentano (1974) bu ana noktaları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- * İnsan bilgisinin evrenselliğini, insanın genel yapısal belirlenimlerine bağlayan ya da bilginin evrenselliğini reddeden herkes, psikolog olarak kabul edilmektedir,
- * Özellikle, "kanıt"ı bir duygu olarak gören görüşler de psikolojizmle ilişkilendirilmektedir,
- * Bir yargının doğruluğunun, yalnızca "gerçeğe" uygunluğundan başka bir şey olduğunu reddeden kişiler de bu akıma dâhildir,

- * "İdeal nesneler", "ideal anlamlar", "önergeler", "olgular", "ideal varlıklar" ve düşünme eylemlerinde deneyimlenen fikirler gibi kavramları reddeden ve bu ideal varlıkları birer yargı, olumlama ya da olumsuzlama olarak görmeyen herkes, psikolojizmin bir savunucusu olarak kabul edilmektedir (Brentano, 1974: 19).

Bu tezler, Husserl'in psikolojizme karşı geliştirdiği temel itirazların başlıca dayanaklarını oluşturmaktadır. Aynı zamanda söz konusu tezler, Mantıksal Araştırmalar adlı eserinde ortaya koyduğu temel görüşlerden türetilmiş olup, fenomenolojinin kurucu ilkeleri ile sonraki gelişim evrelerinin teorik zeminini teşkil etmektedir. Bu çerçevede, fenomenolojik yöntemin sınırlarını belirlemek ve psikolojizmle ilişkisini kavramsal düzeyde netleştirmek, öncelikle "psikolojizm nedir?" sorusunun felsefi bir dikkatle ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Psikoloji terimi, "ruh-bilim" anlamına gelen "ruh" ve "bilim" kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir (Çankı, 2021: 371). Benzer şekilde, psikolojiyle ilgili diğer terimler de bu temel kavramdan türetilmiştir. "Psikolojizm" terimi de deneyci felsefe geleneğinde, yine "psikoloji" kavramına dayandırılarak ortaya çıkmış bir düşünce akımıdır (Tarhan, 2014: 6). Psikolojizm akımı, bilgiyi elde etmeyi sağlayan tüm zihinsel faaliyetleri psikolojik bir sürece indirgemektedir. Felsefede epistemolojiyle ilgili sorunların çözümünü, psikolojik süreçlerin analiziyle bulmaya çalışılmaktadır (Tarhan, 2014: 8). Husserl'e göre psikolojizm, mantık ilkelerini, bilgi bilimi (epistemoloji), metafiziği ve hatta etiği de içine alarak, tüm felsefi sorunları ve kavramları psikolojik fenomenler olarak açıklamaya çalışan bir alandır (Türker, 2011: 76). Bu yaklaşım, bilgiyi psikolojik deneyimle açıklamaya çalışarak bilgi öznesi ile psikolojik özneyi birbirine denk kılmaya çalışmaktadır (Lyotard, 2007: 16). Burada temel amaç, felsefi düşüncenin temellerini bireysel psikolojik yaşantılara indirgemek ve kavramların anlamını bu yaşantılar aracılığıyla açıklamaya çalışmaktır (Türker, 2011: 76). Bu yaklaşım, düşüncüyü salt olgusal bilinç akışına indirgeme eğilimi taşıyarak, mantığı psikolojik temellere dayandırmaktadır. Husserl, mantıksal ve matematiksel varlıkların öznel deneyimlerden bağımsız olarak var olduklarını savunmuştur. Bu savunma mantığın psikolojik etkilere ve öznel koşullara indirgenmesine karşı çıkışın bir göstergesidir. Ona göre, mantık ve matematik, psikolojik süreçlere değil, kendi içsel zorunluluklarına ve özsel yapısına dayanmaktadır. Çünkü bu disiplinlerin temellendirilmesi, psikolojiye dayandırılmayacak kadar ontolojik ve kavramsal bir özerkliğe sahiptir (Husserl, 2012: 13). Husserl için mantıksal yasaların açıklanması ve kurulması için epistemolojiden yani bilgi psikolojisinin sunmuş olduğu temeller esas alınması gerekmektedir (Husserl, 2001: 40). Ancak, bilgi oluşturulup açıklansa da bunun psikolojinin temellerine dayandırılması, yaşamda edinilen bilgiye olan güveni zedelemektedir. Bu sebeple Husserl, bilginin öznel psikolojik süreçlere bağlı olmadığını, aksine kendi varoluşu

ile evrensel bir nitelik kazandığını savunmaktadır. Bu düşünce, geçmişte kabul edilen bilgi anlayışlarına artık itibar edilmemesi gerektiğini göstermektedir (Çağlıyan, 2018: 283). Bilginin temeli, mantığın prensipleri, metafizik ve hatta etik gibi tüm felsefi meseleler, psikolojik fenomenlerle açıklanamaz.

Husserl, "Mantık Araştırmaları" adlı eserinde psikolojizme karşı eleştirilerini ortaya koymaktadır. O, psikolojinin esas amacının zihinsel olayların birbirleriyle olan ilişkilerini ve zihinsel eğilimlerin bedensel organizmadaki karşılıklarıyla ilgili gerçek bağlantıları düzenleyen yasaları incelemek olduğunu vurgulamaktadır. Psikoloji, bireysel içsel deneyimleri incelemekle sınırlı kalmaması gerekmektedir. Bunun yanında zihinsel fenomenlerin nesnel yasalarını da keşfetmesi gerekmektedir (Husserl, 2001: 43). Husserl bununla, mantıksal yasaların psikolojizm karşısında savunulmasını gerektiğini ve sağlam, dengeli temellerle yapılmasını amaçlamaktadır. Husserl açısından mantıksal psikolojizmin ortaya koyduğu sonuçların geçersizliğini ortaya koymak, bu teorilerin dayandığı önyargılara eleştirel bir yaklaşım getirmek demektir (Husserl, 2001: 45). Bu nedenle Husserl, psikoloji savunucularının üç açıdan yanılgıya düştüğünü savunmaktadır.

İlk olarak “eğer mantık yasaları gerçekten psikoloji yasalarıyla aynı derecede belirsiz bir niteliğe sahip olsaydı, o zaman bu yasalar yalnızca olasılık taşıyan yasalar haline gelir ve ruhsal fenomenlerin varlığını önceden gerektirirlerdi” (Bochenski, 1997: 163). Daha net bir ifadeyle, eğer mantıksal kurallar psikolojik yasalara dayanıyor olsaydı, o zaman tüm mantıksal kuralların, temeldeki psikolojik yasalar kadar belirsiz olmaları gerekirdi. Ancak Husserl'e göre, bu saçma bir durumdur çünkü mantıksal kuralların tamamı belirsiz değildir. Onlar ideal ve apriori yasalardır. Mantığın temelini oluşturan mantıksal ilkeler, kıyas kuralları, eşitlikten türetilen çıkarımlar ve olasılığa dayalı akıl yürütme biçimleri, doğaları gereği kesinlik taşıyan sistematik yapılardır. Bu yapıları psikolojik yasalara dayandırmak, onların gerçek anlamını köklü bir şekilde değiştirmek demektir (Husserl, 2001: 46). Bu nedenle, mantığın psikolojik yasalara dayanmadığı, psikolojik yasalar gibi belirsiz ve olasılık taşıyan bir yapıya sahip olmadığı sonucuna varılmaktadır.

İkinci olarak “eğer mantık yasaları psikolojik yasalara dayansaydı, bunlar a priori olarak bilinemeyecek ve geçerli olmaktan ziyade yalnızca deneyimle doğrulanan olasılıklar haline geleceklerdi.” Husserl, doğa yasalarının a priori bilinemez olduğunu ve yalnızca iç görüyle oluşturulamayacağını savunmaktadır (Husserl, 2001). Bir doğa yasası ancak deneyimden tümevarım yoluyla çıkarılabilir. Ancak tümevarım, bir yasanın geçerliliğini değil, yalnızca bu geçerliliğin olasılığını ortaya koymaktadır. İç görü, yasanın doğruluğuna dair sadece olasılıkları haklı çıkarmaktadır, gerçekliklerini değil. Olasılık, hakikatle tahmin

yapmayı sağlamaz ve iç görü bununla başa çıkamaz. Bu bağlamda, mantıksal yasalar her zaman olasılık olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü "saf mantık" yasalarının a priori geçerliliği, açıkça savunulması gerektiren bir noktadır. Bu yasalar, tümevarım ile değil, apodeiktik içsel kanıtlarla kurulup gerekçelendirilmelidir. Bu nedenle mantıksal yasalar, doğrulama ve kanıtlama yasalarıdır. İç görü, bunların doğruluğuna dair olasılıkları değil, kesin gerçeği haklı çıkarmaktadır (Husserl, 2001: 46). Bu nedenle mantık yasalarının psikolojik olmadığı söylenebilir.

Üçüncü yanlış ise eğer mantıksal yasalar psikolojik yasalarla aynı nitelikte olsaydı, bu yasalar psikolojik varlıklara atıfta bulunması gerekirdi. Şayet mantık yasaları epistemolojik kaynaklarını psikolojik olgulardan alıyorsa, (Husserl'in karşıtlarının iddia ettiği gibi bu tür olgular normatif bir biçimde değişiyorsa) o zaman bu yasaların hem zihinsel durumlarla ilgili olması hem de bu durumların varlığını varsayması ya da ima etmesi gerekirdi. Ancak bu yaklaşım, doğru bir yaklaşım değildir. Hiçbir mantıksal yasa, bir bilgi olgusunun, yargının ya da diğer zihinsel içeriklerin varlığını ima etmemelidir. Gerçekten doğru bir şekilde anlaşılmış her mantıksal yasa, zihinsel yaşamın olgularına dair bir yasa değildir. Bu sebepten ötürü deneyimler, yargılar ya da diğer zihinsel fenomenler bir yasa teşkil etmemektedir (Husserl, 2001: 51). Mantıksal yasalar da psikolojik yasalar olmayıp psikolojik varlıklara atıfta bulunmamaktadır.

Husserl'in psikolojizme yönelttiği eleştiriler, mantığın temellendirilmesinde deneysel psikolojiye başvurulamayacağını ve mantığın normatif yapısının psikolojik olgular aracılığıyla açıklanamayacağını ileri sürmektedir. Bu eleştiriler, yalnızca içsel deneyimlere dayanarak felsefi problemleri çözme çabasının epistemolojik açıdan yetersiz bir yaklaşım olduğunu ortaya koymaktadır. Husserl'e göre psikolojinin işlevi, zihinsel yaşantılar ve bu yaşantıların bedensel organizmadaki karşılıkları arasındaki nedensel ilişkileridir. Buna karşın, mantığın asli gayesi, entelektüel etkinliklerin doğrulukla ilişkisini irdelemek, düşüncelerin fiilen gerçekleşmeyen anlam ilişkilerini açığa çıkarmak ve bu doğrultuda bir düşünce etiği geliştirmektir (Husserl, 2001: 43). Mantık, düşünce etiğini hedeflerken, felsefi danışmanlık alanının katkılarını ve psikolojiyle olan farklarını belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır. Husserl'in mantığın psikolojiden bağımsız, normatif bir disiplin olduğunu savunan görüşleri, düşünsel tutarlılık ve eleştirel akıl yürütme konularında önemli bir temel sunmaktadır. Bununla ilişkili olarak, çağdaş felsefi danışmanlık pratiği, Husserl'in bu yaklaşımlarından beslenerek, bireyin düşünce dünyasında bir tür "düşünce etiği" geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Mantık, doğru düşünmeye yönelen bireye düşünsel süreçlerini nasıl yapılandırması gerektiğini gösteren normatif bir disiplindir. Nesnel gerçekliği olduğu haliyle kavramak, doğru

düşünmenin bir ölçütü olarak kabul edilmektedir. Ne var ki, dış dünyaya ilişkin yargıların mutlak ve tartışmasız doğruluklar içerdiğini ileri sürmek, zihnin doğasının bu yargıları alternatif biçimlerde tasavvur etmeye elverişli olmadığını varsaymak anlamına gelmektedir. Bu durum fenomenolojik ve eleştirel düşünce açısından sorunlu bir yaklaşımdır (Husserl, 2001: 42). Düşüncelerin salt şu ya da bu biçimde olduğu yönündeki iddialar yerine, düşünmenin kendi içkin yasalarına dayanan tutarlı bir sistem dâhilinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım, epistemolojik bir tutarlılık ve düşünsel sorumluluğu önceleyen etik bir çerçevenin inşasını da mümkün kılmaktadır.

Husserl'in düşünce sistemi, psikolojizm eleştirisi üzerinden özellikle "Mantıksal Araştırmalar" ve sonrasında geliştirdiği fenomenoloji aracılığıyla, felsefeye yeni bir yön kazandırmıştır. Ona göre, mantık ve bilgi teorisinin temellendirilmesi, bireysel zihinsel yaşantılara indirgenememektedir. Bu tür yaklaşımlar, felsefenin normatif ve bütüncül yapısını zayıflatmaktadır (Husserl, 2001: 51). Fenomenoloji, deneysel psikolojiye karşı geliştirilen bağımsız ve kurucu bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Fenomenoloji, bireysel psikolojik içeriklerin betimlenmesiyle değil, bilincin özsel (eidetic) yapılarının açıklığa kavuşturulmasıyla ilgilenmektedir. Bu yaklaşım, doğrudan doğruya deneyimlenen yaşantılara yönelerek, bu yaşantıların ardındaki anlam kurucu yapıları ortaya koymayı hedeflemektedir. Böylece fenomenolojik yöntem, öznel psikolojik olguların arkasındaki evrensel bilinç yapılarını analiz etmektedir. Bu özelliği onu psikolojiden metodolojik olarak ayırmaktadır. Husserl'in psikolojizme yönelttiği eleştiriler, modern psikolojiyi değersizleştirmek ya da deneysel çalışmaları küçümsemek amacını taşımamaktadır. Bunun yerine o, psikolojinin bilimsel temellerini daha sağlamlaştırarak, felsefi düşünceyle olan sınırlarını netleştirmektedir. Bu ayrım, metodolojik ve disiplinlere bağlı bir ayrımdır. Psikoloji empirik olana yönelirken, fenomenoloji transandantal bilinç yapılarının aydınlatılmasına yönelmektedir. Dolayısıyla Husserl, fenomenolojinin psikoloji olmadığını vurgulayarak, fenomenoloji alanının sınırlarını, terminolojisini ve temel dayanaklarını psikolojiye dâhil olmaktan korumaktadır. Fenomenoloji, saf bir düşünce bilimi olarak, geometrinin doğa bilimi olmasından daha fazla psikoloji olmadığını kanıtlamıştır (Husserl, 1983: 18). Husserl bununla fenomenolojinin psikoloji ile olan sınırını ısrarla belirtmek niyetindedir.

Psikolojinin görevi, zihinsel olayların birbirleriyle, ilgili zihinsel eğilimlerle ve bedensel organizmada karşılık gelen olaylarla gerçek bağlantılarını yöneten yasaları araştırmaktadır. Burada 'yasa', istisnasız ve gerekli olan bir arada var olan ve birbirini izleyen bağlantıları kapsayan bir formüldür. Bu tür bağlantılar nedensel bir niteliğe sahiptir (Husserl, 2001: 43). Psikoloji ayrıca bireysel ve içsel deneyimlerin fenomenolojik olarak betimlenmesini sağlayan

bir alandır. Husserl, bu tanımlamalara katılmaktadır ancak psikolojinin mantıksal ya da epistemolojik sorunları açıklamak için bir temel olarak görülmesini kabul etmemektedir. Çünkü psikoloji, mantık ve epistemolojinin genel sorunlarını açıklamak için yetersiz bir disiplindir.

1.2. Husserl'in Psikolojizm Eleştirisi Çerçevesinde Felsefi Danışmanlık ve Psikoterapinin Farklılıkları

Husserl, kesin bir bilim kurma amacıyla çıktığı bu yolda, psikolojinin kullandığı yöntemlerin gerçekliğini tam anlamıyla ortaya koymadığı görüşündedir. Ona göre, psikolojinin doğru bilgiye ulaşma kapasitesi bulunmamaktadır. Doğru bilgiye erişebilmek için "saf mantık" anlayışını geliştiren Husserl, yeni bir felsefi disiplin olarak "fenomenoloji"yi oluşturmuştur. Fenomenoloji, temel olarak "fenomenlerin incelenmesi" anlamına gelmekte ve Husserl'in bilgi arayışındaki ana yöntem olarak kabul edilmektedir.

Fenomenoloji, deneyimle ilgili tüm önyargıları ve varsayımları bir kenara bırakıp, gerçekliğin fenomenler aracılığıyla nasıl ortaya çıktığını anlamaya çalışan bir disiplindir. Husserl'e göre, insan, şeylerin özünü kavrayarak gerçekliğe ve kesin bilgiye ulaşmaktadır. Kesin bilgiye ulaşmak için öncelikle deneyimlerin ve bu deneyimlere dayanan nesnelerin temel yapılarını açıklamak için bilimsel bir yaklaşım geliştirmek gerekmektedir (Drummond, 2007: 1). Bu gereklilik Husserl'i deneyimlerden yola çıkarak, "özlerin alanı" olarak tanımladığı alana, her türlü nitelikten arınmış, saf benliğin, saf bilincin ve saf betimlemenin yer aldığı bir alana götürecektir. Bu anlayışa göre, dünyanın özünü bilince bağlayan Husserl, saf bilincin içinde tüm özlerin yer aldığını ve bu alanın kesinlik taşıyan bir alan olduğunu vurgulamaktadır. Husserl, bu yaklaşımla, gelecekteki felsefi düşüncenin temellerini şekillendirecek olan bilgileri ortaya koyan bir bilimsel disiplin (fenomenoloji) kuracaktır (Husserl, 2014: 72). Fenomenoloji, doğadaki nesnel olguları psikolojik veya psikofiziksel bir bakış açısıyla açıklamayı değil, bilginin temel yapılarını ve ilkelerini kavramayı hedeflemektedir. Bilginin nesnelliğini belgeleyen deneyim bağlantılarının ideal anlamını anlamaya odaklanmaktadır. Bu ideal anlamı, saf deneyimlerin ve anlamların yapılarıyla ilgili bir bilgi fenomenolojisi perspektifinden netleştirmektedir. Bu süreçte, gerçek varlıkla ilgili kesin ifadelerden, metafizik veya doğa bilimlerinden, özellikle psikolojiden alınan öncül bilgilere dayanmaktan kaçınılması gerekmektedir. Bu yönüyle fenomenoloji, diğer tüm ampirik teorilerden önce yer almaktadır. Çünkü bilginin temel yapıları ve ilkelerini anlamayı amaçlayan bu alan, kendisini fizik, psikoloji ve hatta metafizik gibi diğer bilimlerden daha öncelikli kılmaktadır (Kockelmans, 1967: 49). O halde fenomenoloji, psikolojinin sınırlarını belirli bir şekilde çizmektedir. Çünkü psikolojik süreçlerin ve bilinçli deneyimlerin incelenmesinde, fenomenoloji yalnızca

deneyimlerin özünü anlamaya odaklanırken, psikoloji bu deneyimlerin biyolojik, psikolojik ve toplumsal bağlamdaki etkilerini de araştırmaktadır.

Fenomenoloji psikolojinin ötesinde bir disiplin olarak, bilinç ve deneyim hakkında daha derin bir anlayış geliştirmektedir. Bu anlayış doğrultusunda bilinç ve deneyimin hakkında daha derin bir anlayış sunan fenomenoloji, felsefi danışmanlık için önemli bir rol oynamaktadır. Felsefi danışmanlık, bireylerin yaşamlarıyla ilgili anlam arayışlarını derinleştiren bir süreçtir. Fenomenoloji, bu süreçte bilinç ve deneyimi keşfetmek için önemli bir yöntem sunmaktadır. Özellikle Husserl'in mantıkla ilgili yaptığı çıkarımlar felsefi danışmanlık pratiğinde önemli katkılar sunmaktadır. Husserl'e göre doğru düşünmek için uygulanması gereken prensipler, düşünce sürecinin kendine özgü doğasını gerektirdiği biçimde uygulanması gereken prensiplerdir. Bu prensipler, düşünmenin kendi doğal yasalarıyla benzer bir yapıdadır. Mantığın bu yönü, bir tür düşünme fiziği olarak tanımlanabilmektedir (Husserl, 2001: 42). Felsefi danışmanlık da mantıksal temellere sahip olan normatif yapıya sahip bir uygulamadır. Felsefi danışmanlık belirli etik teorileri, ahlaki prensipleri veya yaşamın anlamı gibi konularda belirli felsefi görüşleri desteklemektedir. Felsefi danışmanlık seanslarında, bireylerin mantıksal normlar veya değerler çerçevesinde düşünceleri sağlanmaktadır. Felsefi danışmanlık bireyin kendi içsel yaşamında, toplum içerisinde belirli ahlaki kuralları koyması ve bu kurallara uygun davranması bireyin yaşamı üzerinde birçok fayda sağlamaktadır. Bu süreç, bireyin ahlaki değerleri ve normlarıyla uyumlu bir yaşam sürmesine yardımcı olmaktadır. Bu yönüyle felsefi danışmanlık, normatif bir alan olarak danışanların yaşamlarını daha bilinçli ve anlamlı bir şekilde şekillendirmelerine yardımcı olmaktadır. Mantık yasalarının hayata uygulanmasını ön gören bu yaklaşım sayesinde insanlar, gerçekçi ve realist bir dünya görüşüne sahip olmaktadır. Bazı mantıkçılar, mantık için psikolojik ilkeleri varsayılması gerektiğini iddia etmektedirler. Ancak bu durum (psikolojik ilkeleri mantığa uygulamak) ahlaki hayattan türetmek kadar mantıksız bir durumdur. Husserl'e göre, eğer ilkelerimizi anlayışımızın gözlemlerinden kaynaklanan psikolojik faktörlere dayandırırsak, yalnızca düşüncenin nasıl geliştiğini ve çeşitli öznel engeller ya da koşullar altında neler yaşandığını gözlemleyebiliriz. Bu durum, bizi yalnızca olasılıkla ilgili yasaların anlaşılmasına götürmektedir. Ancak mantık, olasılık değil, zorunlu yasaları araştıran bir disiplindir. Mantık, düşünme şeklimizi değil, düşünmemiz gereken doğru yolu sorgulamaktadır. Mantık kuralları da olasılıklardan değil, insan psikolojisinden bağımsız olarak, akıl yürütmenin zorunlu doğasından türetilmesi gerekmektedir (Husserl, 2001: 41).

Husserl, psikoloji ile mantığın kapsamını netleştirdikten sonra ve psikolojinin insan zihninin işleyişine odaklanması gerektiğini vurgulaması felsefi danışmanlık açısından oldukça

değerli bir yaklaşımdır. Felsefi danışmanlık, insanın zihinsel, düşünsel ve duygusal sağlığına odaklanması bakımından psikolojiyle yakından ilişkili olsa da mantık ilkelerini kapsamı bakımından genel bir alanı temsil etmektedir. Psikoloji deneysel ve gözlemsel araştırma yöntemleri kullanarak sorunlara çözüm üretmektedir. Psikoloji, genellikle bireyin zihinsel ve duygusal sağlığına, davranışlarına ve ilişkilerine odaklanırken, felsefi danışmanlık daha geniş bir perspektife sahiptir. Felsefi danışmanlık, bireyin yaşamındaki anlam arayışını ve değerlerini ele alırken, psikoloji daha spesifik ve belirli sorunlara odaklanmaktadır. Bu nedenle felsefi danışmanlık psikoloji bilimine göre daha genel ve nesnel bir niteliğe sahiptir.

Felsefi danışmanlık, bireylerin içsel dünyalarını ve akıl yürütme süreçlerini keşfetmelerine yardımcı olarak, doğru mantık kurallarını uygulama becerilerini geliştirmektedir. Bu yaklaşım, bireylerin düşünce süreçlerini eleştirel bir şekilde gözden geçirmelerine ve daha bilinçli, yaşam kalitelerini artıracak kararlar almalarına imkân tanımaktadır. Bu bağlamda, psikoloji, düşünmenin doğasına ilişkin yasaları, doğru ya da yanlış tüm yargılar için geçerli olan temel yasaları incelemesi gerekmektedir. Husserl, bu önermeleri, sanki bu tür yasaların sadece psikolojik yasalar olup, tüm yargılara uygulanıyormuş gibi ya da doğru yargı yasalarının, özel yargı yasalarının psikolojinin sınırları dışında olduğu şeklinde yorumlamanın hatalı olacağını savunmaktadır (Husserl, 2001: 42). Husserl'in bu ifadesi, psikolojinin ve mantığın kapsamını netleştirirken, psikolojinin insan zihninin işleyişine odaklanmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. O zaman psikoloji, tüm yargılara uygulanan evrensel mantık yasalarının temeli olmak yerine insan zihninin işleyişine odaklanması Husserl açısından daha doğru olacaktır. Bu noktadan hareketle, psikolojinin düşünmenin mevcut durumu ve nasıl gerçekleştiği ile ilgilendiğini, mantığın ise düşünmenin nasıl olması gerektiği üzerine odaklandığını söyleyebiliriz. Psikoloji, bireylerin düşünme süreçlerini, duygularını, algılarını ve davranışlarını gözlemler ve bu süreçlerin nasıl işlediğine dair doğal yasaları araştırmaktadır. Mantık ise düşünmenin doğruluğunu, geçerliliğini ve tutarlılığını inceleyen normatif bir disiplindir. Mantık, doğru düşünme yollarını belirlemekte ve düşünmenin ne şekilde yapılması gerektiğine dair zorunlu kurallar koymaktadır (Husserl, 2001: 41). Yani, psikoloji, bireylerin düşünme biçimlerinin ve akıl yürütme süreçlerinin doğal, öznellikten kaynaklanan koşullarını anlamaya çalışırken, mantık, düşünmenin sadece nasıl yapıldığını değil, nasıl yapılması gerektiğini belirlemektedir. Örneğin, doğru düşünme, mevcut durumun doğru olarak kabul edilmesinin sadece belirli bir örneğidir. Yani, düşünmenin olması gereken şekli, onun olduğu şekilde düşünülmesinin özel bir durumudur. Felsefi danışmanlık, bu özel durumu düşüncelerin doğasını sorgulayarak ya da düşüncenin nasıl oluştuğunu araştırmaktadır. Felsefi danışmanlık, mantık kurallarını kullanarak, bireylerin düşünme biçimlerini doğru bir

şekilde yönlendiren ve onlara nasıl düşünmeleri gerektiğini öğreten bir süreçtir. Bu özellik felsefi danışmanlığın öğretici bir işlev üstlendiğini ve psikolojiden farklı olarak, bireylerin düşünce süreçlerine yönelik normatif bir yaklaşım sunduğunu göstermektedir.

Felsefi danışmanlık, psikoterapi ile bazı ortak yönler taşısa da (danışmanlık pratiği, bireylere rehberlik ve destek sağlama amacı), yöntemleri, kapsamı ve hedefleri açısından kendine özgü bir yapıya sahiptir. Felsefi danışmanlık esas olarak insanın varoluşsal, etik, kimlik ve anlam arayışı gibi temel sorunlarını ele almayı amaçlarken, rahatsızlıkları bir hastalık olarak görmek yerine, bireylerin yaşamlarına anlam katma ve varoluşsal sorulara yanıt arama süreci olarak değerlendirmektedir. Felsefi danışmanlık tinselliği ile dine, olgusallığı ile bilime ve sorunsallığı ile de felsefeye dayanmaktadır. Felsefenin tarihsel zenginliğini yöntemsel bir zenginliğe dönüştürerek insanların yaşamına yani pratik hayata geçirmektedir (Filiz, 2018: 21). Psikoterapi, psikolojik bozuklukların veya uyumsuzlukların, psikanaliz, grup terapisi veya davranış terapisi gibi profesyonel tekniklerle tedavisini amaçlayan bir uygulamadır. Psikoterapi, genellikle bireylerin psikolojik rahatsızlıklarını ele almakta ve tedavi süreçlerine odaklanmaktadır. Buna karşın, psikolojik danışmanlıklar "kişisel çatışmaların ve duygusal sorunların çözümünde profesyonel rehberlik" sunmakta ve bu rehberlik, bireylerin duygusal iyileşmesine yönelik bir yol gösterme amacını taşımaktadır (Sommers ve Sommers, 2004: 6). Felsefi danışmanlık ise, psikoterapi ve genel danışmanlık anlayışından farklı olarak, insanın varoluşsal sorunlarına, etik ikilemelerine ve anlam arayışına odaklanan bir uygulamadır. Psikoterapi, genellikle bir bozukluğun tedavisine yönelik bir yaklaşım sunarken, felsefi danışmanlık bu bozuklukları hastalık olarak görmeden, insanın yaşamındaki anlamlı soruları keşfetmesini ve etik bir perspektifle yaşamını düzenlemesini amaçlamaktadır.

Psikoloji ve felsefi danışmanlık kavramlara, yargılara ve çıkarımlara birbirinden farklı bakış açılarıyla yaklaşmaktadırlar. Psikoloji, zihinsel süreçlerle yargıların nasıl ilişkilendirildiğini araştırırken, felsefi danışmanlık, bu ilişkilerin doğru şekilde nasıl kurulması gerektiğini incelemektedir. Psikoloji, "doğal ilişkileri" inceleyerek odaklanırken, felsefi danışmanlık "ideal ilişkileri" üzerinde durmaktadır (Demir ve Hoşgör, 2021: 147). Bu iki alan arasında bir bağlantı olduğunu düşünmek bizi yanılgıya düşürecektir. Psikoloji veya psikoterapi alanına başvuran kişilerin çoğu zaman kendilerini ciddi bir tehdit altında hissetmektedirler. Birey, bilinçli bir şekilde yaşamına uyum sağlamakta zorluk çekmekte ve bilinçdışı faktörler tarafından şekillenen, genellikle kafa karıştırıcı ve endişe verici bir şekilde varlık sürdürmek zorunda kalmaktadır. Bu tür ciddi vakalarda, psikoterapinin çeşitli yöntemleri, bireyin yaşadığı sorunları çözmek ve yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla geçmiş deneyimleri incelenmekte ve doğal davranışlarına odaklanarak belirli yöntemler uygulanmaktadır. En yaygın olarak

kullanılan terapi yaklaşımları arasında “bilişsel-davranışçı terapi, çözüm odaklı terapi ve psikodinamik terapiler” yer almakta olup, bu yöntemlerin yanında ilaç tedavisi de psikoloji ve psikiyatri alanlarındaki geniş bir uygulamaya sahiptir (Gustafson, 2005: 2). Bu terapilerin yanında Rasyonel-Duygusal Davranış Terapisi, Varoluşçu Terapi, Bilişsel Terapi ve Logo Terapi gibi “konuşma terapileri”, büyük ölçüde felsefi düşünceler ve tartışmalar ışığında şekillenen, tıbbi olmayan yaklaşımlardır. Bu terapiler, derin felsefi temellere dayalı olmasına rağmen, pek çok klinik psikolog, psikoterapist ve danışman, tekniklerini topluma bir hizmet olarak sunmadan önce felsefi bir altyapıya sahip olmaktan yoksundur (Raabe, 2013: 3). Oysa bu terapötik yöntemlerin etkinliği, teknik bilgiyle birlikte felsefi bir derinlikle de beslenmesi gerekmektedir.

Husserl’in görüşleri ışığında, mantığın psikolojiye indirgenemeyeceği ve psikolojik süreçlerle temellendirilemeyeceği açıktır. Mantık, düşüncenin geçerliliği ve doğruluğuyla ilgilenirken, psikoloji bireylerin zihinsel süreçlerini, duygu ve davranışlarını incelemektedir. Bu iki alanın metodolojik ve epistemolojik açıdan farklı temellere sahip olması, mantığın psikolojik bir disiplin olarak ele alınamayacağını göstermektedir. Benzer şekilde, felsefi danışmanlık da psikolojinin veya psikiyatrinin ötekileştirebileceği veya kabul edemeyeceği bir alan olarak görülmemektedir. Çünkü felsefi danışmanlık, bireylerin varoluşsal, etik ve epistemolojik sorularına yanıt ararken, psikoloji ve psikiyatri daha çok bireyin ruh sağlığı ve bilişsel işleyişi üzerine odaklanmaktadır. Bu nedenle, felsefi danışmanlık, psikolojinin karşısında duran rakip bir alan olarak değil, dahası köklü bir felsefi temele dayanan bir düşünsel faaliyettir. Psikoloji de aynı felsefi danışmanlık alanı gibi tarihsel olarak felsefeden doğmuş bir disiplindir. Antik Yunan'dan bu yana insan zihni, bilinç, algı ve ruh üzerine yapılan tartışmalar, psikolojinin temellerini oluşturmuştur. Psikoloji, 19. yüzyılda deneysel bir bilim haline gelmiş olsa da onun kökenleri felsefi düşüncede yatmaktadır. Buna ek olarak felsefe, psikolojinin temelini oluşturmakla birlikte onun varlık sebebini de oluşturmaktadır. Dolayısıyla, psikoloji ve psikiyatri alanında çalışanların felsefi bir zemine yaslandıklarını göz ardı etmemek gerekmektedir (Şulavikova, 2015: 477). Psikolojik teorilerde etik, bilinç, özgür irade ve benlik gibi konuların ele alınması, felsefi düşüncenin bu alanlarda ne denli etkili olduğunu göstermektedir.

20. yüzyılın ortalarından itibaren psikoterapi disiplini, çeşitli kuramsal ekollere ayrılarak önemli iç tartışmaların odağı haline gelmiştir. Psikanalitik yaklaşım, davranışçı terapi, bilişsel terapi, hümanistik ve varoluşçu yaklaşımlar gibi farklı kuramlar, bireyin ruhsal sorunlarına ilişkin açıklamalarını ve müdahale yöntemlerini farklı epistemolojik temeller üzerine inşa etmişlerdir. Örneğin, Bilişsel Davranışçı Terapi ile psikanaliz arasında hangi

yöntemin daha etkili olduğu, terapötik sürecin kısa süreli müdahalelerle mi yoksa derinlemesine analizlerle mi yürütülmesi gerektiği ve terapinin etkinliğinin semptomların azalması mı yoksa yaşam kalitesinin artmasıyla mı ölçülmesi gerektiği gibi sorular, psikoterapinin temel tartışma konularını oluşturmaktadır. Ayrıca ruh sağlığı sorunlarının çözümünde psikiyatri mi yoksa psikoterapinin mi öncelikli olduğu, terapistlerin ilaç kullanımına karşı tutumları ve ilaç tedavisiyle terapinin nasıl bir arada yürütülebileceği de tartışılan diğer önemli hususlardır (Norcross ve Lambert, 2018: 308). Psikanalistler Bilişsel Davranışçı Terapi “semptomları giderirken derinlikten yoksun” olmakla eleştirmektedirler (Corey, 2017: 73-74). BDT uygulayıcısı terapistler ise psikanalizi “bilimsel temelden yoksun” olmakla değerlendirmekte, hümanistik yaklaşım ise her iki yöntemi “insan odaklılığı göz ardı etmekle” eleştirmektedir. Davranışçı perspektif ise tüm bu yaklaşımlara “bilimsel kanıt eksikliği” yönünden eleştirel yaklaşmaktadır. Bu eleştiriler, psikoterapinin kendi içindeki teorik ve pratik tartışmaların temelini oluşturmaktadır. Bu çeşitlilik, bir yandan psikoterapinin teorik zenginliğini gösterirken, öte yandan alanın epistemolojik ve metodolojik birliğini tehdit eden bir unsura da dönüşmüştür. Örneğin, davranışçı yaklaşımlar bireyin gözlemlenebilir davranışlarını merkeze alırken, psikanalitik gelenek bilinçdışı süreçlere yönelmiştir. Hümanistik psikoloji ise bireyin öznel deneyimini, kendini gerçekleştirme arzusunu ve içsel potansiyelini vurgulamıştır. Ancak bu farklılıklar, psikoterapi uygulayıcıları arasında zaman zaman yöntembilimsel üstünlük iddialarına, hatta birbirini dışlayıcı yaklaşımlara neden olmuştur. Psikoterapi alanında giderek daha fazla tartışılan temel bir mesele, tedavi sürecinin yalnızca semptomların giderilmesine odaklanıp odaklanmaması meselesidir. Bu mesele bireyin yaşamının bütünlüğü ve anlam arayışına dair daha derin ve kapsamlı bir sorgulamanın terapi pratiğine dâhil edilip edilmeyeceği sorunudur. Özellikle varoluşçu ve fenomenolojik yaklaşımlar bu soruyu ön plana çıkarırken, bu perspektifler bilimsel nesnellik ve ölçülebilirlik kriterleriyle tam olarak uyum sağlamadıkları gerekçesiyle, geleneksel psikoterapi uygulamaları içinde sıklıkla marjinalleştirilmiştir. İşte bu noktada felsefi danışmanlık, psikoterapinin sınırlarını zorlayan ve varoluşsal sorgulamayı merkeze alan bir alternatif olarak ortaya çıkmaktadır. Psikoterapi, bireyi patolojik bir çerçevede ele alarak belirli bir hastalık modeline göre değerlendirmeye eğilimliyken, felsefi danışmanlık bireyin sorunlarını ontolojik, etik ve epistemolojik düzeyde ele almaya çalışmaktadır (Wampold ve Imel, 2015: 16; Šulavikova, 2015: 478). Özellikle Edmund Husserl’in fenomenolojik yöntemi temel alınarak geliştirilen felsefi danışmanlık yaklaşımı, bireyin yaşadığı sorunları yalnızca psikolojik semptomlar olarak değil, anlam kaybı, kimlik krizi veya varoluşsal bir sorgulama biçimi olarak görme yönünde bir perspektif sunmaktadır (LeBon, 2001: 18).

Felsefi danışmanlık uygulamaları, filozofların tarihsel olarak kullandığı çeşitli yöntemlerden faydalanarak, felsefi temellerden beslenen bir uygulamadır. Felsefi danışmanlık, bireylerin içsel çatışmalarını çözmek ve kendilerine anlamlı bir yaşam yolu inşa etmek adına, filozofların tarihsel olarak kullandığı birçok yöntemden yararlanarak, düşünsel derinliği ve eleştirel düşünme becerilerini artırmayı amaçlamaktadır. Bu süreçte, kişisel inançlar, değerler ve yaşam amacı üzerine yapılan felsefi tartışmalar, bireylerin daha dengeli ve tatmin edici bir yaşam sürmelerine yardımcı olmaktadır. Bu çalışmanın odaklandığı fenomenolojik yöntem de felsefi danışmanlık pratiğinde sıkça başvurulacak önemli bir yöntemdir. Çünkü danışmanlığa başvuran her bireyin taşıdığı önyargılar, varsayımlar ve çıkmazlar, yaşamının olumsuz yönde etkilenmesinin en belirleyici sebeplerindendir. Bugün, birçok birey bu önyargılar nedeniyle insanlarla etkili iletişim kurmakta güçlük çekmekte, içe kapanmakta ve dış dünyadan dışlanmışlık hissine kapılmaktadır. Ayrıca, diğerlerini dışlama, ayrıştırma ve ötekileştirme gibi davranışlar da bireyin sahip olduğu önyargıların bir sonucudur. Fenomenolojik yöntem, bu önyargılardan arınmayı sağlayan bir bakış açısıyla deneyimleri inceleyerek evrensel özellikleri ve yapıları belirlemeyi amaçlamaktadır. Felsefi danışmanlık bağlamında fenomenolojik yöntem, danışanın deneyimlerini anlamaya ve bu deneyimlerin altında yatan anlamları ortaya çıkarmaya odaklanmaktadır. Danışanın düşünceleri, duyguları ve deneyimleri üzerinde derinlemesine düşünülmesini ve bu deneyimleri detaylı bir şekilde açıklamasını sağlanmaktadır. Bu, danışanın kendi iç dünyasını daha iyi anlamasına ve yaşamındaki belirli sorunların kökenlerini ve anlamlarını keşfetmesine yardımcı olmaktadır. Bu süreçte tümevarımsal akıl yürütme yöntemi de hipotezlerin formüle edilmesine rehberlik eden tüm kuralları incelenmekte ve hangi hipotezin terk edilip hangisinin ciddiye alınabileceğine karar verilmektedir. Hangi varsayım ve inançların makul olduğunu, hangi eylem alternatiflerinin danışan ve diğerleri için en faydalı olduğunu ve hangi hipotezin en yararlı olacağını belirlemektir (Raabe, 2002: 27). Peter Koestenbaum, Peter Raabe ile yaptığı yazışmada, psikoterapiyi yalnızca iyileştirme amacıyla sınırlı bir etkinlik olarak görmenin ötesine geçilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre, psikoterapi bireyin kendisi hakkında daha fazla farkındalık geliştirmesine, zihnin işleyişine dair derinleşmesine ve özellikle düşünümseellik (reflection) yoluyla kendi deneyimlerini anlamlandırmasına olanak tanıyan bir süreçtir. Bu yönüyle, düşünme üzerine düşünme ve hissetme üzerine hissetme gibi bilinç deneyimlerinin ele alınması, felsefi bilgiye özgü sınırların ve doğanın anlaşılmasına da katkı sağlamaktadır. Koestenbaum'a göre bu tür bir analiz, kişinin varoluşsal yapılarıyla yüzleşmesini mümkün kılmakta ve bireyin kendi varoluşu üzerine bilinçli bir şekilde düşünmesini teşvik etmektedir. Ona göre bu yaklaşım, felsefi içgörü, kavramsal derinlik ve

düşünsel keskinliğe dayandığı ölçüde, felsefi danışmanlığın özünü örtüşmektedir (Raabe, 2002: 32). Filozoflar ve felsefi danışmanlar, sahip oldukları geniş teorik perspektif sayesinde, farklı felsefi sistemleri ve düşünce akımlarını sentezleyebilme yetkinliğine sahiptirler. Bu niteliğiyle felsefi danışmanlık, diğer psikoterapi ve danışmanlık yaklaşımlarına kıyasla önemli bir avantaj sunmaktadır. Felsefi danışmanlar, belirli bir terapi ekolüne veya sabit bir metodolojiye bağlı kalmaksızın, danışanın bireysel ihtiyaç ve koşullarına uygun yöntemleri esnek biçimde uygulama imkânına sahiptirler. Bu metodolojik özgürlük, danışana özgün ve kişiselleştirilmiş bir danışma süreci yaşatılmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca, felsefi danışmanın mevcut felsefi araçları ve sorgulama tekniklerini serbestçe kullanabilmesi, bireylerin sorunlarına çok boyutlu ve kapsamlı bir bakış açısıyla yaklaşılmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak, bu esneklik ve teorik zenginlik, danışanın entelektüel ve kişisel gelişimini destekleyerek, sorunlarına daha derinlikli ve kalıcı çözümler üretme potansiyelini artırmaktadır (Raabe, 2002: 207). Felsefi danışmanlar danışanların entelektüel ve düşünsel sorunlarına odaklanarak, çeşitli psikoterapi yaklaşımlarının temelindeki teorik çerçeveleri kavrama ve rehberlik etme konusunda da derin bir uzmanlığa sahiptirler. Bu özellikleriyle, felsefi danışmanlar psikoterapistlere, düşünsel süreçleri ve içerikleri eleştirel bir perspektifle sorgulama yetkinliği kazandıran önemli bir entelektüel destek sunmaktadırlar.

Felsefe sadece bir düşünme eylemi değil, aynı zamanda bir etkinlik, bir praksis olarak varlığını sürdürmekte olan bir disiplindir. Bu nedenle felsefe yapmak, basitçe düşünmekten daha fazlasını ifade etmekte yani insanın yaşamına yön veren bir eylem biçimini ifade etmektedir. Aristotelesçi bir bakış açısıyla ifade edersek, felsefe, bir davranış ya da yaşam tarzı belirleyen, hakikati korumak için alışkın olduklarımızı bir yana bırakan, hayata anlam verme ya da onu keşfetme çabası içinde hakikate öncelik tanımak gerektiğini öne süren bir varoluş mimarisi olarak düşünülmelidir (Aristoteles, 2012: 13). Felsefe, insanın hayatını şekillendiren ve onu tam anlamıyla gerçekleştiren bir süreçtir. Aristoteles'e göre, insan felsefe yaptığında gerçek mutluluğa ulaşır. Çünkü felsefe yapmanın özü, insanı mutluluğa ulaştırmaktadır. Mutluluk ise ruhun erdeme uygun bir tür etkinliği (insanın en yüksek potansiyeline ulaşmasına) olarak tanımlanmaktadır (Aristoteles, 2012: 22). Bu nedenle felsefe, teorik bir etkinlik olarak yaşamı anlamlandıran ve insana derin bir tatmin sağlayan bir pratiğe dönüşmektedir. Bu perspektiften bakıldığında, felsefe bir yaşam programıdır. Yani felsefe yapmak, insanın yaşamına rehberlik eden bir yol haritası çizmek, onu daha anlamlı ve doyurucu kılmak için bir araçtır. Felsefi danışmanlık, bu anlamda pedagojik bir işlev de taşımaktadır. Çünkü bireyi eğitmekte, olgunlaştırmakta ve ona doğru bir yaşam tarzı sunmaktadır. Felsefe aynı zamanda bir yaşam programı olarak ele alındığında, sadece entelektüel bir faaliyet ya da bir meslek olarak

değil, insanın mutluluğa ulaşmak için takip etmesi gereken bir yol olarak düşünölmelidir. Bu, ruhun bir eğiliminden çok, anlamlı ve tatmin edici bir yaşam sürme arzusunun bir yansımasıdır. İnsan, bilgi edinmek ya da düşünsel beceriler geliştirmekle birlikte, mutluluğun peşinden gitmeyi, ona ulaşmayı da hedeflemektedir. Bu düşünce tarihçiler tarafından yeniden inşa edilen altın çağlar ve gelişmelerin bir hatırlatmasıdır. Eski düşünce gelenekleri, insanın yaşamını anlamlı kılmak ve mutluluğa ulaşmak için bir yol haritası oluşturmuş ve bu fikir, günümüze kadar devam etmiştir (Lago, 2007: 10).

Felsefi danışmanlık, duygusal sağlık üzerinde bir tedavi süreci ve bireyin varoluşsal sorularına yönelik bir rehberliktir. Özellikle geç antik dünyada insanların kendileriyle, başkalarıyla ve dünyayla olan ilişkilerini daha iyi yönetmelerini vaat eden felsefi uygulamaların yeniden keşfedilmesiyle ortaya çıkan bu uygulama, insanı mutlu etmek, bilgelik kazandırmak, nasıl daha iyi yaşanacağını, çalışılacağını ve ölüneceğini anlamak için bir rehber konumundadır (Lago, 2007: 11). Bu bireyin kendisine ve benliğine gösterdiği özeni yansıtmaktadır. Özen, kişinin kendisini en etkili, verimli ve güzel şekilde sergilemesi, özüne inmeyi ve kendi içsel varlığını keşfetmeyi gerektiren derin bir anlam taşımasıdır. Öz, belirli bakım pratikleri, varlığımızın anlamını sorgulamamıza ve yeniden doğrulamamıza olanak tanımaktadır. Kim olduğumuzun anlamını bulmamızı sağlar. Peki, gerçekten biz kimiz? Kendimizi yansıttığımız ve performans sergilediğimiz bedenle bağlantılı olarak, muğlak da olsa kimliğimizi nasıl tanımlıyoruz? İşte bu noktada, psikoterapiyle sınır çizen felsefi danışmanlık (Fabris, 2015: 55-56) kişinin kendisiyle ilgili varoluşsal arayışlarında, özünü keşfetmesine ve kendi benliğiyle derin bir bağ kurmasına olanak tanımaktadır.

Felsefi danışmanlık hizmetine ihtiyaç duyan kişiler, genellikle yaşamlarındaki sorunlarla, stresle ve boş zamanlarında karşılaştıkları sorularla uğraşan insanlardır. Felsefi danışmanlığın özel alanı, belirli bir bilgiyle çözülemeyen ve karmaşık yapısı nedeniyle daha derin bir yaklaşım gerektiren tüm sorunları kapsamaktadır. Filozof Remo Bodei, tarih boyunca ruhsal sorunların tıp, din ve son yüzyılda psikanaliz ve psikoterapi gibi farklı yollarla ele alındığını belirtiyor. Ancak son yıllarda felsefi danışmanlık gibi insan yaşamının içinde yer alan Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bazı şehirlerde, hastalara ve ailelerine hastane papazının yanı sıra bir etikçi veya filozof da danışmanlık yaptığı gözlemlenmektedir. Paris ve diğer yerlerde ise, insanların teorik ve pratik açıdan önemli konuları özgürce tartışabildiği felsefe kafeleri açılmıştır (Lago, 2007: 13). Bu kafelerde aynı konu etrafında farklı düşüncelerin buluşması, tartışılması ve yeniden gözden geçirilmesi amaçlanmaktadır. Felsefe kafeleri, bireylerin özgürce düşünsel bir ortamda bir araya gelerek önemli teorik ve pratik konuları tartıştığı mekânlara dönüşmektedir. Bu kafelerde, katılımcılar genellikle yaşamın anlamı, etik meseleler,

varoluşsal sorgulamalar, bireysel özgürlük ve sorumluluk, insan hakları, adalet, toplumsal normlar ve bireysel kimlik gibi derin felsefi sorular etrafında tartışmalar yapmaktadırlar. Buna istinaden felsefi danışmanlık salt birey odaklı bir uygulama olmayıp hem birey hem de toplumu iyileştiren, değiştiren ve dönüştüren bir uygulamadır.

Felsefi danışmanlık ile psikoterapi, uygulama yöntemleri ve işlevsellik açısından birbirine paralel nitelikler sergileyen disiplinler olarak değerlendirilebilir. Her iki alanda da danışanın etkin biçimde dinlenmesi, eleştirel sorgulama süreçlerinin yürütülmesi, anlamlandırma faaliyetleri ve yönlendirici önerilerin sunulması temel bileşenler olarak ön plana çıkmaktadır. Bu benzerlik, psikolojinin kökenlerinin felsefi temellere dayandığını göz ardı etmeksizin anlaşılmalıdır. Cohen'e göre psikoloji ve psikoterapinin felsefi altyapılarını reddetmek, bütüncül ve gerçekçi bir yaklaşım olmanın ötesinde epistemolojik tutarsızlıklara yol açmaktadır. Özellikle Rasyonel-Duygusal Davranış Terapisi, insanın gerçekliği yorumlama sürecindeki öznel rolünü vurgulayan felsefi varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımların kökenleri Antik Stoacı felsefeye, özellikle Epiktetos'un dışsal olayların neden olduğu rahatsızlıkların asıl kaynağının bu olayların bireyler tarafından nasıl yorumlandığına ilişkin görüşlerine uzanmaktadır. Bu çerçevede, davranışsal teknikler, bireylerin rasyonel tercihlerini güçlendirmeyi ve irrasyonel inançların olumsuz etkilerinden kurtulmalarını hedeflemektedir. Zira bireylerin yaşadığı pek çok duygusal ve davranışsal sorun, hatalı çıkarımlara ve zayıf mantıksal yapılandırmalara dayanmaktadır. Felsefi yöntemler ise akıl yürütme hatalarının sistematik bir envanterini sunarak, bireylerin kendilerine zarar verme potansiyeli taşıyan kararlar almaktan kaçınmalarını sağlamaktadır. Bunu da mantıksal ve eleştirel düşünme araçlarıyla donatılmış kapsamlı bir kaynak işlevi görerek yapmaktadır (Şulavikova, 2015: 477).

Psikoterapistlerle felsefi danışmanlar arasında gerçekleştirilen müdahaleler, genellikle farklı düzeylerde ve niteliklerde ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, psikoterapistler daha az yönlendirici bir tutum sergilemekte, vakaları daha derinlemesine analiz etmekte, danışanlarla daha uzun süreli çalışmakta ve bu hizmetler karşılığında daha yüksek ücret talep etmektedirler (Sommers ve Sommers, 2004: 8). Psikoterapilerin, etkili şekilde uygulandığında, hem dünyaya uyum sağlamaya çalışan ve kendini keşfetme isteği olmayan bireylere hem de kendini daha iyi anlamayı arzulayan kişilere fayda sağladığı kabul edilmektedir. Ancak, dünyaya uyumlu ve belli ölçüde öz-farkındalığa sahip olan, varoluşsal anlam arayışında olan ve acıyı salt bir durum olarak değil, doğrudan kendisiyle yüzleşmesi gereken bir deneyim olarak yaşayan bireyler için psikoterapi veya farmakolojik müdahaleler yetersiz kalabilmektedir (Lago, 2007: 14). Buradan hareketle söz konusu bireylerin yönlendirilmesi yerine sorgulanmaları, sorunlu davranışların ötesinde sorunun kendisinin keşfedilmesi ve bilincin özüne ulaşılması amacıyla, bazen kısa

bazen uzun süreli diyaloglara dayanan felsefi danışmanlık uygulamalarının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Felsefi danışmanlık, bireyin içinde bulunduğu durumu mantıksal olarak değerlendirmesine, farklı bakış açıları geliştirmesine ve eleştirel bir perspektifle ele almasına imkân tanımaktadır. Ayrıca, olayları algılama biçimini değiştirme potansiyeline sahiptir (Marinoff, 2007: 20). felsefi danışmanlık bu yönüyle, bireyin yaşadığı koşulları değerlendirmek, hayatındaki amaçları ve değerleri anlamlandırmak üzere felsefenin zenginliklerini ve yöntemlerini pratikte kullanmaya yönelik gelişmiş bir uygulama olarak işlev görmektedir. Zira bireyler, günlük yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar karşısında, filozofların sunabileceği çeşitli perspektiflere ve tavsiyelere ihtiyaç duymaktadırlar (Marinoff, 2007: 21). Bu sorunlar, psikoterapinin müdahalesini gerektiren hastalık boyutunda olmadığında, felsefi danışmanlık sürecinde ele alınmayan ya da çözümlenemeyen her problem zamanla derinleşerek psikolojik rahatsızlıklara dönüşme potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla, bireyin içsel çatışmalarını veya anlam arayışını felsefi bir perspektiften ele almayan yaklaşımlar, bu sorunların karmaşıklaşmasına ve sonuçta psikoterapinin müdahalesini gerektiren hastalıklara dönüşmesine zemin hazırlayabilmektedir. Buna istinaden felsefi danışmanlık, psikoterapik müdahalelerden önce uygulanması gereken öncü ve tamamlayıcı bir danışmanlık biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle felsefi danışmanlık, psikoterapinin ya da psikolojinin yerini almaya çalışan veya onu bastırmaya çalışan bir alan değildir. Psikoterapi, duygusal ve psikolojik sağlık sorunları olan bireylerin beyin kimyasının düzenlenmesi ve duygusal sağlık için tedavi edilmesini amaçlayan bir tıbbi ve terapötik süreç olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık felsefi danışmanlık, tıbben sağlıklı ve duygusal açıdan kontrol altında olan bireylerin, yaşamlarına anlam katmak ve varoluşsal sorunlarla başa çıkmak amacıyla başvurdukları bir yaklaşımdır (Marinoff, 2007: 21-22). Psikoterapi ile felsefi danışmanlık arasındaki temel ayrım, birinin patolojiyi merkezine alarak bireyi tedavi etmeyi hedeflemesi, diğerrinin ise sağlıklı bireyin yaşamla ve kendisiyle kurduğu ilişkinin anlamını sorgulama sürecine rehberlik etmesidir. Bununla birlikte, bu iki yaklaşım arasında mutlak bir çatışma olduğu da söylemek veya uzlaştıklarını söylemek güçtür. Asıl sorun, bu iki alanın kendi sınırlarını yeterince netleştirememesinden ve birbirlerinin işlevlerini tam olarak anlamamalarından kaynaklanmaktadır. Psikoterapistler, zaman zaman felsefi danışmanlığı işlevsiz ya da yeterince "bilimsel" görmeyebilirken felsefi danışmanlar da psikoterapinin bireyin özgün anlam arayışını bastırdığını iddia edebilirler.

Bu çatışmalı ortamda geliştirdiğimiz ve ortaya koymaya çalıştığımız çözüm önerisi, Husserl'in fenomenolojik yönteminin sunduğu epistemolojik temelde bulunabilir. Özellikle epoché kavramı hem psikolojik süreçlerin hem de varoluşsal anlam arayışlarının daha bütüncül

ve derinlikli bir yaklaşımla incelenmesine imkân tanımaktadır. Husserl'in felsefi epochési, yalnızca dış dünyanın etkilerinden arınmayı değil, aynı zamanda bireyin dünyaya dair tüm ön kabullerini askıya alarak özsel bilince ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, bilimin temel ilkelerinden biri olarak, ön yargıların kasıtlı bir şekilde bir kenara bırakılması ve kanıtlara rasyonel bir tutumla yaklaşılmasını öngörmektedir (Wampold ve Imel, 2015: 9). Dolayısıyla Husserl'in yöntemi psikolojik epochénin sınırlarını aşarak bireyin deneyimlerine ilişkin daha derinlemesine bir anlam çözümlemesi sağlamaktadır. Felsefi danışmanlıkta Husserl'in epochésine karşılık gelen "Intermissio yöntemi" benimsenerek, bireyin yalnızca travmatik ya da duygusal durumları değil, bu durumların arkasındaki öznel yapı ve anlam katmanları da ele alabilmektedir. Felsefi danışmanlık, bireyin kişisel anlam arayışını yönlendirmede fenomenolojik yönetime dayalı güçlü bir temel sunarken özellikle Intermissio yöntemiyle, bireyin özsel varlığına ulaşmasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda ulaşılan "salt ben", psikolojinin ele aldığı psişik benlikten niteliksel olarak farklıdır. Edmund Husserl'in epochésinden esinlenen Intermissio yöntemi, bireyin psişik yaşantılarına ilişkin her türlü dışsal katkıyı askıya alarak yalnızca psişik bilince ait verilere ulaşmayı amaçlamaktadır. Psikolojik epoché, bireyin bilinç yapısını etkileyen dış dünya, doğa, kültürel etmenler, kendi bedeni ve diğer bireylerin varlığı gibi unsurları bilinç dışı bırakarak, yalnızca psişik yaşantının içeriklerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, söz konusu yöntem, yaşam dünyasına ve nesnel gerçekliğe olan doğal inancı ortadan kaldırmaksızın, bireyin deneyimsel alanını sınırlandırarak incelemektedir. Oysa fenomenolojik anlamda geliştirdiğimiz ve önermiş olduğumuz intermissio yöntemi, bu sınırlı yaklaşımın ötesine geçerek, reel dünyanın yanında bu dünyaya ilişkin tüm varsayımlardan da radikal bir biçimde uzaklaşmayı amaçlamaktadır. Intermissio yöntemi, bireyi duygusal ve düşünsel ön kabullerden arındırarak, varlığın özüne ulaşma yolunda, tüm deneyimlerin ardında yatan aşkın yapıları görünür kılmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle, felsefi Intermissio yöntemi, psikolojik epoché'ye kıyasla daha kapsamlı, daha derinlikli ve felsefi danışmanlık açısından daha kurucu bir role sahiptir. Felsefi danışmanlıkta bu yöntemin benimsenmesi, bireyin psişik süreçleriyle değil, bilinçte saklı olan anlam düzeyleriyle yüzleşmesini sağlayarak, varoluşsal düzlemde daha özgün ve sahih bir öz-bilinç gelişimine zemin hazırlamaktadır (Uygur, 1998: 16). Bu açıklamalardan hareketle felsefi danışmanlıkta kullanılan epoche yöntemi, psikolojinin kullandığı yöntemlerin temelini oluşturmakla birlikte, danışanlara daha etkili ve kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır. Felsefi danışmanlıkta kullanılan Intermissio yöntemi, bu yönüyle psikoloji biliminin ötesine geçmektedir. Bu yöntem, tüm varlık ve deneyim üzerindeki önyargıları askıya alarak, yalnızca bireyin içsel deneyimlerine değil, aynı zamanda dünya ve anlam algısına dair daha derin bir

keşif sürecine olanak tanımaktadır. Bireyin dünyayı algılama biçimini ve bu algının anlamını keşfetmeye yönelik radikal bir yaklaşım sunmaktadır. Örneğin boşanma sorunuyla danışmanlık seanslarına başvuran bireyleri ele aldığımızda, psikolojik ve fenomenolojik epoché yöntemlerinin işlevlerini şu şekilde daha derinlemesine inceleyebiliriz. Psikolojik epoché, boşanmanın yol açtığı duygusal acıyı ve travmayı derinlemesine anlamayı ve bu duygusal yükü başa çıkma stratejileri geliştirmeyi mümkün kılarken, Intermissio yöntemi, boşanmayı bir varoluşsal kriz olarak ele almakta ve danışanın, dünyaya, kendisine ve ilişkilerine dair daha kapsamlı bir anlam arayışına yönelmesini sağlamaktadır. Intermissio yöntemi, danışanın duygusal tepkilerini anlamlandırmakla birlikte bu tepkilerin daha geniş varoluşsal boyutlarını, kimlik algısını, toplumsal rollerini ve yaşam amacını sorgulamasına imkân tanımaktadır. Böylece danışan, boşanmanın psikolojik etkilerinin ötesine geçerek, bu olayı kendi varoluşunun yeniden inşası ve derinlemesine bir içsel dönüşüm süreci olarak görme fırsatı bulmaktadır. Dolayısıyla çözüm, felsefi danışmanlığı psikoterapiye rakip ya da alternatif bir model olarak konumlandırmak yerine, onu bireyin varoluşsal sorgulamalarını ele alan bağımsız ama tamamlayıcı bir yaklaşım olarak değerlendirmekte yatmaktadır. Felsefi danışmanlık, bireyin "hasta" değil, düşünen ve sorgulayan bir varlık olarak ele alınmasını öncelemektedir. Bu da modern psikoterapinin sıklıkla ihmal ettiği, kişinin yaşamın anlamı, etik yönelimi ve özsel hakikatiyle yüzleşmesi gibi sorulara alan açmaktadır. Böylece Husserl'in fenomenolojik yöntemi, psikoterapi ile felsefi danışmanlık arasındaki epistemolojik boşluğu doldurabilecek bir köprü işlevi görmektedir. Felsefi danışmanlık ile Husserl'in fenomenolojisi arasındaki bu paralellik, bireyin yaşamındaki alışılmış düşünce biçimlerinin sorgulanması ve deneyimlerin özüne inmeyi amaçlayan derinlemesine bir farkındalık geliştirilmesidir. Bu çerçeveden hareketle, Husserl'in fenomenolojik yöntemi ve bu yöntemin temel kavramları üzerine kapsamlı bir incelemeye geçmek gerekmektedir.

1.3. Husserl'in Fenomenolojisi: Yöntem ve Temel Kavramlar

1.3.1. Fenomenoloji Kavramı

Husserl ve Kant, modern Batı felsefesinin kurucu figürleri arasında yer almakta olup, her ikisi de Descartes'ın bilgi merkezli düşüncesinden derinlemesine etkilenmişlerdir. Kant, bilgi, ahlak ve estetik alanlarında geliştirdiği kapsamlı kuramıyla modern felsefenin sistematik çerçevesini oluşturmuştur. Husserl ise kıta felsefesi geleneği içinde fenomenolojiyi temellendirerek bilinci, birinci şahıs perspektifinden inceleyen özgün bir yöntem sunmuştur (Joardar, 2023: 120). 19. yüzyılın sonlarında Edmund Husserl tarafından kurumsallaştırılan ve bilincin birbirinden farklı formları ile çeşitli deneyimleri analiz eden fenomenoloji hareketi

kurulmuştur (Bilek, 2025, s. 9). Fenomenoloji, duyuşsal algının yanında düşünce, duygu, irade, hayal gücü ve eylem gibi bilincin tüm etkin yönlerini içeren çok boyutlu bir deneyim çözümlemesi olarak öne çıkmaktadır. Yaklaşık 120 yılı aşkın bir geçmişe sahip olmasına rağmen fenomenoloji, hâlâ evrilen, açık uçlu ve nihai tanımlamalara direnen dinamik bir felsefi akım olarak varlığını sürdürmektedir. Nitekim Maurice Merleau-Ponty, *Algının Fenomenolojisi* adlı eserinin önsözünde, fenomenolojinin doğasına dair kesin bir tanımın hâlâ yapılamadığını vurgulayarak, bu düşünsel yaklaşımın sürekli yeni tartışma alanları ürettiğine dikkat çekmektedir. Bu yönüyle fenomenoloji, tarihsel bir kuram olarak, günümüzde de varlık ve bilinç ilişkisine dair sunduğu derinlemesine çözümlemelerle felsefi düşüncenin gelişimine önemli katkılar sunmaya devam etmektedir (Ponty, 2016: 9). Ponty, fenomenolojinin tamamlanmadığını ve sürekli olarak başlangıç noktasına dönmesinin bir başarısızlık olarak görülmemesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Bu, fenomenolojinin dünyanın ve aklın gizemlerini ifşa etme görevini üstlendiği için kaçınılmaz bir durum olduğunu belirtmektedir (Ponty, 2016: 28). Fenomenolojinin dünyanın ve aklın gizemlerini ifşa etme görevini üstlenmesi, onun sürekli olarak başlangıç noktasına dönmesinin kaçınılmaz bir durum olduğunu işaret etmektedir. Bu doğrultuda fenomenolojiyi kavramsal analizle ele almak, onun temel kavramlarını ve düşünsel yapılarını daha net bir şekilde anlamamıza olanak tanıyacaktır.

Fenomenoloji, Latince “gün ışığına çıkarmak” anlamına gelen “phainein” ve “görünmek” anlamına gelen “phainesthai” kelimelerinden, anlam olarak da “phenomen” kelimesinden türemiş bir kavramdır (Williams, 2021: 367). Fransızca "phénoménologie", Almanca "Phänomenologie" ve İngilizce "phenomenology" terimlerini karşılayan fenomenoloji, deneyimlenenin, görünenin ve belirsizlerin bilimi olarak tanımlanmaktadır. Bu alan, dış dünyadaki fenomenler üzerine yapılan bir sorgulama ve inceleme sürecini içermektedir. Fenomenolojinin ortaya çıkış serüveni, Husserl'in kendinden önceki düşünür ve felsefi ekollere alternatif olabilecek bir yöntem geliştirmek istemesi ve bu yöntemle ortaya çıkan bir düşünme tarzından kaynaklanmaktadır (Husserl, 1995: 78). Husserl, Yunanistan'daki başlangıcından bu yana felsefenin her zaman her şeyi kapsayan, var olan her şeyin entelektüel olarak gerekçelendirilmiş bilgisi olmayı amaçladığını vurgulamıştır. Felsefe'nin bu yönü onun bir duygu meselesi veya öznel görüşlere göre hayali sistemler inşa etme meselesi olmadığını göstermektedir. Her kültürel dönem veya her sistem, felsefenin bu temel amacını kendi tarzında gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ancak Husserl, kurmuş olduğu fenomenoloji ile bu amaca ulaşmak niyetindedir. Fenomenoloji, özgünlüğü ve öznellikleriyle tanınmış olan, deneyimlenen nesnelerin rasyonalitesini sorgulayan ve araştıran bir alandır. Bu bağlamda, bireysel olarak deneyimlenen fenomenlerin özlerini incelemekte ve bu özlerin nasıl algılandığı, anlaşıldığı ve

yorumlandığı konusunda derinlemesine bir sorgulama gerçekleştirilmektedir. Fenomenoloji bu yönüyle bireyin deneyimlerini objektif gerçekliğin ötesindeki öznel katmanlara kadar araştırarak, bilincin yapısını ve deneyimin anlamını anlamaya yönelik bir alandır. Bu yönüyle fenomenoloji tüm bilginin kaynağı olarak kabul edilmektedir. Çünkü her türlü bilgi, bilincin yapılarına dayanmaktadır. Her bilgi, bilincin ana yapısının detaylı bir incelemesi olan fenomenolojik analizden türemektedir. Bu nedenle, diğer bilim dallarına temel oluşturacak temel bilim fenomenolojidir (Husserl, 2012: 17). Husserl (1983)'te fenomenolojinin tanımlaması aşağıdaki gibi yapılmıştır:

“Burada yolunu aradığımız, diğer tüm bilimlere göre eşsiz konumunu tanımlayacağımız ve felsefenin temel bilimi olduğunu göstereceğimiz saf fenomenoloji, en radikal özsel özelliğinin bir sonucu olarak doğal düşünceden uzak olan ve bu nedenle ancak günümüzde gelişmeye doğru baskı yapan, esasen yeni bir bilimdir. Buna "fenomenler" bilimi denmektedir” (Husserl, 1983: 17).

Husserl'in, saf fenomenolojiyi kurma isteğindeki amacı, matematikçi kimliğidir. Mantık ve matematik alanındaki araştırmaları, Husserl'i, mantıksal "nesnelerin" tamamen psikolojik etkenlerden arındırılmış olarak düşündüğünde, kendilerini gösterdikleri kesin görünüm, sunuluş biçimi, sezgisel yapısı ve oluşumu derinlemesine incelemeye yönlendirmiştir. Bu analizlerin sonucunda Husserl, geliştirdiği yöntemi genelleştirmiş ve bu yöntemin gerçek felsefi anlayış ve ilerleme için en uygun yöntem olduğuna inandığı fenomenolojik yöntem olarak kabul etmiştir (Husserl, 1998: 10). Husserl, “fenomena” bilimi olarak adlandırdığı saf fenomenolojiyi, diğer bilimlerle karşılaştırdığında onu, eşsiz bir konumda görmektedir. Ona göre fenomenoloji, her türlü doğal düşünceden uzak ve yalnızca ilerlemeyi önceleyen saf bir disiplindir.

Fenomen kavramı, Husserl'e kadar genellikle olaylar, zaman ve mekân içinde gerçekleşen olgular için kullanılmaktaydı. Fenomenoloji, burada ve şimdi anlamındaki "hic et nunc" anlayışını ifade etmek için kullanılıyordu (Husserl 1995: 12). Ancak Husserl'in fenomenolojik yaklaşımıyla birlikte, “fenomen” kavramı yeni bir anlam kazanmış, fenomenolojik tutum ortaya konmuş ve bu tutum, "doğal tutumları bilimsel bilince yükseltmek" olarak kavramsallaştırılmıştır. Husserl'e göre bilinç, bu düzeye eriştiğinde fenomenolojinin alanına girmekte ve kişi, fenomenolojik yöntemle özden emin bir doğruluğa ulaşmaktadır (Husserl, 1983: 17). Fenomenolojiye özgü "öz" kavramı ise, Husserl'in öz fenomenleri olarak adlandırdığı, gerçek (reel) bir karakter taşıyan fenomenlerdir (Husserl, 1995: 12). Fenomenolojide söz konusu edilen fenomenler, duyuşsal algıların ötesinde varlık gösteren öz fenomenleridir. Çünkü fenomenoloji, olay bilgisiyle değil, öz bilgisiyle ilgilenmektedir ve dünyayı, bir şeyin verili haliyle, herhangi bir önermeye dayanmadan kabul etmektedir (Ökten, 2005: 30). Bu perspektiften bakıldığında, bir şeyin varlığı yalnızca kendisiyle ve içerdiği tüm

öğeleriyle verilmekte ve bu veriler, hiçbir ön varsayım olmaksızın ele alınmaktadır (Bochenski, 1997: 166).

Husserl, özlere odaklanan fenomenoloji akımının fenomenlerden hareket etmenin, fenomenlere yani şeylere dönmenin önemini vurgulamakla, felsefenin kendine özgü olan alanını ortaya çıkarmaktadır. Fenomenlere yönelmek demek, bilginin nesnel geçerliliğinin, onun temel ilkelerinden hareketle nasıl kavranabileceğini ifade etmek demektir. Dolayısıyla saf mantığın ve bilgi kuramının yeni bir temellendirme çabası da denilebilir. Bu çalışmayla amaçlanan şey bilgiye, bununla bağlantılı olarak saf mantık dâhil diğer tüm bilimler için temel oluşturmaktır (Husserl, 2012: 14). Öyle ki bu alan, felsefenin alanıdır. Husserl (2014), felsefeyi yeni bir konuma taşıyacak olan fenomenolojiyi şu şekilde açıklamaktadır:

“Saf olan ve doğa hakkında varoluşsal hiçbir sav öne sürmeyen bilim olarak saf fenomenoloji, varoluş araştırılması değil, yalnızca nelik araştırması olabilir; her "iç gözlem" ve böylesi "deney" temeline dayalı her yargı, onun çerçevesinin dışında kalır. İçkinliğinde saptanabilen tek, yalnızca şu buradaki! Şu akıp giden algılama, anımsama vb. olarak konabilen ve gerektiğinde ancak nelik çözümlemeleriyle elde edilebilecek kesin nelik kavramları altına sokulabilir” (Husserl, 2014: 43).

Husserl'in kurmuş olduğu bu sistem bireysel analizlerden doğmaktadır (Bruzina, 2004: 87) Bilincin yapılarının deneyimine birinci tekil şahıs gözüyle bakılmasını öngörmektedir. Fenomenolojinin amacı fenomenin direkt ve dolaysız bilgisini elde etmektir. Bu nedenle fenomenoloji aslında bir tür epistemolojidir (Çüçen, 2005: 91). Bu epistemoloji bağlamında felsefe, kesin bir bilim olma iddiasıyla düşünmeye dayalı bir bilgi teorisi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Buna bağlı olarak fenomenoloji de insan zihnindeki deneyimlerin objektif bir biçimde incelenmesini hedeflemektedir. Bu yaklaşımda, özne deneyimlerinin doğrudan gözlemlenmesi ve analizi temel ilke olarak kabul edilmektedir. Fenomenoloji, bilinci ve deneyimi birincil araştırma nesnesi olarak ele alırken, gerçekliğin doğasına ilişkin metafizik yaklaşımlar yerine öznel deneyimi merkeze koymaktadır. Deneyimlenen dünyanın statik ve verili bir "orada" olmanın ötesinde, bilincimizin yapısı tarafından şekillendirildiği vurgulanmaktadır. Fenomenolojinin bununla, nesnel tanımlamalar ve bilimsel analizlerin ötesinde, öznel deneyim dünyasını ortaya koymaktır.

Fenomenoloji, bilincin temel yapılarıyla ve bu yapıların bilinen nesnelerle olan ilişkileriyle ilgilenmektedir. Husserl, bununla şeylerin kendilerine geri dönmenin gerekliliğini vurgulamaktadır. Fenomenolojinin amacı, sezgisel kökenlerinin izini sürerek mantıksal kavramların doğasını açıklığa kavuşturmadır. Bu doğrultuda, Husserl, mantık idealarını, mantıksal kavramları ve yasaları epistemolojik bir açıklığa ve kesinliğe kavuşturmanın gerekli olduğunu savunmaktadır (Husserl, 2001: 24). Bu, fenomenolojik analizin başlatılmasının bir

zorunluluğunu işaret etmektedir. Husserl, fenomenlerin aynı zamanda sezgisel olmasının gerektiğini belirtmektedir. Bunları ‘özgün bir görünüş kavramı’ veya ‘görünecek olan’ olarak tanımlamaktadır. Bu, tarihsel olarak düşünürlerin fikirlerinden türetilmiş bir şey değildir. Bireyin özgün ve yeni kavrayışının bir ürünüdür. Sezgisel nitelikleri nedeniyle, bu fenomenler belirli birleştirici düşünce kategorisinde sınıflandırılmamaktadır. Husserl, Kant’tan bu yana bireysel bir öznenin tüm deneyimleri için geçerli olan bir birlik fikri olarak ‘transandantal algı’ kavramına atıfta bulunmaktadır. Fenomenolojinin bir bilim yapma biçimi olarak anlaşılması, bilimlerin eleştirisi ve yöntemlerinin netleştirilmesi için bir araç olarak görülmesinin önemini vurgulamaktadır. Böylece fenomenoloji bilimi, bir ‘yöntembilim’ olarak tanımlanabilmektedir (Ogbozo, 2008: 112).

Fenomenolojinin odak noktası, fenomenlerin özleri, olduğunu yani varlıkların kendilerinin görünüşleri (Bochenski, 1997: 160) olduğunu belirttik. Dolayısıyla, Husserl’e (1995: 11) göre felsefenin temel görevi, fenomenlerin özlerine doğru bir yönelişi içermesi gerekmektedir. Fenomenolojinin nesnesi olan fenomenlerin özlerine yönelen bu akım, diğer bilimlerden ayrı, kendi başına çok yönlü bir alanı ifade eden bir alandır. Husserl (2001) bu alanı aşağıdaki gibi tanımlamıştır:

“Saf fenomenoloji, içinde birçok bilimin köklerinin bulunduğu tarafsız bir araştırma alanını temsil eder. Bir yandan, deneye dayalı bir bilim olarak tasarlanan psikolojiye yardımcıdır. Tamamen sezgisel bir şekilde ilerleyerek, temel genelliği içinde düşünce ve bilginin fenomenolojisinin özel kisvesi altında sunum, yargı ve bilgi deneyimlerini analiz eder ve betimler; zoolojik gerçekliğin doğal bağlamında gerçek olayların sınıfları olarak ele alınan deneyimler, deneye dayalı psikolojinin ellerinde bilimsel bir incelemeye tabi tutulur. Öte yandan fenomenoloji, saf mantığın temel kavramlarının ve ideal yasalarının “aktığı” ve onlara saf mantığın anlaşılması ve epistemolojik eleştirisi için gereken “açıklık ve belirginliği” kazandırmak amacıyla bir kez daha izlerinin sürülmesi gereken ‘kaynakları’ açığa çıkarır” (Husserl, 2001: 23).

Bu bağlamda, saf fenomenolojinin rolü, hem bilimsel araştırmaların temellerini atarken hem de çeşitli bilim dallarının, özellikle psikolojinin ve mantığın, daha derinlemesine analizini sağlarken kritik bir rol oynamaktadır. Fenomenoloji, deneyimlerin sezgisel bir şekilde incelenmesiyle, bilincin ve bilginin yapılarını açığa çıkarmaya çalışırken, aynı zamanda saf mantığın temel kavramlarını ve ideal yasalarını belirleyerek epistemolojik bir açıklık kazandırma amacı gütmektedir. Bu amacıyla fenomenoloji tanımlayıcı bir yöntemidir. Belirli ve birikmiş sonuçlara ulaşmayı hedeflemektedir. Fenomenoloji, bilimsel araştırmalarda olduğu gibi çıkarım yapmak ve metafizik teorilerin oluşmasına yol açmak gibi bir derdi yoktur. Fenomenoloji, John Locke ‘un yaklaşımından daha yeterli, David Hume’un yaklaşımından daha şüpheci ve William James’in yaklaşımından daha radikal bir ampirizmdir. Bu durum fenomenolojinin, deneyime dayalı bilgiyi daha detaylı, tarafsız bir şekilde incelemesini

öngörmektedir. Bu inceleme bilgi edinme sürecinde daha etkili bir yöntem olduğunu göstermektedir (Husserl, 1998: 10). Böylece fenomenoloji, tanımlayıcı, betimleyici ve analize dayalı bir yöntem olduğunu söyleyebiliriz.

Husserl'e göre fenomenoloji, a priori bir disiplin olarak kesinliğe yönlendiren bir bilimdir. Fenomenoloji, a priori bir bilim olduğundan, özleri kavrarken bu özlerin içindeki temel bağlantıları da kavramaktadır. Bu nedenle fenomenoloji, olay bilgisinin veya rastlantısallığın dışında olup yalnızca özsel ve deterministik bir gerçekliğin peşinden gitmektedir. Bu alanda her şey, öz bakımından belirlenmiş ve motive edilmiştir. Fenomenolojide yalnızca özle ilgili sorular sorulmakta ve bu soruların yanıtları aranmaktadır. Olaylara dair sorular burada gündeme gelmemekte, dolayısıyla onlara verilecek bir yanıt da bulunmamaktadır (Husserl, 1995: 13). Fenomenoloji, bu yönüyle bilimin ön kabullerinden ve sınırlamalarından bağımsız olarak, tam anlamıyla bilimsel bir girişimi ifade etmektedir.

Husserl, fenomenolojinin bilime katabileceği değeri derinden kavrayarak, mantık alanındaki içgörülerinin ötesinde, fenomenolojik yöntemin sunduğu sonuçların üç temel noktada yoğunlaştığını vurgulamaktadır. Bunlardan ilki, deneyimin yönelimselliğini keşfetmek ve bu yönelimin derinliklerine inmektir. Bu durum Husserl'in deneyimin karmaşıklığını daha önce benzeri görülmemiş bir ayrıntı ve kesinlikle çözümlemesidir (Husserl, 1998: 11). Örneğin, günümüzde bireylerin dijital teknoloji kullanımıyla etkileşimleri, bu karmaşıklığı ve çeşitliliği gösteren bir alan olabilir. Bir kişinin akıllı telefon kullanımı, çevrimiçi alışveriş yapması, sosyal medyada etkileşime girmesi ve diğer dijital platformlarda aktivitelerde bulunması gibi deneyimler, Husserl'in vurguladığı karmaşıklığı yansıtabilmektedir. Bu deneyimlerin her biri, bireyin algılarına, düşüncelerine ve duygularına katkıda bulunurken, aynı zamanda dünyayı algılayış ve anlama biçimimizi şekillendirmektedir.

İkinci olarak, fenomenolojinin merkezinde yer alan bir diğer kritik nokta, tüm algılarımızda, duygularımızda ve düşüncelerimizde varlık gösteren, ancak doğrudan gözlemlenemeyen "transandantal öznellik" kavramının derinlemesine tanımlanmasıdır. Bu kavram, Batı felsefesi için oldukça yeni bir düşünceyken, Doğu felsefesinde en eski, yaygın ve önemli kavramlardan biri oluşturmaktadır. Bu düşünce, bireyin deneyimlerinin içsel yapısını ve öznel deneyimlerin evrensel karakterini ifade etmektedir (Husserl, 1998: 11). Örneğin, Budizm ve Hinduizm gibi Doğu felsefelerinde, "Atman" veya "Brahman" gibi kavramlar, bireyin içsel ve evrensel bir varlık olduğunu ve tüm deneyimlerin temelinde bu özün bulunduğunu ifade etmektedir. Descartes, "Cogito, ergo sum" Türkçe karşılığı düşünüyorum, öyleyse varım olan düşünce yapısıyla kendi düşünce süreçlerine odaklanarak, kendi varlığını doğrulamış ve bunu evrensel bir gerçek olarak kabul etmiştir. Bu örnekler, fenomenolojik bakış açısının önemli bir

parçasını oluşturmakta ve Husserl'in transandantal öznellik kavramıyla paralellik göstermektedir.

Fenomenolojik açıklamaların merkezinde sürekli olarak yer alan ana tema, nesnel bilginin, deneyimleyen özne tarafından nasıl algılandığı ve öznenin zihninde nasıl ortaya çıktığı meselesidir. Husserl, bu betimlemeleri, yargılarımızın doğrudan, açık ve belirgin bir şekilde sunulan "şeylerin kendileri"ne dair içsel bir doğrulama veya onaylama çabası olarak değerlendirmektedir (Drummond, 2007: 2). Fenomenlerin özlerine, yani şeylerin kendisine dönme görevi, betimsel yöntemin temel ilkesidir. Bu durum bize her türlü önyargıdan önce, fenomenlerin olduğu gibi tezahürünü açıklamayı amaçlamaktadır (Şan, 2022: 24). Husserl, bilincin bilimsel bir şekilde incelenebilmesi için geliştirdiği "fenomenolojik indirgeme" yöntemini bu noktada devreye sokmaktadır. Bu yöntem, fenomenlerin olumsal özelliklerine ilişkin inançların askıya alındığı bir süreçtir (Mabaquiao, 2005: 25). Husserl, bu süreci "epoché" olarak tanımlamakta ve burada, tüm ön varsayımların ve yargıların geçici olarak askıya alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, fenomenleri herhangi bir dış etki veya önyargıdan arındırarak, saf ve önceden belirlenmiş inançlardan bağımsız bir biçimde gözlemlemesidir.

1.3.2. Epoché Yöntemi

Husserl, bilinci felsefe yapmanın başlangıç noktası haline getirme konusunda Descartes'i takip etmektedir. Ancak Descartes'in araştırmalarının yeterince dikkatli olmadığı konusunda da onu eleştirmektedir. Ona göre Descartes'in metodik şüpheciliği temelde fiziksel dünyanın gerçekliğinin olumsuzlanmasına yol açmaktadır ki bu zaten başlı başına bir yargılamayı ifade etmektedir. Gerçekten özenle yapılandırılmış böyle bir yaklaşım, herhangi bir yargı veya çıkarımda bulunmadan, yalnızca söz konusu gerçeklik hakkında yapılan tüm değerlendirmeleri askıya almayı hedeflemelidir. Bu, gerçekliğin kendisini ne onaylayan ne de reddeden, fakat onu saf bir şekilde gözleme ve onunla ilgili tüm önyargıları, varsayımları ve yargıları geçici olarak askıya alan, bu gerçekliği kendi doğasında, olduğu gibi anlamaya yönelik bir tutumu ifade etmelidir. Bu yaklaşım, aynı zamanda yalnızca yüzeydeki görünüşlerle değil, gerçekte var olan fenomenle doğrudan, saf bir ilişki kurmayı amaçlamaktadır (Mabaquiao, 2005: 26). Bu yaklaşım, Husserl'in felsefesinde "epoché" olarak adlandırılmaktadır. Epoché, fenomenolojinin temel yöntemlerinden biri olup, gerçeğe dair herhangi bir yargıya varmadan önce tüm doğal ve önceden belirlenmiş tavırları askıya almayı ifade etmektedir. Doğal tavır, dış dünyada yer alan nesnelerin veya şeylerin var oldukları gibi görüldüğü alandır. Bu alanda herşey doğal olarak mevcuttur. Bu alanda mevcut olan tüm önyargıların, inançların ve

alışkanlıkların dışarıda bırakmak fenomenolojik epoche anlamına gelmektedir. Bu süreç, bilincin ve algının yalnızca saf özle, yani fenomenlerin kendisiyle, doğrudan ilişki kurabilmesini sağlamak için gereklidir. Epoché'nin amacı, deneyimlerin özüne ulaşmak ve bu özün dışındaki her türlü etkiyi, değerlendirmeyi ve varsayımı geçici olarak durdurmaktır (Akarsu, 1975: 185).

Epoché, felsefe tarihinde ilk olarak kuşkucular tarafından kullanılmıştır (Aydın, 2025: 394). Kuşkucular, adından da anlaşılacağı üzere, her türlü olguyu sorgulayarak derin bir kuşku içinde bir değerlendirme süreci yürüten bir grubu temsil etmektedirler (Byrd, 2023: 1). Farklı olasılıkları göz önünde bulundurmakta ve gerçeği keşfetmeye çalışmaktadırlar. Tipik olarak, "dogmatik" pozisyonlarda kabul edilen ilkeleri sorgulamaktadırlar. Örneğin, Stoacılar belirli türdeki algıları hakikatin ölçütü olarak kabul etmekte ve tüm algıların ve görünüşlerin doğru olduğunu savunmaktaydılar. Kuşkucular, Stoacı hakikat ölçütüne karşı çıkarak, yöntem olarak şimdiye kadar incelenen tüm vakalarda yargıyı askıya almanın gerekliliğini savunmuşlardır. Onlara göre, iki karşıt ifadeyi kabul etmek için eşit derecede güçlü gerekçeler bulunmaktadır. Bu durum doğru ile yanlış arasında bir seçim yapmayı imkânsız kılmaktadır. Bu nedenle yargının askıya alınması, bu sorunun karışıklıklardan arındırılmasını özgürlüğe kavuşmasını gerektirmektedir (Tuominen, 2007: 273). Kuşkucular bu nedenle Epoché ile bir şey hakkında ne "onaylama" ne de "yadsıma" yoluna gidilmeden, yargıların askıya alındığı bir zihin durumunu tanımlamaktadırlar (Byrd, 2023: 5). Bu, herhangi bir görüş veya inancın kabul edilip reddedilmesinden ziyade tüm yargılardan uzak durmayı ifade etmek için kullanılmaktadır (Empiricus, 2022: 43). Kuşkucular bununla her şeyin yanlış olduğu veya her şeyin doğru olduğu tezini bir kenara bırakarak herhangi bir yargı ortaya koymaktan kendileri alıkoymaya çalışmışlardır (Byrd, 2023: 6). Onlara göre eğer doğa veya doğal şeyler bilinemez bir yapıya sahiplerse yapılması gereken şey, felsefeyi ve bilimi terk etmek değil, çok daha radikal olarak şeyler hakkında herhangi bir yargıda bulunmamaktır. Bu yargıda bulunmama durumu sadece fiziksel, doğal şeylerle sınırlı kalamayıp, ahlaki, toplumsal değerler ve inançları da içermektedir (Arslan, 2010: 443). Kuşkucu filozoflardan Pyrrhon'a göre çelişkili görünüşler eşit derecede güçlü görünmektedir. Yargının askıya alınması, kuşkucuların çelişkili ama eşit derecede güçlü görünüşlere sahip olmaktan kendini alamaması nedeniyle gerçekleşmektedir. Bu bakış açısına göre dogmatistler, eşit derecede güçlü görünüşlerin çatışan çiftinden yalnızca birini seçmekle hata yapmaktadırlar (Tuominen, 2007: 275). Bu nedenle Pyrrhon'a göre insanı huzura, dinginliğe, mutluluğa götürebilecek tek yolun her şeyden şüphe etme, ahlaki şeyler içinde olmak üzere hiçbir şey hakkında herhangi bir yargıda bulunmamaktan geçtiğidir (Arslan, 2010: 445). Pyrrhon'un bu yaklaşımı, Edmund Husserl'in fenomenolojik yönteminin merkezinde yer

alan epoché kavramıyla önemli bir benzerlik taşımaktadır. Husserl, epochéyi, önsel inançları ve dünyaya dair tüm kabulleri bilinçli bir biçimde askıya alma, tüm yargılardan sistematik olarak kaçınarak, nesnel dünyanın varlığına yönelik doğal tutumu geçici olarak paranteze alma edimi şeklinde tanımlamaktadır. Bu yönüyle epoché, zihnin özgür bir eylemi olarak, deneyimlere eşlik eden inanç ve kabulleri geçici olarak devre dışı bırakarak fenomenlerin özsel yapısına ulaşmayı amaçlamaktadır (Moran, 2005: 8). Pyrrhon'un bu yaklaşımı, Edmund Husserl'in fenomenolojik yönteminin merkezinde yer alan epoché kavramıyla önemli bir benzerlik taşımaktadır. Husserl epochéyi, önsel inançları ve dünyaya dair tüm kabulleri bilinçli bir biçimde askıya alarak, tüm yargılardan sistematik olarak kaçınarak, nesnel dünyanın varlığına yönelik doğal tutumu geçici olarak paranteze alma edimi şeklinde tanımlamaktadır. Böylece zihnin özgür bir eylemi olarak, deneyimlere eşlik eden inanç ve kabulleri geçici olarak devre dışı bırakılması, fenomenlerin özsel yapısına ulaşmayı amaçlayan bir felsefi tutumun olduğu gerçeğini göstermektedir. Ancak burada şu kritik soru ortaya çıkmaktadır. Husserl, bu askıya alma eylemiyle tam olarak neyin paranteze alınmasını istemektedir? Daha açık bir ifadeyle tüm deneyim ve yargılar askıya alınırken, Husserl hangi dünyayı esas almakta ve hangisini geçici olarak dışlamaktadır? Bu soruya Husserl'in verdiği yanıt, Lebenswelt yani "yaşam dünyası" kavramıdır. Yaşam dünyası, bireyin her türlü teorik, bilimsel ya da felsefi ön yargıdan arındırılmış biçimde doğrudan ve saf olarak deneyimlediği, dolayısıyla fenomenolojik analiz için başlangıç noktası teşkil eden dünyadır.

Husserl, "yaşam dünyası"nın sorgulanması için gerekli olan felsefi bir zihin tutumunun eksikliği onun temel kaygısını oluşturmaktadır. Husserl yaşam dünyasını, doğal olarak yaşayan, nesneleştiren, yargılayan, hisseden, "doğal tutum içinde" istekli olan insanlar olarak başladığını belirtmektedir. Yaşam dünyası içinde olan her birey, uzayda sonsuzca yayılmış, zaman içinde sonsuzca oluşmuş bir dünyanın bilincindedir. Her şeyden önce, sezgisel olarak bu dünyayı hazır olarak bulduğunu ve deneyimlediğinin bilincindedir (Husserl, 1983: 51). Husserl'e göre yaşam dünyası içinde olan insan için dünya, sürekli olarak "hazırdır" ve biz insanlar da onun üyelerini oluşturmaktayız. Doğal tutum içinde olan ben, kendisini çeşitli varlık biçimlerini (cansız nesneler, bitkiler, hayvanlar, insanlar, yararlı objeler ve değer taşıyan şeyler) kucaklayan bir dünyanın içinde bulmaktadır. Buradaki "ben", kimi şeyleri eliyle tutmakta, kimi şeyleri gözüyle görmekte ve kimi şeylerin de seslerini kulağıyla işitmektedir (Uygur, 1998: 12). Dahası, bu dünya yalnızca salt şeylerin dünyası olarak değil, aynı zamanda değerleri olan nesnelerin dünyası, malların dünyası, pratik bir dünyayı ifade etmekte ve aynı dolaysızlıkla orada olduğunu belirtmektedir (Husserl, 1983: 53). İnsanlar bu doğal tutum içinde, duygusal tepkiler vermekte, istekler, umutlar, korkular ve kararlar gibi çeşitli psikolojik deneyimler

gerçekleştirmektedir. Bu deneyimler, Husserl'e göre, birinci tekil perspektifinden bilincimizin basit eylemleriyle ilişkilendirilmektedir. Bu basit eylemler, Kartezyen cogito tarafından kapsanmaktadır (Husserl, 1983: 54). Husserl'e göre yaşam dünyasının içinde olan bir birey, kendisini her zaman çevresindeki gerçeklikle etkileşim halinde olan bir varlık olarak algılamaktadır. Bu etkileşim, algılama, düşünme, hissetme, arzu etme ve diğer zihinsel faaliyetlerle gerçekleşmektedir. Örneğin, bir kişi bir çiçek bahçesinin önünden geçerken, çiçeklerin renklerini algılamakta, onların güzel olduğunu düşünmekte, hoş bir koku aldığında bu kokuyu hissetmekte ve bu hoş kokuyu daha fazla duymak için bir süre durma arzusuyla içsel bir tepki göstermektedir. Bu etkileşim, algılama, düşünme, hissetme ve arzu etme gibi çeşitli zihinsel süreçlerle şekillenmektedir. Bu durum, Husserl'in belirttiği üzere, bireyin doğal tutum içinde gerçeklikle olan etkileşimini ve katılımını yansıtmaktadır. Her an zihinsel etkinlik içinde olan birey, sürekli olarak çevreyle etkileşim halindedir ve bu etkileşimler sırasında kendini gerçeklikle bağlantılı bir şekilde deneyimlemektedir (Husserl, 1983: 54).

Doğal tutum içinde bulunan her birey, çevresindeki tüm varlıkları, açıklık ve seçicilik derecesine göre kendisine verilmiş olarak algılamaktadır (Uygur, 1998: 12). Husserl'e göre, yaşam dünyasında her birey, duysal algılarının farklı biçimlerinde (görmek, duymak, dokunmak vb.) karşılaştığı fiziksel nesneleri ister onlara dikkat etsin ister etmesin, her zaman açık ve seçik bir biçimde kavramaktadır. Uzamsal bir dağılıma sahip olsun ya da olmasın, bu cisimsel varlıklar, bireyin deneyiminin tam merkezinde, her an elinin altında bulunmaktadır (Husserl, 1983: 52). Başını kaldırdığında, etrafındaki şeyleri görmekte, yaklaştıklarında seslerini duymakta, elleriyle tuttuklarında, onlarla iletişim kurarken ne düşündüklerini ne hissettiklerini ve ne istediklerini anında hissetmektedirler. Çünkü bu varlıklar, birey için belirli ve açık bir şekilde orada, varlıkları tam olarak tanımlanmış bir biçimde bulunmaktadır (Husserl, 1983: 51). Bu durum devam ettiği sürece, kişi sürekli olarak doğal tutum içinde kalmaktadır. Örneğin, bir kişi, arkadaşlarıyla buluşmak için bir kafeye girdiğinde, masaların dolu olduğunu görmekte ve bir süre beklemesi gerektiğini fark etmektedir. Bekleme sırasında çevresine bakmakta, menüyü incelemekte ve içecek siparişi vermektedir. Arkadaşları geldiğinde de sohbet etmekte, kahve içmekte ve zamanlarının keyfini çıkarmaktadırlar. Bu durumda, kişi doğal tutum içinde olduğu için, çevresindeki her şey, açıklık ve seçicilik içinde ona verilmiş bir durumdadır. Yani, günlük yaşamın içinde var olmakta ve olaylara doğal bir şekilde, herhangi bir yargı ya da şüphe duymadan tepki vermektedir. Kafeye gitmek, arkadaşlarıyla buluşmak gibi aktiviteler, günlük yaşamın bir parçası olarak kabul edilmektedir. Kişi, çevresine ve etrafındaki olaylara dikkat etmekte, duygularını ve düşüncelerini ifade

etmekte ve etkileşim halinde olduğu çevresindeki insanlarla iletişim kurmaktadır. Bilinçli bir şekilde doğal tutum içinde olan birey, günlük yaşamın içinde ve etkileşim halindedir.

Husserl, doğal dünya içinde olan bireylerin, içinde bulundukları dünyada tüm varlıkların her zaman aynı açıklık ve seçiklikle sunulmadığını da belirtmektedir (Husserl, 1983: 53). Zira zaman ve uzay içinde her nesnenin bazı yönleri, doğrudan doğruya kavranamayacak bir şekilde belirsizdir. Bir nesne, özellikle alacakaranlık gibi belirsiz ortamlarda, çevresindeki diğer nesnelerin yarattığı bir "gölge" ya da "halkalar" içinde yer alabilmektedir. Bu da onun algılanmasını sınırlayan bir faktördür (Uygur, 1998: 12). Bu durum, dünyadaki nesnelerin ve olayların her zaman belirgin, net ve doğrudan algılanmadığını, bazen onların algısının belirsizlikle çevrili olduğunu da göstermektedir. Husserl, bilinçli deneyimlerinin, her zaman belirli bir sınırdan "mevcut" olduğu, fakat bu "mevcut" dünyanın daha geniş bir belirsizlik alanıyla çevrelendiği ifade etmektedir. Husserl, her an bilincimizde olan şeylerin, görünür ve algılanabilir olsalar da bu gerçekliğin derinliklerinde her zaman belirsiz, sezgisel bir sınırla çevrili olduğunu belirtmektedir. Bu belirsizlik alanı bilinçaltında sezdiğimiz ya da hatırladığımız şeyleri de kapsamaktadır. Husserl'e göre bu bireyler, çevresindeki dünyayı algılayarak, bu algıdan önce bir belirsiz alanla karşılaşmaktadırlar. Bu alan başlangıçta belirsiz, net olmayan, ama sezgisel olarak anlaşılabilen bir alanı temsil etmektedir. Ancak zamanla, dikkat ve hafıza aracılığıyla bu belirsizlik daha belirgin hale gelmekte ve algı dünyamızda daha fazla netlik kazanmaktadır. Ancak bu süreç, asla tamamen belirginleşmeyen ve her zaman bir tür belirsizliğe sahip olan bir alanla sınırlı kalmaktadır (Husserl, 1983: 52). Örneğin, birinin karanlık bir odada bir masa gördüğünde, masa o kişi için başlangıçta net bir şekilde belirgin değildir. Masanın sadece genel bir şekil ve izlenimi vardır. Bu, başlangıçta belirsiz ve net olmayan bir algıdır. Ancak, kişi biraz daha dikkatini verip gözlerini odakladığında, masa yavaşça şekil almaya başlayacak ve detaylar belirginleşip, algı daha açık hale gelmeye başlayacaktır. Ancak yine de o an tamamen netleşmeyen bazı köşeler ve gölgeler hala belirsiz bir niteliktedir. Bu, algının her zaman belirli bir belirsizlik payı taşıdığı gerçeğini yansıtmaktadır. Husserl, doğal dünyada yer alan tek tek nesnelerin varlığına dair kuşkuların her zaman mümkün olduğunu ve bu tür kuşkuların, doğal yaşamın içinde hiç eksik olmayan bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Başka bir deyişle, var olduğunu sandığımız bir şeyin aslında var olmadığını, ya da böyle olduğunu düşündüğümüz bir şeyin gerçekte öyle olmadığını fark etmek, insan deneyiminin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır (Uygur, 1998: 12).

Husserl, doğal tutum içinde olan bireyin, kendisi için geçerli olan tüm deneyimlerin, çevresindeki diğer insanlar için de geçerli olduğunu ileri sürmektedir. Başkalarını insan olarak deneyimleyerek, her birini bir Ego-öznesi olarak ve doğal çevre dünyasıyla ilişkisi bağlamında

anlamak ve bu bağlamda kabul etmektedir. Ancak bunu yaparken, onların çevrelerindeki dünyayı ve kendi dünyasını nesnel bir şekilde algılamaktadır. Her biri, kendi fiziksel çevresinde farklı şeyler görmekte ve bu nedenle her birinin farklı fiziksel algıları olduğu görülmektedir. Ancak Husserl'e göre herkesin bilincinde, farklı fiziksel algılar olsa bile tek ve aynı dünya olarak algılanan bir nesnel gerçeklik vardır (Husserl, 1983: 55). Bu nesnel gerçeklik, bireylerin deneyimlediği fiziksel nesnelerden ziyade, onların anlamlandığı ve deneyimlediği düşünsel yapıları içermektedir. Husserl'e göre nesnel gerçeklik, bireylerin deneyimlediği ve anlamlandığı fenomenal bir dünyayı tasvir etmektedir. Bu dünya, herkesin içinde bulunduğu ve ortak olarak paylaştığı bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir. Husserl bu nedenle nesnel gerçekliğe ulaşabilmek için doğal tutumu kökten değiştirmeyi ve söz konusu değişikliğin esasen mümkün olduğunu belirtmektedir (Husserl, 1983: 57).

Husserl'e göre doğal tutuma ait verili olanın tanımlaması, dolayısıyla bu tutumun kendisinin bir tanımlaması olarak sunduğumuz şey herhangi bir teoriden önce gelen saf bir tanımlamanın parçası olduğu görüşündedir. Bu durum, doğal bakış açısının yani insanların günlük deneyimlerinde dünyayı algılama şeklinin, teorik açıklamalardan önce geldiğini ve saf bir betimlemenin konusu olduğu vurgulanmaktadır. Burada, teorilerden ve öngörücü düşüncelerden uzak durulması, çevremizin basit gözlemlerle betimlenmesi gerektiği ifade etmektedir. Çünkü Husserl'e göre teoriler, yalnızca çevremizdeki gerçekleri anlamaya yönelik araçlar olarak kabul edilmektedir. Ancak Husserl, betimlemenin teorik açıklamalardan önce geldiği ve daha saf bir şekilde yapılması gerektiğini de savunmaktadır. Bu betimleme, doğal bakış açısıyla yapılan gözlemleri içermektedir (Husserl, 1983: 56). Husserl, saf betimlemenin bilimsel bir çaba olarak ele alınması gerektiğini ve bunun olağanüstü bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu saf betimlemenin bilimsel bir görev olarak belirlenmesi gerektiğini kabul etmekle birlikte, bu görevin kendisinin değil, bilimsel bir disiplinin sorumluluğunda olduğunu da belirtmektedir. Husserl, fenomenolojik yaklaşımının temelinde, tüm deneyimlerin açık ve sistematik bir biçimde betimlenmesi gerektiğini savunsa da bu betimlemeyi daha sonra bilimsel ve teorik bir düzeyde yapılandırmanın başka bir görev olduğunu ifade etmektedir. İşte bu nokta da Husserl'e göre asıl ilgilenilmesi gereken konu yaşam dünyasıdır. Husserl'e göre yaşam dünyası:

"Ben de içinde bulunduğum ve diğer tüm insanlar gibi aynı şekilde ilişkili olduğum uzamsal-zamansal olgu-dünyayı sürekli olarak karşımdadır ve her zaman mevcut olarak kendisini bana orada var olan bir şey olarak sunmaktadır. Bu "olgu-dünya"yı, tam anlamıyla, kendi varlığımın içinde bulunduğu bir yer olarak deneyimlerim. Doğal dünyanın verilerine yönelik tüm şüphe ve reddedişler, aslında doğal bakış açısının genel tezini çürütmemektedir. Çünkü "o" dünya, gerçek dünya olarak her zaman oradadır. Sadece zaman zaman, benim algılarımın ötesinde, yanılsamalar, halüsinasyonlar ya da başka adlarla tanımlanabilecek

bazı sapmalar ortaya çıkabilmektedir. Ancak bu tür sapmalar, dünyayı olduğu gibi var olan bir gerçeklik olarak ortadan kaldırmamaktadır. "O" dünya, her zaman, genel anlamda, var olan bir dünya olarak kalır ve bu durum, doğrudan deneyimle gözlemlenen saf gerçekliktir" (Husserl, 1983: 57).

Bu noktada, Husserl'in fenomenolojik yaklaşımının, saf betimleme ve doğrudan deneyim üzerinden bir bilimsel yapı kurma amacı taşıdığı anlaşılmaktadır. Husserl, bu yaşam dünyası alanını, saf fenomenolojik bir bakış açısıyla hem dünyayı hem de deneyimleri derinlemesine inceleyebilmek amacıyla epoché yöntemini gerekli görmektedir. Husserl (1983: 61), bununla sürekli olarak var olan ve elimizin altında olan ve biz onu paranteze seçmeyi alsak dahi her zaman bir gerçeklik olarak orada kalacak olan doğal dünyayı (yaşam dünyası) değerlendirmiş olacağımızı belirtmektedir. Husserl bunu yaparken bir sofist gibi "dünyayı" olumsuzlamak veya bir şüphecî gibi olgusal varlığın mevcudiyetine dair kuşkulara düşmenin gereksiz olduğunu vurgulamaktadır. O, daha ziyade kendisini uzamsal-zamansal olgusal varlıkla ilgili herhangi bir yargıdan tamamen uzaklaştıran fenomenolojik epoché'nin uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Epoché, doğal dünyayla ilgili tüm bilimlerin, ne kadar sağlam olursa olsunlar veya bu bilimlere herhangi bir itirazda bulunulmasa dahi, onları geçici olarak dışlamak gerektiği ifade eden bir yöntemdir (Husserl, 1983: 61).

Husserl'in "paranteze alma" (epoché) yöntemi, ilk bakışta Descartes'ın evrensel şüphe girişimiyle benzerlikler taşıyor gibi görünse de temel felsefi hedefleri bakımından belirgin bir ayrışma sergilemektedir. Descartes, varlığın kesin temelini bulabilmek adına bütün bilgileri kuşku altına alarak onları reddetme yönünde bir strateji geliştirirken, Husserl epoché ile herhangi bir varlık ya da yargıyı inkâr etmekten ziyade, bu yargıların geçerlilik iddialarını geçici olarak askıya almayı amaçlamaktadır (Husserl, 1983: 58-60). Husserl'in bu yaklaşımı, şüphecî bir kuşkudan ziyade, fenomenolojik bir mesafelenme tavrını ifade etmektedir. Epoché, dış dünyaya ya da bilimsel verilere ilişkin herhangi bir yargıyı mutlak biçimde kabul etmeden, bunları yalnızca bilinçteki görünüşleri açısından incelemeye yönelik bir yöntemsel tutumdur (Husserl, 1983: 61). Bu yöntem, bilimsel bilgilerin önermelerine karşı bir mesafe almanın yanında, bu bilgilerin mutlak geçerlilik iddialarını da sorgulamaktadır (Husserl, 1983: 60). Husserl'e göre, modern bilimlerin sunduğu önermeler, önceden verilmiş bir dünya anlayışına dayanması ve bu nedenle deneyimsel olarak test edilmeden, doğrudan doğruya geçerli sayılmaktadır (Husserl, 1983: 61-62). Oysa fenomenolojik düşünceye göre, bu türden "doğal tutum"la benimsenmiş yargılar, varlığın özüne dair sahici bir temellendirme sunamamaktadır. Böyle durumlarda söz konusu yargıların paranteze alınması, yani geçici olarak askıya alınması zorunludur. Husserl'in bu görüşleri doğrultusunda onun epoché anlayışı, pozitivistlerin önyargısız ve nesnel bir bilim yaratma çabasına da radikal bir eleştiri olarak değerlendirilmektedir. Pozitivistler, öznelliği dışlayarak yalnızca "teorisiz" ve "metafizikten

arındırılmış” verilere dayanan bir bilgi üretimini savunurken, Husserl bu yaklaşımın yeterli olmadığını ve deneyimin asli yapılarının, önsel bilinç koşulları göz ardı edilerek anlaşılamayacağını belirtmektedir. Dolayısıyla Husserl’in epoché’si bilimsel veya teorik yargıları askıya almanın yanında, bu yargıların dayandığı tüm varsayımsal zeminleri de görünür kılmaktadır. Bununla felsefi araştırmayı daha derin ve köklü bir biçimde temellendirmeye çalışmaktadır (Husserl, 1983: 62).

Fenomenolojik yöntemin temel ilkelerinden biri olan epoché, duysal, bilişsel ya da dilsel düzeyde deneyimlenen her türlü fenomeni, onları şekillendiren doğal tavrıdan arındırarak, bu tavrın içerdiği varsayımsal kabulleri geçici olarak askıya alma çabasını ifade etmektedir. Bu yöntemin amacı, fenomenlerin görüngüsel gerçekliğini, yani “olduğu gibi” görünümünü, ön kabullerden ve örtük yargılardan bağımsız olarak kavrayabilmektir. Nermi Uygur’un “*Edmund Husserl’de Başkasının Ben’i Sorunu*” adlı çalışmasında vurguladığı üzere, Husserl’e göre doğal davranışın köklü bir dönüşüme uğratılması, yani epoché’ye tabi tutulması, herhangi bir nedensiz inkâr ya da kuşkuculuktan ziyade, dünyaya ilişkin genel savların bilinçli olarak kullanılmamasını ve deneyim sürecinden dışarıda bırakılmasını gerektirmektedir. Buna istinaden dünyanın varlığı fiilen kabul edilmesi ancak bu varlığın anlamı dönüştürülmesine bağlıdır (Uygur, 1998: 42). Uygur’un bu değerlendirmesi, Husserl’in epoché anlayışının bilgiye dair yargıların askıya alınmasının yanında bu yargıların dayandığı varoluşsal zeminin geçici olarak devre dışı bırakılmasını içerdiğini ortaya koymaktadır. Çünkü Husserl’e göre, “doğal dünya” kendiliğinden apaçık ve hazır bir varlık alanı olarak bilinçte yer almakta, bireyin dünyaya ve kendisine dair inançları bu zemin üzerinde şekillenmektedir (Husserl, 1983: 56). Bireyin sahip olduğu varoluşsal varsayımlar, doğal tavrın ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır (Husserl, 1983: 59). Dolayısıyla, fenomenolojik araştırma sürecinde herhangi bir düşünce ele alınırken, bu varsayımların farkında olunmalı ve araştırmacı, onları doğrulamak ya da yanlışlamak gibi bir hedef gütmekten, yalnızca nesnel bir bakış açısına ulaşmak amacıyla askıya alma tutumunu benimsemelidir. Bu doğrultuda epoché, zihinsel bir arınma süreci olarak işlev görmekle olup öznelliğin içine gömülü olan kültürel, dilsel, teorik ya da sezgisel kabulleri görünür kılarak, araştırmacının bunlara mesafeli bir tutum geliştirmesini sağlamaktadır. Husserl’in fenomenolojisinde bu yöntemin işlevi, deneyimin doğrudan ve önyargısız izlenimini mümkün kılarak, yani dünyayı ve yaşantıları önceden yapılandırılmış anlamlardan arındırarak saf bilinç verileri temelinde değerlendirmektir (Hammond vd., 1991: 42) Bu özellik epoché yöntemini, fenomenolojik yöntemin sadece metodolojik değil, aynı zamanda ontolojik ve epistemolojik düzeyde temellendirdiğinin göstergesidir.

Husserl, epoche yöntemi ile Descartes'in şüphe yönteminden hareket ederek, fakat ondan tamamen farklı bir varlık alanını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda, Husserl'in kullandığı yöntem, Descartes'in şüphe yönteminde olduğu gibi herhangi bir şeyden şüphe etme çabası, o şeyin bir iptal edilmesi, konumunun olumsuzlanması veya olumlanması anlamına gelmemektedir. Tam tersine, kendi özgün yöntemi olan epoché yöntemi, doğal tavra ait yargılarımızı veya önyargılarımızı geçici olarak bir kenara koymayı, paranteze almayı ifade etmektedir (Husserl, 1983: 58-59). Bu işlem, doğal tavrın genel kabullerini değiştirmek ve dönüştürmektir. Paranteze alma, doğal tavrı bir kenara bırakmaktır. Bu, dünya hakkındaki tüm yargılarımızın ontolojik sınıflandırmasının değişmesi anlamına gelmektedir. Paranteze alma işlemi sonrasında, yargılarımız parantez içine alınmış, yani tüm varlık iddialarının ontolojik karşılıkları askıya alınarak etkisiz hale getirilmiştir (Eyim, 2006: 32-33). Husserl (1983)'te bu durum açıkça ifade edilmektedir:

“Şüphe etme girişiminin analitik olarak ayırt edilebilen her bileşeniyle ilgilenmiyoruz ve sonuç olarak bunun tam ve tam yeterli analiziyle ilgilenmiyoruz. Yalnızca “paranteze alma” ya da “dışlama” olgusunu tek başına ele alıyoruz ki bu olgu, şüphe etme girişimi olgusuyla sınırlı olmamakla birlikte, analiz edilmesi özellikle kolaydır ve aksine, başka kombinasyonlarda ve aynı şekilde tek başına da ortaya çıkabilir” (Husserl, 1983: 59).

Husserl, bu yöntemle, deneyim nesnelerinin asıl özüne, bilincin özüne ulaşmak ve bu özleri betimlemek niyetindedir. Öznelliğe, ön değerlendirmeler veya kişisel yargılara yer verilmeden bilincin özüne ulaşmanın gerekli olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Husserl, burada dış dünyaya ait “doğal tavrın” bilimlerinin dünyevi doğası ve dogmatik doğası ile artık eleştirel bir dönüşle yüzleşmesi gerektiğini, bunun da bilincin özünü kavramak için bilincin tüm dünyevi konumlanışlarını oyun dışı bırakan bir epoché tarafından harekete geçirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Moran, 2005: 28).

Husserl'e göre, epoché yalnızca dış dünyaya ait kültür ve doğa nesnelerinin ya da yargı alanının “paranteze alınması”yla sınırlı kalmamakla birlikte, çok daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu "ben"i yani bireyin gündelik anlamda sahip olduğu özdeşlik, psişik yapı ve bilincini de kapsamaktadır. Bu bilinç yapısı üzerinde odaklanan epoché, dış dünyayı değil, bireyin içsel yaşantılarının ve düşüncelerinin de askıya alınması gerektiğini göstermektedir. Zira psişik varlık olarak insan hem zamansal yaşantılarıyla şekillenmekte hem de fiziksel, uzay-zamanlı dünyayla sürekli bir ilişki içindedir (Uygur, 1998: 15). Bu ilişki, bireyin içinde bulunduğu fiziksel ve ruhsal durumunun kapsamlı bir yansımasıdır. Fiziksel dünyada var olan nesnelerin epoché'ye uğratılması, bu nesnelerle ilgili önceden sahip olunan yargıların ve algıların yeniden yapılandırılmasını mümkün kılmaktadır. Bireyin psikolojik durumu da aynı şekilde epoché'ye tabi tutulduğunda, uzamsal ve zamansal bağlamda deneyimlediği yaşantıların

"paranteze alınması", ona kendini ve dünyayı daha saf bir şekilde gözlemleme fırsatı sunmaktadır. Husserl'in görüşüne göre, bu yöntemin uygulanması, bireyin bilinçli deneyimlerinin sorgulanarak yeniden yapılandırılmasını sağlayan güçlü bir araçtır. Çünkü epoché, bireyin kişisel inançlarını ve algılarını askıya alarak, sadece bireysel değil toplumsal bilinç düzeyinde de derinlemesine bir farkındalık yaratmaktadır. Bu sürecin sonunda elde edilen farkındalık hem psikolojik iyileşmeyi hem de içsel dönüşüm sürecini destekleyerek, bireyin daha bütünsel bir varlık olma yolunda önemli adımlar atmasına olanak tanımaktadır. Böylece epoché yöntemi, bireyin içsel dünyası ile dışsal dünyanın birbirinden tamamen ayrılmadan, tüm öğeleriyle kavranmasına imkân veren önemli bir yöntemidir.

Epoché'nin işlevi, yalnızca kendisini tüm nesnel kabullerin ve temellerin kabul-temeli "geltungs-grundaller, en Geltungen und Griinde" olarak konumlandığında, psikolojik ego olmadığını ve dolayısıyla psikolojik anlamda, psişik fenomenlerin, psikofiziksel insanların bileşenleri olarak var olmadığını ifade etmektedir (Husserl, 1960: 26). Daha açık bir ifade ile epoché yönteminin işlevi, dış dünyadaki nesneler ve içsel deneyimler dâhil olmak üzere, her türlü olgunun geçici olarak kabul edilmemesi anlamına gelmektedir. Husserl'in düşüncesine göre, epoché sadece dış dünya ile ilgili yargıları değil, aynı zamanda bireyin içsel, psişik dünyasını da kapsamaktadır. Yani birey kendi "psişik egosunu" ve kişisel deneyimlerini de askıya almakta, bu da onun kendi bilinçli deneyimlerine daha derin bir şekilde odaklanmasını sağlamaktadır. Epoché yöntemi, psikolojik anlamda öznenin psikofiziksel yapılarla, yani beden ve zihinle olan ilişkisini geçici olarak askıya almaktadır. Bu süreç, bireyin, nesnel dünyayı ve içsel deneyimlerini yalnızca algılanan fenomenler olarak görmesini sağlamaktadır. Husserl (1960) bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

"Fenomenolojik, epoché ile doğal insan Egomu ve psişik yaşamımı -psikolojik self-experience alanımı – transandantal fenomenolojik Egoma, transandantal-fenomenolojik öz-experience alanına indirgiyorum. Nesnel dünya benim için var olan, benim için her zaman var olacak olan dünya, benim için var olabilecek tek dünya- bu dünya tüm nesneleriyle birlikte tüm anlamını ve benim için sahip olduğu varoluşsal statüsünü benden, transandantal ego olarak benden, yalnızca transandantal-fenomenolojik epoché ile ön plana çıkan ego'dan alır" (Husserl, 1960: 26).

Bu, Husserl'in fenomenolojik yöntemindeki temel bir ilkesidir. Bu kişinin dış dünyadan bağımsız olarak, sadece içsel deneyimlere odaklanarak, saf bilinçli deneyimi keşfetmesine izin vermektedir. Bu durum, fenomenolojinin nesnel dünya hakkında nesnel olmayan düşüncelere yer vermemesi ve doğrudan gözlemlere dayanması anlamına gelmektedir.

Husserl, epoché yöntemi aracılığıyla kesin ve hakiki bir bilim alanı keşfetmeyi hedeflemektedir. Bu alan, özellikle deneyimsel araştırma sürecinde araştırmacının önyargılarını ve öznel bakış açısını geçici olarak askıya alması gerektiği bir alandır. Husserl, kesin ve hakiki

bilgiyi elde etmek için, Descartes'in metodik şüphe yönteminde olduğu gibi kesin olmayan tüm bilgileri bir kenara koyma, geçici olarak askıya almasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Ancak, Husserl şüphe etmekle birlikte epoché'nin yargıdan kaçınma ve onun tematik işlevini değiştirme özel uygulamalarıyla da ilgilenmektedir (Moran, 2005: 8). Husserl (2014), ortaya koymuş olduğu epoché (paranteze alma) yöntemini açıklarken aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

“Bizim amacımız yeni bir bilimsel alan keşfetmektir; bu alan paranteze alma yöntemiyle elde edilecektir ve bu nedenle kesinlikle sınırlı bir alan olmalıdır... Bu sınırlı alan tek bir kelimeyle ifade edilebilir. Doğal tavrın özüne ait olan genel yargıyı devre dışı bırakıyoruz; bu yargının varlıkla ilgili olarak kapsadığı her şeyi paranteze alıyoruz. Böylece sürekli olarak "bizim için orada", "orada" olan ve biz onu paranteze almayı seçsek bile bilince göre her zaman bir "gerçeklik" olarak orada kalacak olan tüm doğal dünyayı paranteze alıyoruz. Eğer bunu yaparsam ki bunu tam bir özgürlükle yapabilirim, o zaman bu "dünyayı" bir sofist gibi yadsımıyorum; bir şüpheci gibi onun olgusal varlığından şüphe etmiyorum; daha ziyade, beni uzamsal olgusal varlık hakkında herhangi bir yargıdan tamamen uzak tutan "fenomenolojik" epoché uyguluyorum” (Husserl, 2014: 60-61).

Husserl burada temel prensiplerinden hareketle, fenomenolojik epoché yöntemini daha geniş bir felsefi ve epistemolojik bağlama nasıl oturduğunu açıklamaktadır. Husserl'in epoché yöntemi, bilinci doğal dünya ile ilişkilendiren geleneksel algıları sorgulamakta ve insan deneyimini daha derinlemesine anlamak için yeni bir perspektif sunmaktadır. Bu perspektif, bilincin doğal dünya ile ilişkisini paranteze alarak, varlığın ve gerçekliğin felsefi araştırmasında önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Örneğin bir ağaç görmek gibi gündelik bir deneyimi düşünün. Bu deneyimi yaşarken kişi 'doğal olarak' gördüğü ağacın var olduğunu, kişinin algısal deneyiminden bağımsız bir dünyaya ait olduğunu varsaymaktadır. Bu Husserl'in 'doğal tutum' olarak adlandırdığı şeyin merkezi yani bir varsayımdır (Husserl, 1960: 20). Ancak şimdi, 'meditasyon yapan bir filozof' olarak, kişi bu varsayım hakkındaki yargısını askıya almakta ve artık bunu yapmamaktadır. Dolayısıyla kişinin yapması gereken şey, bu algısal deneyimi ağacın varlığına bağlamadan tanımlamanın bir yolunu bulmaktır. Bu tanımlama, bunun bir 'ağaç görme' olduğu gerçeğini muhafaza etmektir. Dolayısıyla kişi, deneyime bu tanımlamayı verirken aynı zamanda ağaçla ilgili varlık varsayımı konusunda tarafsız kalmalı, yani ne onaylamalı ne de reddetmelidir. Bunun imkânsız bir görev olmadığı, rapor edilen konuşmanın tanıdık özellikleriyle bir analogi ile önerilebilmelidir ancak bu analoginin Husserl tarafından kullanılmadığı vurgulanmalıdır (Hammond vd., 1991: 26). Bir diğer örnek olarak "Oda ışıklıydı" dediğimiz bir örnek verelim. Bu, sadece bir durumu bildirmektedir, yani odanın ışıklı olduğunu belirtmektedir. Kişi, odanın gerçekten ışıklı olduğunu iddia etmektedir, ancak bu bilginin doğruluğu, odanın gerçekten ışıklı olup olmadığına bağlı değildir. Bilgi, sadece rapor edilen iddiayı bildirmektedir ve bu nedenle tarafsızdır. Odanın gerçek durumuyla ilgili bir yargıya varmak bilginin amacı değildir; bilgi, sadece verilen bilgiyi aktarmaktadır. Bu nedenle, bilginin doğruluğu, bilgi olan iddianın doğruluğundan bağımsızdır. Bilginin tarafsızlığı bir

konuyu şüpheye düşürmek değildir, bu konunun bir kenara koyulmasını, yani “paranteze alınmasını” amaçlamaktadır.

“Epoché, öyle bir yöntemsel işlemdir ki, bu işlemle, alışageldiğimiz, kendimizi de içinde bulduğumuz şu “doğal dünya”nın kapısı kapatılırken gözlerimizin önünde başka bir kapı, mutlak varlığın ve mutlak bilgilerin kapısı açılmakta, engelleyici bir ilk adım yol açıcı bir tutumun başlangıcı olmaktadır” (Sözer, 1976: 20).

Bu alıntı, Husserl'in epoché yönteminin, bireyin günlük yaşamda kabul ettiği tüm inançları ve varsayımları askıya alarak, dünyayı saf bir şekilde gözlemlemesine olanak tanıdığını, bireyi doğal dünyadan uzaklaştırırken, daha derin, mutlak bilgi ve gerçekliğe ulaşma yolunu nasıl açtığını göstermektedir. Epoché, bu yönüyle yeni bir anlayışın başlangıcıdır.

Epoché, bir diğer özelliği dış dünyaya dair önyargıları ve önyargılı bakış açılarını ortadan kaldırmak için kullanılmaktadır. Bu, bizi herhangi bir önceden belirlenmiş inanca veya bakış açısına bağlamadan, saf bir deneyimle baş başa kalmamızı sağlamaktadır. Epoché, kişinin içsel deneyimlerini oluşturan temel öznel süreçlerle birlikte, kişinin saf yaşamını ifade etmektedir. Kişinin radikal ve evrensel bir yöntemle kendisini kavramasını sağlamaktadır. Kişi, kendi saf bilinçli deneyimlerine odaklanırken, ego olarak ve tüm nesnel dünyanın kendi için var olduğunu ve tamamen kendi deneyim alanında olduğunu kabul etmektedir. Bu, kişinin dünyayı deneyimleme, algılama, hatırlama, düşünme, değerlendirme, arzu etme ve benzeri süreçlerini içermektedir. Dolayısıyla, dünya, kişinin saf bilinçli deneyimlerinin bir parçası olarak var olan ve kişi tarafından kabul edilen bir fenomen olarak algılanmaktadır (Husserl, 1960: 21).

Önyargıların paranteze alınmasıyla elde edilen önyargsız bir zihin, deneyimlerin doğru bir şekilde anlaşılmasını ve objektif bir inceleme yapmamızı sağlamaktadır. Bu yöntem deneyimlerimizi mümkün olduğunca saf bir şekilde incelemek için dünya hakkındaki varsayımlarımızı ve inançlarımızı bir kenara bırakmayı sağlamaktadır. Tercihleri, yargıları ve teorileri askıya alarak, deneyimin nesnelerinin kavramsal önyargılardan süzüldükleri halleriyle değil, kendi terimleriyle göstermelerine izin verilmektedir. Dünyanın varlığı doğal deneyimin kanıtları sebebiyle, bizim için artık apaçık bir fenomen olmamalıdır; o da bizim için bundan böyle yalnızca bir kabul fenomeni olmalıdır (Husserl, 1960: 18). Yani bu durum, gündelik deneyimde kabul edilen bir şeydir.

“Bu yansıtıcı bir şekilde kavranan yaşamda deneyimlenen dünya benim için (belli bir şekilde) daha önce olduğu gibi ve herhangi bir zamanda sahip olduğu içerikle 'deneyimlenmeye' devam eder. Daha önce görüldüğü gibi görünmeye devam eder; tek fark, felsefi olarak düşünen ben, dünyayı deneyimlemenin içerdiği varoluşa dair doğal inancı artık yürürlükte tutmuyorum (artık kabul etmiyorum)- yine de bu inanç da hala orada ve fark eden bakışım tarafından kavranıyor” (Husserl, 1960: 19-20).

Bu cümlede, Husserl'in düşünümsel olarak kavranan yaşamın, insan yaşamının algısal deneyimlerden, hatırlama, karar verme, isteme, değer biçme, yargılama, bekleme, umut etme

gibi çeşitli bilinçli eylem türleri gibi somut öznel süreçlerden de oluştuğunu anlatmaya çalışmaktadır (Husserl, 1960: 20). Husserl'e göre bu eylemler, insan bilincinin karmaşıklığını ve zenginliğini oluşturan "cogitationes" olarak adlandırılmakta ve fenomenolojik epoché'nin tüm bu somut öznel süreçlere uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır (Hammond vd., 1991: 27). Bu içsel zihinsel süreçler, insan deneyimini oluşturan ve anlamlandıran önemli unsurdur. Hatırlama, karar verme, isteme gibi eylemler, insanların dünyayı algılayışlarını, onlarla etkileşimlerini ve nihayetinde deneyimlerini şekillendirmektedir. Husserl'in bu içsel süreçler olarak adlandırdığı şey, fenomenolojik analizin odak noktalarından biridir ve insan deneyiminin anlaşılmasında temel bir rol oynamaktadır. Fenomenoloji deneyimin dikkatli ve detaylı bir şekilde incelenmesini içermektedir. Bu, dünyaya açıklık ve merak duygusuyla yaklaşmak için dünya hakkındaki her türlü ön yargı ve ön kabulü bir kenara bırakmayı içermektedir. Fenomenoloji, anlayışımızı çarpıtabilecek veya belirsizleştirebilecek her türlü teorik yükten veya kavramsal çerçeveden arınmış olarak, dünyanın ham, dolaylımsız deneyimiyle ilgilenmeye çalışmaktadır. Epoché bu yönüyle hakiki bilgi ve saf deneyimleri elde etme konusunda hem ilk basamağı oluşturmuş hem de diğer felsefi yöntemlerden farklı bir yöntemi tasvir etme niteliğine sahip olmuştur (Akdağ, 2017: 27).

Zaman ve mekân olgusu içinde yaşayan salt öznenin dış dünya aracılığıyla sahip olduğu tüm deneyimlerin, bu deneyimlerle ilgili önyargılarını itiraz edilmeden paranteze almasının gerekliliği felsefi danışmanlık açısından çok önemlidir. Çünkü ruh dediğimiz psişik olguda doğal dünyanın bir parçasını oluşturmaktadır. Doğal dünyaya ait olan bu olgunun yani ruhun, epoché'ye uğraması demek kişinin kendisiyle ilgili tüm düşüncelerini, yargılarını ve olumsuzlukları tekrar gözden geçirmesi demektir. Epoché yalnızca doğal dünyanın veya kültürün nesnelere odaklanmaz. Benlik olarak kişisel 'Ben'in, psişik Ben'in de epoché'ye uğratılması demektir (Uygur, 1998: 43). Bu nedenle kişinin kendisiyle ilgili inşa ettiği olumlu veya olumsuz özelliklerin tümünün paranteze alınması demek, kendi benliğinin anlaşılması, salt özüne ulaşmasının ve kendini yeniden inşa etmesi demektir.

Husserl, epoché süreciyle, bireyin dünyanın varoluşuna dair tüm ön kabullerini askıya almasını ve kendisini ve tüm düşüncelerini (cogitare) dâhil ederek, tüm dünyayı paranteze almasını sağlamaktadır. Bu süreç, insanın geriye sadece saf deneyim ve bilinç düzeyinde neyin kalabileceği sorusuna odaklanmasına yol açmaktadır. Kendimiz ve tüm düşüncelerimiz (cogitare) dâhil olmak üzere tüm dünya paranteze alındığında geriye ne kalabilir? Bu noktada, daha önce belirginleşmemiş, ayırt edici bir karaktere sahip yeni bir varlık alanının ortaya çıkışı söz konusudur. Bu, her gerçek varlık bölgesi gibi, bireysel bir varlık bölgesinin kazanılması olarak anlaşılabilir. Epoché sonrasında Husserl, saf bilinç düzeyine, yani transandantal

ego'ya geçiş yaparak, tüm öznellik ve nesnellikten arındırılmış olan bilincin özüne inmeyi hedeflemektedir. Bu, tüm deneyimlerin, anlamların ve varlıkların temeline dair saf bir kavrayışın mümkün olacağı bir aşamadır. Bu aşama "saf ego"ya ulaşabilecek ve saf egoyu tanıyabilecek bir aşamadır. Bu aşamada takınılan tutum, kişinin dünyanın varlığına yönelik doğal tutumunu geçici olarak paranteze alması, dünyanın varoluşuna dair doğal inançlarını askıya alması ve düşünsel bir geri çekilmesini ifade etmektedir. Bu geri çekilme sürecinde, kişi artık kendi düşünceleri üzerine dşnebiyen bir konumda olan "saf ego"yu (transandantal özne) tanır. "Saf ego" ve onun düşünceleri, dünyanın varoluşunu paranteze aldıkları için "saf"tır". Yani, kişi dünya hakkında herhangi bir doğrudan inançtan arınmıştır ve sadece kendi bilincine odaklanmaktadır. Husserl'in ifadesiyle, "felsefi kirliliklerden arınmıştır", yani felsefi olarak karmaşıklaşmamıştır (Hammond vd., 1991: 28). Bu da fenomenolojik anlamda transandantal öznenin elde edilmesi demektir.

1.3.3. Transandantal Özne

Husserl, epoché'yi gerçekleştirdikten sonra "Kendimiz dahil olmak üzere tüm dünya, tüm düşüncelerimizle birlikte dışarıda bırakıldığında geriye ne kalır?" sorusuyla "Ideen I" adlı eserinin bilinç ve doğal gerçeklik bölümüne giriş yapmaktadır (Husserl, 1983: 63). Uygur (1998: 15), bu soruya ek olarak "Dünya-bütünü, genel olarak var olan şeylerin bütünü değil midir?" ve "Geriye ne kalır?" gibi sorularla, Husserl'in epoché sürecinden sonraki alanı sorgulamaya başlamıştır. Ayrıca, "Doğal yaşamda sağlam bir şekilde üzerinde durduğum varlık, epoché ile bizlere olduğu gibi mi veriliyor, yoksa bu süreç bizi hiçliğe mi götürüyor?" gibi sorularla, epoché'nin bizi varlığın özüne mi yoksa bir yokluk durumuna mı götürdüğünü anlamaya çalışılmıştır. Bu şekilde, Husserl'in epoché sonrasındaki alanın felsefi derinliğini ve sonuçlarını sorgulamaktadır. Husserl, bu sorulara karşılık olarak, her şeyi kapsadığı düşünülen epoché'nin dokunamadığı ve geri kalan yepyeni bir varlık alanı bulunduğunu belirtmektedir. Bu alan, saf ego'dur. Epoché, tüm öznellik ve nesnelliği askıya alırken, geriye kalan tek şey, bilincin özüne yani saf egoya işaret etmektedir (Uygur, 1998: 16). Husserl'e göre, fenomenolojik epoché sonrasında geriye kalan kalıntılar, dışlanmış görüngüler serisi değildir. Husserl, "saf bilincin" kendisi, fenomenolojik epoché'den etkilenmeyen özgün doğası sayesinde kendi varoluşuna sahip bir ego'dur. Husserl bu fenomenolojik kalıntının temelde tek varlık alanı olarak belirmesi ve gerçekte fenomenoloji bilimi adı verilen yeni bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasının, fenomenoloji isminin bu şekilde verilmesinin sebebini oluşturduğunu ifade etmektedir (Husserl, 1983: 65). Husserl'e göre, bu yeni bir bilim dalına sarsılmaz bir dayanak ararken başlangıç noktamız, bilginin "bir psişik deneyim", "bilen öznesinin bilgisi" olduğudur. Bilginin temellendirileceği yer, aşkın bir varlık alanı değil, bilen özne ile ilişkili olan nesnedir (Çağlıyan, 2018: 285).

Husserl, fenomenolojik bir kalıntı olarak varlığın eşsiz bir bölgesine işaret etmekte ve bu bölgenin, Fenomenoloji biliminin alanı haline gelebileceğini öne sürmektedir. Bu kavrayış, "fenomenolojik epoché"nin ilk kez gerçek anlamıyla adını hak etmesini sağlamaktadır. Çünkü bu yöntem, "saf" bilinci ve bu bilincin ardından tüm fenomenolojik bölgeyi erişilebilir kılan temel bir işlem olarak karşımıza çıkmaktadır (Husserl, 1983: 63). Saf ego hem gerçek hem de ideal varlıklar dâhil olmak üzere, kendisinden söz edilebilecek her şeyin anlamını veren ve tüm varlıkların nasıl şekillendirildiğini, nasıl yapılandırıldığını belirleyen temel kaynaktır. Bu anlamda, saf ego hem reel hem de ideal varlıklardan tamamen farklı bir nitelik taşımaktadır. Saf ben, varlıkların olabilmesi için vazgeçilmez ve sarsılmaz bir varlık alanı sunmaktadır. Çünkü o, her şeyin temeli ve kendisinden bağımsız hiçbir şeyin varlık kazanamayacağı bir özdür. Bu

yönüyle saf ego, varoluşun özüdür, tüm varlıkların ve deneyimlerin mümkün olmasını sağlayan zorunlu bir koşuldur (Uygur, 1998: 16).

Saf ego, içerik bakımından dünyanın tamamını kapsayacak kadar derin ve zengindir. Somut çeşitliliği biçimlendiren ve yapılandıran bu dünya, artık gerçeklik olarak değil gerçeklikten bağımsız bir fenomen olarak ortaya çıkmaktadır. Saf ego, dünyaya bir geçici varlık olarak bakmamak zorundadır. Çünkü dünya, saf egoda bir "geçerlik-fenomeni" halini almıştır. Artık dünya, yalnızca bir fenomen olarak varlık bulmaktadır. Bu fenomen, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde, doğrudan ve apaçık verilen somut yaşantıyı dile getirmektedir. Bu tür yaşantılar, psikolojinin ele aldığı psişik yaşamdan çok daha derin bir deneyimi ifade etmektedir. Böylece dünya, salt bir yaşam dünyası olarak, bir dünya-fenomeni biçiminde kendini ortaya koymaktadır. Husserl, bu dünya fenomenini en ince detayına kadar inceleyen ve betimleyen bilim dalına fenomenoloji adını vermektedir. Çünkü dünya fenomeni, saf egoda, yani transandantal bir düzlemde şekillendiği için bu bilim, "transandantal fenomenoloji" olarak tanımlanmaktadır. Böylece saf ego, "transandantal ben" olarak varlık bulmakta ve parantez içine alınmadan geriye kalan tek fenomenolojik kalıntı olarak ortaya çıkmaktadır (Uygur, 1998: 17-18). Husserl (1960), bu durumu aşağıdaki gibi tanımlamıştır:

“Bu “transandantal” dünyevi herhangi bir şeyin içsel anlamının bir parçasıdır. Her ne kadar dünyevi herhangi bir şey zorunlu olarak onu belirleyen anlamı ve varoluşsal statüsünü yalnızca benim belirli zamanlarda deneyimlememden, nesneleştirmemden, düşünmemden, değer vermemden ya da yapmamdan elde etse de- özellikle de apaçık geçerli bir varlık statüsünü yalnızca benim kendi kanıtlarımdan, benim temellendirici eylemlerimden elde edebilir. Eğer gerçekte içermemekten ibaret olan bu “transandantal” dünyanın içsel anlamının bir parçasıysa, o zaman buna karşıt olarak, kabul edilmiş bir anlam olarak dünyayı içinde taşıyan ve bu anlam tarafından zorunlu olarak varsayılan Ego'nun kendisi, fenomenolojik anlamda meşru bir şekilde transandantal olarak adlandırılır.” (Husserl, 1960: 26).

Yukarıdaki alıntılan anlaşılacağı üzere Husserl, Ego'nun transandantal olarak adlandırılması, onun dünyayı içselleştiren ve anlamlandıran bir yapı olarak kabul edilmesine dayandığını göstermektedir. Ego, fenomenolojik bakış açısından, içinde bulunduğu dünyanın anlamını belirleyen ve bu anlamı zorunlu olarak varsayan bir varlık olarak görülmektedir. Dolayısıyla, Ego'nun transandantal olarak adlandırılması, onun dünyayı kavrayışındaki temel rolüne vurgu yapmaktadır.

Transandantal ego, doğası gereği saf bir varlıktır ve bu saf varlık, nesnel alanda varlık gösteren bir özne olma zorunluluğundan bağımsızdır. Saf ve orijinal bir düzlemde varlık bulan ve bu düzleme eşlik eden "Saf Ego", aynı zamanda "Saf Bilinç"le birlikte varlık göstermektedir. "Saf Bilinç", zorunlu ve kaçınılmaz bir varsayım olarak, transandantal fenomenolojinin temelini oluşturmaktadır. Saf Ego ve saf bilincin birbirleriyle olan bu ayrılmaz ilişkisi, fenomenolojik alanın merkezine yerleşmektedir. Çünkü saf bilinç, epoché'nin uygulanmasıyla

ortaya çıkan bir alandır. Epoché, mutlak deneyimlerin sonsuz alanını temsil etmekte ve fenomenolojinin temeldeki araştırma sahasını şekillendirmektedir. Husserl işte bu saf bilinç alanına ancak indirgemeler yoluyla ulaşabileceğimizi belirtmektedir. Bu nedenle saf bilinç alanı Husserl'in fenomenolojik yönteminin uygulanmasında merkezi bir rol oynamaktadır (Ogbozo, 2008: 105). Saf Ego, kurduğu dünyanın içinde yalnızca fenomen olarak mevcuttur. Benzer tarzda, dünya da Saf Ego'un içinde bir "geçerlik fenomeni"ne dönüşmektedir. Dolayısıyla, Husserl'in fenomen terimini kullandığı anlamda, fenomenin özüyle özdeşliği saltık bilinçte temellendiği için, doğruluğundan kuşkuya düşülmeyecek bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu ifade, fenomenin hiçbir zaman kuşku uyandırmayan, açıkça verilen içerikli ve somut bir deneyimi ifade ettiği şeklinde anlaşılabilir (Çağlıyan, 2018: 289)

Husserl'i yorumlayan Fink, transandantal ego ya da "Ruh"u ('Geist') temel ve özgün deneyimin özsel bir özü olarak tanımlamaktadır. Fink'e göre, bu ruh, orijinal deneyimi derinlemesine araştırarak kendini anlamaya yönelik radikal bir süreçten geçmekte ve bu süreç, ruhun kendisini yansıtan bir biçimde açığa çıkmasını sağlamaktadır. Ruh, kendine dönüşüm yoluyla, benliğin özünü keşfetmektedir. Fink, bu ruhu aynı zamanda dinamik bir güç olarak tanımlamaktadır. Çünkü hareket halindeki ruh, indirgemenin ötesinde sürekli bir varlık durumu sergileyen, ruhun özsel bir özelliği olarak görülmektedir. Bu "hareket halindeki ruh" imgesi, yalnızca bir süreç değil, ruhun kalıcı ve içsel dinamiğini yansıtan, fenomenolojik indirgemenin sürekli devam eden bir özünü ifade etmektedir (Ogbozo, 2008: 106). Fink, Husserl'in Ruh fenomenolojisinin sıradan ve naif bir şekilde güvenilen dış dünya içerisinde keşfedilebilecek bir fenomenoloji olduğunu düşünmemektedir. Dolayısıyla, ruhun kendini doğru bir şekilde kullanabilmesi için radikalleşmiş bir öz-düşünüm çıkış yolu olmalıdır. "Radikal ve sürekli bir öz-düşünüm yoluyla ruhun temel başarısı, zarar görmemiş veya bozulmamış doğru özünü kendi kendine keşfetmesidir". Kendini keşfetme işte bu şekilde gerçekleşmektedir (Ogbozo, 2008: 107).

Husserl felsefesinde "Transandantal Ego", insan bilincinin temel özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Buradaki "Ego" kavramının işaret ettiği kavram "bilinç"tir. Transandantal kavramı ise bu bilincin salt olduğuna işaret etmektedir (Uygur, 1998: 24). "Transandantal Ego" Husserl'in fenomenolojik yönteminde önemli bir kavram olarak yer edinmektedir. Bu kavram, bilincin öznel karakterini ve bilgi edinim sürecindeki rolünü açıklamak için kullanılmaktadır. Transandantal Ego, bilincin içsel yapısını ve bu yapının bilgi üretimindeki rolünü vurgulamaktadır. Bu Salt Bilinç, dünyayı, doğal anlamdaki evren" veya kâinatı, salt bir dünya fenomeni olarak içinde bulundurmaktadır (Uygur, 1998: 24).

Bilinç, deneyimlerimizi algılama, anlama, yorumlama ve değerlendirme yeteneği sağlayan aktif bir süreçtir. Bilinç, sınırsız bir şekilde değişkenlik gösterebilen, son derece geniş bir anlamda zihinsel bir süreci ifade etmektedir. Husserl, bu sürecin başlangıç noktasını, en basit haliyle "düşünüyorum" ifadesiyle tanımlanabilen, kendini sunan ve ham bir şekilde bilinci temsil eden Kartezyen cogito teriminde bulmaktadır (Husserl, 1983: 68). O halde Husserl, düşünümssel (cogitation) olarak ulaşabileceğimiz akışa ait her zihinsel sürecin, sezgisel olarak ele geçirilebilecek kendine ait bir özü, kendi başına kendi kendiliğinde ele alınmaya izin veren bir "içeriği" olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Husserl'in asıl amacı, düşünümssel'in (cogitation'un) içeriğini, düşüncede (cogitatio'da) yer almayan her şeyi dışarıda bırakarak saf kendiliği içinde kavramak ve evrensel olarak tanımlamaktır. Bu birlik olmaksızın, var olmayacaklarını, salt kendi cogitationlar'ına ait olan bilinç birliğini betimlemenin de zorunlu bir gereklilik olduğunu da belirtmektedir (Husserl, 1983: 69). O halde bilinç, bir şeyin farkında olmayı ifade etmektedir. Husserl, bunu açıklamak için bir kâğıt örneği kullanmaktadır. Önümdeki kâğıda dokunuyor ve onu görüyorum. Ancak karanlık bir odada olduğum için, kâğıtla ilgili algılarım, onun tam anlamıyla algılanmadığını göstermektedir. Bunun yerine, kâğıdın belirli bir bakış açısından elde edilen "fikir" oluşmaktadır (Eyim, 2006: 34). Bu örnek üzerinden Husserl, bilincin yalnızca zihinsel bir süreç olduğunu ve nesnel dünyanın arka planındaki her şeyin bilinciyle ilgili bir durumu ifade ettiğini açıklamaktadır. Ancak burada önemli olan, bilincin nesnel bir varlık olarak algılanmaması gerektiğidir. Çünkü bilinç, bir nesneye yönelmiş algının özüne ve bu duruma içkin olan unsura dair bir deneyimdir. Yani, bilinç, doğrudan nesnelerin kendisi değil, onları algılama biçimimizin özünü oluşturmaktadır (Husserl, 1983: 70).

"En geniş anlamıyla zihinsel süreçler derken, zihinsel süreçlerin akışında bulunabilecek her şeyi anlıyoruz; dolayısıyla yalnızca niyetli süreçleri, tam somutlukları içinde ele alınan eylemsel ve potansiyel düşünümleri değil, aynı zamanda bu akışta ve onun somut parçalarında gerçekten içkin anlar biçiminde bulunabilecek her şeyi anlıyoruz" (Husserl, 1983: 75).

Bilinç birtakım edimlerden oluşmakta ve bu edimler de yalnızca ilişkili oldukları nesneler aracılığıyla varlık kazanmaktadırlar. Bilincim yalnız başına soyut ve adeta hiçlikten ibaret bir varlık değildir. Bilinç düşündüğüm, gördüğüm, hayal ettiğim ve genel olarak etkileşimde bulunduğum nesneler aracılığıyla oluşmaktadır (Çağlıyan, 2018: 285). Husserl'e göre, bilinç her zaman bir amaca yöneliktir. Dolayısıyla, farklı bilinç türlerinin iradi, duygusal, değerlendirici, teorik vb. biçim ve yapılarını anlamak, farklı nesne türlerinin temel biçim ve yapılarını anlamak için uygun bir yol olarak görülmektedir. Husserl, bilincin kişinin kendi zihinsel durumlarının en azından örtük olarak kendini içerdğine inanmaktadır. Bu nedenle, bilinç analizi, bireyin doğrudan gözlemleyebileceği ve dolayısıyla kesinlikle doğru bilgilerin

kaynağı olan bir alana, transandantal ego olarak adlandırılan kendi bilinçsel deneyimlerine odaklanmaktadır (Nenon, 2005). Husserl (1960) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Kendimi tüm bu yaşamın [dünyanın sıradan deneyiminin] üzerine koyar ve 'dünyayı' doğrudan var olarak kabul eden herhangi bir inanıştan kaçınırsam bakışımı yalnızca bu yaşamın kendisine, 'dünyanın' bilinci olarak yönlendirirsem böylece kendimi saf ego olarak, cogitationes'immin saf akışıyla elde ederim” (Husserl, 1960: 21).”

Husserl'e göre, "cogito" bir bilinç aktının gerçekleştirilmesidir. Ne demek istiyoruz? Bilinç, bir düşünce, algı veya deneyimin doğrudan bilinç tarafından hissedilmesi ve anlamlandırılması sürecini ifade etmektedir. Cogitationes'ler, yani bilinçli yaşantılar, transandantal ego'da yer almakta ve epoché'nin etkisinden bağımsız olan saf ego'da bulunmaktadır. Bu ego, yalnızca kendisiyle ilişkilidir. Ego ve cogito, birbirinden ayrılmaz iki farklı olgu olmayıp, birbirine sıkı sıkıya bağlı bir bütün oluşturmaktadırlar. Her cogito ve her bilinç yaşantısı, her zaman bir şeye yönelik olup, bir şeyi ifade etmeye ve gösterme amacındadır (Uygur, 1998: 25). Ego ve onun tefekkürleri, “dünyanın varlığı” hakkındaki yargıyı askıya alma yönteminden ortaya çıkan şeylerdir ve dolayısıyla dünya var olsa da olmasa da onlar vardır. Husserl (1960)'in belirttiği gibi:

“Deneyimlenen dünyanın varlığına ilişkin özgür epoché'm sayesinde- meditasyon yapan kişi olarak benim için- yalnızca gözümün önüne geleni tutarsam, önemli olan gerçek şudur ki ben, hayatımla [cogitationes'imle], dünya var olsun ya da olmasın, varoluşsal statümde dokunulmamış olarak kalırım (Husserl, 1960: 25).

Husserl, felsefi olarak transandantal özne ile tüm nesnel bilginin dayandığı bilgi temelini oluşturmayı hedeflemektedir. Çünkü ona göre transandantal öznenin varlığı, bilgi sırlamasında tüm objektif varlıklardan öncedir. Bu düşünce, tüm bilimlerin ve hatta nesnel bir dünyanın varlığının en derin temelini, transandantal öznellikte bulmaya çalışan Kartezyen düşüncedir (Husserl, 1960: 28). “Transandantal Ego” tarafından deneyimlenen içsel varoluşsal bir özelliktir. Burada transandantal, deneyimlenen her duygu ve varlıkla ilişkilendirilebilir ve bunlar deneyimin öznel bileşenleridir. Gerçeklik evrenini, mümkün bilinç, mümkün bilgi ve mümkün kanıtların ötesinde bir şey olarak hayal etme çabası, bu ikisinin yalnızca dışsal olarak birbirleriyle ilişkilendirildiği katı bir yasa ile ilişkilendirilememesi gerekmektedir. Çünkü bu durum anlamsız bir hal alacaktır. Olası bilinç ile olası bilgi, özsel olarak birbirine aittir. Özsel olarak birbirine ait oldukları için somut bir birliğe sahiptirler. Eğer “Transandantal Ego”, mümkün anlam evreni olsaydı, o zaman dış dünya tam olarak anlamsız olacaktı. Ancak, anlamsız olan dahi, her zaman bir duyusal formda ortaya çıkmakta ve mümkün iç görü alanı içinde duyusal olmayana sahip olmaktadır. Ancak, bu yalnızca “de facto ego” (fiili ego) ve aslında (kendi kuruculuğu sayesinde) onun için var olan (kendi eylemleriyle birlikte diğer egoların açık bir çoğunluğunu içeren) durumunda doğru değildir (Husserl, 1960: 84). Örneğin,

bir insanın bir sanat eserini deneyimlerken, eserin yarattığı duygu ve anlam, aşkın öznellik olarak kabul edilebilir. Sanat eseri, kişinin içsel dünyasında yeni anlamlar ve duygular oluşturabilir, bu da deneyimin öznel bileşenlerini oluşturmaktadır. Ancak, bu duyguların ve anlamların kaynağı, kişinin kendi bilinci ve iç dünyasıdır, yani ego tarafından deneyimlenirler. Bu, aşkın özneliliğin, kişinin içsel deneyimlerini oluşturan unsurları kapsayan bir kavram olduğunu göstermektedir.

“Egonun kastettiği, düşündüğü, değer verdiği, ilgilendiği her nesne, aynı şekilde düşlediği ya da düşleyebileceği her nesne, kendi bağıntılı sistemini gösterir ve yalnızca kendi sisteminin bağıntısı olarak var olur” (Husserl, 1960: 65).

Husserl’e göre, eğer transandantal ego aşkın bir varlık olarak kabul ediliyorsa, bu durum yalnızca diğer egolar için değil, aynı zamanda diğer egoların bende oluşmasıyla bana yansıyan transandantal öznellik aracılığıyla hepimiz için ortak bir objektif dünyanın varlığını da zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, şimdiye kadar belirtilen her şey doğru sayılabilir. Bu, yalnızca benim fiili egom için değil, aynı zamanda bu fiili ego ve onunla bağlantılı olarak alt benliğimde anlam ve varlık kazanan dünya için de geçerlidir (Husserl, 1960: 84). Örneğin, bir grup insanın bir sanat eserini deneyimlerken, her bir kişinin kendi transandantal egosu tarafından algılanan objektif bir dünyası vardır. Her bir kişi, sanat eserini kendi bakış açısından deneyimler ve bu deneyimlerin anlamını kendi transandantal egosu içinde yorumlamaktadır. Ancak, aynı objektif dünya tarafından sağlanan deneyimler, bu kişiler arasında birlikte paylaşılan bir gerçeklik oluşturmaktadır. Bu nedenle, her bir kişinin kendi transandantal egosu için geçerli olan şey, aynı zamanda diğerlerinin transandantal egoları için ve ortak bir objektif dünya için de geçerlidir.

Husserl’e göre, eidetik olarak ifade edilen kavramlar evrensel geçerlilik taşımaktadır. Çünkü bir ego olarak benim varoluşumun potansiyelleri ve farklı olasılıkları vardır. Bu olasılıkların her biri için geçerli olan ilişkiler, tüm mümkün özneler için de geçerlidir. Dahası, özneler arası bir ilişkide hayal edilebilecek her türlü dünya için de aynı geçerlilik söz konusudur. Bu nedenle, gerçek bilgi teorisi ancak aşkın-fenomenolojik bir perspektiften doğru bir şekilde incelenebilmektedir. Bu doğrultuda, her tür gerçek ya da ideal varlık, aşkın özneliliğin bir "sonucu" olarak anlaşılabilir. Varlık, kendi biçimini aldığı bu performans içinde şekillenen bir ürün olarak kavranabilmektedir. Bu tür bir anlayış, rasyonalitenin en yüksek formunda ifade bulmaktadır. Yani varlık, aşkın özneliliğin etkisiyle şekillenmekte ve bu öznellik, varlıkların anlaşılabilirliğini sağlayan temel yapı taşı olarak karşımıza çıkmaktadır (Husserl, 1960: 85).

Husserl özetle kanıtlanabilir bir şekilde göstermek istediği varlık alanı, “saf zihinsel süreçler”, “saf bilinç bağıntıları” ile “saf bilinç” ve diğer yandan “saf ego” olarak adlandırdığı bir transandantal fenomenolojik alanı ifade etmektedir. Bu alan, tüm varlıkların ve

deneyimlerin temelde nasıl bilinçli bir biçimde yapılandığını ve her şeyin bu saf bilinçteki ilişki ve bağlamlar üzerinden nasıl anlam kazandığını araştırmaktadır. Bu nedenle doğal tutum içinde bize verilen ego, bilinç ve zihinsel süreçlerle başlamayı gerektirmektedir (Husserl, 1983: 64). Husserl, gerçek bir insan olarak “ben”in, dünyadaki diğer insanlar gibi gerçek bir nesne olduğunu belirtmektedir. İnsanın düşüncelere ve bilinç edimlerine sahiptir. Ona göre bu edimler, insan öznesine ait olarak aynı gerçeklik içinde meydana gelmektedirler. Benzer şekilde tüm zihinsel süreçler, kendine özgü bir şekilde ortaya çıkıp, değişen akışın içinden birbirlerine geçerek, sentezler halinde bağlanmakta ve sürekli olarak değişime uğramaktadırlar. Bilinç ifadesi tüm zihinsel süreçleri kapsamaktadır (Husserl, 1983: 64). Husserl, bilincin yönelimini, bilincin içsel yapısına odaklanarak anlamamız gerektiğini vurgulamaktadır. Bilinç, dış dünyadaki nesneleri, bu nesnelerle ilgili içsel bir deneyimi de barındırmaktadır. Bir şeyin bilincine varırken, burada bahsedilen şey, dış dünyadaki nesne değil, bilincin içindeki deneyimdir. Yani o şeyin bilince yansıyan halidir. Husserl, her bilinçli deneyimin, bilincin içinde yaşanan bir içerik taşıdığını belirtmektedir. Her bilinçli eylem, bilincin bir yönelimi olarak bir nesneye ya da içeriğe yönelmekte, bu yönelimi Husserl "yönelimsellik" olarak adlandırmaktadır. Bu yönelim, bilincin her türlü deneyiminde, bilincin bir şey üzerine odaklanmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, her bilinçli deneyim, bilincin bir şey üzerine odaklanmasını ve bu şeyin bilincin içinde bir anlam bulmasını ifade etmektedir. Bu, bilincin doğasında var olan bir yönelimi, bir hedefi ve bir içerik ilişkisini işaret etmektedir (Uygur, 1998: 25). Şimdi, bilincin içsel yapısına dair yaptığımız bu açıklamalardan sonra, Husserl'in fenomenolojisinde önemli bir yere sahip olan yönelimsellik (intentionality) kavramını ele almak gerekmektedir.

1.3.4. Yönelimsellik

Edmund Husserl, fenomenolojiyi temelde, felsefeyi "kesin bir bilim" statüsüne yükselten saf fenomenlerin veya özlerin bilimi olarak tanımlamaktadır (Husserl, 1995: 13). Husserl'in, bu felsefi yöntemi, ön kabullerin bir kenara atıldığı veya "paranteze alındığı" bir süreci ifade ettiğini belirtmektedir. Bu süreç sonrasında birey, mutlak ve kesin bilgiye ulaşması hedeflenmektedir. Husserl bu amaca ulaşmak için doğa bilimlerinin yöntemlerinden farklı olarak kendi yöntemini tasarlamıştır. Fenomenolojik indirgeme veya epoche olarak adlandırılan bu yöntem, ön varsayımların paranteze alınması, askıya alınması ile gerçekleştirilen bir yöntemdir. Bu yöntem, bilinç ile bilincin yöneldiği nesneler arasındaki ilişki bağlamında gerçekleşmektedir. Bilinci nesnelere yönlendiren ya da onlarla ilişkilendiren bu temel özelliğe de "yönelimsellik" adı verilmektedir (Mabaquiao, 2005: 24). "Yönelimsellik" terimi,

Latince "intendere" fiilinden türetilmiştir ve "işaret etmek" anlamına gelmektedir. Yönelimsellik, bir şeyin bilincinde olmayı ifade eden ve her yönelimli bilinç olayı, belirli bir nesneye "işaret etme" veya ona "yönelme" özelliğini taşıması gerektiğini belirten bir kavramdır. Yönelimsellik bir alan veya bölgeyi işaret etmekten ziyade şeylerin nasıl görüldüğü veya kendini gösterdiği biçimiyle ilgili bir durumdur (Contreras, 2022: 3). Dolayısıyla, yönelimsellik, bilincin "yönlendirilmişliği" olarak tanımlanmakta olup, bu özelliğiyle bilinci hem içerik hem de biçim düzeyinde yapılandıran kurucu bir fenomen olarak öne çıkarmaktadır. Husserl, Mantıksal Araştırmalar eserinde, yönelimsel deneyimlerin, sunulan nesnelerle farklı şekillerde ilişki kurma kapasitesine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Her yönelimli deneyim, bir nesneye yönelme veya onu "amaçlama" işlevi taşımaktadır. Yani bilincin her yönelimi, bir şekilde belirli bir nesneyi hedef almakta ve bu nesne, deneyimde bilinç tarafından kastedilmektedir (Smith ve McIntyre, 1944: 1).

Yönelimsellik (intentionality) kavramı, kökenini Ortaçağ skolastik felsefesinden almakta olup, zihnin belirli bir nesneye yönelme kapasitesini ifade etmektedir (Husserl, 1983: 75). Orta Çağ skolastik felsefesinde yönelimsellik (intentionalitas), zihnin bir nesneye yönelme kapasitesini açıklamak için kullanılmış ve genellikle zihinsel içeriklerin nesneleri "içkin" (inexistentia) bir biçimde barındırdığı düşünülmüştür (Pinborg, 1982: 479). Bu anlayışa göre, her zihinsel edim (ister düşünme ister arzulama, isterse sevme olsun) kendi içinde bir nesneye yönelmişlik barındırmaktadır. Yani yönelimsel eylem her zaman "hakkında" veya "ile ilgilidir". Düşünüyorum veya hakkında düşünüyorum. Bunu istiyorum veya şunu istiyorum. Ve kasıtlı eylemlerin özelliği, nesnelerinin var olması gerekmemesidir (Husserl, 1973: 14). Brentano, bu kavramı yeniden gündeme getirerek modern psikolojinin kurucu ilkelerinden biri hâline getirmiştir. Brentano'ya göre her zihinsel fenomen, kendine özgü bir içerik ve yönelme yapısıyla tanımlanabilmektedir. Her bilinç edimi ister gerçek ister kurgusal olsun, bir nesneye yönelmiş durumdadır (Brentano, 1995: 306-307). Husserl ise Brentano'nun bu yaklaşımını temel alarak yönelimsellik kavramını fenomenolojik bağlamda daha sistematik ve yapısal bir düzlemde yeniden inşa etmiştir. Husserl için yönelimsellik, bilincin nesneye yönelmesi ve bu yönelimin anlamını kuran bilinç yapılarının bir analizidir (Husserl, 1983: 77). Özellikle "noesis-noema" ayrımı aracılığıyla, bilincin hem edimsel hem de içeriksel boyutlarını ayrıştırarak incelemiştir.

Husserl, yönelimsellik kavramını hocası Franz Brentano'dan almıştır. Brentano'nun yönelimsellik teorisi, genel olarak, psikolojinin statüsünü bir bilim statüsüne yükseltme projesinin ortaya çıkardığı sorunlarla başa çıkma çabalarının bir sonucudur (Mabaquiao, 2005: 29). Brentano, psikolojinin diğer bilim dallarının temelini oluşturduğunu ve en üst noktası

olduğunu belirtmektedir. Diğer bilim dalları, psikolojinin gelişimi ve uygulamaları için bir hazırlık aşaması olarak görülürken, psikoloji diğer bilim dalları üzerinde de güçlü bir etkiye sahip olduğunu düşünmektedir. İnsan yaşamının tüm yönlerini etkilediği ve ilerlemeyi hızlandığı ve güvence altına aldığına inanılmaktadır. Brentano ise psikolojiyi, bilimin ve toplumun en önemli bileşenlerinden biri olarak kabul etmektedir. Bu nedenle tüm bilimsel çalışmalar da bu temele dayanması gerekmektedir (Brentano, 1995: 2). Brentano, kendi döneminde psikolojinin henüz bilimsel bir statü kazanamadığını belirtmektedir. Bunun temel nedeni, psikolojinin konusunun ve sınırlarının henüz tam olarak netleşmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Psikolojinin incelediği fenomenlerin ya doğa bilimlerine, örneğin biyolojiye, ya da metafiziğe ait olduğunu öne sürmektedir. Doğa bilimlerine ait olduğu düşünülen fenomenlerin psikolojiyi gereksiz veya önemsiz kılabileceğini veya metafiziğe ait olduğu düşünülen fenomenlerin psikolojinin bir bilim olmasını engelleyen nedenlerdendir. Ancak psikologların artık bitkilere bilinç ya da ruh atfetmeyi makul bulmamaları ve hayvanların faaliyetlerinin incelenmesinin de fizyoloji tarafından devralınması psikoloji alanının kapsamının büyük ölçüde insan ruhunun faaliyetleriyle daraltılmasını sağlamıştır. Böylece psikoloji, insan ruhunun bilimi olarak tanımlanmıştır. Psikoloji artık zihinsel fenomenlerin bilimi olarak tanımlanmaktadır. Zihinsel fenomenler metafizik bir tözün varlığını varsaymak zorunda değildir (Mabaquiao, 2005: 30). Brentano'ya göre, zihinsel fenomenlerin temel özelliği, belirli bir nesneye yönelik olmalarıdır. Bu, zihinsel fenomenlerin bir tür amaç veya hedefe sahip olduğu anlamına gelirken, fiziksel fenomenlerin böyle bir hedefe sahip olmadığına işaret etmektedir. Örnek olarak, bir kişinin gelecekteki bir etkinliği planlama umudu zihinsel bir fenomendir. Bu umut, belirli bir gelecek olayına yöneliktir. Yani planlanan etkinliğe yöneliktir. Kişi, umuduyla o etkinliğin gerçekleşmesine doğru bir yönelim göstermektedir. Ancak, bir dağ veya bir göl gibi fiziksel bir öge için bu durum geçerli değildir. Bir dağın varlığına dair düşünceniz, dağa yönelik bir niyet içermemektedir, sadece dağın varlığına dair bir bilgi içermektedir.

Brentano'nun yönelimsellik kavramı, zihinsel süreçlerin bir özelliği olarak ifade edilmektedir. Bu kavram, zihinsel içeriklerin bir nesneye, bir şeye veya bir duruma doğru yönelimini ifade etmektedir (Moran, 2013). Brentano'ya göre, her zihinsel fenomen bir yönelmişlik karakteri sergilerken hiçbir fiziksel fenomen bu özelliğe sahip değildir. Bu nedenle, Brentano sadece "yönelmişliğe zihinselliğin belirtisi" demekle kalmaz. Bunun yanında psikik ve fiziksel alanların birbirinden farklı olduğunu da iddia eder (Zahavi, 2014: 169). Brentano'nun çalışmaları, bu nedenle Husserl'in fenomenolojisi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Husserl, saf bilince Brentano'dan ve dolaylı olarak da skolastik felsefeden aldığı

önemli bir özellik taşıyan "yönelmişlik" kavramıyla ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu sebeple, fenomenolojik indirgemeyi bu yönelmişlik deneyimlerine uygulayarak, bilincin bir yandan yönelmişliğin, saf bir ilişki noktası olarak kavranmasını sağlayıp diğer yandan da indirgemediği sonra, söz konusu özneye yönelmiş olarak verilen varoluştan başka bir varoluşa sahip olmayan bir nesneye ulaşılmaktadır (Bochenski, 1997: 169). Husserl (2001), Brentano'dan etkilendiğini anlatan aşağıdaki ifadeleri kaleme almıştır:

“Benim Brentano'nun doğrudan öğrencisi olduğum gerçeği göz önünde bulundurulduğunda kolayca anlaşılacağı üzere, Mantıksal Araştırmalar tamamen Brentano'nun önerilerinden etkilenmiştir” (Husserl, 2001: 29).

Husserl, felsefi çalışmalarında ve özellikle Mantıksal Araştırmalar adlı eserinde, Brentano'nun düşüncelerinden önemli ölçüde etkilenmiştir. Ancak Husserl, Brentano'dan farklı olarak, araştırmalarının merkezine "bilincin yönelimselliği" kavramını ve buna bağlı olarak "yönelimsel içerik" kavramını koymuştur. Husserl'in fenomenolojisinde yönelimsellik, insan bilincinin yapısal bir özelliği olarak ele alınmakta ve her bilinç durumunun, kendi dışında bir şeye yönelmiş olması anlamında kullanılmaktadır. Yönelimsellik, deneyimlenen her olgunun bilinçte bir nesne ya da anlam olarak temsil edilmesini sağlayan temel bir bilinç koşulu olarak değerlendirilmektedir. Bilinçli zihinsel durumları tanımlarken, Husserl "eylem" terimini tercih etmekte ve bu şekilde bilinçli deneyimleri zihinsel eylemler ya da zihinsel edimler olarak ifade etmektedir. Böylece, yönelimselliği açıklamak için "zihinsel eylem" veya "zihinsel edim" terimlerini kullanarak belirsizlikten kaçınmakta ve doğru kavramları net bir biçimde ifade etmektedir (Husserl, 2001: 194). Husserl, zihinsel edimleri “gerçek içerik” ile “ideal içerik” ayrımları üzerinden analiz etmektedir. Bir zihinsel edimin gerçek içeriği, zihinsel edimin içkin içeriğine atıfta bulunarak zihinsel edimin kendisinin bir parçasını ifade etmektedir. Öte yandan ideal içerik, zihinsel edimin dışında fiziksel bir nesneye yönelmeyi temsil etmektedir. Gerçek içerik, ideal içeriğin zihinsel bir eylemde yalnızca örneklendiği içeriği ifade etmektedir. Dolayısıyla, zihinsel bir eylemi yönlendiren şey gerçek içerik değil, ideal içeriktir (Mabaquiao, 2005: 28). Zihinsel bir eylemin amacını belirleyen de ona bir yönelimsellik sağlayan ve onu belirli bir nesneye odaklayan ideal içeriktir.

Husserl (1960)'ın yönelimsellik kavramını açıkladığı orijinal metin aşağıda yer almaktadır:

“Brentano'yu izleyerek, yönelimselliğin farkına varırsam, şöyle derim: Yönelimsellik, psişik yaşamının temel bir özelliği olarak, bir insan olarak bana ve tamamen psişik içsel varlığı bakımından diğer her insana ait gerçek bir özelliktir (Gerçekten de Brentano, yönelimselliği ampirik insan psikolojisinin merkezi haline getirmişti}. Bu başlangıcın birinci tekil şahşı birinci tekil şahıstır ve öyle de kalacaktır; kendisini ve aynı şekilde sorunun bundan sonraki tüm ele alınışını verili dünyanın alanı içine hapseder. Buna göre, oldukça anlaşılır bir şekilde şöyle devam ediyorum: Benim gibi bir insan için var olan ve onun tarafından

kabul edilen her şey, onun için vardır ve onun kendi bilinçli yaşamında kabul edilir; bu yaşam, bir dünyanın tüm bilincinde ve tüm bilimsel eylemlerde kendi içinde kalır. Gerçek ve aldatıcı deneyim arasındaki ve deneyimdeki varlık ve yanılsama arasındaki tüm ayrımların bilincimin kendi alanı içinde gerçekleşir; daha yüksek bir düzeyde, içgörü ve içgörüsüz düşünme arasında ya da apriori olarak gerekli olan ile tutarsız olan arasında ya da yine ampirik olarak doğru olan ile ampirik olarak yanlış olan arasında ayrım yaptığımda da aynı şey geçerlidir. Açıkça gerçek, entelektüel olarak gerekli, tutarsız, düşünülebilir, olası ve benzerleri- tüm bunlar söz konusu yönelimsel nesnenin özellikleri olarak bilincimin kendi alanında ortaya çıkan özelliklerdir” (Husserl, 1960: 82).

Bu alıntı, Husserl'in Brentano'nun izinden giderek bilincin yönelimselliğin, doğası ve bilinçli deneyimlerin özellikleri hakkındaki düşüncelerini açıkça ifade ettiğini belirtmektedir. Husserl, yönelimsellik kavramını, güçlü bir sezgiyle, teori-öncesi bir anlayış ile ele almaktadır. Onun yaklaşımı, bilinç ve yönelimsellik arasındaki ilişkinin fenomenolojik bir özellik olarak ele alınması gerektiğine dair bir temel oluşturmaktır. Husserl için bilinçli eylemlerin yönelimli olması sadece dışsal bir amaca yönelik bir hareket ya da bir nesneye yönelik bir davranış olarak görmek, bunun bir fenomenolojik özellik olduğunu belirtmek gerekmektedir. Husserl'e göre, bir eylemin yönelimselliği, sadece içsel yapısının ve bilinçle olan ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, eylemin fenomenolojik içeriğiyle doğrudan bağlantılıdır. Husserl'in yönelimsellik anlayışının önemli bir diğer boyutu, bu yönelimselliği nesnelerle ilgili geleneksel ontolojik sorunlardan bağımsız olarak ele alınmasıdır. Yönelimsellik, bilinçle ilgili, daha temel bir sorundur. Bilinç nasıl bir yapıya sahiptir ve nasıl bir şekilde bir nesneye yönelir? Bu perspektifte, Husserl'in yönelimsellik teorisi, bilinç nesnelerinin ontolojik durumunu açıklamak için değil, bilinç deneyiminin ve onun fenomenolojik yapısının anlaşılmasına yönelik bir zihin teorisinin parçası olarak görülmektedir. Bu, bilinç deneyimlerinin yalnızca dış dünyaya nasıl yöneldiğini değil, aynı zamanda bilincin bu yönelimli doğasını ve bunun ne anlama geldiğini sorgulayan bir yaklaşımdır (Smith ve McIntyre, 1944: 89). Bu durum bizi şu soruya götürmektedir: Bilinç, temelde nedir?

Bilinç, Latince “Conscientia” İngilizce “Consciousness” Almanca “Bewusstsein ve Selbstbewusstsein” kelimelerine karşılık gelen bir kavramdır. Bilinç, her bireyin kendi öz varlığında gelip geçen olaylar hakkında edindiği az çok açık ve kolay anlaşılır bilgidir (Çankı, 2021: 874). Bireyin kendi varlığı ve çevresinde meydana gelen olaylar hakkında elde ettiği net ve anlaşılır bilgidir. Bilinç aynı zamanda çeşitli varlık alanlarıyla etkileşimde bulunan bir alandır. Bu etkileşim, varlıkla bilincin ilişkisi olarak adlandırılmaktadır. Husserl'e göre, bilincin varlığı kesinlikle kanıtlanabilmekte ve bize doğrudan verilmektedir. Bilinç, herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde yapısal bir özelliğe sahiptir (Husserl, 1960: 42). Husserl'in bu görüşü, Descartes'in "düşünüyorum, öyleyse varım" ifadesiyle uyumlu görünmektedir. Descartes bu ifadeyle, düşünme eyleminin gerçekleşmesiyle birlikte kendi bilincinin varlığını

kesin bir şekilde kabul etmektedir. Dolayısıyla, Descartes'in "ben" dediği şey, Husserl'de bilincin kendisi demektir. Husserl, bu noktada Descartes'in fikirlerini benimsemiş ve bilincin varlığının sağlam bir zeminde durduğunu vurgulamıştır. Husserl'e göre her türlü bilme ediminin yapısının açılınması, bilinç ediminin "yönelimselliğinin" çözümlenmesi ile başlamaktadır (Husserl, 2012: 14). Çünkü her bilinç ediminin yönelmesi gereken bir nesnenin var olması gerekmektedir. Her algılamada algılanan bir şey her sevmeye sevebilen bir şey, her düşünmede düşünülen bir şey ve her duyumsamada duyumsanan bir şey vardır (Husserl, 2012: 15). Örneğin, bir kişi bir masayı görür. Bu algısal deneyimde, masanın algılandığına yönelik bir nesne vardır. Veya bir kişi sevdiği bir müziği dinler. Bu duygusal deneyimde, müziğe yönelik bir nesne vardır. Bu prensip, her zihinsel deneyimin, algılanan, sevilen, düşünülen veya duyumsanan bir nesneye yönelim içerdiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, algılama, sevgi, düşünme ve duyumsama eylemleri her zaman bir nesneyle ilişkilidir ve bu nesne zihinsel deneyimin merkezindedir.

Husserl bilinci değerlendirirken, bilincin temel özelliğinin yönelimsellik olduğunu, yönelimselliğin bilincin bir nesneye olan yönelişini ifade ettiğini belirtmektedir. Bu, bilincin varlıkla ilişkisiyle ilgili olup, bilincin bir varlığa yani nesneye yönelimi söz konusu olması, yönelimin anlamlı ve anlam veren bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Bilincin etkileşimde bulunduğu varlık, bu yönelim ve taşıdığı anlamın içeriğiyle tanımlanmaktadır. Dolayısıyla yönelimsellik, Husserl'in bilinç felsefesinin temel araçlarından birini oluşturmaktadır. Her bilinç eyleminde, başka bir varlığın bilinci her zaman mevcuttur. Yönelimsel nitelikte olan bilinç, deneyimlenenin görüsel bir biçimde kendisine sahip olması gerekmektedir. Bu, bilincin yönelimselliği deneyim yoluyla apaçıklığa ulaşmak istediğinin göstergesidir (Husserl, 2012: 15). Husserl'e göre zihinsel süreçlerin özünde "bir şeyin bilinci olma" özelliği bulunmaktadır. Ancak, bu kavramın tüm zihinsel fenomenleri kapsamamaktadır. Husserl, özellikle bu durumun "eylemler" olarak adlandırdığı, yönelimli zihinsel durumlar için geçerli olduğunu vurgulamaktadır. Yani, Husserl'e göre, zihinsel süreçler sadece bilinçli bir nesne üzerine yönelmiş olan eylemlerle sınırlıdır. Bu, insanın bilinçli bir şekilde bir şeye doğru dikkatini yönlendirdiği ve o şey üzerinde bilinçli bir şekilde eylemde bulunduğu durumları ifade etmektedir. Örneğin, bir kitabı okurken veya bir resme bakarken, bu eylemler bilinçli bir nesne üzerine yönelmiş ve kasıtlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Ancak, bilinçsiz zihinsel süreçler veya otomatik davranışlar Husserl'in dikkate aldığı kapsamın dışında kalmaktadır (Mabaquiao, 2005: 35).

Husserl' göre yönelimsellik "amaç olarak belirlenen bir şeye doğru yönelmiş olma" veya "bir şeye odaklanma" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bilinç durumu, bilinç nesnelerinin,

yani deneyimlediğimiz şeylerin, bilinçli bir şekilde onlara doğru yönelmiş olduğu bir halidir (Uygur, 1998: 26). Yönelimsellik, tüm zihinsel süreçlerin şu veya bu şekilde paylaştığı ölçüde evrensel olarak ele alınan zihinsel süreçler alanının temel bir özelliğini ifade etmektedir. Buradaki evrensellik, tüm insan deneyiminin paylaştığı ortak özellikleri ifade etmektedir. Yani evrensel bakış açısı, tüm insanların ortak deneyimlerine ve bu deneyimlerdeki ortak özelliklere odaklanan bir bakış açısıdır. Dolayısıyla yönelimsellik bilinci karakterize eden ve aynı zamanda zihinsel süreçlerin tüm akışını bilinç akışı ve tek bir bilincin birliği olarak tanımlamayı haklı kılan şeydir (Husserl, 1983: 199). Husserl'in yönelimsellik kavramını öznel ve evrensel açılardan ele alması bireysel deneyimlerin özgünlüğünü anlamak ve insan deneyiminin ortak özelliklerini araştırmak için önemlidir.

Yönelimsellik, zihinsel süreçlerin bir nesneye doğru yönelimindeki temel özellik olup, herhangi bir zihinsel sürecin, bir nesnenin bilincine sahip olma yeteneğiyle karakterize olmaktadır. Bu anlayış, Husserl'in fenomenolojik yöntemiyle, bilincin doğasını ve deneyimlerin nasıl oluştuğunu anlamak için kullanılan önemli bir kavramdır. Husserl'e göre düşüncenin "yönelimsel" olduğunu söylemek, nesnelere yönelik veya nesneler hakkında yönlendirilmenin düşüncenin doğası gereği olduğunu söylemek ile aynı şeydir. Bir düşüncenin yönelimsel içeriğinden bahsetmek, bir düşüncenin bir nesneyle ilgili olma tarzından veya tarzından bahsetmek demektir. Dolayısıyla yönelimsellik kendine mahsus nesneyle kurulan belli türden bir ilişkidir. Bu belli türden "ilişki" nesne var olmadığında dahi mevcut olabilir ya da nesne var olmaya son verdiğinde bile mevcudiyetini sürdürebilmektedir (Zahavi, 2014: 173). Örneğin elinde bulunan bir kitaba odaklanarak yönelimsel bir ilişki içinde olan bir bireyi ele alalım. Kitap belli bir süre sonra gerçekten var olmasa dahi, kişi kitaba yönelik bir bilinç deneyimi yaşayabilmektedir. Kişi kitabın kapağını hayal edebilir, içeriğini hatırlayabilir veya kitabın konusu hakkında düşünebilir. Kitap fiziksel olarak yok olsa bile, kişi bu kitapla ilgili bir zihinsel etkileşim yaşayabilecektir. Bu da yönelimsellik kavramının bir nesneye zihinsel olarak odaklanma ve bu nesneyle etkileşime geçme yeteneğini ifade etmektedir. Bu durum soyut düşünceler içinde geçerlidir. Örneğin, kişinin düşündüğü veya düşündüğünü iddia ettiği bir soyut kavram veya fikir olabilir. Adalet kavramı veya sonsuzluk gibi soyut fikirler, var olmadıklarında dahi insanların üzerinde düşünme ve onlar hakkında yönelimsel bir ilişki kurma potansiyeline sahip olduklarını göstermektedir.

Husserl, bilincin temel özelliği olarak yönelimselliğe yoğun ilgi duymaktadır. Bilincin doğasında, bir nesneye yönelme veya bir nesneye dönme eğilimi bulunmasını öne çıkarmaktadır. Yönelimsellik kavramı, belirlenmiş kapsamı içinde kavrandığında, fenomenolojinin başlangıç noktası olan tamamen vazgeçilmez bir temel kavramı ifade

etmektedir. Her zihinsel süreci, her durumda yönelimsel olarak kavramak veya onlar hakkında bir şeyin bilinci olduklarını söylemek önemli bir bakış açısından gözlemlenmeleri gerektiğini göstermektedir (Husserl, 1983: 202). Dolayısıyla her zihinsel süreci veya durumu yönelimsel olarak kavramak veya onların bir nesneye doğru yönelen bilinç olduğunu belirtmek, önemli bir fenomenolojik bakış açısını vurgulamaktadır. Bu, fenomenolojinin temel yaklaşımı olan nesnelerin doğrudan deneyimine odaklanmanın ve bu deneyimlerin yönelimselliğini anlamının gerekliliğini göstermektedir. Bununla fenomenoloji, bilincin nesnelere olan yönelimini inceleyerek ve bu yönelimin doğasını anlamaya çalışarak, insan deneyimini anlamının derinliklerine inmektedir.

Husserl, yönelim nesnelerinin olağanüstü, soyut ya da zihinsel varlıklar olmasının gerekmediğini savunmaktadır. Bu nesnelerin genellikle sıradan ve tanıdık varlıklar olduğunu belirtmek istediğinin göstergesidir. Bu, bir eylemin nesnesinin zihinsel ya da "içkin" bir varlık olmadığı anlamına gelmektedir. Yani, bir kişi bir şeye yöneldiğinde ya da onu algıladığında, bu nesne genellikle doğrudan deneyimlenen, algılanan, arzulanan veya düşünülen sıradan bir şeydir. Örneğin, bir ev, araba, ağaç ve kuş gibi. Bu nedenle Husserl'in yönelimsel nesneleri, günlük yaşamımızda karşımıza çıkan somut, bilinen varlıklardır (Smith ve McIntyre, 1944: 89).

Husserl'e göre, bir eylemde yönelimsel bir nesnenin varlığı, her zaman eylemi gerçekleştiren bilincin kendisinden farklı ve bağımsız bir varlık olduğunun kabul edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bir eyleme yönelen nesne, bilincin içsel bir yansıması değil, ona tamamen dışsal ve bağımsız bir varlık olarak düşünülmektedir. Bu, yönelimsel eylemlerin bir öznesi değil, gerçek anlamda özerk bir varlık olarak ele alınması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak Husserl, tüm bu açıklamaların yanında yönelimsel deneyimlerin, bilincin bu nesnelere yönelik olan ilişki biçimine odaklanması gerektiğini de belirtmektedir. Çünkü "yönelimsel ilişkiler" nesnelerin ontolojik varlıklarından bağımsızdır. Onda önemli olan bilincin bu nesneleri nasıl kavradığı, onlara nasıl yöneldiğiyle ilgilidir. Yönelim, nesnenin gerçekliğinden ziyade, bilincin ona olan tutumundan kaynaklanmaktadır. Bu da bilincin yönelimi, nesnenin varlığından bağımsız olarak kendi içsel yapısına ve bilincin o nesneye ilişkin kavramsal şekillendirmelerine dayandığını göstergesidir. Bu durum, bazı düşünürleri yönelimsel nesnelerin gerçekten var olduğu varsayımına yönlendirebilmektedir. Husserl, bu varsayımın doğru olmadığını kesin bir şekilde reddetmektedir. Ona göre, bir eylemin yöneldiği nesne, o eylemi yönelimsel kılan şey değildir. Yönelim, bir nesnenin gerçekliğiyle birlikte, bilincin o nesneye yönelik yapısal tutumuyla belirlenmektedir. Yani bir eylem, gerçek veya somut bir nesneyle ilişkilenebilir ancak bu, eylemin yönelimsel olmadığı anlamına gelmemektedir. Örneğin, bir kişi hayalinde bir nesneye yöneldiğinde veya halüsinasyon gördüğünde, nesnenin varlığı ya da yokluğu, eylemin

yönelimsel olma özelliğini etkilememektedir. Husserl'e göre, bilincin her zaman bir nesneye yönelmesi, o nesnenin gerçekliğinden bağımsızdır. Bilinç gerçek olmayan bir nesneye de yönelmiş olsa dahi, her durumda yönelimsel bir eylemde bulunabilmektedir (Smith ve McIntyre, 1944: 90).

Husserl'in yönelimsel teorisinin odak noktası, eylemin "fenomenolojik içeriği" olarak adlandırdığı, bilincin o eyleme ait olan içsel ve deneyimsel yapılarından oluşan öğeleridir. Bu içerik, eylemin kendisinin içyapısının bir parçası olarak, ona "bir şeyin bilinci olma" karakterini veren deneyimsel özellikleri içermektedir. Husserl'in yönelimsel deneyimlerin içsel yapısına odaklanması, onun teorisinin en temel ve yaygın anlamıyla fenomenolojik olarak nitelendirilen bir yaklaşıma dönüştürmektir. Husserl gibi fenomenolojik bir yönelim teorisinin amacı, eylemin yönelimsel doğasını, yalnızca eylemin "fenomenolojik içeriği" üzerinden, saf ve doğrudan bir şekilde açıklamaktır. Bu bağlamda, Husserl'in metodolojik araçları özellikle "epoché" temel olarak, araştırmayı eylemlerin nesnelerinden uzaklaştırıp, doğrudan eylemlerin kendilerine yöneltmeyi amaçlamaktadırlar. Böylece, eylemlerin nesnel varlıklarından bağımsız olarak, onların yönelimsel doğasını kazandıkları içsel yapıları ve içerikleri ortaya çıkmaktadır (Smith ve McIntyre, 1944: 92).

Bir zihinsel eylemin "niteliği", o eylemin doğasını, türünü veya psikolojik durumunu ifade etmektedir. Bir zihinsel eylemin "maddesi", o eylemin içeriğiyle veya hangi konuyla ilgilendiğini göstermektedir (Mabaquiao, 2005: 28). Bununla bağlantılı olarak bir zihinsel bir eyleme yönelimsellik özelliğini veren şey, o eylemin anlam içeriği, yani noeması'dır. Husserl'e göre, bir eylem yalnızca bir nesneye yönelmiş olmakla kalmamalıdır. Bu yönelimin özsel karakteri, bilinç tarafından o nesneye yüklenen anlamla belirlenmektedir. Noema, bilinç tarafından yöneltilen nesnenin anlamını ifade etmektedir. Bu, bilincin bir nesneye dair edindiği anlamlı içeriği temsil etmektedir. Yani, bir eylem bir nesneye yöneldiğinde, bu yönelim, yalnızca nesnenin varlığını değil, aynı zamanda o nesneye atfedilen anlamı içermektedir. Bir eylemin yönelimselliğini fenomenolojik içerik açısından açıklamak, aslında önce noema ile ilgili bir açıklama yapmayı gerektirmektedir. Noema, eylemin nesneye yönelik içsel anlamını belirlerken, noesis (bilincin nesneye yönelik aktif yönelimi) bu anlamı aktif bir şekilde deneyimleyen bilincin tutumunu ifade etmektedir (Smith ve McIntyre, 1944: 93). Yönelim, sadece bir nesneye doğru bir yönelme değil, aynı zamanda o nesneye yüklenen anlamın bilincin deneyimsel yapısının bir parçası olarak nasıl ortaya çıktığını açıklamayı gerektirir. Dolayısıyla, bir eylemin yönelimsel doğasını açıklamak, bu anlam varlıklarının (noema ve noesis) yönelimsellikteki rollerini anlamakla mümkündür.

1.3.5. Noema ve Noesis

Husserl, yönelimselliğin iki kutuplu bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. Bu iki kutup, düşünen ve düşünülen olarak ifade edilebilmekte ve bu yapıyı, cogito (düşünen) ve cogitatum (düşünülen) çift başlığında açıklamaktadır. Husserl, bilinçli yaşantılarımızın yönelimsel doğasını daha derinlemesine incelemek ve bu yaşantılara karşılık gelen düşünömsel nesnelerle olan ilişkisini daha açık bir şekilde ortaya koymak amacıyla noema ve noesis kavramlarını kullanmaktadır. Husserl'e göre bilincin yönelimsel doğası, bir yandan düşünen öznenin aktif yönelimiyle, diğör yandan bu yönelimin nesnesi olan düşünülen şeyle ilişkilidir. Husserl, cogito qua cogito (düşünen olarak düşünülen) terimine noesis adını verirken, cogitatum qua cogitatum (düşünülen olarak düşünülen) terimine noema adını vermektedir (Uygur, 1998: 26). Bu iki temel kavram, zihinsel deneyimlerin analizinde merkezi bir rol oynamaktadır. Noema ve noesis kavramları bir yandan bilincin içsel yapısını analiz etmemize olanak tanırken, diğör yandan bilinçle nesne arasındaki dinamik ilişkiyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Husserl'e göre, zihinsel algılarımız sürekli olarak bir nesneye yönelmiş durumdadır. Bu yönelim, bilinçli bir şekilde varlıkları anlamlandırma sürecinde nesnenin özüne ulaşmaya yönelik bir hareketi ifade etmektedir. Yani yönelim, zihnin işleyiş biçimini ve nesnelerle kurduğu ilişkiyi anlamada kritik bir öneme sahiptir.

Noema kelime anlamı olarak Latince Nous kelimesinden türemiştir. Nous, antik yunanda “akıl” veya “zihin” anlamına gelmektedir. Noema, zihin ve akla atıfta bulunmak için kullanılan bir eylemin anlamını ifade etmektedir (Zeiae ve Fatemeh, 2015: 29). Noema, zihnin bir nesneye yönelik yönelimi ya da bir algıyı ifade eden, zihnin bir şey üzerine düşünme biçimi veya bir nesnenin zihinsel içeriğı anlamında kullanılan bir kavramdır. Husserl için “noema, bilincin yöneldiğı nesnenin zihinsel temsili ya da içeriğı olarak anlaşılabilir. Noema, zihinsel süreçleri ve algıları tanımlayan bir anlam taşımaktadır (Topakkaya, 2009: 128). Dolayısıyla noema, deneyimin düşünce nesnesini, deneyimin içeriğini oluşturan zihinsel temsil ve bir bireyin deneyimlediğı şeyin içeriğini yani “tikel algı nesnesini” ifade etmektedir.

Husserl'in noema kavramı, bilincin bir nesneye yönelik algılama biçimini ifade eden önemli bir terimdir. Bu kavram, zihinsel edimlerin bir parçası olarak, bilincin nesneye yönelik yönelimli yapısının temel öğelerinden birini oluşturmaktadır. Noema, bir nesnenin zihinde nasıl algılandığını bu algının anlamını ve içerdiği anlam yapısını da belirlemektedir. Bu bağlamda, Husserl'in fenomenolojisi, algı sürecini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Dolaysız algı olarak adlandırılan, saf duyu deneyiminden farklı olan, numenal bir algıyı anlamaya çalışmaktadır. Husserl'e göre dolaysız algı, nesnenin kendisiyle doğrudan bir ilişkiyi ifade etmemektedir. Bunun yerine, noema yalnızca nesnenin bir yönünü, bilinçteki yansımısını ifade

etmektedir. Yani, bir nesneyi algılamak, nesnenin tüm gerçekliğini doğrudan kavramak değildir. Bir nesneyi algılamak, nesneye dair algılanan bir anlam veya yön ortaya çıkarmak demektir. Bu, noema olarak adlandırılan tikel bir algı nesnesidir ve bu algı, nesnenin belirli bir yönü hakkında bilgi vermektedir. Dolayısıyla, noema tam bir nesne veya nesnenin saf duyu verisi değildir. Bilincin o nesneye yüklediği anlamın ve algısal içeriğin bir yansımasıdır. Bu nokta, Husserl'in algı teorisinin merkezinde yer almaktadır (Solomon, 2023: 328). Bu kavram, algının nasıl biçimlendiğini, nesnelerle olan ilişkimizi nasıl deneyimlediğimizi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Algılanan “kendinde-nesne” veya “şey” bir noemalar sistemidir. Her noema “diğer noemalara işaret etmekte” ve bir nesneyi algılama, belirli bir sistemin noemalarını algılamak demektir (Solomon, 2023: 329). Husserl için noema, zihinsel algılarımızın yapısını oluşturan ve bilincin yöneldiği nesnenin içeriğini temsil ettiğinden, algılama sürecini bir nesnenin zihinsel temsillerinin birbiriyle ilişkili olduğu bir sistem olarak gördüğünü ifade etmektedir. Her noema diğer noemalara işaret etmesi, her algılamanın başka algılarla bağlantılı olduğunu ve algıladığımız her nesnenin zihinsel yapılarla (noemalarla) bir ağ şeklinde ilişkili olduğunu belirtmektedir. Örneğin bir algının noeması, en temelde algısal anlamı, yani algılanan olarak algılananı vardır. Örneğin hatırlama vakası hatırlanan olarak hatırlanana sahiptir. Tıpkı “hatırlanan” olarak tam da “hatırlama” da “kastedilen”, “amaçlanan” olarak. Benzer şekilde yargılama yargılanan olarak yargılanana sahiptir. Beğenme beğenilen olarak beğenilene sahiptir (Husserl, 1983: 214). Yani, bir nesneyi algıladığımızda, o nesnenin bir yönünü ya da bir parçasını görmekle kalmayız. Bunun yanında o nesnenin diğer özelliklerini, anlamlarını ve bizimle olan ilişkisini de algılamaktayız. Noema sistemi tam olarak algılamanın, yargılamamanın, beğenmenin zihinsel sürecine içkin olduğu bir yeti olarak anlaşılmalıdır (Husserl, 1983: 214). Husserl, *Ideen I* adlı eserinde elma ağacı örneği üzerinden algı ve düşünce süreçlerini açıklamaya çalışmaktadır. Örneğin, bir bahçede çiçek açmış bir elma ağacını ve yeni yeşermiş çimenleri zevkle gördüğümüzde, burada algılama ve buna eşlik eden hoşlanma aynı anda gerçekleşmektedir. Ancak bu iki durum, birbirinin tam karşılığı veya özdeşliği değildir. Yani, elma ağacını görmek ve ondan hoşlanmak aynı şey değildir. Birisi, algıladığımız nesneyi ifade ederken, diğeri bu nesneye karşı duyduğumuz duygusal tepkiyi ifade etmektedir. Doğal bir tutumda, elma ağacı bizim için fiziksel gerçeklikte var olan, dış dünyada yer alan bir şeydir (Husserl, 1983: 214-215). Ancak, algı ve hoşlanma gibi psişik durumlar, yalnızca gerçek insan deneyimlerine aittir. Yani, algı ve duygu, gerçek nesnelerle olan ilişkimizin ya da algıladığımız şeyle aramızdaki ilişkinin farklı yönlerini oluşturmaktadır. Bu noktada, Husserl'in “dolaysız algı nesnesi” dediği şey, bizim elma ağacını doğrudan algıladığımız nesneyi ifade etmektedir.

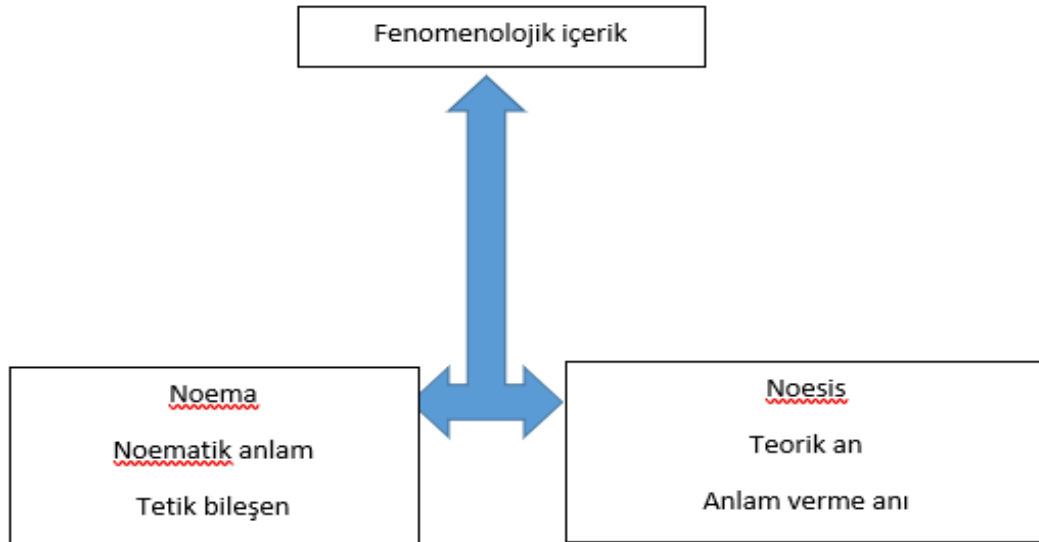
Ancak yalnızca bu algı, gerçek bir elma ağacına dair kesin bir bilgi vermemektedir. Husserl için, “evidenz” yani güvenli bir apaçıklık, bir ipucu ve bir güvenceyi de ifade etmektedir. Dolayısıyla, elma ağacını algılamak, onun gerçekliği hakkında tam bir güvence sağlamamaktadır. Çünkü algı, daha geniş bir anlam ve bağlam içinde değerlendirilmelidir. Bir algı, farklı “noema sistemleriyle” uyumlu olabilir. Her “noema”, kendine özgü anlamlar ve beklentilerle yüklenmiştir. Yani her algı, bir "ufuk" taşımaktadır. Bu, bir elma ağacını gördüğümüzde, gözlerimizi kırıp tekrar açtığımızda aynı ağacı görmeyi beklememizle örneklendirilebilir (Solomon, 2023: 329). Hangi açıdan bakarsak bakalım, her seferinde aynı algı deneyimini tekrar yaşamayı beklemekteyiz. Bu da her “noema” ile ilişkilendirdiğimiz beklentilerin, algı sürecinin bir parçası olduğunun açık bir göstergesidir.

Bir noemalar sisteminin tam anlamıyla ve yeterli ölçüde karşılanmasını beklemek mümkün olmayabilmektedir. Ancak bu bağlamda nesne, özellikle bir ağaç, mümkün olan tüm algılar açısından aşkın bir varlık olarak kalmaktadır. Çünkü bir ağaç, idesinin her perspektiften algılanmasıyla sınırsız bir süreç olarak ifade edilmektedir. Bu durum her noemanın, yani her algının, kendinde şeyin tüm yönlerini kapsamadan deneyimlenemeyeceğini göstermektedir. Bizler nesnenin özünü kavrayabilmek için, gereken noemaları ana hatlarıyla bilebiliriz. Ancak, algının nihai birliği asla tam anlamıyla deneyimleyemeyiz ve bilemeyiz. Bu nedenle algı, ideal olarak kalmaktadır. Husserl'e göre bu ideal, her bakış açısıyla algılanan şeyin özünü ifade etmektedir. Bu anlamda, nesnenin özünün ne olduğu kavranabilirken, bu özün tüm beklentileri asla tam olarak karşılanmamaktadır. Nesneyi algılamak, yalnızca dolaysız algı ile gerçekleşmektedir. Nesnenin yalnızca belirli bir yönden, dolaysız algılanmasıyla mümkün olmaktadır (Solomon, 2023: 330). Örneğin elma ağacını bir perspektiften algılamak gibi.

Husserl (1983), fenomenolojik içeriği gerçek ve amaçsal bileşenler olarak ikiye ayırmaktadır. Gerçek bileşenlere noesis, yönelimsel bileşenlere ise noema adını vermiştir. Ona göre fenomenolojik içerik ancak fenomenolojik tutum içinde araştırılabilir. Fenomenolojik tutum da fenomenolojik indirgeme tarafından koşullandırılmaktadır. Noesis ve noema bu indirgemenin ortaya çıkardığı tek kalıntıları oluşturmaktadır. Dolayısıyla noetik-noematik oluşumlardan farklı her türlü içerik fenomenolojinin yetkinliği dışındadır (Kosowski, 2010: 50). Husserl'in fenomenolojik analizinde, zihinsel süreçlerin temel unsurlarını anlamak, insan deneyimini anlamak ve açıklamak için noema ve noesis kavramlarını kullanmaktadır. Bu kavramlar, fenomenoloji 'de deneyimin nasıl işlediğini ve insanın dünyayı nasıl algıladığını anlamak için kullanılan kavramlardır. Noema'da bulunan ideal bileşen, deneyimin kendisine yönelik olduğundan, bilincin bir nesneye ilişkin taşıdığı anlamı ve içsel yapıyı belirlemektedir. Yani, deneyimin içeriği deneyimin kendisine dönüktür ve deneyimlenenin anlamını

oluşturmaktadır. Bu süreçte, nesneler “Noema”ya ve önermelerin düşüncesi olan nesneler “anlamlara” dönüştürülmektedir. Yani fenomenolojik analizde, nesneleri doğrudan algılanan varlıklar olarak değil, yönelimin altında yatan bir nesne olarak, bir “Noema” olarak ele alınmaktadır. Bu durum doğal yaklaşımın aksine, fenomenolojik bakış açısında deneyimlenen dünyayı anlamak için kullanılan bir yöntemi ifade etmektedir (Zeiae ve Fatemeh, 2015: 33).

Noesis ise gerçek algı eyleminin kendisini ifade eden bir kavramdır. Noesis, nesnel bir anlama yönelmiş olan bilincin anlam verme işlevi olarak tanımlanabilmektedir. Husserl, Mantıksal Araştırmalar'dan bu yana üzerinde yoğunlaştığı gerçek yaşantının içeriğiyle ilgili soruya, “Ideen I” adlı eserinde yanıt bulduğuna inanmaktadır. Ona göre, duyuşsal veriler ve noesis, gerçek yönelimsel yaşantıların temel bileşenlerini oluşturmaktadır (Topakkaya, 2009: 128). Husserl, “Ideen I” adlı eserinde bilincin yapısını inceleyerek “gerçek içerik” kavramını açıklamak için noesis terimini kullanmaktadır. Noesis, deneyimin bilinçli bir şekilde algılanması ve anlaşılması sürecini ifade etmektedir. Yani idrakin kendisi olarak da tanımlanabiliriz. Deneyimin bilinçli olarak algılanması, o deneyimin bilincin içinde nasıl algılandığı ve yorumlandığını anlamaktır. Noesis, fenomenolojik bir deneyimin hem eylemsel hem de zamansal bir yönüdür ve iki önemli bileşene sahiptir: niteliksel ve niceliksel momentler. Niteliksel moment, bir eylemin gerçekleşen içeriğini, niceliksel moment ise anlam verme anını ifade etmektedir. Bilinç, anlam verme anı nedeniyle bir nesneye yönelmektedir. Bu iki moment de zamanla ilişkilidir. Örneğin, “Homayoon Khoram'dan keman dinliyorum” dediğimizde, duyduğumuz sesin “tetik anı” ve “Homayoon Khoram'dan keman” ifadesi, bu deneyimin noetik yönünü oluşturur. Aynı kategorizasyon, noema için de geçerlidir. Noema, “madde” ve “nitelik” olmak üzere iki bileşene ayrılır. Noema'nın madde bileşeni “noematik duyu” olarak adlandırılırken, niteliksel bileşeni ise “tetik bileşeni” olarak tanımlanır (Rassi ve Shahab, 2015: 32). Noesis ve noema arasındaki yapı ve işlevler birbirine paralel olarak Şekil 1.1’de aşağıdaki gibi gösterilmiştir.

Şekil 1. 1 Noesis ve Noema Arasındaki Yapı ve İşlevler (Rassi ve Shahab, 2015: 32)

Şekildeki gibi noesis'teki tetik anlar ve tetik bileşen birbiriyle bağlantılı ve ilişkilidir, aradaki fark noesis'teki tetik anın gerçek ve zamansal bir an olmasıdır. Eşdeyişle, bir eylemin bilinç anı, zaman içinde bir yerde varlık bulmasıdır. Bu an, eylemin gerçekleştiği ve anlamının verildiği bir zamansal bağlamda şekillenmektedir. Ancak noema'daki tetik bileşen idealdir ve zamandan ve gerçeklikten bağımsızdır. Noema'daki ideal bileşen eylemin kendisine yöneliktir. Noema ve Noesis arasındaki ilişki, ancak fenomenolojik indirgeme yoluyla anlaşılabilir. Fenomenolojik indirgeme yani epoché, nesneleri doğrudan algıladığımız şekliyle değil, onların anlamlarını ve bilinçteki yerlerini inceleyerek ele alınmaktadır. Bu süreçte, nesneler Noema'ya dönüşmektedir. Bu dönüşüm, nesnelerin anlamlarının önermesel bir şekilde yapılandırılmasıyla gerçekleşmektedir. Fenomenolojik bakış açısına göre, doğal yaklaşımda olduğu gibi nesnelerin özel özelliklerine odaklanmak yerine, onları bir yönelim altındaki nesneler olarak, Noema olarak ele alınmaktadır. Bu şekilde, nesneler bilinçle olan ilişkileri çerçevesinde anlam kazanmaktadır (Rassi ve Shahab, 2015: 33).

Husserl'e göre, noema ve noesis kavramları, geleneksel felsefi kavramlar olan edim, içerik ve nesne gibi, fenomenolojik bir ilerlemenin sağlanmasına katkı sağlamayan, anlam açısından belirsiz ve soyut terimlerin yerine de kullanılmaktadır. Bu kavramlar transandantal bir öznenin deneyimi olan yönelimsel deneyimin analizini karakterize etmekte kullanılmaktadır (Ogbozo, 2008: 109). “Bilinç bir şeyin bilincidir” ifadesini, “her noesis'in bir noema'sı vardır” şeklinde yorumladığımızda, iki kavram arasındaki ilişki daha iyi anlaşılabilir. Noesis, genellikle zihinsel bir eylemi ifade etmektedir. Bu eylemde noema, yani anlamlı bir nesne örneklenmektedir. Bununla bağlantılı olarak noesis ve noema arasındaki fark şu şekilde tanımlanmaktadır. Noema, zihinsel eyleme aşkın (dışarıda var olan) soyut bir varlık olarak düşünülürken, noesis, zihinsel eyleme içkin (bilinçte var olan) ve dolayısıyla zihinsel bir varlık

olarak kabul edilmektedir. Bu farklılık, bir yandan noemanın dışsal, bir yandan noesis'in içsel bir varlık olarak anlaşılmasını sağlamaktır (Mabaquiao, 2005: 39). “Noesis”, bu yönüyle zihinsel sürecin kendisini temsil etmektedir. Bir kişinin bilinci tarafından gerçekleştirilen aktif ve bilinçli zihinsel faaliyetleri ifade etmekte kullanılmaktadır. Örneğin, bir nesneye dikkatle bakmak, onu tanımak veya anlamak noesis'in bir örneğidir. Bu, bilinci harekete geçiren ve bilinçli deneyimleri oluşturan süreçlerdir (Kosowski, 2010: 50).

Buradan hareketle Husserl'in yönelimsellik nesnesinin, Frege'nin referansına karşılık geldiğini ve Husserl'in noema'sı, Frege'nin duyusuna karşılık geldiğini söyleyebiliriz. Aynı şekilde, Frege'nin anlam ve referans arasında sözünü ettiği çeşitli ilişkiler, Husserl'in noema'sı ile yönelimsel nesne arasında da geçerliğini sürdürmektedir. Dolayısıyla, yönelimsel bir nesne çeşitli noemalar tarafından tanımlanabilmektedir. Ancak tek bir noema yalnızca tek bir yönelimsel nesneyi tanımlayabilmektedir. Eşdeyişle, zihinsel bir eylemin zorunlu olarak bir noemaya sahip olması, ancak yönelimsel nesnesinin var olmasının gerekmediğini (Mabaquiao, 2005: 44) göstermektedir. Bu noktada, Husserl'in yönelimsel bilincin temel yapılarına dair geliştirdiği kavramlar ve yöntemlerin, bireylerin içsel dünyalarına dair derinlemesine bir farkındalık keşfi sunduğu açıkça görülmektedir. Buna istinaden fenomenolojik yöntem, bize dünyayı ve deneyimleri, öznenin (bilincin) bakış açısından daha derinlemesine bir şekilde anlamamıza olanak tanıyan güçlü bir araç sunmaktadır. Husserl'in geliştirdiği fenomenolojik yaklaşım, dışsal gerçeklikten ve varsayımlarımızdan bağımsız olarak, bilincin nesneleri nasıl deneyimlediğini ve anlamlandırdığını ortaya koyduğundan, özellikle felsefi danışmanlık pratiğinde, danışanın deneyimlerini daha açık bir şekilde anlamak ve onlara yöneltilen sorularla içsel yapılarının ortaya çıkmasına yardımcı olmak açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır. Bu nedenle, şimdi fenomenolojik yöntemin felsefi danışmanlık sürecindeki imkânlarını daha derinlemesine incelenerek, bu yöntemin pratikte nasıl uygulanabileceğine dair daha fazla içgörü geliştirmek amaçlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

FELSEFİ DANIŞMANLIKTAKİ FENOMENOLOJİK YÖNTEMİN ROLÜ

1.4. Fenomenolojik Yöntem ve Felsefi Danışmanlık

1.4.1. Fenomenolojik Yöntem

Felsefi danışmanlık ve fenomenoloji üzerine yapılmış çalışmalara bakıldığında iki alanın da şimdiye kadar sınırları çizilmiş, kesin ve tanımlanabilir bir yöntemin varlığından pek bahsedilmemektedir. Bu durum her iki alanın dinamik bir süreç içerisinde geliştiğini göstermektedir. Ancak fenomenolojik yöntem tartışmalarını ve önerilerini felsefi danışmanlık alanında uygulamaya koyduğumuzda, belirli yöntemlerin geliştirilmesi amacıyla bu çalışmayı bir yöntem arayışı olarak değerlendirmekteyiz.

Fenomenolojinin bir akım mı yoksa bir yöntem mi olduğu konusunda çeşitli görüşler bulunsa da genellikle fenomenoloji bir yöntem olarak ele alınmaktadır. Ancak nasıl bir yöntem olduğu konusu halen tam bir netlik kazanmış değildir. Husserl'in öne sürmüş olduğu görüşler doğrultusunda bu yöntem, dış dünyadaki görünür olaylara odaklanan ve bu olayların özünü, yani varlık biçimlerinin doğası ve anlamını anlamaya çalışan bir alan olarak görülmektedir. Bunun yanında fenomenoloji, nesnelerin doğası üzerine odaklanan, onların nasıl deneyimlendiği ve insan bilincinde nasıl algılandığı konular üzerinde de yoğunlaşmaktadır. Fenomenoloji, basitçe bilincin içsel yapıları veya deneyimlerin içerikleri üzerine derinlemesine bir çalışmadır. Bu tanım Husserl'in genel fenomenoloji anlayışını yansıtırken, yazılarında daha kısıtlayıcı ve daha sofistike bir felsefi disiplin olarak fenomenoloji anlayışı ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar psikoloji gibi zihinsel fenomenler üzerine bir çalışma olsa da transandantal fenomenoloji, natüralist varsayımlarla iç içe geçmiş olan ampirik psikolojiden keskin bir şekilde ayırt edilmektedir. Gerçekten de Husserl, transandantal-fenomenolojik indirgeme olarak adlandırılan ve özel bir tür içsel yansıma içeren kendine özgü bir yöntem ile ilerlemesi gerektiğini savunmaktadır (Smith ve McIntyre, 1944: 94). Fenomenolojik yöntem bu yolla nesnelerin dış dünyada ne olduklarından ziyade, insan bilincinde nasıl algılandıklarını açıklamaya çalışan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, fenomenoloji, nesnelerin salt gözlemlenebilir özelliklerinin ötesine geçerek, insan deneyimindeki derinlikli anlamları ve özleri anlamaya yönelik bir öz ontolojik yaklaşımı sunmaktadır. Biz bu çalışmamızda fenomenolojiyi bir yöntem olarak ele alırken, dış dünyadaki nesnelerin yalnızca görünen özelliklerinden ziyade, deneyimlenen özlerini ve anlamlarını anlama çabasıyla ilişkilendireceğiz. Çünkü ulaşmak istediğimiz amaç deneyimlerin özlerini anlamak ve bu

özlerin anlamlarını ortaya koymaktır. Bu yaklaşım, fenomenolojinin bilimsel bir çerçeve içinde nasıl çalıştığını daha detaylı bir şekilde anlamamıza yardımcı olacaktır.

Fenomenolojik yöntem, belli başlı özelliklere sahiptir. Bu özelliklerden ilki, insan zihninin bir şeyi tanımlama sürecinde anlam yaratma ve anlamlandırma üzerine odaklanmasıdır. Bu nedenle fenomenolojik inceleme, insan zihnindeki anlamı ve anlamlandırma sürecini analiz etmektedir. Gerçekliğin ve varoluşun doğasına ilişkin sorulara öncelik veren geleneksel metafizik yaklaşımların aksine fenomenoloji, öznel deneyimi öne çıkarmakta ve merkeze yerleştirmektedir. Fenomenoloji, deneyimlenen dünyanın basitçe statik, verili bir “orada” olmadığını, kendi bilincimizin yapısı ve dinamikleri tarafından aktif olarak şekillendirildiğini vurgulamaktadır. Fenomenoloji, insan deneyiminde mevcut olanı mümkün olduğunca zengin ve ayrıntılı bir şekilde tanımlamaya çalışmaktadır. Buradaki amaç, deneyimlerimiz için eksiksiz bir açıklama getirmek yerine, daha incelikli ve doğru bir açıklama sağlamaktır. Fenomenoloji, özünde, nesnelerin ve deneyimlerin özgün yapısını ve anlamını anlamak için bir araçtır. De Beauvoir (1965) eserinde Raymond Aron'un kayısı kokteyli örneğiyle fenomenolojinin her türlü deneyimin analiz edilmesinde kullanılabileceğini anlatmış ve ilgili kısma dair doğrudan alıntı aşağıdaki gibidir:

“Raymond Aron Berlin'deki Fransız Enstitüsü'nde bir yıl geçiriyor ve Husserl üzerine çalışırken aynı zamanda bir tarih tezi hazırlıyordu. Paris'e geldiğinde Sartre'a Husserl'den bahsetti. Rue Montparnasse'daki Bee de Gaz'da birlikte bir akşam geçirdiler. Evin spesiyalitesi olan kayısı kokteyllerinden sipariş ettiklerinde; Aron bardağını göstererek şöyle dedi: * “Görüyorsun ya, sevgili dostum, eğer bir fenomenologsan, bu kokteyl hakkında konuşabilir ve bundan felsefe çıkarabilirsin! Sartre'ın bu söz karşısında duygudan beti benzi attı. İşte yıllardır elde etmeyi arzuladığı şey tam da buydu- nesneleri gördüğü ve dokunduğu gibi tanımlamak ve bu süreçten felsefe çıkarmak” (De Beauvoir, 1965: 135).

Bu cümle bir fenomenologun, karmaşık felsefi kavramlardan ziyade günlük yaşamın basit unsurlarıyla da ilgilenebileceğini göstermektedir. Basit nesneler, derinlemesine analiz edildiğinde, insan algısı, kültürel etkiler ve deneyimler hakkında önemli bilgiler sunabilmektedir. Fenomenoloji, soyut teorilerin ötesine geçerek günlük yaşamın her türlü deneyimini inceleme şansını bize sunmaktadır. Bu, fenomenolojinin esnekliğini ve uygulanabilirliğini göstermektedir. Çünkü her türlü deneyim, derinlemesine bir anlayış için bir fırsat sunmaktadır.

Fenomenolojinin bir diğer özelliği, ön yargısız olduğunu varsayan bir yöntem olarak bilinmesidir. Önyargılardan gerçek anlamda sıyrılmak veya sıyrılmaya çalışmak, yalnızca yargıların doğru anlamı onların deneyimle meşrulaştırılmasını gerektirdiğinde "deneyime yabancı yargıların" reddedilmesini gerektirmektedir. Yargıların özünü daha önce temelde farklı türlerine göre bir incelemeye tabi tutmadan ve bunu yaparken bu iddianın nihai olarak karşıt

anlamli olup olmadığını düşünmeden, tüm yargıların deneyimle meşrulaştırılmayı kabul ettiğini, hatta talep ettiğini iddia etmek, ampirist kamptan çıkması gerçeğiyle daha iyi hale gelmeyen spekülatif bir apriori yapıdır. Gerçek bilim ve onun önyargılardan arınmış gerçek özgürlüğü, tüm kanıtlamaların temeli olarak, geçerliliklerini orijinal sezgilerden türeten hemen geçerli yargıları gerektirmektedir (Husserl, 1983: 36). Dolayısıyla Husserl, deneyim yerine daha evrensel olan “sezgi”yi koymaktadır. Böylece evrensel olarak ele alınan bilimin deneyimsel bilimle özdeşleştirilmesini reddettiğini açıkça göstermektedir (Husserl, 1983: 37). Husserl’e göre ampiristler, doğruluğu temellendirilmemiş önyargılı fikirlerden yola çıkmaktadırlar. Ancak bu durum önyargılardan arınmışlık ilkelerine açıkça ters düşmektedir. Husserl bu görüşlere karşıt olarak tüm bakış açılarından önce gelen şeyden, sezgisel olarak verili olan ve tüm kuramlaştırmalardan önce gelen her şeyin toplam alanından hareket ettiğini belirtmektedir. Husserl’e göre önemli olan şey, önyargıların bizi körleştirmesine ve gerçekliğin tüm yönlerini görmemize engel olmasına izin verilmemesidir (Husserl, 1983: 38). Önyargılar, deneyimlerimizi şekillendirmekte ve algılarımızı etkilemektedir. Bu durum gerçeği tam olarak görmemize engel olmaktadır. Fenomenoloji, bu ön yargıları tanımayı, onları sorgulamayı ve mümkün olduğuunca nesnel bir bakış açısıyla deneyimlerimizi araştırmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, verilere tarafsız bir şekilde yaklaşmayı ve gözlemleri doğrudan analiz etmeyi içermektedir. Fenomenoloji, gözlemlerden elde edilen verileri değerlendirmekte ve dünya-hipotezleri veya metafizik teoriler hakkında spekülasyon yapmamaktadır.

Fikirlerle karşı körlük bir tür psişik körlüktür. Önyargılar nedeniyle kişi sezgi alanında sahip olduklarını yargı alanına taşıyamaz hale gelmektedir. Tüm insanlar “fikirleri”, “özleri” görürler ve deyim yerindeyse onları sürekli olarak görürler, düşüncelerinde onlarla hareket ederler. Aynı zamanda eidetik yargılarda bulunurlar ancak epistemolojik bakış açılarından uzak bir şekilde bu durumu yorumlarlar. Teorilerin işi, verilere uymak, bilgi teorilerinin işi ise temel veri türlerini ayırt etmek ve bu türleri kendi özlerine uygun olarak tanımlamaktır. Önyargılar, insanları teoriler konusunda tatmin etmeyi oldukça kolaylaştırır. Bu nedenle Husserl, asıl uğraş olarak, gerçek deneyimlere veya temsillere bağlı gerçek psişik “soyutlama” süreçleri olduğunu belirtmektedir (Husserl, 1983: 41). Husserl’in vurguladığı gibi, insanlar genellikle önyargılarının etkisi altında fikirleri, özleri ve düşünceleri algılamaktadırlar. Husserl, "fikirler" veya "özler" gibi kavramların aslında zihinsel yapılar ve soyutlama ürünleri olduğunu belirtmiştir. Bu kavramlar, psikolojik gerçeklerin anlaşılmasında ve düşüncemizde gerçekten önemli bir rol oynamaktadır. "Töz", "fikir" ve "eidos" gibi kavramlar da sadece mantıklı psikolojik gerçekler için kullanılan özel felsefi terminolojilerdir (Husserl, 1983, 42).

Transandantal-fenomenolojik indirgeme, Husserl'in bu nihai felsefi hedeflere uygun bir fenomenolojiye ulaşma yöntemidir. Ideen I ve Cartesian Meditations'da Husserl bu indirgemeyi en doğal haliyle, her biri bir tür “indirgeme” olarak nitelendirilen üç adımda ilerleyecek şekilde karakterize etmektedir. Husserl'in anladığı anlamda bir “indirgeme”, kişinin araştırmasının kapsamını “azaltmaya” veya daraltmaya yönelik metodolojik bir araçtır. Daha da önemlisi, Husserl'in indirgemeleri, bir kategorideki varlıkların başka bir kategorideki varlıklar açısından tanımlandığı veya ortadan kaldırıldığı ontolojik indirgemeler değildir (bazılarının fiziksel nesneleri duyu verilerine veya zihinleri bedenlere veya değerleri olgulara vb. indirgemeye çalıştığı gibi). Husserl'in indirgemelerinin amacı daha ziyade fenomenolojinin konusunu ardışık olarak sınırlandırmaktır. Buna göre, ilk indirgeme “psikolojik” ya da “fenomenolojik-psikolojik” indirgeme olarak da adlandırılmaktadır. Husserl'in buradaki amacı, dikkatin bilincin daha tipik olarak meşgul olduğu çeşitli dış nesnelerden ziyade bilince ve onun deneyimlerine odaklamaktır. Ancak bu indirgeme yalnızca ilk tanımladığımız geniş, ilkel fenomenoloji biçimine, henüz psikolojiden ayırt edilemeyen bir fenomenolojiye ulaşmaktadır. “Transandantal indirgeme” olarak adlandırılan ikinci adımın amacı, bilincin bu çalışmasından tüm ampirik veya doğalcı düşünceleri elimine etmektir. Buna göre, Husserl'in felsefi görevlerine uygun fenomenolojinin “saf” versiyonunu ortaya çıkaran transandantal indirgemedir. Üçüncü adımın amacı Husserl'in “eidetik” indirgeme dediği şeyin bir örneği transandantal bir bilinç çalışmasıyla elde edilen sonuçları genelleştirmektir. Husserl'e göre, nihayetinde ulaşılan fenomenoloji, fenomenologun kendi bilincinin ya da kendi deneyimlerinin bir açıklaması olmaktan çıkıp, genel bir bilinç “bilimi” statüsüne sahip olacaktır (Smith ve McIntyre, 1944: 95). Transandantal fenomenoloji, Husserl tarafından bilinç yapılarının özel bir tür çalışması, sonuçları tüm ampirik ya da natüralist varsayımlardan tamamen bağımsız ve dolayısıyla “arındırılmış” bir çalışma olarak tasavvur edilmektedir. Her ne kadar psikoloji gibi zihinsel fenomenler üzerine bir çalışma olsa da transandantal fenomenoloji, natüralist varsayımlarla iç içe geçmiş olan ampirik psikolojiden keskin bir şekilde ayırt edilmesi gerekmektedir. Gerçekten de Husserl, transandantal-fenomenolojik indirgeme olarak adlandırılan ve özel bir tür içsel yansıma içeren kendine özgü bir yöntem ile ilerlemesi gerektiğini savunmaktadır (Smith ve McIntyre, 1944: 94). Husserl'in fenomenolojiye dair bu inancı, onun yönteminin üç aşamalı bir yapıya sahip olduğunu ve her aşamanın birbirini tamamlayan bir biçimde insan bilincine dair daha saf bir anlayışa ulaşmayı amaçladığını göstermektedir. Bu üç aşamalı yapı, Husserl'in fenomenoloji bilimini inşa etme amacına yönelik temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Ve onun metodolojik çerçevesinin merkezinde yer alarak, fenomenolojinin derinlikli bir bilimsel temele oturmasını sağlamaktadır. Husserl bu

yapıların ilk basamağında, kişinin bilinç üzerine düşünmesi aşaması olarak açıklamaktadır. Bu yapı hangi eylem söz konusu olursa olsun, kişi onun nesnesiyle (bu nesne bir birey, bir öz, bir durum ya da başka bir tür varlık olsun) ilgilenmeyi bırakmakta ve dikkatini bunun yerine nesnenin amaçlandığı eyleme ve bu eylemin öznesi olarak egoya yöneltmektedir. Ego, doğal tavır içinde olduğundan dolayı, doğal düşünen bir kişi olarak, deneyimlediği algıya baktığında, onu hemen ve neredeyse kaçınılmaz olarak (bu bir gerçektir) kendi egosuyla ilişkili olarak algılamaktadır. Bu, deneyimleyen kişinin deneyimi, onun eylemi olarak orada durmakta, içerik açısından ona verilen şey olarak duyumun içeriği, algılanan şey, bilinçli olan şey ve bununla birlikte nesnel zamanda sınıflandırılmaktadır. Algı, genel olarak cogitatio, bu şekilde algılanan, psikolojik deneyimdir (Biemel, 1973: 44). Bu şekilde, her psikolojik deneyim, fenomenolojik indirgeme süreci aracılığıyla, mutlak ve çözülebilir bir gerçeklik olarak (yalıtılmış bir şekilde ele alınan) bir fenomenon ile ilişkilendirilmektedir. "İçkin olmayan bir gerçeklik" olarak ifade edilen, ancak fenomenin içinde yer almayan ve aynı zamanda ikinci bir anlamda verilmemiş olan tüm gerçeklik varsayımları ortadan kaldırılmakta, paranteze alınmakta yani askıya alınmaktadır (Biemel, 1973: 45). Husserl bununla, bilincin pratik işlevleri tarafından oluşturulan tüm bireysel nesnelliklerin, her türlü kültür oluşumun, teknik ve güzel sanatların tüm eserlerinin, bilimlerin, her türden estetik ve pratik değerlerin, devlet, gelenek, hukuk, din gibi geçekliklerinde dışlandığını ve paranteze alındığını belirtmektedir.

İkinci aşamada, ego ve eylemlerinin aşkın indirgenmesi yoluyla bilincin doğal yönleri göz ardı edilmektedir. Bu indirgeme, bilincin "saf" verilerini varsayılan doğal ortamlardan izole edilmektedirler. Husserl burada doğal tutumun aksine doğanın psikofiziksel dünyanın "dışlanmasına" rağmen geriye yeni bir tutumun kaldığını belirtmektedir. Bu tutum, deneyim içinde yaşamak ve deneyimlenenin aşkın doğasını teorik olarak keşfetmek yerine, sorgulama bakış açısını, doğal dünyanın ötesine taşıyarak saf bilinci mutlak varlığına doğru yönlendirmektir. Husserl bununla "fenomenolojik indirgemeyi" gerçekleştirdiğini belirtmektedir (Husserl, 1983: 113). Husserl'e göre, transandantal indirgeme ile doğal dünya paranteze alındıktan sonra Tanrı'ya dair dini inançların bilinç düzeyinde rasyonel bir temele oturtulmasını sağlayan her türlü güdü ve alışkanlığında dışlanarak askıya alınması gerekmektedir. Husserl burada, dünya dışı "ilahi" bir varlığın varlığına inanmak için ileri sürülen rasyonel gerekçelerin ötesine geçerek, bu varlığın "mutlak" bilinci de aşan bir nitelik taşıdığına dikkat çekmek istemektedir. Bu bağlamda, fenomenolojik indirgeme, yalnızca mutlak ve "aşkın" varlıkları kapsayan çok daha geniş bir alanı içermektedir. Sağlanacak olan yeni bir araştırma alanının dışında kalması gerekmektedir. Çünkü bu saf bilincin bir alanı olacaktır (Husserl, 1983: 134).

Üçüncü aşamada da fenomenolojik indirgemeden sonra geriye kalan veriler doğrultusunda onlara eidetik yöntem uygulanarak incelenmektedir. Bu üç aşamalı yöntemden sonra, aşkın bilincin “eidetik bilimi” olarak fenomenoloji, egonun ve onun eylemlerinin evrensel ve gerekli olan aşkın özelliklerinin incelenmesine ulaşılmaktadır. Bu eidetik indirgeme fenomenoloğun egosuna uygulandığında, yalnızca kendine özgü olanı göz ardı etmektedir. Bunun yerine tüm egolar tarafından ortaklaşa paylaşılan ve zorunlu olarak var olan aşkın özelliklere odaklanmaktadır. Dolayısıyla fenomenoloji “bilimi”, Husserl’in “aşkın egoloji” dediği şeyi içermektedir. Varsayılan herhangi bir doğal türden ampirik ego olarak değil, yalnızca ego olarak (gerçek, ampirik doğası ne olursa olsun) herhangi bir olası ego için gerekli olan özelliklerin bir teorisini oluşturmaktadır (Smith ve McIntyre, 1944: 102). Fenomenolojik yöntemin içsel yapısında yer alan bu indirgemeler aracılığıyla, Husserl bilincin saf özü olan fenomenolojik alana ulaşılabilirliğini savunmaktadır. Bu alan, aşkın saf bilinç düzeyinin saf sezgiyle incelenmesini sağlamaktadır. Ancak bu çalışma, fenomenolojik yöntemin temel bileşeni olan epoché’yi, yani paranteze alma ilkesini ele alarak yeni bir yöntemin kuramsal temellerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çünkü temel amaç, fenomenolojik alanını Husserl’in bu alana ulaşmak için geliştirdiği yöntemleri felsefi danışmanlığa başvuran bireylerin hizmetine sunmaktır. Bu çalışmanın temel amacı, fenomenolojik yöntemin sunduğu bilgileri dikkate alarak, felsefi danışmanlık pratiğine nasıl katkılar sağlayabileceğini tartışmaktır. O halde nedir bu felsefi danışmanlık?

1.4.2. Felsefi Danışmanlık/Sağaltım

“Felsefe” ve “danışmanlık” kelimelerinin yan yana kullanımı birçoğumuz tarafından halen tuhaf karşılanabilmektedir. Ancak felsefenin insan yaşamı üzerinde iyileştirici gücü artık yadsınamaz bir gerçektir. Felsefe tarihine baktığımızda birbirinden farklı birçok görüş, inanç ve düşünceleri temsil eden felsefi ekoller ve filozofların asıl amaçları insanın gelişimi ve mutluluğu olduğunu görmekteyiz (Filiz, 2018: 13). Sokrates, Platon ve Aristoteles’in zamanında felsefe birkaç nedenden ötürü çok önemli kabul edilmekteydi. Felsefe, sadece insanların merak ettiği her şeyin biçimsel olarak araştırılmasından ibaret değildi. Bunun yanında yaşamı dolu dolu ve insani olarak mümkün olan en keyifli düzeyde yaşanabilecek bir anlama girişimiydi. Başka bir deyişle, felsefe çok pratik bir amaca hizmet etmekteydi, yeryüzündeki insan yaşamının iyileştirilmesi demektir. İki bin yıldan daha uzun bir süre önce Epikuros felsefeyi “ruhun terapisi” (zihin olarak da tercüme edilir) olarak nitelendirmiştir. Ona göre bir filozofun argümanları insanların acılarını dindirmiyorsa, o zaman sadece anlamsız argümanlardır. Stoacılar ayrıca felsefenin yalnızca soyut teorilerin ezberlenmesi veya resmi

metinlerin tefsiri olmadığını açıkça ortaya koymuşlardır (Raabe, 2013: 6). Dolayısıyla, batı felsefe geleneğinde filozofun danışman rolü, Sokrates'in (M.Ö. 470-399) başkalarına kendi fikirlerini doğurmada (yani sorunlarını düşünmede) yardımcı olan bir 'ebe' olarak görmesine kadar geri götürülebilmektedir (Louw, 2011: 101). İnsan gelişimi ve mutluluğuna odaklanan bir felsefe tarihi, günümüz insanlığına sunduğu katkılar bakımından son derece değerlidir ve bu katkıların önemi azımsanamayacak derecededir. Felsefe tarihinde birçok filozof, yalnızca dönemin entelektüel atmosferini şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda devlet yöneticilerine danışmanlık yaparak toplumsal düzenin temellerine de yön vermiştir. Bunun yanı sıra, günlük yaşamda karşılaşılan sorunlarla başa çıkmak için geliştirdikleri düşünsel sistemler, bireylerin içsel huzur ve mutluluk arayışlarına ışık tutmuştur. Felsefi danışmanlık, bu zengin öğreti mirasını günümüz dünyasına uyarlayarak, insanlara daha anlamlı ve dengeli bir yaşam sürme yolunda rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

Felsefi sağaltım/danışmanlık, Alman dilinde, "Philosophische Beratung" İngilizce "Philosophical Counseling" Fransızca "Conseils Philosophiques" ve Türkçeye de "Felsefi Danışmanlık" olarak çevrilmektedir. Felsefi danışmanlık, bireylerin yaşamlarındaki sorunları anlamlandırmak ve çözmek için felsefi düşünceyi ve felsefi becerileri kullanmayı öngören yeni bir danışmanlıktır. Bu danışmanlık, kişisel sorunları felsefi bir çerçevede ele alarak bireylerin daha derin bir anlayışa ulaşmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bireylerin yaşamlarındaki sorunlara farklı bir bakış açısı getirerek, kişisel gelişimlerini desteklemekte ve daha bilinçli kararlar almalarını sağlamaktadır. Anlamlı bir yaşam sürmemize yardımcı olan, düşünsel, varoluşsal ve inançsal iyileşmeyi önceleyen felsefi danışmanlık, felsefi olma pratiğidir. Daha açık bir ifade ile bireylerin olaylara ve sorunlara yaklaşımlarında bilgelik geliştirmelerine yardımcı olmak için çeşitli felsefi sorgulama yöntemlerini kullanmaktır.

Felsefi danışmanlık, biri (danışman) felsefenin hem tarihi hem de pratiği konusunda kapsamlı bir eğitim almış olan ve diğeri (danışan) bu uzmanlıktan yararlanmak isteyen iki kişi arasında, amacı danışanın yaşamını iyileştirmek olan iş birliğine dayalı, yaratıcı bir diyalogdur. Bir danışan, felsefi danışmandan eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri, ünlü filozofların fikirleri üzerine bilgi, etik karar süreçleri gibi konularda öğrenmek istemesi doğrultusunda şekillenen bir süreçtir. Danışan, kişisel gelişim dürtüsüyle bilgi ve beceri alışverişine odaklandığında ve danışma ilişkisi kasıtlı olarak öğretim amacı taşıdığına, felsefi danışmanlık öğretimsel bir boyut kazanmaktadır (Raabe, 2002: 14).

Gerd Acenbach'a göre, felsefi danışmanlık, sorunlarıyla endişeli, kendini sıkışmış hisseden veya yaşamlarıyla başa çıkmakta zorlanan bireyler için sunulan bir danışmanlık hizmetidir. Bu kişiler, çözemedikleri ve kurtulamadıkları sorunlarla kuşatılmıştır. Genellikle

hayatlarının seyrinde kendilerini kanıtlamaya çalışsalar da belirsiz bir "yetersizlik" hissi taşımaktadırlar. Acenbach'a göre, yaşamlarının gerçekliklerinin olasılıklarına (seçeneklerine) uymadığına dair şüpheleri vardır. Felsefi danışmanlık, bu bireylerin sadece yaşamaktan ya da geçmekten memnun olmadıkları, hayatlarının anlamını ve amacını sorguladıkları, netlik kazanmaya çalıştıkları bir çerçeve sunmaktadır. Bu süreç, onların özel koşullarını, garip döngülerini ve yaşamlarının belirsiz seyrini anlamalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Felsefi danışmanlık, hayatlarını daha derinlemesine düşünme ve bu belirsizliği aşarak yaşamlarına bir anlam katma yolunda onlara rehberlik etmektedir (Achenbach, 2010: 15).

Gerd Acenbach'a göre, felsefi danışmanlığa gelen bir danışana filozof tarafından doğrudan bir şey öğretilmemektedir. Danışan, akıllıca seçilmiş kelimelerle beslenmekte ve kesinlikle teoriler sunmamaktadır. Danışmanın amacı, danışanın algısını geliştirmek ve düşünme biçimini sorgulatmaktır, öğretme amacı gütmemektedir. Ayrıca, olağanüstü durumlarda bile, danışana evde nasıl düşünmesi, hissetmesi veya yargılaması gerektiği konusunda talimat verilmemektedir. Felsefi danışmanlık, danışanın kendi içsel düşünce süreçlerini keşfetmesine ve kendi anlayışını derinleştirmesine olanak tanımaktadır (Achenbach, 2010: 17)

Gerd Acenbach ile tamamen farklı görüşlere sahip olan ve felsefi danışmanlığın öğretici ve eğitici bir yönü olduğunu savunan Ran Lahav'a göre ise felsefi danışmanlık yaklaşımı, eğitim odaklı bir yaklaşımdır. Lahav'a göre, fikirler, bize ilham verme ve hatta hayatlarımızı dönüştürme konusunda sahip oldukları muazzam gücün farkına varılmasına dayanmaktadır. Burada asıl mesele, zihni kapatmak yerine açmak, dogmatik sloganlarla insanların beynini şekillendirmek yerine yaşamı derinleştirmek için fikirlerin nasıl olumlu bir şekilde kullanılacağını göstermektir. Lahav, bunun önemli bir yolunun felsefi düşünme olduğunu öne sürmektedir. Felsefi düşünme, doğası gereği dogmatik ve tek taraflı düşünceden kaçınarak, kabul edilen varsayımları sorgulamadan temel yaşam sorunlarının kökenini incelemeye çalışan açık uçlu ve açık fikirli bir araştırmadır. Bu nedenle, yaşamla daha yeni ve derin yollarla ilişki kurmamız için bizlere ilham verebilecek bir niteliğe sahiptir (Lahav, 2013: 86). Lahav'a göre felsefi danışmanlık süreci, kişisel bir sorunu çözme girişimi olarak değil, daha derin bir bilgelik ve anlayışa doğru kişisel bir yolculuk olarak görülmektedir. Danışmanlık, kişisel bir sorun çözüldüğünde son bulmamaktadır. Aksine, sürekli ve tükenmeyen bir süreç olarak devam etmektedir. Bu sürecin amacı, danışanların dünyasını basitleştirmek yerine zenginleştirmek, kişisel sorunlarını çözmek yerine onları daha derinlemesine sorgulamaktır. Lahav'a göre, bu yaklaşım felsefi danışmanlığın eğitimsel bir yaklaşımı olarak tanımlanabileceğini göstermektedir (Lahav, 2013: 83-84).

Lahav'a göre felsefi danışmanlık, felsefi düşüncenin akademik bir alan olmanın ötesine geçip, bireylerin günlük yaşamlarına rehberlik eden bir pratiğe dönüşmesini amaçlayan bir uygulama olduğunu göstermektedir. Lahav'a göre felsefe, soyut teorilerle değil, hayatın anlamı, doğru ve yanlış arasındaki sınırların belirlenmesi ve gerçek aşk gibi temel yaşam meseleleriyle ilgili derinlemesine bir araştırma süreciyle alakalıdır. Bu meseleler akademik çevreleri değil, yaşamını sorgulayan, anlam arayışında olan her bireyi ilgilendirmektedir. Lahav, felsefenin sokakta, kahvehanede, iş yerinde ve evde, sıradan insanların günlük kişisel çıkmazlarını ele alarak onların yaşam kalitelerini iyileştirmelerine yardımcı olabileceğini savunmaktadır. Felsefi danışmanlık, antik Helenistik geleneklerden, özellikle Stoacılık ve Epikürcülük gibi okullardan ilham alarak, daha tatmin edici ve daha erdemli bir yaşam sürmeye teşvik eden bir uygulamadır. Bu uygulama, felsefenin teorik bir uğraş olmaktan çıkıp, insanın gerçek yaşam deneyimlerine yön veren pratik bir araç haline gelmesini sağlamaktadır (Lahav, 2013: 3).

Lou Marinoff ise felsefi danışmanlığın, felsefenin henüz yeni ama hızla gelişen bir alanı olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre felsefe ve danışmanlık kavramları birçok kişiye birbirinden tamamen farklı iki sözcük gibi görünse de felsefe her zaman insanlara günlük yaşamlarında kullanabilecekleri değerli araçlar sunmuştur (Marinoff, 2004: 20). Bu amaç doğrultusunda Marinoff, kendisine felsefenin gerçek yaşamla ve yaşamın nasıl yaşanacağıyla ilgili canlı bir bilgelik sunduğunu hatırlatmayı, kuramsal ve hayatla hiçbir bağlantısı olmayan soyut zihin jimnastiğinden önce gelmiş olan bir felsefe türünü insanlara göstermek olarak belirlemiştir. Marinoff (2004), felsefi danışmanlıktaki görevini aşağıdaki gibi konumlandırmaktadır:

“Felsefe insanların onu anlayabileceği ve uygulayabileceği noktada yeniden gün ışığına çıkıyor. İnsanlık durumunu derinden kavrayan, zaman ötesi düşüncelere erişebilirsiniz. Biz felsefe pratisyenleri bu düşünceleri küflü kitaplık raflarından indiriyor, tozlarını alıyor ve sizin ellerinize veriyoruz. Bunları kullanmayı öğrenebilirsiniz” (Marinoff, 2004: 21).

Felsefe, genel olarak bilinen soyut bir kavram değildir. Felsefe günlük yaşamda pratik bir şekilde uygulanabilecek bir araçtır. Marinoff'un belirttiği gibi felsefe, zamanla unutulmuş ya da göz ardı edilmiş düşünceleri tekrar keşfetmek ve bireylerin yaşamlarına entegre edebilmek için yeniden gün yüzüne çıkarmaktır. Bu bakımdan Marinoff, kendisini ölmüş filozoflarla iletişim kurabilen bir medyum olarak değil, danışanları bu filozofların düşünceleri, sistemleri ve anlayışlarıyla tanıştıran bir rehber olduğunu belirtmektedir. Marinoff'a göre, bu filozoflarla bir kez tanışan danışanlar, karşılaştıkları her türlü sorunla başa çıkabilme konusunda daha iyi bir perspektife sahip olacaklardır (Marinoff, 2004: 28). Dolayısıyla felsefi danışmanlık, felsefenin pratik yaşama uygulanabilecek tüm yöntemlerini insana ve insanlığın hizmetine sunan çok yönlü bir danışmanlıktır.

Bireylerin hayatlarında karşılaştıkları zorlukları, varoluşsal soruları ve etik ikilemleri anlamalarına ve çözmelerine yardımcı olarak, insanları derin düşünmeye teşvik ederek, onlara daha bilinçli ve dengeli bir yaşam sürme yolunda rehberlik etmektedir.

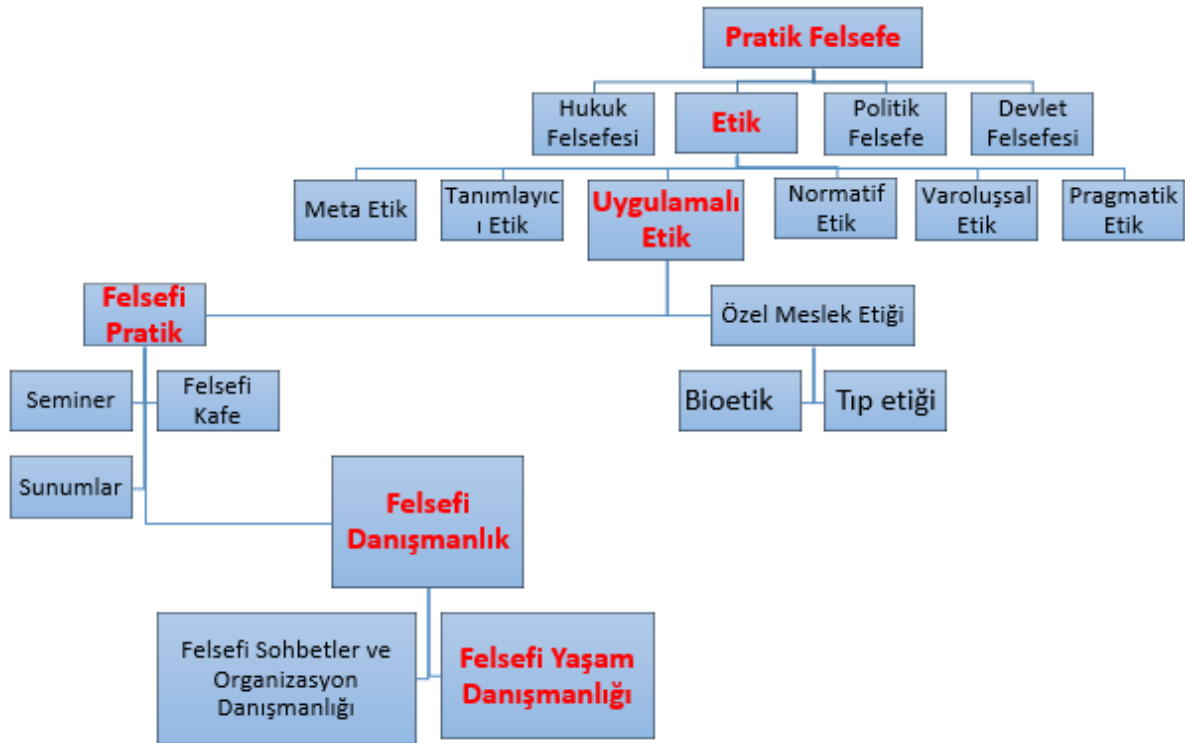
Fransa’ da felsefi danışmanlığın kurucu ismi olan Oscar Brenifier’e göre, felsefi danışmanlık, insanın varlığını, dünyayı ve kendisini anlamasına yardımcı olmayı amaçlayan bir süreçtir. Felsefi danışmanlık, ilk olarak, insanın sezgileri ve düşünsel araçlarıyla dünyayı anlamaya çalışmasını sağlamaktadır. İkinci olarak, felsefi danışmanlık, danışanı bir "öteki" ile yüzleştirmektir. Bu, başkalarının bakış açılarıyla diyalog kurarak, kendini daha geniş bir perspektiften görmesini sağlamaktır. Bu yaklaşım, "biz" veya "genişlemiş benlik" kavramlarını da içerecek şekilde, bireyin toplumsal ve varoluşsal bağlamda kendisini sorgulamasına olanak tanımaktadır. Üçüncü olarak, Brenifier, felsefi danışmanlıkta konuşmaların ve düşüncelerin tutarlılığının önemini vurgulamaktadır. Danışmanlık sürecinde, danışanların düşüncelerini daha tutarlı bir şekilde organize etmeleri sağlanmaktadır. Bu durum onların içsel birliği ve yaşamlarında daha derin bir bütünlük hissi oluşturmaktadır. Brenifier'e göre, felsefi danışmanlık, düşünsel gerilimlerle yüzleşmeyi ve varoluşsal soruları derinlemesine keşfetmeyi içermektedir (Brenifier, 2020: 29). Bu üç özellikten hareketle insanın sorunlarına karşı felsefenin yöntemlerini insana ve insanlığa sunmayı amaç edinen felsefi danışmanlık, ona göre diyaloga dayalı bir dinamizmle ilerlemektedir. Her bireyin kendi düşünsel sınırlarını aşarak, daha derin bir anlayışa ulaşmasını hedeflenmektedir. Danışan, başlangıçta kendi düşüncelerinde gizli olan ön varsayımları keşfetmesi ve ardından bu varsayımları eleştirel bir şekilde analiz ederek sorgulanması bu amaca hizmet eden unsurlardır. Brenifier’e göre felsefi danışmanlık, danışanların kendi dünyalarına dair farkındalık kazanmalarını ve farklı düşünce kalıplarının olasılıkları üzerinde düşünerek eyleme geçmelerini sağlamaktadır. Ona göre klasik filozofların bilgisi bu süreçte faydalı olabilmektedir. Ancak mutlak bir ön koşul olarak görülmemelidir (Brenifier, 2020: 29).

Türkiye’de felsefi danışmanlık alanında ilk çalışmalarını gerçekleştirerek bu alana önemli katkılar sunan Şahin Filiz’ e göre felsefi danışmanlık, insanları ya da bireysel sorunları değil, insanlığa dair evrensel ve temel sorunları hastalık olarak değerlendiren bir yaklaşım olarak tanımlamaktadır. Filiz, felsefi danışmanlığın temellerinin, tinsellik açısından dine, olgusal bakımdan bilime ve sorun odaklı yapısıyla da felsefeye dayandığını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, felsefi danışmanlığın içerik zenginliğini, metodolojik çeşitliliğe dönüştürerek pratik hayatta etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamaktadır (Filiz, 2018: 21). Filiz’e göre, felsefi danışmanlığa başvuran birey, yaşamı boyunca doğum ve ölüm gibi derin travmaların yanı sıra, çeşitli irili ufaklı travmaları da bünyesinde taşıyan, transandantal bir özne olarak ele

alınmaktadır (Filiz, 2018: 23). Ancak Filiz, burada bahsedilen travmaların psikolojik travmalar olmadığını, aksine insan varlığının varoluşsal karakteristikleriyle derin bir ilişki içinde olan travmalar olduğunu vurgulamaktadır (Filiz, 2018: 24). Bu nedenle Filiz'e göre, felsefi danışmanlıkta hasta olan insan değil, hastalığın kendisidir. Çözümlemesi gereken sorun da birey değil, sorunun kendisidir. Bu sorun, psikolojideki gibi teşhis ve tedavi yoluyla değil, analitik ve sentetik yöntemlerin döngüsü aracılığıyla iyileştirilen sorunlardır (Filiz, 2018: 26).

Felsefi danışmanlık alanında yetkin düşünürlerin görüşlerinden yola çıkarak genel bir tanım yapmak gerekirse, felsefi danışmanlık, bireyin düşünsel, zihinsel ve varoluşsal süreçlerini derinlemesine keşfetmesine yardımcı olan, yaşamındaki temel soruları sorgulamasını sağlayan, düşüncelerini analiz etmesini ve varoluşsal anlam arayışında daha derin bir farkındalık kazandıran yeni bir danışmanlık türüdür. Bunlara ek olarak felsefi danışmanlığa gelen danışanın kendi içsel dünyasında keşfettiği sorunlarla yüzleşmesi ve bu sorunları daha tutarlı ve bütünsel bir anlayış ile iyileştirmesi bu danışmanlığın özgünlüğünün göstergesidir. Bu süreçte birey, sorunları çözmeyi ve yaşamın anlamı, etik, hukuk, psikoloji, politika ve insanın dünyadaki yeri gibi çeşitli disiplinlerden de beslenmektedir.

Şekil 2.1, felsefi danışmanlığın farklı felsefi disiplinlerle olan ilişkisini ve hangi alanlarda şekillendiğini göstermektedir. Felsefi danışmanlık, etik ve pratik felsefe gibi temel alanlardan beslenirken, aynı zamanda uygulamalı etik, varoluşsal etik ve özel meslek etiği gibi alt disiplinlere de entegre olmuştur.

Şekil 2. 1. Felsefi Danışmanlığın Felsefi Disiplinlerle İlişkisi (Wahler, 2013: 90)

Görselde görüldüğü üzere, felsefi danışmanlık, felsefenin çeşitli alt disiplinlerinden beslenmektedir. Felsefenin alt disiplinleriyle temellenen felsefi danışmanlık, anlam, değer ve etik boyutlara odaklanarak zihinsel sağlığa farklı bir yaklaşım sunmaktadır. Bireylerin yaşamlarının anlamını, amaçlarını ve değerlerini derinlemesine sorguladıkları bir alan yaratmaktadır. Bu alan kriz karşısında etik ve ahlaki ilkeler ile yön duygudunu yeniden kazandırarak, hayatta kalma çabasını etik ve insani bir çerçevede temellenendirir. Bu disiplin, adaletin, iyiliğin ve güzelliğin kişisel düzeyde ne anlama geldiğini keşfetme olanağını sağlamaktadır. Felsefi danışmanlık, felsefenin çok sayıda alt dalından beslenerek, danışanlarına bu çoklu perspektifleri sunmakta ve onları yaşamlarını daha derinlemesine anlamlandırmaya yönlendirmektedir. Bununla felsefi danışmanlık, bireylerin kişisel sorularına ışık tutarak ve çok disiplinli bir yaklaşım sergileyerek, farklı düşünsel alanların birleşimiyle güçlü bir rehberlik sunmaktadır.

Felsefi danışmanlık bu disiplinlerin ötesinde bireyin yaşamında derin etkiler bırakacak konular üzerinde çalışmaktadır. Bireyin deneyimlediği derin acılar, kayıplar, varoluşsal sorunlar, kaygı ve ölüm gibi zorlayıcı deneyimler üzerinde sorgulamalar yapmaktadır. İnsan, ölümlü bir varlıktır. İnsan, ölümlü olduğunun bilincinde olan, geçici bir varoluşa mahkûm olan ve bunun bilincinde olan yegâne varlıktır. Bu bilinçlilik durumu insanı birçok yönden etki altına almaktadır. İnsan, geçici bir varoluşa mahkûm olduğunun farkında olarak, ölümle ve ölümün getirdiği acılarla başa çıkarken zorlanmaktadır. Ölümle ve ölümün getirdiği acı ile baş edebilmek, yaşamın değerini ve anlamını olumsuz yönde derinleştirebilmektedir. Birey, ölümlü olduğunun bilincinde olarak, yaşam ve ölüm üzerine bir sorgulama başlattığında çok farklı düşünce yapılarının ortaya çıkacağını görecektir. Ölüm insana yaşamı sevmeyi ve yaşama değer vermeyi öğretebilen bir kavramdır. Bu nedenle birey yaşamındaki her anın değerini kavrayabilmeli, daha bilinçli ve anlamlı bir yaşam sürme amacı gütmelidir. Bu bilinç yapısını oluşturmayı amaçlayan felsefi danışmanlık, bireyi ölümle yüzleşmeye, ölüm korkusunu anlamlandırmaya ve yaşamın sonluluğunu kabullenerek yaşamın anlamını yeniden inşa etmeye teşvik etmeye yardımcı olan bir danışmanlık türüdür.

Felsefi danışmanlık, bireyin hayatının farklı evrelerinde "Ben kimim?", "Neden varım?", "Nereden geldim?", "Nereye gidiyorum?", "İyi yaşam nedir?", "Nasıl anlamlı bir hayat sürebilirim?" "sorunlarımın çözümü mümkün mü?" gibi temel sorular ile bireyin içindeki filozofu uyandırmayı ve bu süreçte yaşadığı varoluşsal uçurumun ötesine sağlıklı bir şekilde geçmesini sağlamaktır. Çünkü insanın yaşamına dair sorduğu bu sorular, her bireyin kendisi için "iyi"yi ve "güzel"i arayışının, varoluşsal anlam ve amaç arayışının bir yansımasıdır. Fransız

filozof Pierre Hadot (2011) bu sorularla tanıştığında yaşadığı duygu durumu aşağıdaki gibi betimlemiştir:

“Bütünün ve bu dünyada bulunan benin mevcudiyetinin duygusu tarafından tetiklenen hem korkulu hem de tatlı bir kaygıyla kuşatılmışım. Aslında yaşadığım şeyi tanımlayamıyordum, ama zamanla bu deneyimlerimin şu tür sorulara tekabül edebildiğini düşündüm: ben kimim? Neden buradayım? İçinde var olduğum bu dünya nedir? Orada-olma’nın tuhaf, şaşkınlık ve hayranlık verici hissini deneyimliyordum” (Hadot, 2011: 21).

Bu alıntı, insanın varoluşsal merakının ve felsefi düşüncenin temelinde yatan güçlü duygusal ve zihinsel deneyimleri vurgulamaktadır. İnsan bu nedenle yaşamı ve yaşamayı öğrenmek için hayatının belli bir döneminde mutlaka felsefe ile tanışmalıdır. Çünkü felsefe, bir yaşam sanatıdır. Yaşamın inceliklerini öğrenmek, evreni doğayı ve insanı anlamak, evrensel bir perspektife sahip olmak, iyiyi kötüyü, güzeli çirkini anlamak ve anlamaya çalışmak felsefeye ait konulardır. O zaman yaşama sanatını insana kazandıran temel unsur felsefe dünyasıdır.

Felsefe, dünyanın genel doğası (metafizik veya varlık teorisi), inancın gerekçelendirilmesi (epistemoloji veya bilgi teorisi) ve yaşamın yürütülmesi (etik veya değer teorisi) hakkında az çok sistematik bir türde rasyonel olarak eleştirel düşünen bir alandır (Honderich, 1995: 666). Felsefe tüm bunların yanında zihni biçimlendirmeyi, problemleri, muhakeme yöntemlerini, düşünce ve yaşam dünyasında kişinin kendini yönlendirebilmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Hadot, 2011: 136). Yani etiğin, mantığın ve bilginin pratik yaşama uygulanmasıdır.

Jürgen Mittelstraß göre felsefe yapmak, bir tür danışmanlıktır. Kendimize ve durumumuza ilişkin anlayışımızın tüm alanlarında, açıklık ve yaratma görevi olarak gördüğü felsefe anlayışına dayanarak, sorunları çözmekle ilgilidir ve eylem için ortaya çıkan sorunlar danışmanlık temelinde çözülmektedir (Mittelstraß, 1982: 140). Bu nedenle felsefe, bir yaşam sanatıdır ve tüm bir felsefe tarihi insanın kendisini, çevresini ve evreni anlamasını, insan için iyi olanı, güzel olanı keşfetmesini sağlayan bir birikim alanıdır. Honderich (1995), felsefenin insan sağlığına katkısı hakkındaki düşüncelerini aşağıdaki gibi kaleme almıştır:

“Size felsefenin insanlığa neler vaat ettiğini anlatayım mı? Danışmanlık. Biri ölümle yüzleşiyor, diğeri yoksullukla boğuşuyor... Tüm insanlık her yandan size ellerini uzatıyor. Hayatlar mahvolmuş, mahvolmaya doğru giden hayatlar yardım istiyor; umut ve yardım için sana bakıyorlar” (Honderich, 1995: 674).

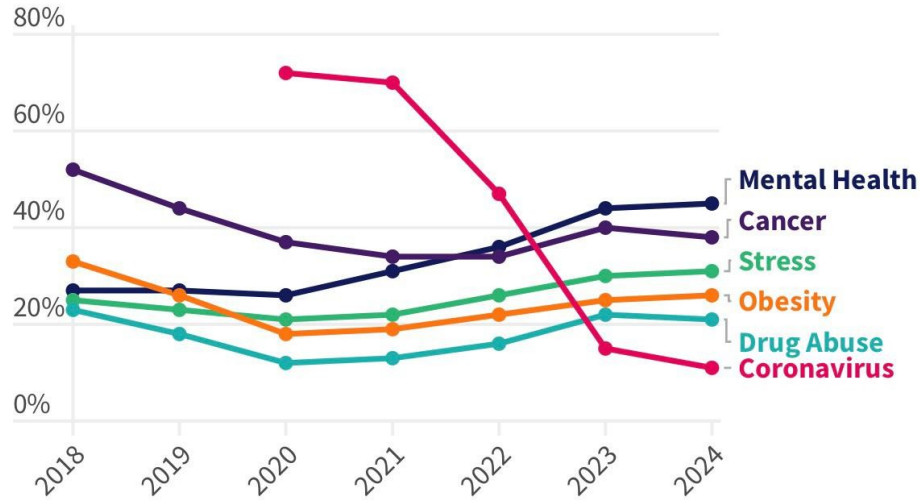
Felsefenin insanlığa sunduğu danışmanlık yönündeki katkısı, yukarıdaki alıntıdan da açıkça anlaşılacağı üzere, insanlığa sağladığı en önemli hizmetlerden biridir. Felsefi düşünce, insanların yaşamlarındaki derin zorluklarla başa çıkabilme, ölümle yüzleşme, yoksullukla mücadele etme gibi suçlayıcı durumlarla karşılaştıklarında, onlara içsel bir rehberlik ve destek sunmaktadır. Felsefi danışmanlık, bu yönüyle insan hayatına anlam katma gücünü

vurgulamakta ve insanlığın yaşadığı zorluklarla baş edebilmek için felsefeye duyulan ihtiyacın ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Felsefi danışmanlığın temel işlevi, bireylerin içsel ve dışsal çatışmalarını derinlemesine anlamalarına ve çözümlemelerine yardımcı olmaktır. Yaşamlarını daha sağlıklı bir düzeye taşımak veya mevcut sorunlarına anlamlı çözümler aramak isteyen bireyler, felsefi danışmanlık alanına başvurmakta ve bu süreçte anlam arayışlarını daha güçlü bir şekilde yönlendirmektedirler. Felsefi danışmanlık, danışanın yaşadığı acıları anlamak ve hafifletmekte ustaca bir yöntemdir. Bunun yanında daha etkili düşünme yollarıyla donatarak gelecekte benzer sorunlarla başa çıkma yeteneğini geliştirmeyi de amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, danışanın acil sorununu çözmenin ötesinde, uzun vadeli iyileşme ve kişisel gelişim sağlamayı hedeflemektedir (Raabe, 2002: 19). Tam bu nokta da felsefi danışmanın bakış açısı ve tecrübesi ne kadar geniş olursa etki potansiyeli o denli geniş ve ileri olmaktadır (Filiz, 2018: 22). Bu açıdan, bir felsefi danışman, seans sırasında danışanlarının çeşitli sorunlarını doğru ve etkili yöntemlerle analiz ederek, her bireye özgü iyileştirme stratejilerini uygulayabilmelidir. Bu süreç, felsefenin sunduğu derin ve geniş perspektiften yararlanılarak gerçekleştirilir. Honderich (1995) felsefenin yalnızca teorik bir disiplin olmanın ötesine geçerek, yaşamı ve davranışları yönlendiren bir rehber olması gerektiğini vurgulayarak bu görüşü güçlü bir şekilde desteklemektedir.

“Felsefeyi, yaşam ve davranış kılavuzu olarak kör gelenek ve kör dürtülerin yerine akıllı bir yöntem bulma çabası olarak ortaya çıkaran nedenler varlığını halen sürdürmektedir. Bu girişim başarıyla sonuçlanmamıştır. Felsefeyi sorunlardan ve konulardan yoksun bırakmak yerine, kısır metafizik ve kısır epistemoloji yüklerinden kurtarmanın, en kafa karıştırıcı ve en önemli türden sorulara bir yol açacağına inanmak için bir neden yok mu?” (Honderich, 1995: 2).

Bunu gerçekleştirmemizin birçok nedeni vardır. Honderich’in de belirttiği gibi düşünen ve akıl eden bir varlık olarak insanın, kör gelenek ve kör dürtülerden kurtulması gerekmektedir. Öte yandan bu dürtü ve geleneklerden (din, kültür, sosyal örgütlerin) kaynaklanan düşünce yapısının da değişmesi gerekmektedir. Bu iddiamızı neye dayandırmaktayız? Günümüze en yakın araştırma raporu olan “Ipsos Sağlık Hizmetleri Raporu (2024)”na ilişkin verilerin görselleştirilmiş hali Şekil 2.2’de verilmiştir.

Şekil 2. 2. Ipsos Küresel Sağlık Hizmetleri Raporu (Stinson, 2024)

Şekilden de anlaşılacağı üzere, ruhsal sağlık başlıca sağlık sorunu olarak değerlendirilmektedir. 2018’de başlayan bu araştırma, günümüzde ruh sağlığına yönelik tutumlarda önemli bir değişim olduğunu ortaya koymaktadır. Raporun hazırlandığı 2018 yılında, katılımcıların %27’si ruh sağlığını, sağlık sorunları arasında üçüncü sırada konumlandırmışken, bu raporla bu oranın 31 ülkede ortalama %45’e yükseldiği ve birinci sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, stres bu raporda üçüncü sırada yer almakta ve katılımcıların %31’i bunu en büyük sorunlardan biri olarak görmektedir (Stinson, 2024).

Yukarıdaki tablo, toplumsal ruh sağlığın ne denli arttığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Felsefi danışmanlığın ruhsal sorunlara karşı bireyler ve toplum düzeyinde önleyici bir rol üstlenebilecek bir danışmanlık biçimi olarak ele alınması gerekli bir hal almıştır. Felsefi danışmanların sorumluluk alanlarının kapsamını genişletme gerekliliğini ortaya koymaktadır. Hastalıklı ve dogmatik düşünceler, yanlış tutum ve inançlar, mantık çerçevesinden uzak çıkarımlar, sağlıksız duygular, hatalı kavramsallaştırmalar, bilgisizlik ve benzeri yetersizlikler, felsefenin insan yaşamındaki eksikliğinin işaretleridir. Felsefe, bu anlamda insan hayatına çok çeşitli katkılarda bulunmaktadır. Sokrates’in “noce te ipsum” (kendini bil) sözü bu duruma en güzel örnektir. Kendini bilmek ve tanımak, bu doğrultuda bir yaşam sürmek, bireyler üzerinde önemli değişimler yaratmaktadır. Gerçekleştirmiş olduğum danışmanlık seanslarımda, 30 ve 40’lı yaşlarda kendisiyle yeni tanışan bireylere sıkça rastladım. Bu durum, söz konusu kişilerin kendileriyle olan bağlarının ne denli zayıf olduğunu açıkça göstermektedir. Bundan ötürü felsefenin insan yaşamındaki önemi, insan ve toplumun ruh sağlığı açısından da önemli bir etkidir.

Bir sanat eserini değerlendirirken, eserin güzelliği, uyumu ve anlamlılığına bakarak değerlendirme yapılmaktadır. Aynı şekilde, yaşamın da bir anlam, uyum ve güzellik içermesi

beklenmektedir. Kendi yaşantımıza bakıldığında, yaşamın sanatını öğrenmeli ve içsel anlam arayışlarımıza çözüm bulmak gerekli hale gelmektedir. Bu güzellik ve anlamı sağlayacak olan, günlük yaşamımızdaki anlam arayışlarında bize yardımcı olabilecek araç, felsefi danışmanlıktır. Felsefi danışmanlık, insanın insanla, insanın insanlıkla tedavisini amaçlayan bir sistemdir (Filiz, 2018: 11) Bu süreç, bireyin kendini gerçekleştirmesini, varlığının bu dünyadaki anlamını keşfetmesini ve kendi için en uygun yaşam modelini oluşturmasını sağlayan bir süreçtir. Bu süreçte, dürüstlük ve adalet, uzun süreli belirsizliğe tahammül yeteneği, fikir değiştirme becerisi ve bağımsız düşünme gibi nitelikler kazandırmaktadır. Bir felsefi danışman, karşıdaki kişiyi rasyonel olmayan yollarla etkilemekten kaçınmalıdır. Felsefenin derin görüş ayrılıklarına rağmen ortak bir anlayış noktasından uzaklaşmadan tartışmaları teşvik etmesi gerekmektedir. Ayrıca, bir filozofun argümanlarını net ve açık bir şekilde sunması, eleştiriyi teşvik etmek için önemlidir (Honderich, 1995: 665). Felsefi danışmanlık, kişiler arası çatışmaları ve ahlaki ikilemleri hastalık olarak tanımlamamaktadır. Çünkü felsefi danışman hastalıklarla ilgilenmemektedir. Hastalığa sebep olacak düşünce ve inanç sistemleriyle ilgilenmektedir. Olağanüstü insanları anormal olarak değerlendirmez, aynı şekilde sıradan insanları olağanüstü deneyimler yaşadktan sonra “hasta” olarak etiketlememektedir. Bu yaklaşım, bireyin varsayılan zayıflıklarını ve geçmişini değil, güçlerini ve mevcut durumunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla, felsefi danışmanlık rehabilitatif bir yaklaşıma sahiptir ve etkisi açıkça terapötiktir (Raabe, 2002: 15). Bu terapötik süreçte fenomenolojik yöntem felsefi danışmanlık alanına birçok katkı sunabilmektedir. Öncelikli olarak Husserl'e göre, fenomenolojik yöntemin önemli bir özelliği, önyargılı düşüncelerden ve dogmatik olarak kabul edilen felsefi tezlerden kaçınmak gereği yönündedir. Bunun yanında Husserl, felsefeyi özel bir araştırma alanı var olduğunu göstermektedir. Bu yönelim onun en büyük başarısı olmuştur. Bu başarı, felsefenin, mevcut felsefelerden veya bu felsefelerin bir eleştirisinden değil, fenomenler alanına geri dönülmesi gerektiğinin göstergesidir. Fenomenler alanı ise biz öz bilgisinin elde edildiği bir alanı ifade etmektedir. Yani fenomenolojik yöntem sonucunda ulaşılan öz alanıdır (Mengüşoğlu, 2020: 25). Bu yaklaşım, yerleşik felsefi görüşleri sorgulayarak daha sağlam bir felsefi açıklama elde etmeyi içermektedir. Ayrıca, önyargıları askıya alarak, belki de daha önce ihmal edilmiş veya dışlanmış toplulukların deneyimlerini daha doğru bir şekilde anlamamıza olanak tanımaktadır. Bu nedenle, Husserl, vurguladığı bu yaklaşım ile felsefi düşünceyi daha açık ve kapsayıcı bir şekilde geliştirmeyi hedeflemektedir (Williams, 2021: 379). Husserl burada iki yöntem sunmaktadır. O felsefeyi kesin bir bilim haline getirmeye çalışırken, felsefinin içinde bulunduğu durumun vahimiyetini ortaya koymaktadır. Diğerisi ise önyargılı düşüncelerden ve dogmatik olarak kabul edilen felsefi tezlerden kaçınmak gerektiği yönündeki

çabasıdır. Bu iki yöntem felsefi danışmanlığın temel amaçlarından birini oluşturmaktadır. Çünkü felsefi danışmanlık tıpkı felsefenin içinde bulunduğu vehemiyeti, insanların içinde bulunduğu durumu anlatmaya çalışmaktadır. Bunu yaparken felsefenin tüm bilgi birikimini, araç ve gereçlerini insanlığın hizmetine sunmaktadır. Diğer yandan insanların kendi doğasında kök salmış içsel önyargıların farkına vardırılmasını sağlayarak dünyayı aşırı genelleştirme, yanlış yorumlama ve gerçekleri sapıtmalarının önüne geçmeye çalışmaktadır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Tim LeBon'un felsefi danışmanlıkta fenomenolojik yönetime atfettiği merkezi rol, tezimizdeki iddia ile eşdeğer bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Fenomenoloji, danışanın yaşantılarını önyargılardan arındırılmış bir dikkatle, kendi öznel bağlamı içerisinde anlamaya yönelik bir çaba olarak yalnızca metodolojik bir tercih değil, aynı zamanda etik bir sorumluluk alanı olarak değerlendirilmelidir. LeBon (2001: 18)'un da işaret ettiği üzere, danışanın deneyimlerini betimleyici bir yaklaşımla ele almak, her bir anlam unsurunu yatay düzlemde değerlendirmek ve açıklayıcı değil, açımlayıcı sorularla süreci derinleştirmek, danışma ilişkisinin sahiciliğini ve etkililiğini önemli ölçüde artırmaktadır. Fenomenolojik yöntemin felsefi danışmanlık pratiğindeki işlevi, felsefi düşünce biçiminin bireysel yaşantıya entegre edilmesiyle daha da anlam kazanmaktadır. Zira felsefi danışmanlık, teorik bir disiplin olmanın ötesinde, bireyin yaşamına dair sorgulamalarını derinleştiren, değerlerini yapılandırmasına imkân tanıyan ve karar alma süreçlerini daha rasyonel ve sistematik bir şekilde ele almasına katkı sunan pragmatik bir yönelimdir. Bireyin varoluşsal kaygılarını, belirsizliklerini ve yönelimlerini felsefi bir perspektifle ele almasına yardımcı olurken, farklı felsefi akımlardan ve düşünürlerden yararlanarak bireye yeni düşünsel bakış açıları kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, felsefi danışmanlık hem “en iyi neyin düşünüleceği” hem de “en iyi neyin yapılacağı” soruları etrafında bireye eyleme dönük, düşünsel olarak temellendirilmiş bir yol haritası sunmaktadır (Raabe, 2002: 27). Acı çeken insanların gerçek (sadece varsayımsal değil) sorunlarını ve endişelerini çözmek için bilgiye ampirik yaklaşımı kullanması bakımından felsefi danışmanlık, felsefe dünyasında gerçekten benzersiz bir niteliğe sahiptir (Raabe, 2002: 28). Şimdi pratik yaşamda var olan problemler üzerinden giderek felsefenin iyileştirici gücünü göz önüne serelim.

1.4.2.1. Hastalıklar

Sağlık ve hastalık, genellikle tıbbın alanı gibi görünse de bu alan sosyal bilimler açısından da önemli bir inceleme konusudur. Çünkü hastalık, yalnızca biyolojik süreçlerle açıklanabilecek bir olgu değildir (Aytaç ve Kurttaş, 2015: 231). Hastalık, bedensel işlevsizlik ve güçsüzlük değil, kişinin günlük yaşamındaki tüm görevleri yerine getirme yeteneğini kaybetmesi, fizyolojik kapasitelerindeki bozulmalar nedeniyle hayatını tehdit eden bir hale gelmesiyle de tanımlanmaktadır. Bu durum, yalnızca şekil bozukluğu ve çirkinlik gibi dışsal değişikliklerle sınırlı kalmamaktadır. Kişinin içsel dünyasında derin bir zihinsel ıstırap ve acıya yol açmaktadır. Bir insanın hasta olduğunu söylemek, onun fiziksel ve zihinsel ritminin bozulduğunu, varoluşunun temel yapı taşlarının sarsıldığını göstermektedir. Bu durum hastalığın, biyolojiden ziyade ahlaki ve estetik düzeyde de toplumsal bir yargıyı beraberinde getirdiğini ima etmek demektir. Bu nedenle hastalık, insanın kimliğini, değerini ve toplumdaki yerini sorgulatan bir deneyimdir (Grmek, 1996). Hastalık aynı zamanda sosyal yapı içinde şekillenmektedir. Sağlık sistemleri, tarihsel süreçleri ile toplumsal koşullar bağlamında ortaya çıkmaktadır. Felsefi danışmanlık da bu sosyal koşullar altında oluşan bilinç yapıları, düşünce sistemleri ve inanç şeklini inceleyen, insan sağlığı üzerindeki etkisinin derecesini bireye eleştirel bir yöntemle göstermeye çalışan bir danışmanlık alanıdır. Bu alan, her koşulda kişinin içinde bulunduğu durumu değerlendirme, eleştirme ve üzerinde yeniden düşünmeye teşvik etmektedir. Bu yönüyle felsefi danışmanlık, hastalığın bireysel bir deneyimden ziyade toplumsal ve kültürel olgular tarafından şekillendiğini vurgulamaktadır. Toplamlar, hastalığı ve sağlığı belirli normlarla tanımlamaktadır. Bu normlar ise bireylerin sağlıkla ilgili algılarını, inançlarını ve davranışlarını şekillendirmektedir. Felsefi danışmanlık, bu toplumsal yapıların ve inanç sistemlerinin bireyin hastalık deneyimi üzerindeki etkisini anlamaya çalışmakta ve danışanın bu etkilerin bilincine varmasını sağlamaktadır.

Felsefi danışmanlık, kendisine başvuran hiçbir bireyi “hasta” olarak değerlendirmemektedir. Danışanlar, her anlamda sağlıklı bireylerdir. Ancak hayatlarının belirli dönemlerinde karşılaştıkları sıkıntılar, mutsuzluk, ani değişimler veya hastalıklar, onların varoluşlarını derinlemesine sorgulamalarına, yaşamın anlamını kaybetmiş gibi hissetmelerine ve varoluşsal bir boşluk duygusuyla yüzleşmelerine yol açabilmektedir. Bu noktada felsefi danışmanlık, yalnızca bireyin hastalık durumu ile değil, hastalığına sebep olan sorunun kendisiyle ilgilenmektedir. Örneğin bir bireyin beden ve ruhsal anlamda hasta olmadığı halde mutsuz olmasını ele alalım. Bu durumu yaşayan birey gelip geçici bir mutsuzluk deneyimi değil, mutsuzlukta kalıcı veya uzun bir zaman dilimini deneyimlemektedir. Burada felsefi danışman, filozofların görüşlerinden yola çıkarak bireyin mutluluğunu engelleyen düşünce

alışkanlıkları üzerinde derinleşerek bir danışmanlık veya terapiyi mümkün hale getirmektedir. Felsefi danışmanın amacı, hasta bireyi tedavi etmek değil, bireyin yaşadığı varoluşsal, psikolojik veya zihinsel sorunların alışkanlıklarını değiştirmektir. Bu sorunlar, bazen hastalıkların, sıkıntıların veya zorlayıcı deneyimlerin kaynağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, felsefi danışmanlık hastalığın kendisini ele almakta, onu tahlil etmekte ve varoluşsal düzeydeki derin sorunları sorgulamaktadır. Bu süreçte danışman, bireylerin yaşadığı zorlukların, yalnızca tıbbi bir tanı ile sınırlı olmayan, daha geniş bir anlam dünyasında nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Teşhis koymak veya tedavi uygulamak felsefi danışmanlığın işi değildir. Felsefi danışmanlık, teşhis ve tedavi yerine hastalıkların arkasındaki varoluşsal ve toplumsal sorunlardan kaynaklı sorunlar ve hastalıkları çözmeye yönelik bir inceleme sürecidir (Filiz, 2018: 27).

Hastalıklar, hayatın anlamını sorgulatan etkenler arasındadır. Özellikle hayatı tehdit eden hastalıklar (kanser türleri) bireyin düşünce dünyasında daha önce düşünülmemiş olanı düşünmesine zemin hazırlamaktadır. Örneğin, çok yakın bir zaman diliminde kanser hastalığına yakalanmış bir bireyde hayatının anlamını sorgulamak ve daha önce üzerinde düşünmediği bir durumu düşündüğünü görebilmek mümkündür. Bu deneyimler, hastanın hayatında derinlemesine bir dönüşüm yaratabilmekte, onu daha derin arayışlarla dolu bir yaşam sürmeye yönlendirebilmektedir. “Hayatımın bir anlamı var mı?” ya da “Neden yaşıyorum?” gibi sorular, hastalık durumunda daha fazla gündeme gelen sorulardır. Felsefi danışmanlık, bu tür soruları ele almakta ve bireyi, yaşamın anlamını yeniden keşfetmesi için desteklemektedir.

Dahası, bir hastalık arkadaşları ve aile üyelerini birbirine yakınlaştırabilmektedir. Hastalığa yakalanan kişiyi sağlık ve hastalık hakkında daha fazla bilgi edinmeye motive edebilmekte ve olumlu kişilik değişikliklerini teşvik edebilmektedir. Örneğin, kanser tedavisi gören bir kişi, tedavi sürecinde hem ailesinin hem de arkadaşlarının sürekli destek olduğuna şahit olabilmektedir. Bu destek, onların arasında daha sıkı bir bağ kurulmasına ve birlikte vakit geçirmelerini sağlamaktadır. Ayrıca, bu kişi hastalığı hakkında araştırmalar yaparak, sağlıklı yaşam tarzı seçimleri yapma motivasyonu bulabilmektedir. Böylece hem kendisi hem de çevresindekiler, bu süreçte daha anlayışlı, sevgi dolu ve destekleyici bir tutum geliştirebilmesini sağlamaktadır (Raabe, 2002: 138).

Hastalık, her zaman bedensel veya zihinsel anlamda sınırlı bir kavram olmayabilir. Felsefi danışmanlık alanında bir hastalık kavramını kullanılacak olursa bu düşünsel düzeyde de birçok insanın “hasta” olduğu gerçeğidir. Son dönemde farkındalık geliştirdiğim toplumsal bir fenomen olan “başkasının adına düşünme hastalığıdır”. Bu hastalık, kimsenin farkında olmadığı ancak hemen hemen her insanda bulunan bir hastalıktır. Bu hastalık, bireylerin kendi

düşünsel dünyalarında sürekli olarak kendilerini yargılama, aşağılamaya, cezalandırmaya ve sınırlamaya yatkın oldukları bir zihinsel durumu ifade etmektedir. Özellikle, özsaygı eksiklikleri ve korku toplumlarında büyüyen bireylerde sıkça gözlemlenen bir durumdur. Bu durumda olan insanlar, başkalarının adına düşünce üreterek kendi sınır alanını, konuşma alanını hatta davranış alanını sınırlandırabilmektedir. Bu sınırlı alan içinde sürekli mutsuz, kontrolcü ve depresif bir ruh haliyle yaşamaya çalışma zorunluluğu vardır. Bu zihinsel alışkanlık, başkalarının düşüncelerini, görüşlerini ve beklentilerini tahmin etmeye ve buna göre kısıtlı eylemlerle şekillenen bir düşünsel kalıptır. Bu hastalığa sahip olan bireyler, kendi içsel değerleri, düşünceleri ve davranışları yerine, başkalarının düşünce dünyasına göre yaşama zorunluluğu hissetmektedirler. Onlar için, toplumsal onay almak, kişisel düşünce ve değerlerden daha önemli hale gelmektedir. Bireyler, başkalarının yargılarını ve beklentilerini içselleştirerek, özgün kimliklerini ve benliklerini kaybetme riskiyle karşılaşmaktadırlar. Bu yanlış yönelim, ruhsal çöküntülere, bunalıma, depresyona ve başka psikolojik bozukluklara yol açabilmektedir. Örneğin korku toplumunda büyüyen bir çocuk, ebeveynlerinin tepkilerini öngörerek, birçok durumda yanlış tercihlerde bulunabilmektedir. "Annem babam bunu duyarsa beni asla affetmezler" gibi cümlelerle kendini sürekli olarak yargılayabilmekte ve bu durum çocuk üzerinde uzun vadeli olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Çocuklukta öğrenilen bu davranış kalıpları, birey büyüdükçe kişiliğinin bir parçası haline gelmektedir. Sonuç olarak, birey bu düşünsel alışkanlıkları, arkadaşlık ilişkilerinde, aile içi dinamiklerde, eş ilişkilerinde ve iş hayatında da sürdürebilmektedir. Çocukluğunda ebeveynlerinin yüksek beklentileri ve sürekli olarak onlara duyduğu korku ile büyütülen her çocuk "Eğer bu sınavda başarılı olamazsam, annem babam beni asla affetmez" düşüncesiyle yetişmektedir. Bu birey, yetişkinliğe adım attığında da benzer bir zihinsel alışkanlık sürdürmektedir. İş hayatına atıldığında, sürekli olarak başkalarının (patronlarının, iş arkadaşlarının) beklentilerine göre hareket etmekte ve kendi isteklerini ve değerlerini görmezden gelmektedir. Sürekli olarak mükemmel olma çabası içinde, dışarıdan gelen onay arayışıyla ilerlemektedir. Ancak, bir noktada bu sürekli çaba duygusal tükenmeye yol açmaktadır. Başarıya ulaşırsa da tatmin duygusu kısa sürmekte ve hiç durmaksızın daha fazlasını elde etme arayışı başlamaktadır. Sonunda bu kişi, bir anlamda "yeterince iyi" olmadığını hissederek depresyona girebilmektedir. Dışarıdan her şey yolunda görünse de içsel dünyasında bir boşluk ve tatminsizlik hissi oluşmaktadır. Bu durum kişiyi hayatın anlamını sorgulamaya itmektedir.

1.4.2.2. Hayatın Anlamı

Felsefi danışmanlığın en önemli sorularından biri olan “Hayatın anlamı nedir?” sorusu, gençliğin çığlık çığlığa koşuşturan neşesinin nereye kaybolduğunu bilme arzusunu ifade etmektedir. Bu bir anlam arayışından çok, kaybedilmiş bir çocukluk cennetinin arayışıdır. Ancak son zamanlarda bu soru ciddi bir metafizik sorgulama olarak değil, sadece yaşamın aşkın gizemleri hakkında kişisel ve genellikle geçici bir merakın ifadesi olarak sorulmaktadır. Bu sadece akademik bir etkinliktir. "Hayatın anlamı nedir?" sorusu felsefi danışmanlık bağlamında erken bir dönemde ortaya çıktığında, danışanın bir zamanlar hayatın anlamı olarak gördüğü şeyin ciddi bir şekilde tehlikeye girdiğini göstermektedir (Raabe, 2002: 147). Daha açık bir ifadeyle yaşamın anlamına karşılık gelen “şeyler”in artık bir anlamının olmayışdır.

Uygulamalı bir felsefi danışman olarak, yaşam acıdan ziyade zevk olarak deneyimlediğimde hem varoluşsal kaygının hem de bu kaygının inkârının basitçe yok olduğunu görmekteyim. "Hayatın anlamı nedir?" sorusu genellikle ani ölüm, boşanma, sevilen birinin kaybı, beklenmedik yaşam değişiklikleri veya çatışan değerler sonucunda kişisel kimliğin önemli ölçüde zarar görmesi durumlarında gündeme gelmektedir. Diğer yandan hayatımızda etkin rol oynayan önemli kişilerle anlamlı bağların kopması ve daha önce iyi olan bir hayatı çekilmez hale getiren anlaşılmaz talihsizliklerle ilişkilendirilmektedir (Raabe, 2002: 148). Raabe (2002), bu durumu yaşayan bireylerin, derin acılarla baş başa kaldıklarını ve bunun ilaç ile tedavi edilemeyeceğini açıkça ifade etmektedir.

“Acı çeken kişi, her şeyden önce, zor ve karmaşık yaşam koşulları tarafından tetiklenen bir duyguya sahiptir. Filozofların ve diğerlerinin varoluşsal endişe, bulantı, ıstırap, saçmalık ve anlamsızlık olarak tanımladıkları şeyler aslında zihinsel hastalıklar veya entelektüel durumlar değildir; bunlar danışan tarafından, ortaya çıkmalarının ardındaki ahlaki, politik, ruhani ve pratik nedenleri tamamen gizlemeyi başaran güçlü duygusal durumlar olarak hissedilir. Yani varoluşsal kaygının ya da hayatın anlamsızlığının kişisel düzeyde ortadan kaldırılmasının ilaç tedavisi ya da anlam üzerine soyut bir teorik söylem yoluyla başarılması pek olası görünmemektedir” (Raabe, 2002: 148).

Bu durum, danışanın yaşadığı sıkıntı ve umutsuzluk duygularının, bu duygulara yol açan günlük sorunların ve inançların detaylı bir şekilde incelenmesi ve pratik çözümlerle ele alınması yoluyla hafifletilebilmektedir. Yani, danışanın hayatındaki belirli olaylar ve inançlar üzerinde çalışmak, bu duyguların üstesinden gelmesine yardımcı olmaktadır. Bu süreç, danışanın sorunlarını anlaması ve çözüm yolları geliştirmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Bunun belli bir zaman diliminde gerçekleştirilmesi gerektiğinden, danışanın sabırlı olması elzemdir. Zira insanoğlu doğası gereği acıdan kaçınan ve hazzı yönelen bir varlık olarak, içinde bulunduğu rahatsız edici durumdan bir an önce kurtulma arzusunu taşımaktadır.

Hayatın anlamı nedir? sorusunun arkasında yatan bir diğer etken, büyük olasılıkla derin bir kişisel tatminsizlik ya da yaşamın mevcut koşullarından duyulan hayal kırıklığı vardır. Bu nedenle danışmanın görevi, soruyu soran kişinin bu yaşam sorunlarıyla başa çıkmasına, yaşamdan daha önce duyduğu memnuniyeti yeniden kazanmasına ve "Hayatın anlamı nedir?" sorusu sorulduğunda rahat bir kahkahanın eşlik ettiği o yeri yeniden keşfetmesine yardımcı olmaktır (Raabe, 2002: 149). Hayat iyi hissettirmeye başladığı anda, sadece yaşamak zaten onun anlamını oluşturmaktadır.

1.4.2.3. İntihar

İntihar, insanın kendi arzusuyla yaşamını sonlandırma girişimidir. Tarih boyunca bazı bireyler, yaşamlarının belirli dönemlerinde intihar girişiminde bulunmakta ve bu girişimlerin bir kısmı maalesef ölümle sonuçlanmaktadır (Apaydın vd., 2017: 8). İntihar düşüncesinin her zaman bir akıl hastalığının belirtisi olduğu ve bunun da beyindeki kimyasal bir dengesizlik olarak açıklanabileceği fikrini sürdürmeyi seçmek, genellikle açık ve sıklıkla felsefi olan gerçek nedensel faktörlerin gözden kaçırılması demektir (Raabe, 2002: 166). İntihar her zaman anında ve kategorik olarak organik beyin hastalığı veya akıl hastalığının bir belirtisi olarak tanımlanamıyorsa, onun yerine başka bir neden veya sebep var olmalıdır. İntiharın organik beyin hastalığı ya da akıl hastalığından kaynaklanıp kaynaklanmadığı ahlaki açıdan değerlendirilemezken, bir danışanın felsefi bir danışmana intiharı istemesi için sunabileceği diğer nedenler danışman tarafından ahlaki açıdan kınanabilir olarak görülebilmektedir. Bu durum danışman için ciddi sorunlara neden olabilir. Çünkü felsefi danışmanın yol gösterici ilkelerinden biri danışmanın makul ve ahlaki olan herhangi bir hedefe ulaşması için danışana yardım etmeye istekli olmasıdır. Dolayısıyla, intihar etmek istediğini söyleyen bir danışanla karşılaşan felsefi danışmanın ne yapması gerektiğine dair tartışmaya başlamadan önce, danışanın kendi ölümünü gerçekleştirme hedefinin gerçekten makul ve ahlaki olarak izin verilebilir olup olmadığını belirlemek önemlidir. Başka bir deyişle, bir kişinin ilk etapta neden yaşamına son vermek isteyebileceğini incelemek ve ardından bu nedenlerin ahlaki durumunu belirlemek hayati önem taşımaktadır (Raabe, 2002: 170).

Filozoflar ve psikologlar yıllar boyunca bir kişinin neden kendi hayatına son vermek isteyebileceğine dair pek çok bakış açısı sunmuşlardır. Ancak spekülasyonlarının en önemli özelliği, hayatına son vermek isteyen kişinin bunu yapmak için her zaman yeterli bir nedeni olduğunu düşünmesi olmasıdır. Hume bunu şu şekilde ifade etmektedir: "Belirgin bir neden olmaksızın intihara yönelen bir kişi, en derin acılarını taşıyan ve tüm keyifleri zehirleyen, aynı zamanda kendini sefaletin içine çeken bir çaresizlik veya karamsar bir ruh hali içindedir."

Hume'a göre, hiçbir insan, yaşamı elinde tutmaya değer olduğu halde onu bir kenara atmaz (Serin, 2017: 314). Bir insanı intihara sürükleyen şey, genellikle yaşamda karşılanmayan ihtiyaçların yol açtığı dayanılmaz fiziksel ya da psikolojik acılardır. İntihar eden kişi bunu bir sonraki yılı, hatta bir sonraki günü yaşamak istemediği için değil, bir sonraki anı yaşamak istemediği için yapmaktadır. İntihara meyilli kişi geleceğin bugünden daha iyi olmayacağına ve daha fazla olmasa da en az onun kadar ıstırap barındıracağına inanmaktadır (Raabe, 2002: 170) Psikiyatrist Ludwig Binswanger intiharı "varoluşsal bir geri çekilme" olarak adlandırmaktadır. İntihar, dayanılmaz derecede acı veren bir varoluştan kaçışı (Silva ve Feijoo, 2023: 5) ifade etmektedir. Binswanger'in "Ellen West's Suicide" adlı vaka analizinde Ellen'in tüm klinik tedaviler ve psikanalitik çalışmalara rağmen aldığı ilaçlarla hayatına son vermesi sürecini ele aldığı genç kadının modern insanın hastalığı olan "irade hastalığından mustarip olduğunu ne istediği ile ne yapabileceği arasında tam bir uyumsuzluk olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Binswanger'in hastası umutsuzluk içinde neyin gerekli olduğunu bilmemekte ve kendini mümkün olanın içinde kaybetmektedir. Bunların yanında ebedi olanı istemekte ve geçici olandan korkmaktadır. Bu anlamda Binswanger, Kierkegaard' a ve onun umutsuzluğu ölümcül bir hastalık olarak tanımlamasına gönderme (Silva ve Feijoo, 2023: 4) yaptığını açıkça görmekteyiz.

Aristoteles ise dünyanın sıkıntılarından böyle bir kaçışın korkakça bir eylem olduğunu söylemiştir. Aristoteles'e göre yoksulluktan, aşktan ya da sıkıntı veren herhangi bir şeyden kaçmak için kendini öldürmek cesurca değil, korkakça bir eylemdir. Çünkü zorluklardan kaçmak karakter zayıflığını göstermektedir ve intihar eden kişi ölüme iyi bir şey olduğu için değil, acıdan kaçmak (Aristoteles, 2012: 59) katlandığını ifade etmektedir. Psikolog Roy F. Baumeister, intiharı yaşamda karşılaşılan dışsal sorunlardan kaynaklanan benlik tanımından bir kaçış yöntemi olarak ele alırken, bu durumu bir öz savunma mekanizması olarak tanımlamaya yaklaşmaktadır. Baumeister, intihar girişimlerinin, bireyin son dönemlerde yaşadığı sorunlar veya aksilikler sonucunda ortaya çıkan mevcut benlik tanımından kaçma çabalarının bir yoğunlaşması olarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. Eski benlik artık sürdürülebilir görünmemekte ve yerine geçecek yeni bir benlik tanımı henüz oluşmamıştır. Bu durumda birey, geçmişteki anlamları yaşamında bırakma veya kabul etme konusunda sıkışmış bir durumdadır. Bu tür koşullarda, intiharın çekiciliği esasen bir unutma arayışı olarak ortaya çıkmaktadır; bu, saldırgan bir katarsis ya da başka bir eylem değil, yalnızca son derece etkili bir kaçış biçimidir (Raabe, 2002: 174). Yaşamak istemediği her an için dünyayı durdurma gücünü kendinde bulmaktadır.

İntiharın en iyi alternatif olduğuna inanan kişi, geleceği kaçınılmaz ve dayanılmaz olarak hayal ederken, felsefi danışman danışanın alternatif bakış açıları keşfetmek için hayal gücünü kullanmasına ve zaten atılmış olan adımlar yerine alternatif durumlar hakkında düşünmesine yardımcı olabilmektedir. Felsefi danışman, danışanın karşı karşıya kaldığı ölüm seçeneğinin daha az makul ve daha az arzu edilmesini nedenleri üzerinde derinleşmesini sağlamaktadır. Bu süreçte etkili olabilecek seçeneklerden biri hayal gücünü kullanabilme yetisidir. Hayal gücü, önemli yaşam değişiklikler karşısında olumlu veya olumsuz sonuçların incelenmesine yardımcı olabilmektedir. Felsefi danışman, danışana yaşamdaki değişikliklerin bir son gibi görünebileceğini, ancak bunların genellikle sadece diğer aşamalara veya evrelere geçiş olduğunu gösterebilecektir (Raabe, 2002: 177). Aslında gerçekten bir son olabilecek tek değişiklik ölümün kendisidir.

1.4.2.4. Varoluşsal Endişe

Varoluş, bu dünyada düşünsel duygusal ve davranışsal olarak var olmayı ifade eden bir kavramdır. Varoluş kavramı, aynı zamanda insanın varoluşunu ve yaşamını anlamaya yönelik felsefi bir kavramı (Serpil ve Karaca, 2023: 1) ifade etmektedir. Varoluşsal felsefenin temel kurucusu olan Husserl'in temel yöntem ve kavramları varoluşsal fenomenolojinin psikologlar tarafından benimsenmesini sağlamıştır. Modern çağ, insana soruları önce unutturup sonra hatırlatma özelliği taşımaktadır. Her türlü teknik, nesnel, bilimsel ve evrensel sorunun değer kazandığı bu dönemde, insan varlığı giderek daha fazla "problematik" bir hale gelmesine rağmen, varoluşun anlamını sorgulama isteği azalmıştır. Buna karşılık dünya savaşları ve pandemi gibi küresel krizler ve yıkımlar karşısında insan, varlığının problematik yönlerini daha çok hissetmekte ve bu durum, varoluşun anlamını derinlemesine sorgulama ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Kierkegaard'a göre, insan, kendi varlığının anlamını unutmuş, kendisine inanmakta zorlanmakta ve kendisi olmayı tehlikeli bir durum olarak değerlendirmektedir (Taşdelen, 2013: 137). Çünkü var olmak, ona göre birey olmaktır. Var olmak, çabalayan, seçimler yapıp karar verebilen bir birey olmaktır. Bu özellikler günümüz toplumunda gerçekleştirmesi çok güç olduğundan varlığın ne anlama geldiğinden çok, insanlar tarafından varlığa yüklenen anlama göre hareket etmenin daha kolay bir yol olduğu düşünülmektedir. Bu durum kişinin kendi yeteneklerini, duygularını, düşüncelerini ve kendine özgü yetilerinin farkına varmasını güçleştirmektedir. Bunun sonucunda birey kendine olan inancını zamanla kaybetmektedir.

Varoluşumuzun amacı zamanla değişkenlik gösterebilmektedir. Geçmişte hayatımızın ve varoluşumuzun anlamını belirleyen unsurlar, zamanla değerini yitirebilmektedir. Yerlerini

yeni anlamlar yaratan unsurlar alabilmektedir. Ancak herkes bu dönüşümü gerçekleştirebilecek güçte değildir. Eğer içi boşalan anlamın yerine daha tatmin edici alternatifler konmazsa, varoluşsal kaygılar artabilmektedir. Simone de Beauvoir'ın da belirttiği gibi, varoluşun anlamsız olduğunu savunmak, ona bir zaman diliminde anlam yüklenebileceğini reddetmek anlamına gelmektedir. Anlamın belirsiz olduğunu söylemek, onun asla sabit olmadığını ve sürekli olarak kazanılması gerektiğini ifade etmektedir (Marinoff, 2004: 243). Felsefi danışmanlık, varoluşsal kaygılarla başa çıkma konusunda önemli katkılar sunmaktadır. Felsefenin bir yaşam sanatı olduğu kabul edildiğinde, bireylerin kendileriyle ilgili doğru soruları sorma cesaretine sahip olmaları gerektiği ortaya çıkmaktadır. Örneğin, "Hayatımın anlamı nedir?", "Varoluşumu hangi unsurlar şekillendirmektedir?", "Varoluş kavramı benim için ne ifade etmektedir?", "Kendi varoluş amacım nedir?" ve "Geçmişle mevcut varoluşum arasında nasıl bir farklılık vardır?" gibi sorular, bu süreçte sağlıklı bir ilerleme kaydetmeyi sağlayan sorulardır. Zira neyin ne olduğunu anlaşıldığında, nasıl bir yaşam sürülmesi gerektiği de kolaylaşacaktır. Lou Marinoff bu süreci, gerçek bir yaşam sürmenin anlamını kavramak, bu sürecin temelini oluşturmak olarak tanımlamaktadır. Ona göre, gerçek bir yaşamın gerektirdiği, yaşama katılmaktan vazgeçmek değil, yaşamın özüne bağlı kalmaktır. Bu bağlamda, özgür iradenin umutsuzluk yerine, her an için şükran duymak üzere kullanılması gerekmektedir (Marinoff, 2004: 244-245).

Tüm bu etkenler göz önünde bulundurulduğunda fenomenolojik yöntemin felsefi danışmanlığa kazandırdığı perspektif ve sunduğu yöntemler ile bireylerin yaşamlarındaki sorunları anlamlandırmak ve çözmek için derinlemesine bir anlayış sağlamaktadır. Çünkü fenomenolojik yöntem, felsefi danışmanlığa sunmuş olduğu kavramlar aracılığıyla insan olmanın ve insan deneyimlerinin dış dünyada var olma biçimlerini anlamlandırmada önemli bir rol üstlenmektedir. Bu yöntem, genel ilkelerden veya deneylerden sonuçlar çıkarmak yerine doğrudan gözlemlene ve anlama sürecine odaklanmaktadır. Bilincin doğrudan erişebileceği alanlardaki fenomenleri inceleyip analiz etmektedir. Bu yöntemin öncelikli ilgi alanı öznel fikirler, deneyimler ve onun etkileridir. Bilinen, şüphe duyulan, sevilen, nefret edilen ve benzeri konuları içermektedir. Bu yöntem, öznenin iç deneyimlerini incelemekle birlikte, bu deneyimlerin objektif niteliğine de odaklanan bir yöntemdir (Bochenski, 1997: 166). Yani deneyimlerin yeniden bir yorumlama ve değerlendirme sürecidir. Bu yönüyle fenomenolojik araştırma yapmak demek, tanıdık ve sorgulanmamış olanı yeniden yorumlamak, kanıksanmış olanı temalaştırmak, rutin olarak kabul edilen görünümünü dönüştürmek ve böylece bunların gerçek ve nihai anlamını ortaya çıkarmak demektir (Bruzina, 2004: 93). Örneğin, bir bireyin günlük yaşamında sürekli olarak karşılaştığı bir nesne, örneğin bir masa, fenomenolojik bir

bakış açısıyla incelendiğinde, bu nesnenin işlevsel bir obje olarak, bireyin yaşamındaki anıları, ilişkileri ve deneyimleriyle nasıl ilişkilendiği yeniden yorumlanabilir. Bu süreçte, masa, yemek yenen bir alan ve aile bağlarının güçlendiği, tartışmaların yapıldığı, önemli anların paylaşıldığı bir mekân olarak değerlendirilebilir. Böylece, bu basit nesnenin arka plandaki derin anlamları gün yüzüne çıkmış olur. Felsefi danışmanlık sürecinde, danışanın zihnindeki kavramların veya nesnelerin derin anlamlarını ortaya çıkarmak, bu pratiğin temel amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, fenomenolojik yöntem, felsefi danışmanlık sürecinde bireylerin deneyimlerinin anlaşılması ve yeniden yorumlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, danışmanlık sürecinde fenomenolojik yaklaşımın benimsenmesi, bireylerin derinlemesine deneyimlerini keşfetmelerine ve bu deneyimlerin altında yatan anlamları anlamalarına olanak tanımaktadır.

Felsefi danışmanlık süreci, bireylerin kavramları anlamak, tanımak, içselleştirmek ve yeniden anlamlandırmayı sağlamak için insanlara hizmet eden bir danışmanlık sürecidir. Bu süreç, bireylerin kavramlara yükledikleri anlamı, amacı ve içeriği keşfetmelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca, fenomenolojik yöntem kullanılarak, bu kavramların saf özüne ulaşma çabası da vardır. Bu kavramsallaştırma sürecinde fenomenoloji, insanın iç dünyasını ve çevresiyle olan ilişkisinde kilit kavramlar sunarak, felsefi danışmanlığa önemli katkılar sağlamaktadır. Bu yaklaşım, insanın varoluşsal sorunlarını anlamada derinlemesine bir bakış açısı sunmaktadır. Peter Koestenbaum gibi düşünürler, fenomenolojinin bu derin analitik yeteneğini, felsefi danışmanlık sürecinde danışanın kendi düşünsel ve duygusal deneyimlerini anlama ve değerlendirme sürecine entegre etmekte önemli bulurlar.

“Fenomenoloji ve varoluşçuluk üzerine çalıştığınızda, insan olmanın ne anlama geldiğine dair ilham verici ve nüfuz edici içgörülerle yüz yüze olduğunuzu fark ediyorsunuz. İçsel durumlara ve dünyada var olma biçimlerine dair keskin gözlemler ortaya koyan keskin zihinler için minnettar oluyorsunuz. Kaygı ve özgür irade hakkında, kimlik ve benzersizlik duygunuz ve ölümün kaçınılmazlığı hakkında konuşuyorlar. Otantik ve nevroitik suçluluk hakkında konuşuyorlar. Ve içsel manzaralarına dair keşiflerine sizi de ortak etmek için çaba sarf ederler. Onlarla aynı fikirde olmayabilirsiniz. Bunda bir sorun yok. Yapmanız gereken tek şey, onların insanlık durumuna ilişkin tanımlamalarını geliştirmektir” (Raabe, 2002: 33).

Husserl'in fenomenolojik yönteminden yola çıkarak, onun temel amacının dünyanın varlığını sorgulamak değil, aksine insan bilincindeki deneyimlerin doğasını derinlemesine incelemek olduğunu rahatlıkla söylenebilir. Özellikle, Husserl, insan deneyiminin içerdiği fenomenleri ve bu fenomenlerin nasıl yapılandığını anlamaya odaklanması, fenomenlerin içeriğini, algılanan nesnelerin nasıl şekillendiğini ve bu deneyimlerin bilinç tarafından nasıl anlamlandırıldığını çözümlemeyi amaçlaması bu tezimizin kanıtıdır. Husserl, fenomenolojik yönteminde, deneyimin evrensel ve transandantal boyutlarına vurgu yapmaktadır. Yani, deneyimler bireysel zihinlerle sınırlı olmayıp, insan bilincinin evrensel özelliklerine

dayandığını göstermektedir. Bu nedenle, Husserl'in amacı, deneyimlerin bu evrensel özelliklerini ve bu deneyimlerin nasıl ortaya çıktığını transandantal bir açıklama ile açıklamaktır. Bu yaklaşım, bilginin temellerini anlamak ve felsefi sorulara daha derinlemesine yanıtlar bulmak için fenomenolojik bir yöntemi kullanmayı içermektedir (Smith ve McIntyre, 1944: 94). Husserl'in fenomenolojik yaklaşımı, bilimde ve felsefede kullanılan analitik ve eleştirel yöntemlerden farklı olarak, deneyimin doğrudan araştırılmasına ve yorumlanmasına odaklanan bir yöntemdir. Bu şekilde, Husserl, insan bilincinin yapısını ve işleyişini daha iyi anlamaya ve insan deneyimine daha derinlemesine bir bakış sunmaya çalışmaktadır.

1.5. Fenomenolojik Bir Pratik Olarak Epoche: Felsefi Danışmanlıkta Intermisio'nun Kullanımı

Husserl, epoché yöntemini fenomenolojisinin temel aracı olarak kabul etmekte ve doğal dünyanın genel varsayımına karşı kuşkulandırmayı, bu varsayımı herhangi bir gerekçe olmaksızın reddetmeyi veya yok saymayı değil, tam aksine, bu tezi özgürce kullanmaktan kaçınmayı ifade etmektedir. Bu, dünyanın açıkça var olduğuna dair tüm ön kabulleri bir kenara bırakmak, bu varlığı tamamen "dışarıda bırakmak", ona dair herhangi bir yargıya varmaktan kesinlikle kaçınmak ve bu deneyimi tümüyle "paranteze almak" anlamına gelmektedir (Uygur, 1998: 13). Husserl'in fenomenolojik kavramları ve bu kavramlar temelinde geliştirdiği açıklamalar, fenomenolojik yaklaşımın, felsefi danışmanlık alanında son derece önemli ve geniş kapsamlı imkânlar sunduğunu göstermektedir. Fenomenoloji, bireyin deneyimlerini ön yargılardan arındırarak, bilincin yapısını ve özünü açığa çıkarmayı hedefleyen derinlemesine bir inceleme sürecidir. Bu anlamda, fenomenolojik yöntem, felsefi danışmanlıkta bireyin kendi bilincini, düşüncelerini ve deneyimlerini dikkatle ve tarafsızca ele almasını mümkün kılarak, danışanın kendini anlama ve yeniden yapılandırma sürecine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında bireyin yaşam dünyasına odaklanarak, onun kendine özgü anlam dünyasını açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Bireyin sahip olduğu önyargılar, sorgulanmamış düşünceler ve yerleşik varsayımlar üzerine yeniden düşünmesini sağlayarak, kişinin kendisiyle eleştirel bir düzlemde yüzleşmesine imkân tanımaktadır. Bu bağlamda fenomenoloji, bireyin öznel deneyimlerine yönelen, anlamın bilinçte hangi yapılar aracılığıyla kurulduğunu inceleyen ve yargılardan arındırılmış bir düşünme zemini oluşturmayı hedefleyen felsefi bir yaklaşım olarak, felsefi danışmanlık süreci açısından hem teorik hem de metodolojik düzeyde sağlam ve işlevsel bir temel sunmaktadır.

1.5.1. Epokhê'nin Uygulamadaki Sınırları ve Intermissio Yönteminin Olanakları

Bu bölümde ele alınan konu ve önerilen yeni yöntem, çalışmanın temel problemini açıklığa kavuşturmayı ve bu probleme Husserl'in "epoche" kavramının neden yeterli bir çözüm sunmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Epoche, teorik olarak öznel yargılardan arınmayı hedeflese de, pratik olarak uygulamada bu tür bir bilinç durumu her danışan için uygulanabilmesi ve erişilebilir olması mümkün değildir. Bu nedenle, alternatif bir yöntem olarak sunduğumuz Intermissio yöntemi, hem kuramsal hem de pratik düzeyde de uygulanabilir bir çözüm önermektedir. Intermissio yöntemi ile amaçlanan, epoche'nin teorik yönünü pratik alana aktarıp, danışanla yürütülen felsefi diyalogda hangi özgün katkıları sağladığını da ortaya çıkarmaktır. Husserl'in tanımladığı epoché kavramı, felsefi danışmanlık pratiğinde doğrudan ve eksiksiz bir şekilde uygulanması güç olan, epistemik ve ontolojik olarak derin, karmaşık ve teorik bir yöntemi ifade eden bir yöntem olarak değerlendirilmektedir. Yargıların tamamen askıya alınması ve varlık temelli bir yaklaşım ile kuramsal bilgiye dayanan epoche yönteminin zihinsel bir disiplin gerektirdiğini göstermektedir. Zihinsel disiplin ve yoğun bir odaklanma gerektiren epoche, günlük hayatta uygulanması güç bir durumdur. Ayrıca epoche yönteminin epistemik ve ontolojik boyutu, onun teorik bir düşünme biçimi olarak değil, bilginin ve varlığın temel koşullarını sorgulayan felsefi bir tutum olarak anlaşılmasını sağlamaktadır. Epistemik açıdan epoché, bireyin doğal dünyaya ve benliğe ilişkin tüm ön kabullerini, yargılarını ve algılarını radikal biçimde askıya alarak, bilgi süreçlerini felsefi anlamda arındırmayı ve bu yolla hakiki, saf bilgiye ulaşmayı amaçlamaktadır. Husserl, tüm doğal tutumun ve ön kabullerin askıya alınmasıyla şekillenen bu felsefi yaklaşımı "radikal epistemoloji" olarak tanımlamakta ve epochéyi bu yaklaşımın zorunlu bir aşaması olarak değerlendirmektedir (Vincini, 2021: 39). Ontolojik olarak ise, epoché, varlığın temel yapılarının, yani deneyimlerin ve bilincin özünün doğrudan ve önyargısız bir şekilde açığa çıkarılması sürecidir. Epoché, felsefi düşüncüyü yönlendiren, bilginin ve varlığın temeline inmeyi amaçlayan bir teorik duruştur (Taşkın, 2021: 152-153). Husserl ontolojik açıdan epoché anlayışını, varlığı aşkın ve bilinçten bağımsız bir gerçeklik olarak değil, bilincin yönelimselliği içinde kurulan anlam yapısı olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, doğal tutumla birlikte örtük biçimde varsayılan varlık inançlarını geçici olarak askıya alarak, inançların bilinçte nasıl ortaya çıktığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ontolojik düzlemde epoché, varlığın ne olduğu sorusundan ziyade, varlığın ne anlama geldiğine odaklanmaktadır. Fenomenolojik yöntemi anlamın kökensel yapısını açıklığa kavuşturacak şekilde yapılandırmaktadır (Vincini, 2021: 42).

Epoché yöntemin felsefi danışmanlık süreçlerine uygulanmasını güçleştiren ikinci temel zorluk, epoché'nin radikal yapısıdır. Bu yapı, insan bilincinin içsel işleyişi ile toplumsal ve psikolojik gerçeklikler arasındaki yapısal uyumsuzluğu görünür kılmaktadır. Bu durum, söz konusu yöntemin felsefi danışmanlık süreçlerine uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz üzere epoche, doğal tutumun ve bu tutuma bağlı olarak bilincin dünyaya ilişkin tüm ön kabullerinin, yargılarının ve varsayımlarının radikal bir biçimde askıya alınma sürecini ifade etmektedir. Bu süreç, bilginin temelindeki önyargılardan ve alışılmış kabullerden arınarak, saf ve hakiki bilginin elde edilmesini amaçlayan derin bir epistemik temizliktir. Husserl'in vurguladığı üzere, bu askıya alma belirli yargıların ve "bizim için orada" olan doğal dünyanın bütünüyle, yani varlık olarak deneyimlenen tüm nesnelliklerin, ön kabullerin ve "genel olumlama"nın radikal bir tarzda paranteze alınmasını içermektedir (Husserl, 1983: 61). Ancak bu yöntem ile paranteze alınan ve doğal dünyanın bütünüyle devre dışı bırakılma fikri, felsefi danışmanlık pratiğinde uygulanması güç hatta çoğu zaman imkansız bir durumdur. Çünkü yoğun bir odaklanma ve zihinsel disiplin gerektiren bu yöntem pratik olarak uygulanması oldukça güç bir durumdur. Dolayısıyla daha esnek ve pratik bir yöntem arayışında olan felsefi danışmanlık, bireylerin yaşam dünyası ile ilgili var olan belirli sorunlarını geçici olarak ara vermesini ve sorunlarını iyileştirerek dönüştürülmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu yöntem, bireyin yaşam dünyasında keşfedilmeyi bekleyen dönüşüm ihtiyacına anlamlı bir yanıt sunmayı amaçlamaktadır.

Epoché yöntemin felsefi danışmanlık süreçlerine uygulanmasını zorlaştıran üçüncü temel zorluk, genel fikirler ve genel düşüncelerin devre dışı bırakılmasıdır. Bilindiği üzere epoché, doğal tutumu yani bireyin yaşam dünyası olarak adalandırdığı dünyayı tamamen askıya almaya yönelik teorik bir araçtır (Trudu, 2024: 138). Bu teorik araç sayesinde, doğal tutumun özüne ait olan nesnelere ilişkin genel fikirler ve genel düşünceler devre dışı bırakılmaktadır. Yani varlığa ve bilgiye ilişkin genel tüm yargılar paranteze alınmaktadır (Husserl, 1983: 61). Bu durum, teorik düzeyde mutlak bir tarafsızlık ve yargısızlık hali gerektirmektedir. Mutlak anlamda tarafsızlık ve yargısızlık hali pratik yaşamda uygulanması çok güç bir durum olduğundan, bilgi ve varlık düzeyinde düşünsel bir seviyede mümkün olmaktadır. Bu yönüyle epoché, epistemik ve ontolojik düzeyde düşünsel bir eylem biçimidir. Buna karşılık felsefi danışmanlık alanında doğası gereği bireysel sorun ve sorular ele alındığından Husserl'in epoche yöntemiyle paranteze alınan genel fikirler ve düşünceler yerine daha öznel ve bireysel fikirler üzerinde çalışmaktadır. Epoche genel bir niteliğe sahipken, felsefi danışmanlık daha öznel ve özel konular üzerinde uygulamalar gerçekleştirmektedir.

Felsefi danışmanlık uygulamalı bir disiplin olduğundan doğrudan insan yaşamına, bireysel sorunlara ve pratik düşünsel açmazlara yönelmektedir. Bu yönelimsel yapıya sahip olan felsefi danışmanlığın ontolojik ve epistemik düzeyde bir yöneme sahip olması yapısı gereği insanın varlıkla ilgili olan ilişkisini ve bilgiye ulaşma biçiminin yalnızca felsefi temele sahip olduğunu göstermektedir. Ancak pratik anlamda veya danışmanlık seanslarında böyle soyut ve genel bir yöntemin uygulaması güç bir durumdur. Çünkü danışmanlık süreci, bireyin yaşadığı belirli bir sorunu, soyut genellemeler yerine onun pratik yaşantısının içerisinde anlamlandırmayı amaçlamaktadır. Aynı bağlam üzerinden çözüm olanaklarını araştırmayı ve daha öznel konular üzerinde çalışmaktadır. Bu çerçevede, felsefi danışmanın temel görevi, danışanın düşüncelerini epistemik ve ontolojik düzeyde askıya almasını sağlamak değil, onun anlam dünyasına dâhil olarak, sahip olduğu varsayımları görünür kılmak ve bu varsayımlar üzerine eleştirel bir farkındalık geliştirmesine rehberlik etmektir.

Epoché yöntemin felsefi danışmanlık süreçlerine uygulanmasını zorlaştıran dördüncü temel zorluk, öznel ve nesnel perspektif arasındaki gerilimdir. Epoché yöntemi, yaşam dünyası ile ilgili tüm genel yargı ve düşünceyi askıya alarak nesnel bir bakış açısı geliştirmeyi amaçlarken felsefi danışmanlık daha öznel bir bakış açısı geliştirmek amaçlanmaktadır. Bu öznel ve nesnel perspektif arasındaki gerilim, danışmanlık alanında uygulanmaya geçildiğinde nesnel perspektiften ziyade öznel bir perspektif geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü felsefi danışmanlık sürecinde danışan, bilişsel ve teorik, duygusal ve varoluşsal bir bağlamda da kendini anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu nedenle, epoché'nin klasik anlamda nesnel anlamda uygulanması, danışan açısından gerçekçi ve uygun bir yöntem olamaz. Bireyin nesnel bir bakış açısına sahip olması temel amaçlar arasında yer almayıp, bireyin dünyaya karşı var olan öznel bakış açısının ne'liği sorgulanmaktadır. Bu durum felsefi danışmanlığın hem öznel yönüne hemde pratik amacına ters düşmektedir. Bu farklılıkları belli başlı özellikler şeklinde sıralarsak şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

Epoche Yöntemi	Intermissio Yöntemi
1.Yaşam dünyasıyla ilgili tüm önvarsayımları paranteze alınır	1.Bireyin yaşamında sorun olarak adlandırılan kişisel yargılar paranteze alınır
2. Radikal bir yapıya sahiptir.	2. Esnek bir yapıya sahiptir.
3. Teoriktir.	3. Pratikdir
4.Nesnel ve genel deneyimler üzerinde durulur.	4.Sadece öznel deneyimler üzerinde durulur.
5. Nesnel perspektif sağlar.	5. Öznel perspektif sağlar.
6.Ontolojik ve epistemik düzeyde bir yöntemdir.	6. Pratik ve etik düzeyde bir yöntemdir.
7. Yaşam dünyası olarak adlandırdığı dünyayı tamamen askıya almak, mutlak bir tarafsızlık ve yargısızlık hali gerektirmektedir.	7. Mutlak anlamda bir tarafsızlık ve yargısızlık pratik uygulamada güç bir durumdur. Bu nedenle daha öznel ve bireysel fikirler üzerinde çalışmaktadır

Edmund Husserl'in geliştirmiş olduğu epoché yönteminden ilham alınarak, ancak bu yöntemin doğrudan bir yansıması olmayan, felsefi danışmanlık pratiğine daha uygun bir kavramsal öneri olarak "Intermissio" kavramını önerilmektedir. Bu iki yöntem arasındaki temel farklılıklar önerdiğimiz yöntemin özgünlüğünü açıkça göstermektedir. Çalışmada önerilen bu yeni kavram, hem epochénin teorik gücünden yararlanmakta hem de danışmanlık bağlamının pratik gerekliliklerine cevap verecek biçimde yeniden düşünölmektedir. Peki, nedir bu kavram? Bu kavramın gerekliliğı ve yeniliğı nedir? Ve neden böyle bir kavramsal tercihte bulunulmuştur?

Intermissio yöntemi bu çalışma ile felsefe dünyasına yeni kazandırılan bir kavramdır. Hem yeni bir kavram hem de yeni bir yöntem olması bakımından çağın birçok sorununa cevap olma niteliğı taşımaktadır. Günlük yaşantımızda yaşadığımız çoğu olaylar yaşam akışını sekteye veya kesintiye uğratabilmektedir. Bu kesinti dışardan gelen herhangi bir düşünce, davranış, eylem biçimiyle belirlenen ve bireyin rızası dışında gelişen dış müdahaleyle oluşan kesintilerdir. Örneğin ani gelişen trafik kazası, beklenmedik bir hastalık, sevilen birinin ani ölümü, iş kaybı, plansız bir taşınma, boşanma, anlam verilemeyen duygusal dalgalanma, bir ilişkinin beklenmedik biçimde sona ermesi ve daha global tarzda düşünölsürse ekonomik kriz, pandemi, savaş, doğal afetler ve iklim değışikliğı gibi birçok örnek insan yaşamını kesintiye uğratan örneklerdir. Intermissio yöntemi bu dış müdahale yoluyla oluşturulan kesintilerin yarattığı etkileri, kişinin kendi yaşam dünyasında oluşan olumsuz etkileri incelemek, farketmek ve dönöştörmek amacıyla bilinçli ara vermesi gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. Intermissio kavramı üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, özellikle bilişim ve mühendislik alanında yayınlanan çalışmalar, kesintiye uğraticı olayların yönetiminde bireyin kendi istekleriyle ara vermesinin daha etkili bir yöntem olduğu vurgulanmaktadır. Kendi istekleriyle ara vermek bilişim alanında bu kadar etkili bir yöntem iken danışmanlık düzeyinde kendi isteğıyle verilen bu ara danışan için etkili bir yöntem dönuşebilmektedir. Kendi isteğıyle başlatılan ara verme, kesintiye neden olan olayları kendilerinin belirlediğı zamanda yönetme yöntemidir. Bu ara verme yönteminde, kullanıcılar devam eden işlerinden kısa bir süre uzaklaşarak kesintiye neden olan olaylarla ilgilenmektedirler (Prajapati, Yamada, & Unehara, 2014: 21). Bu açıklama Intermissio yönteminin, insan yaşamını kesintiye uğratan olayların nedenlerine dair derinlemesine bir inceleme yapılması için kendilerinin belirlediğı zamanda kendi problemlerini

danışan eşliğinde yönetmek gerektiğini göstermektedir. Bireyin kendi isteğiyle başlattığı ara verme süreci, içinde bulunduğu durumdan bilinçli bir şekilde saptamak istediğini göstermektedir.

Prajapati, Yamada ve Unehara'nın (2014) bilişim ve mühendislik alanında yaptığı çalışmasında, kendi kendine başlatılan ara vermenin, mevcut işten bilinçli olarak dikkatin başka yöne çevrilmek olarak değerlendirmektedirler. Araştırmada, bu tür kendi isteğiyle başlatılan kesintilerin minimum düzeyde olumsuz bir etki yarattığı ve kullanıcıların rahatsızlık ya da kaygı yaşamadan kesintileri yönetmelerine imkân sağladığı vurgulanmaktadır. Çalışmanın sonuçları, kendi kendine başlatılan ara vermenin, kesintilerin etkili yönetiminde en uygun yöntem olduğuna dair öngörüğü desteklemektedir (Prajapati, Yamada, & Unehara, 2014: 25). Buradan hareketle Intermissio yönteminin danışanların dışsal baskılarla değil, kendi istekleriyle yaşamının belli anlarında ara verme veya yön değiştirme ihtiyacı duyabileceklerini göstermektedir. Felsefi danışmanlıkta da, danışanın yaşadığı içsel çatışmalarda, danışman tarafından dayatılan yöntemlerden ziyade, danışanın kendi farkındalığıyla süreçte ara vermesi ya da yönünü değiştirmesi, daha kalıcı ve derinlemesine bir dönüşüm yaratabilmektedir. Danışmanlık sürecinde ara vermek veya süreci askıya almak, kriz anlarında bireyin kendi yaşam dünyasında dönüşümü bekleyen meselelerle yüzleşebilmesi için anlamlı ve işlevsel bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle felsefi danışmanlık sürecinde bireylerin yaşam dünyasına, deneyimlerine ve dünyaya ilişkin tutumlarında sorunlu olan duygunun, düşüncenin veya olgunun iyileşmiş bir şekilde dönüştürülmesi yeni bir perspektif kazandırmaktadır. Husserl'in epoche yöntemi'nin katılığı ve radikal yapısı bunu karşılayabilecek nitelikte olmadığı açıktır. Derin bir zihinsel yolculuk, disiplin ve kısıtlı bir zaman epoche'nin uygulanmasını güçleştiren etkenlerdir. Bunun yanında epoche'nin akademik bir yöntem olması, uygulanmasının sınır olması, yargıyı askıya alma sürecinin katı ve geneli askıya alması ileri sürülen görüşü destekler niteliktedir. Danışanın gerçeklik algısını ve deneyimlerini bütünüyle "paranteze almak" veya doğal tutumu tamamen askıya almak, danışanın kendi dünyasıyla bağlantısını koparmak demektir. Bu tür bir yaklaşım, danışmanlık sürecinin temel hedefleriyle örtüşmediğinden, felsefi danışmanlık bağlamında arzu edilen bir özellik olarak değerlendirilememektedir. Ancak felsefi danışmanlık alanında yeni bir yaklaşım olarak önerilen Intermissio yönteminin, danışanların yaşam dünyasında karşılaştıkları kesintilerle başa çıkmada uygun ve işlevsel bir yöntem olduğu söylenebilir.

Intermissio kelimesi, Latince "intermittere" fiilinden türemiştir. "Inter" (orta, arası, arasında) "Mittere" (göndermek, bırakmak, serbest bırakmak). Bu bağlamda intermittere fiili

“kesintiye uğratmak”, “geçici olarak durdurmak” anlamına gelmektedir. *Intermissio* ise bu fiilden türeyerek "ara verme", "kesinti", "durdurma" anlamlarını kazanmıştır (Atalay, 1999: 1846). Biz bu çalışmamızda *epoche* yöntemine benzer olan “ara vermek” anlamını kullanacağız. Bireyin yaşam dünyasıyla ilgili düşüncelerine verebileceği bir “ara” bu terimin temel amacıdır. Terim, özellikle bir sürecin veya etkinliğin geçici olarak durdurulması, askıya alınması ya da bir mola verilmesi bağlamında kullanılmaktadır. “*Intermissio*” terimi, Antik Roma kültüründe özellikle kamusal eğlenceler ve sosyal etkinlikler bağlamında önemli bir işlev üstlenmiştir. Arenalarda ya da tiyatrolarda gerçekleştirilen gösterilerin arasındaki mola ve dinlenme süreleri *intermissio* adıyla anılmıştır (*Intermissio* Latince - Türkçe, 2024).

Günümüzde ise bu kavram, tiyatro ve gösteri sanatlarında yalnızca teknik bir ara değil, aynı zamanda sosyal, psikolojik ve dramaturjik (sahnelenme biçimi, anlatı kurgusu) işlevleri olan anlamlı bir kesintidir. Tarihsel olarak seyircilerin sosyalleşmesi ve gösterinin etkisi üzerine düşünmesi için bir zemin sunan bu ara, Rönesans saray tiyatrolarından günümüze uzanan önemli bir gelenektir. Klasik dramaturjide eylemin sahne arkasında sürdüğü varsayılırken, epik tiyatroda bu ara, eleştirel düşünmenin uyarılması için özellikle teşvik edilmektedir. Dolayısıyla *intermissio*, dinlenme ve deneyimi yeniden yapılandırma, eleştirel düşünmeye teşvik ve farkındalık kazanma süreci olarak işlev görmektedir. Ayrıca, tiyatroda verilen bu aralar, izleyicinin düşünsel uyanışına katkı sağlayarak sahne üzerinde sunulan olaylara eleştirel bir perspektiften yaklaşmasına olanak tanımaktadır. Özellikle epik tiyatroda, izleyici ile sahne arasındaki duygusal bütünleşmeyi kesintiye uğratan bu tür ara verme anları, estetik bir “yabancılaştırma” etkisi yaratarak seyircinin edilgen bir alımlayıcıdan, eleştirel ve sorgulayıcı bir özneye dönüşmesini hedeflemektedir. Dolayısıyla ara verme eylemi, sadece dramatik yapının bir unsuru olmayıp, aynı zamanda düşünsel farkındalığı uyandırmaya yönelik bilinçli ve stratejik bir uygulama olarak değerlendirilmektedir (Pavis, 1998: 187). *Intermissio* yöntemi, izleyici ile sahne arasındaki duygusal bütünleşmeyi kesintiye uğratarak düşüncelerin edilgen biçimde kabul edilmesinden uzaklaşıp, eleştirel ve sorgulayıcı bir bilinç düzeyine geçişi mümkün kılmaktadır.

Eleştirel ve sorgulayıcı bir bilinç düzeyine geçmek bazen zorlayıcı bir niteliğe sahip olabilmektedir. Ancak bireyin kendi yaşamını bir tiyatro sahnesi izler gibi benliğini, düşüncelerini, duygularını ve bakış açısını yeniden değerlendirmesi bireye birçok katkı sağlamaktadır. *Intermissio* yöntemiyle ilgili öne sürülecek olan görüşlerin desteklenmesini sağlayan çağdaş düşünür Yalçın Koç’un sahne ile ilgili görüşleri, *intermissio* yöntemine farklı bir perspektiften yaklaşmaktadır. Yalçın Koç, eserlerinde kurmuş olduğu sistematığı ve

eleştirisi doğrudan doğruya fikriyat zemininde kalan, bundan dolayı da nazariyata geçemeyen, nazariyata geçemediği içinde bir şekilde aşkın olan o kendisiyle kendi benliğiyle, kendi olmaklığıyla temasa geçemeyen veya onu idrak edemeyen bir yapı kurgusu mevcuttur. Dolayısıyla üzerinde durulan Intermissio yöntemi, Yalçın Koç bakış açısıyla ele alındığında bireyin kendini sahnede seyredirken eleştirmesi, değerlendirmesi ve yeniden inşası bu yöntemle sağladığı katkılardır.

Felsefi danışmanlık uygulamalarında bireyin kendi benliği üzerinde durması, derinleşmesi ve kendisini idrak etmesi gerekmektedir. Bireyin kendini bilmesi, kendini bulması ve kendini keşfetmesi danışmanlığın ana amaçlarından birini oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda felsefi danışmanlık uygulamalarında ön plana çıkarılmaya çalışılan Intermissio yöntemi ile kendini keşfetme yolculuğu, yaşam dünyasında akış halinde olan insanın kendi rızasıyla hayatında bilinçli bir ara verme gereksinimi ortaya çıkarmaktadır. Bu verilen ara da bireyin kendi yaşamına, benliğine, düşünce biçimine, yaşayış şekli üzerinde derinlemesine bir zihinsel yolculuğu gerekli kılmaktadır. Bu durum Yalçın Koç bağlamında, nazari bakımından kendini seyretmesinin gerekliliği demektir. Yani bireyin öncelikli olarak kendini duyması, görmesi ve seyretmesi gerekmektedir. Bireyin yaşam dünyasının belirli dönemlerinde yaşadığı sorunların veya sıkıntıların hastalık seviyesine ulaşmadan kendini tanıması, idrak etmesi ve sağaltması gerekmektedir. Aksi takdirde kendilik açısından görme, duyma ve seyir ile ilgili idrak ortaya çıkmadığı sürece bir sağaltımdan söz etmek mümkün değildir. Farklı bir deyişle başarılı bir sağaltımdan söz edilemeyecektir.

Felsefi sağaltım alanında Yalçın Koç'un insan felsefesi ile ilgili görüşleri bu alana destek niteliğindedir. Yalçın Koç, bilim insanı olmasının yanında felsefi düşünceyi yeniden inşa etmeye çalışan özgün bir düşündürüdür. Yalçın Koç'un nazariyat anlayışı, Grek-Latin Kilise diyarında (Batı) görünür olan felsefi geleneklerden bağımsız bir teorik çerçeve oluşturma girişimidir. Ona göre felsefe, tıpkı Husserl'de olduğu gibi "hak"tan kopmuş ve hakikate ulaşmayan bir düşünüş biçimiyle şekillenmektedir. Yani felsefe içinde bulunduğu durumu hak etmemektedir. Bu nedenle Batı filozoflarını ve felsefelerini karşı eleştirel bir tutumla yapı-söküme uğratarak, kendi geliştirdiği yöntem olan "nazariyat" fikriyatını ortaya koymuştur. Nazariyatı kısaca tanımlamak gerekirse nefsin muhayyile, hafıza ve idrak gibi kendiliğinden etkin olan güçlerine dayanarak doğan veya doğrulan basit manzarayı seyir ile başlayan tecrübî bir süreçtir (Dönmez, 2025: 40). Basit manzarayı seyir ile başlayan bu süreç, dil temelli bir olgu üzerinden insanın temellendiremeyeceği veya insanın çözümlenemeyeceğini belirlemektedir. Bu nedenle insanı asli isim bağlamında önce dilin kurulmasıyla, dilin inşa edilmesiyle beraber

insanın kendisinin seyretmesi söz konusudur (Koç, 2008: 29). Dolayısıyla insanı dil üzerinden, asli isim üzerinden, bizatihi kendi özü değil, o muhayyileye rabd edilen asli isim üzerinden kendini seyretme süreci başlamaktadır. Çünkü dilin esas'ı insanın esas'ı ile alakalı bir durumdur (Koç, 2014: 153). Bu süreç dilde kendini görme ve idrak etme süreci başlamaktadır. Dolayısıyla burada üç tane sahne ortaya çıkmaktadır. Birincisi kendini, sahne olarak tiyatroya seyretme, ikincisi ara safhada seyretme ve üçüncü de düşkün olarak önerme de seyretme evresidir (Koç, 2008: 39). Bu üç safha burada önemli bir rol oynamaktadır. Felsefi danışmanlık bağlamında bu üç sahne kayda değer bulmaktayız. Ne demek istiyoruz? Eğer danışmanlığa gelen bireyi sadece önerme düzeyinde seyretme seviyesinde olan birini iyileştirmeye çalışıldığında onu ancak bugünkü psikoterapistlerin yaptığı gibi bir takım dilsel çözümlemeden veya nasihatlerle çözümlemeye çalışacağız. Burada kısa süreli bir rahatlama sağlansa da bir çözüm üretilmemektedir. Dolayısıyla psikoterapi sürecinden önce bir felsefi danışmanlık sürecinin uygulanması hastaların bu durum seyrini değiştirmesini sağlayıp bu süreci kolaylaştıracaktır. Zaten felsefi danışmanlık hastalık öncesi, hasta olmaya giden önleyici bir danışmanlık türü olduğu için danışanlar üzerinde önleyici bir sağaltım etkisi bırakmaktadır. Bu öngörü doğrultusunda insanın kendini önerme düzleminin daha çok ara safhada kalan insanın kendini sahneye taşıması, kendini sahnedeki seyre geçiş yapabilmesi *Intermissio* yönteminin kendini gösterdiği alandır.

Yalçın Koç'a ek olarak Di Stefano ve Hannah (2016), gibi isimler "*Intermissio*" kavramını mekân ve anlatım pratiklerinde yer alan sürekliliğin geçici olarak kesintiye uğratılmasında yenilikçi yaklaşım müdahaleleri olarak ele almaktadırlar. Bu bağlamda Téllez'in "*Intermission*" (2009) adlı çalışması mekân ve anlatım pratiklerinde yer alan sürekliliği geçici olarak ara vermesini sağlamaktadır. Bunun yanında El León de Caracas'ta kolaylaştırılan sosyal etkileşimlerle Artaud'un devrimci sahne stratejilerine benzer deneyimler yaratmaktadır. Burada sanatçı, yerel topluluğa daha önce yaşanmayan sıra dışı bir şey deneyimleme fırsatı sunmakta ve böylece "hayal edilemez" olanın gerçeğe dönüşme olasılığını açmaktadır (Stefano, 2011: 88). Bu olasılık seyirciler üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Bu etkiler arasında daha önce hayal edilmeyeni hayal etme, sanat ve gerçek yaşam arasındaki sınırların oluşturduğu belirsizlik nedeniyle yerel halkın dünyasında meydana gelen alışılmadık bir deneyim yaşanmasını sağlamaktadır. Tüm bunlar "*Intermissio*" kavramının yarattığı etkilerin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Buradan hareketle felsefi danışmanlık alanında önerilen *Intermissio* yöntemi danışanların yaşamında var olan olgular hakkında, daha önce düşünülmeyi düşündürme, görülmeyeni görme ve hayal edilemeyen üzerinde hayal kurabilme potansiyellerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Tiyatronun, seyircinin zihnine ve bedenine doğrudan etki etmesi gerektiğini, yalnızca metin odaklı değil, bedensel, görsel ve duygusal bir şok yaratması gerektiğini de savunan ünlü Fransız tiyatrocusu Antonin Artaud (1896–1948), *Intermissio* kavramını tiyatrodaki çok radikal bir tarzda kullanmaktadır. Artaud tiyatronun içinde bulunduğu geleneksel temsil biçimlerini yıkararak, tiyatroyu ritüel ve şiddetli deneyime dönüştürmek istemektedir. *Intermissio* kavramı artık onun tiyatrosunda dinlenme için bir ara değil, izleyicinin bastırıldığı tüm korkularla yüzleşmesini, beklentilerini ters köşe etmesini ve izleyicinin algılarında sarsıcı bir etki bırakması amacıyla kullanmaktadır. Oyunlarında yer alan “arслан terbiyesicisinin ölümü” izleyicilerinin tiyatro esnasında gerçek bir ölüm deneyimi yaşamasını ve sanat ile gerçek hayat arasındaki bağın nasıl kurulduğunu göstermek istemektedir. Artaud’un tiyatrolarında *Intermissio* ile ortaya koymak istediği şey sadece sahne ile sınırlı değildir. Gerçek yaşam ile bağlantılı olan deneyimlerin sahnede sergilenen tiyatro performansı ile izleyiciye şok etkisi yaratması ve bununla bağlantılı bir deneyim olarak akıllarda yer edinmesini sağlamaktadır (Stefano, 2011: 88). Artaud’un tiyatroya kazandırdığı bu yeni soluk, tiyatronun içerik ve niteliğini köklü biçimde dönüştürmüştür. Yaşam ile iç içe geçen ve izleyiciyle doğrudan ilişki kuran *Intermissio* kavramı, izleyicilerde derin ve kalıcı etkiler bırakmaktadır. Buradan hareketle felsefi danışmanlık alanında önerilen *Intermissio* yönteminin Artaud’un önermiş olduğu yaşamla yakın ilişki kurması, gerçek hayatta bireyin yaşamış olduğu korkuların gün yüzüne çıkarılıp, bu korku üzerine yeniden düşünmesini sağlamayı kolaylaştırmaktadır. Burda asıl amaç esnek ve dönüştürebilir bir zihin durumu yaratmaktır. Danışmanlığa gelen her bireyin yaşamında veya geçmiş yaşantılarında sorun olarak görülen olay, olgu, nesne veya kişilere yüklenen anlamların tekrardan gözden geçirilmesi ve yeniden yapılandırılması için verilen bir ara verme yöntemi söz konusudur. Bu yöntem esnek, işlevsel, pratik ve dönüştürebilirlik gücüyle ön plana çıkmaktadır.

Intermissio kavramı, hem anlam bakımından hem de yapı düzleminde Edmund Husserl’in fenomenolojik yöntemi olan *epoché* ile önemli ölçüde örtüşen bir düşünsel çerçeve sunmaktadır. Hatırlanacağı üzere Husserl *epoche* yönteminden bahsederken yaşam dünyasına dair her türlü önyargılı düşünceyi geçici olarak devre dışı bırakmak gerektiğini belirtmişti (Husserl, 1983: 61). Husserl’in bu açıklaması özünde, bireyin dünyaya ve kendisine dair yerleşik ön yargılarını geçici olarak askıya alması, ara vermesi ve o yargıyı durdurmak gerektiğini ifade etmektedir. Bu durum önerilen *Intermissio* yönteminin deneyimleri daha açık, tarafsız ve eleştirel bir bilinç düzleminde yeniden değerlendirmesini bakımından önemli olduğunu göstermektedir. *Epoché*’nin bu özelliği, *Intermissio* yönteminin işlevselliğini, çalışma alanını ve dönüşümsel niteliğini önemli ölçüde belirlemektedir.

Epoché, Husserl'in fenomenolojisiinde, doğrudan ve ön yargısız sezgisel kavrayışa ulaşmak amacıyla, bireyin doğal tutumunu ve bu tutumla bağlantılı tüm bilgi iddialarını bilinçli olarak paranteze alma süreci olarak ifade edilmiştir. Bu yöntem, bilinçte beliren fenomenlerin özsel yapılarının saf ve dolaysız biçimde görünür kılınmasını mümkün kılmak için geliştirilmiştir. Husserl'in hedefi, epistemolojik zeminde her tür ön kabulü askıya alarak, bilginin kökensel temellerine ulaşmak ve bu temeller üzerinde felsefi düşüncüyü yeniden inşa etmektir (Balaban, 2022: 104). Bu çalışmada önerilen intermissio kavramı ise, söz konusu felsefi yöntemin temel ilkelerini benimsemekle birlikte, bu ilkeleri felsefi danışmanlık bağlamına uyarlayan, daha esnek, işlevsel ve deneyime dayalı bir yaklaşım olarak yeniden yapılandırılmaktadır.

Husserl, kurmuş olduğu fenomenoloji ile bilgi teorisinin varlık ve bilinç arasında var olan ilişki problemini araştırması doğrultusunda varlığı, bilincin bir bağlantı olarak değerlendirmesi gerektiğini, onu algılanan bir şey olarak alabileceğini belirtmektedir. Husserl bu araştırma ile bilincin özüne ulaşmayı hedefleyen fenomenolojinin bilimsel bilgi edinmeye doğru yönelmesi gerektiğini belirtmektedir. Fenomenoloji, bilincin özünün ne olduğu ve bilincin hangi anlamı taşıdığını dair bir yönelim içinde olmalıdır (Husserl, 2014: 46). Benzer şekilde varlık alanında da bilgi, nesne olma ve kendisini bir varlık olarak bilgi şeklinde gösterme yönelimi bulunmaktadır. Bu durum bilincin tümünün incelenmesi gerektiğini göstermektedir (Husserl, 2014: 47). Bilincin tümünün incelenmesi ve bilincin özüne ulaşılma çabası Husserl'in kurmuş olduğu fenomenolojinin belirli bir yöntemin uygulanmasıyla gerçekleşmektedir. Bu yöntem epoche yöntemidir. Epoche yöntemi Husserl'in fenomenolojisiinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu yöntem Husserl felsefesinde teorik, radikal, evrensel, soyut, bilgi ve varlık temelli bir indirgeme sürecidir. Buna karşılık bu çalışmada önerilen Intermissio yöntemi ise bireyin yaşantısal gerçekliğinde karşılaştığı bilişsel ve varoluşsal sorunlara yönelik pratik, esnek, somut ve öznel bir müdahale yöntemi olarak kavramsallaştırılmaktadır. Danışmanlığa gelen bireylerin sorunlarını geçici olarak ara verilmesini ve bu sorunlar üzerinde yeniden derinlemesine düşünülmesi gerektiği yönüyle pratik bir uygulamadır. Danışanın yaşamıyla ilgili ele aldığı konularda herhangi bir kısıtlama ve sınır çizme gibi bir yönü olmadığından esnek bir yöntemdir. Husserl'in soyut konular üzerinde ele aldığı fenomenolojik epoche karşısında Intermissio yöntemi, bireyin yaşamış olduğu somut deneyimler üzerinde durarak daha gerçekçi bir tavır benimsemesi yönüyle somut bir yöntemdir. Tüm bunların yanında bireye ve birey temelli sorunlar üzerine yoğunlaşmaya çalışan öznel müdahaleci bir yöntem olarak değerlendirilmektedir.

Bu yöntem ile amaçlanan, yalnızca danışanın entelektüel bir uzaklaşma yaşaması değil, aynı zamanda içinde bulunduğu yaşam durumunu, inanç sistemlerini, düşünce kalıplarını ve duygusal yönelimlerini daha derinlemesine sorgulayarak, anlamlı bir farkındalık ve dönüşüm sürecine girmesini sağlamaktır. Yukarıda belirtilen kavramsal analizde de olduğu gibi tiyatrodaki kullanılan *Intermissio* ile verilen ara, eleştirel düşünmenin uyarılması için özellikle teşvik edilmektedir. Eleştirel düşüncenin uyarılması bu yöntemin ilk hedefini oluşturmaktadır. Tıpkı Descartes ve Husserl’de olduğu gibi felsefi danışmanlık seanslarında kullanılması öngörülen *Intermissio* yönteminin eleştirel düşünmenin uyarılması bu yöntemin özgün özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle *intermissio*, kavramsal içeriği ve pratik potansiyeliyle felsefi danışmanlık alanında yeni ve özgün bir yöntemsel yaklaşım olarak yer edinmeyi amaçlamaktadır.

Intermissio yöntemi, danışanın deneyimlerini ve bilincini geçici olarak askıya alma ya da duraksatma biçiminde ele alarak, *epoché*’nin epistemik derinliğini pratik düzeyde gerçekleştirme imkânı sunan bir yöntemdir. *Intermissio*, fenomenolojik yaklaşımın temelini oluşturan öznel deneyim ve bilinç yapılarını koruyarak, felsefi danışmanlık sürecinde somut ve işlevsel bir uygulama zemini yaratmaktadır. *Intermissio*, *epoché*’nin tüm ön kabulleri ve yargıları radikal bir biçimde askıya alma yaklaşımını daha bireysel, esnek ve süreç odaklı bir hale getirerek, danışanın kendi düşüncelerini ve yaşadığı sorunları belirli bir süreliğine durdurarak yeniden değerlendirmesini sağlamaktadır. Bu yöntem, tamamen yargılardan kaçınmak yerine, kişinin mevcut yargılarını ve ön kabullerini fark etmesini, onları bir süreliğine sorgulamadan kenara koymasını ve bu süreçte daha tarafsız bir iç görüş geliştirmesini teşvik etmektedir. *Intermissio*, fenomenolojinin temel ilkeleriyle uyum içinde, danışanın öznel deneyimini doğrudan tecrübe etmesini ve bu deneyim üzerinden bilinçli farkındalık düzeyini artırmasını mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, *intermissio* kavramı *epoché* ile sıkı bir ilişki içerisinde. Çünkü her iki kavram da yargılamanın askıya alınması ve bilinçli farkındalığın geliştirilmesi süreçlerini merkezine almaktadır. İçerik ve metodolojik açıdan bu iki kavram arasında belirgin bir karşılıklı ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma, *epoché* ile *Intermissio* arasındaki ilişkiyi derinlemesine inceleyerek, felsefi danışmanlık bağlamında bunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Intermissio yöntemi, eleştirel düşünce sürecinin uyarılması ve sistematik olarak etkinleştirilmesini hedefleyen kapsamlı bir yaklaşımdır. Hatırlanacağı üzere Husserl’in *epoché* yöntemi, bireyin yaşam dünyasına ilişkin ön kabullerini askıya almakla kalmayıp, aynı zamanda bilgi ve varlığı da geçici olarak erteleyen fenomenolojik bir yöntem olarak

kullanılmaktaydı. Intermisio yönteminin böyle bir gayesi bulunmamaktadır. Bu yöntem, bireyin dünyayı anlamlandırma süreçlerine eleştirel bir mesafeyle yaklaşmasını sağlayarak, gerçekliği her türlü ön yargıdan arınmış bir biçimde kavramayı hedeflemektedir. Felsefi eleştiri, tarihsel olarak, insan zihnini önyargıların sınırlayıcı etkisinden ve bireysel ya da toplumsal düzeyde tahakküm yaratan politik yapılarının gölgesinden arındırma amacını taşıyan özgürleştirici bir düşünsel çaba olarak şekillenmiştir (Popa & Reynolds, 2021: 7). Bu şekillenme, bireyin düşünsel özerkliğinin zayıflamasına ve kendi yaşam dünyasını anlamlandırma kapasitesinin ciddi biçimde sınırlandırılmasına yol açtığından, eleştirel süzgeçten geçmemiş bir toplumsal şekillenmenin zorunlu bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Zira eleştirel bir yöntemin devreye sokulmadığı durumlarda, bireyler çoğu zaman farkında olmaksızın, egemen güç odakları tarafından dayatılan normatif kabulleri ve toplumsal düzenlemeleri sorgulamaksızın içselleştirmekte ve bu yapılar doğrultusunda düşünsel yönelimlerini inşa etmektedirler. Bu durum her anlamda bireyin dogmatik unsurlarla yaşamasına ve sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla eleştiri hem epoche yönteminin hem de Intermisio yönteminin yöntemin temel yapısını oluşturmaktadır.

İçerik ve yöntem açısından birbirleriyle ilişkili olan bu iki yaklaşım, temel anlamda aynı hedef doğrultusunda işlev görmektedir. Felsefi danışmanlık sürecinde uygulanan Intermisio yöntemi de danışanların eleştirel düşünme becerilerinin bilinçli bir şekilde harekete geçirilmesi ve güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte danışan, kendi yaşam dünyasını ve düşünsel yapılarını sorgulayıcı ve eleştirel bir bakış açısıyla yeniden değerlendirme olanağı elde etmektedir. Mevcut ön kabullerini ve inançlarını sorgulayarak dogmatik unsurlardan sıyrılarak daha derin bir farkındalık geliştirmekte, düşüncelerini yeniden yapılandırmakta ve daha bilinçli kararlar alması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, Intermisio yöntemi yalnızca düşünsel bir duraklama veya ara verme işlevi görmekle kalmayıp, bireyin eleştirel becerilerini etkinleştiren önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Intermisio yöntemi deneyimi yeniden yapılandıran ve anlamlandıran bir uygulama olduğu da rahatlıkla söylenebilmektedir. Husserl'in iddia ettiği gibi, fenomenoloji, deneyimsel bir araştırmadır (Trudu, 2024: 139). Bu araştırma yaşam dünyası içinde var olan tüm deneyimler üzerine eğilen bir araştırmadır. Bu araştırma, soyut epistemolojik sorulardan ziyade yaşanmış deneyimlerden yola çıkmanın önemini vurgulamaktadır (Trudu, 2024: 140). Bu, kişinin söz konusu nesneler hakkındaki olağan yargılarının, inançlarının veya önyargılarının askıya alınmasını veya parantez içine alınmasını gerektirmektedir. Bu tarafsızlık durumunda, bilinç, algılarının veya inançlarının geçerliliğini onaylamaktan veya reddetmekten

kaçınmaktadır. Yargısız bir zihin ile bu kaçınma eylemi, deneyimde ortaya çıkan fenomenlerin daha doğrudan ve önyargısız bir şekilde kavranmasına olanak tanımaktadır. Bu yöntemde filozof, ön yargıları ve önyargıları bir kenara bırakarak bilinç ve deneyimin temel yapılarını ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (Trudu, 2024: 142). *Intermissio* yöntemi, fenomenolojinin deneyim merkezli araştırma yaklaşımından hareketle, bireyin özellikle olumsuz ve problemli deneyimleri üzerinde yoğunlaşarak bu deneyimlerin düşünsel ve kavramsal düzeyde yeniden ele alınmasını amaçlanmaktadır. Bu yöntem, danışanın geçmişteki belirli bir deneyimi çok yönlü biçimde analiz etmesini, söz konusu deneyimin mahiyetini, oluş nedenlerini ve bireysel anlamlandırma biçimlerini hem olumlu hem de olumsuz perspektiflerden sorgulamasına olanak tanımaktadır. Deneyimin bireyde yarattığı etki, olumsuz bir nitelik taşıyorsa, *Intermissio*, bu deneyime yüklenen kişisel anlamları, yargıları ve sessiz kabulleri geçici olarak askıya almayı yani fenomenolojik bir parantez içine almayı önermektedir. Bu süreç, bireyin kendi yaşantılarına yönelik daha tarafsız, eleştirel ve yansıtıcı bir konumdan yaklaşmasını sağlayarak, deneyimlerin yeniden yapılandırılmasına ve anlam dünyasının dönüşümüne olanak tanımaktadır. Böylece *Intermissio*, sadece bireysel içgörü üretimini değil, aynı zamanda felsefi danışmanlık bağlamında varoluşsal düzeyde bir kendilik sorgulamasını da teşvik eden, etkin bir yöntem olarak konumlanmaktadır. Fenomenolojik temellere üzerinden şekillenen *Intermissio* yöntemi, bireyin yaşam dünyasına dair oluşturduğu ve patolojik bir düzeye evrilebilecek sabitlenmiş alışkanlıkları, dogmatik düşünce kalıplarını, sorgulanmamış inanç sistemlerini ve bu yapılarla ilişkili duygusal tepkileri dönüştürecek güce sahip bir yöntemdir. Husserl, *epoché*'den zihnin özgür bir eylemi tarafından üretilen, deneyimlerimiz ile ilgili inançlar veya bağlılıkları askıya alma, dünyanın varlığını varsayan genel tezleri bir kenara kaldırma veya paranteze alma kararı olarak bahsetmektedir (Moran, 2005: 8). Dünyanın varlığıyla ilgili genel tezlerin, inançların ve bağlılıkların paranteze alınması, *epoché* bağlamında ontolojik ve teorik bir düzlemde gerçekleşmektedir. Husserl, bu yöntemi kullanarak, tüm önyargılardan arındırılmış saf bir bilinç zemininde, kesin bir bilim kurmak ve hakikatin özsel temellerine ulaşmak amacıyla gerçekleştirmektedir. Önerdiğimiz *Intermissio* kavramı ise, *epoché*'nin bu kuramsal yöneliminden farklı olarak, felsefi danışmanlık pratiği içerisinde bireyin öznel yaşantılarına odaklanarak, onun gündelik yaşam dünyasında sorgulanmaksızın içselleştirdiği inançları, duygusal tepkileri, düşünce kalıplarını ve anlam atıflarını geçici olarak askıya almasını hedeflemektedir. Bu sayede danışan, kendi yaşantılarına eleştirel bir farkındalıkla yeniden yönelerek, deneyimlerine yüklediği anlamları sorgulama ve yeniden yapılandırma sürecine dâhil olmaktadır. Her iki yaklaşım da “paranteze alma” yoluyla belli bir bilinç içeriğinin geçici olarak askıya alınmasına dayanmakta ve bu yönüyle yapısal bir ortaklık

taşımaktadır. Aralarındaki temel fark, *intermissio*, kuramsal genellikten farklı olarak, felsefi danışmanlık pratiğine özgü bir bağlamda işlerlik kazanmaktadır. Bireyin yaşamına ilişkin pratik ve öznel düzeydeki yargı, inanç ve anlam yapılarını geçici olarak duraksatmayı amaçlamaktadır. *Epoché* 'nin teorik mesafe yaratma işlevini, felsefi danışmanlık sürecinde daha pratik ve dönüşüm odaklı bir yaklaşıma dönüştürerek, danışanın bilişsel farkındalık geliştirmesine, varoluşsal yönelimlerini yeniden değerlendirmesine ve yaşam dünyasını yeniden yapılandırmasına imkân tanıyan özgün bir yöntem olarak değerlendirilmektedir

Intermissio yöntemi, bireyin içinde yer aldığı yaşam dünyasını merkezine alan bir yaklaşımdır. Yaşam dünyası, danışan olarak sürece dâhil olan bireyin düşünsel yapısını, dilsel ifadesini ve kültürel yönelimlerini belirleyen, deneyimsel ve tarihsel olarak şekillenmiş bir zemin sunmaktadır. Bu zeminin felsefi danışmanlık bağlamında sorgulanması ve eleştirel bir çözümlemeye tabi tutulması, bireyin yaşadığı problemlerin kökenine dair daha derinlikli bir kavrayış geliştirilebilmesi açısından son derece önemlidir. Zira her birey, anlam haritalarını ve değer yapısını, içinde konumlandığı yaşam dünyasının sınırları ve imkânları çerçevesinde inşa etmektedir. Bu bağlamda Husserl'in, yaşam dünyasını ve onun genel savlarını, doğal tutum içindeki bireyin dünya deneyimine duyduğu sarsılmaz güvenin ve bu güvene dayalı davranış biçimlerinin temelini oluşturan ontolojik varsayımlar olarak tanımlaması, *intermissio* yönteminin felsefi dayanaklarını desteklemektedir (Uygur, 1998: 12). Husserl'e göre, doğal davranış ve bunun genel savları ister teorik ister pratik olsun, her eylemin temelini oluşturmakta ve bilinçli olarak açık bir şekilde fark edilebilecek hale gelse de yaşamımızı değiştiren hiçbir davranış bu temeli ortadan kaldıracak güce sahip değildir. Bu temel, insanın doğrudan ve kendiliğinden deneyimlediği bir düzeyde var olmakta ve her türlü değişim ya da hareket, bu temel üzerine inşa edilmektedir. İçinde eylemler gerçekleştirdiğim bir şey-dünyası, bir değer-dünyası vardır ve var olup gitmektedir (Uygur, 1998: 13). Husserl, doğal dünya da yaşayan bireylerin, nesneleştiren, yargılayan, hisseden, "doğal tutum içinde" istekli olan insanlar olarak başladığını belirtmektedir. Ona göre doğal tutum içinde olan insan için dünya, sürekli olarak "hazırdır" ve biz insanlar da onun üyelerini oluşturmaktayız. Bu doğal tutum içinde olan ben, kendisini çeşitli varlık biçimlerini (cansız nesneler, bitkiler, hayvanlar, insanlar, yararlı objeler ve değer taşıyan şeyler) kucaklayan bir dünyanın içinde bulmaktadır. Burada ben, kimini eliyle tutabilir, kimini gözüyle görür, kiminin de gelen sesleri işitebilmektedir (Uygur, 1998: 12). Husserl'in bu yaklaşımı, *Intermissio* yönteminin deneyim merkezli bir çözümleme yöntemi olmasıyla birebir örtüşmektedir. Zira *Intermissio* yöntemi, tam da bu doğal tutumun ve onun dayandığı sessiz kabullerin geçici olarak askıya alınmasını amaçlamaktadır. Bu yöntem, danışanın dünyayı "hazır ve değişmez" bir zemin olarak değil, yeniden yorumlanabilir ve

sorgulanabilir bir yapı olarak göstermeye çalışmaktadır. Böylece birey, yaşam dünyasında yer alan deneyimlere, nesnelere ve ilişkilere yönelik yönelimlerini bilinçli biçimde farkındalık oluşmasına ve eleştirel bir tutum ile yeniden değerlendirmesine imkân tanımaktadır. Husserl, doğal dünyada yer alan tek tek nesnelerin varlığına dair kuşkuların her zaman mümkün olduğunu ve bu tür kuşkuların, doğal yaşamın içinde hiç eksik olmayan bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Başka bir deyişle, var olduğunu sandığımız bir şeyin aslında var olmadığını, ya da böyle olduğunu düşündüğümüz bir şeyin gerçekte öyle olmadığını fark etmek, insan deneyiminin ayrılmaz bir parçasını oluşturduğunu ifade etmektedir (Uygur, 1998: 12). Husserl bununla doğal dünya içinde olan bireylerin, çevrelerini saran dünyada tüm varlıkların her zaman aynı açıklık ve seçiklikle sunulmadığını belirtmektedir. Zira zaman ve uzay içinde her nesnenin bazı yönleri, doğrudan kavranamayacak şekilde belirsiz bir niteliğe sahip olduğunu daha önceki bölümlerde açıklandı. Dolayısıyla bir nesne, özellikle alacakaranlık gibi belirsiz ortamlarda, çevresindeki diğer nesnelerin yarattığı bir "gölge" ya da "halkalar" içinde yer alabilmekte ve bu da onun algılanmasını sınırlandıran bir faktör oluşturabilmektedir (Uygur, 1998: 12). Bu durum, felsefi danışmanlığa başvuran bireylerin yaşam dünyalarını betimlenmesinde önemli bir araç sunmaktadır. Bireyler, yaşam dünyasında var olduklarına inandıkları her türlü sorunun veya meselelerinin gerçek nedenlerini kavramakta genellikle zorluk çekmektedirler. Kendi deneyimlerini, düşüncelerini veya inançlarını mutlak ve nesnel gerçeklikler olarak kabul etmekte, bunların tam anlamıyla kişisel sorunlarının yansıması olduğuna inanmaktadırlar. Ancak bu noktada, Husserl'in söz konusu bireylere yönelik çok değerli bir uyarısı bulunmaktadır. Her ne kadar insanlar, içinde bulundukları yaşam dünyasında her şeyi açık ve seçik bir şekilde algıladıklarını, işittiklerini ve hissettiklerini düşünseler de Husserl'in fenomenolojik bakış açısına göre, insan bilinci ve algısı sınırlı bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda, doğal dünyada yer alan nesnelerin varlığına dair kuşkuların her zaman mümkün olduğunu ve bu tür kuşkuların, doğrudan insan deneyiminin bir parçası olarak var olduğunu unutmamak gerektiğini hatırlatmaktadır (Husserl, 1983: 16). Husserl, bu tür belirsizliklerin, doğal yaşamın içerisinde her zaman var olacağını vurgulamaktadır. Bu, insanın dünyayı algılama biçiminin doğruluğuna dair sürekli bir sorgulama gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kesin olarak var olduğu kabul edilen olguların gerçekte var olmadığının farkına varılması, felsefi danışmanlık sürecinde temel bir dönüm noktasıdır. Intermissio yöntemi, bireyin hakikat olarak benimsediği inançların ve anlam dünyasının sorgulanmasına olanak tanıyarak, bu tür katı kabullerin eleştirel bir biçimde gözden geçirilmesini sağlamaktadır. Husserl'in bu uyarısı doğrultusunda felsefi danışmanlık, insanlara kesin ve mutlak olarak görülen şeylerin sorgulanabilir olabileceğini göstermektedir. Örneğin, bir birey aşkın ve mutlak güç sahibi bir Tanrı'nın varlığına inanmakta

veya böyle bir inanca sahipmiş gibi davranmakta ise, *Intermissio* bu inancı, bireyin doğal bilincinde mevcut olan yönelimler olarak tespit etmektedir. Ancak, Tanrı'nın gerçek varlığına ilişkin ontolojik bir değerlendirme yapılırken, *Intermissio* yöntemi yargılamayı askıya alarak, doğal bilincin varsayımlarını geçici olarak paranteze almayı amaçlamaktadır. Bu süreç, bireyin kendi bilinç içerikleriyle özdeşleşmesini önleyerek, inançların ve deneyimlerin eleştirel olarak yeniden değerlendirilmesine zemin hazırlamaktadır.

Daha öznel ve güncel bir örnek olarak da bir danışanın eşinin kendisini beğenmediği ve ondan uzaklaştığına dair kesin ve değişmez inanç taşıması durumu ele alındığında, *Intermissio* bu inancın otomatik ve sorgulanmamış yapısını açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Danışan, eşinin sessiz televizyon izlemesini reddedilme ve sevgisizlik olarak yorumlaması, bu yorumların ise gerçek deneyimin çok ötesinde, önceden şekillenmiş bilişsel kalıplara dayanmakta olabileceğini göstermektedir. *Intermissio*, bu kalıpların geçici olarak askıya alınmasını sağlayarak, danışanın bu otomatik yargılardan uzaklaşmasını mümkün kılmaktadır. Bu süreç, orijinal bilinç durumunun, yani danışanın bu inançları nasıl ve neden taşıdığına ilişkin yansıtıcı ve yargılamadan uzak bir farkındalık düzeyinin geliştirilmesine olanak vermektedir. Tıpkı fenomenolojik indirgemedede olduğu gibi, burada da içerikle doğrudan özdeşleşmekten kaçınılarak, inançlar birer nesne olarak ele alınmakta ve onların hakikat değeri sorgulanmaktadır. Bu bağlamda, *intermissio* yöntemi, bireyin yaşantılarına dair içeriklerin, özellikle de olumsuz ve kısıtlayıcı yorumların, doğal ve sabit gerçeklikler olmadığını fark etmesini sağlamaktadır.

Epoché yöntemi, doğal davranışları ve bu davranışlardan türeyen genel yargıları, geçici olarak askıya alarak, onları köklü bir şekilde dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Husserl'in "kökten" ifadesi, doğal davranıştaki yerleşik doğrulardan şüphe etmek veya sofistlerin yaptığı gibi doğruları reddetmek gibi bir anlam taşımamaktadır. Dolayısıyla Husserl'in doğal davranış köklü bir şekilde değiştirmekteki amacı, bu davranışın içerdiği varsayımları, kendine özgü bir yöntem aracılığıyla *epoché*'ye uğratması demektir (Uygur, 1998: 13). Bireyin dünyayı ve kendini algılama biçiminin temellerine doğrudan ve önyargısız bir yaklaşımla inmek, bu temelleri geçici olarak askıya alarak daha derin bir farkındalıkla incelemek anlamına gelmektedir. Bu süreç, doğal dünyaya ilişkin yerleşik inançların yeniden yapılandırılmasını içermektedir. *Epoché* uygulandığında, doğal tutumu şekillendiren temel varsayımlar geçici olarak geçersiz kılınmakta ve bu durum, söz konusu tutumun köklü bir biçimde dönüşmesine neden olmaktadır. Husserl'in "dünya çocukluğu" (*Weltkindschaft*) terimi, burada bu sürecin sonunda, bireyin dünya hakkında sahip olduğu bütün içsel ve doğrudan algılanan doğrudan doğruya güvenilen bilgilerin sona erdiğini ifade etmektedir. Bu, çevremdeki taşlar, bitkiler,

hayvanlar, kültürel ürünler veya kendi bedenim varlıklarını sürdürüyor olmalarına rağmen, onlara varlıkları gibi bakmamam gerektiği anlamına gelmektedir. Yani, her bir şeyin varlığına olan inanç, şüpheye düşmekte ve bu nesnelere bir "yokluk" işaretiyle bakılması gerekmektedir (Uygur, 1998: 14). Örneğin, bir ağaçla karşılaştığımda, onun sadece bir bitki olarak varlığını kabul etmek yerine, bu ağaç hakkında bütün önyargıları, tarihsel bilgiyi ve doğal varlık olarak kabulü askıya almak gerekmektedir. Böylece, bu ağaç yalnızca kendisini gösterdiği şekilde, yani sınırsız bir olasılık ve bilinçli bir gözlemler bütünüyle, tüm değer ve anlamlar dışarıda bırakılarak gözlemlenmiş olmaktadır. Burada ağaç, kendisini doğrudan bir şekilde gösteren bir fenomen olarak var olmakta, ancak bu varlık, evrensel bir doğruluk veya varlık bilgisi olmadan, yalnızca varlığın verili haliyle ve dışarıdan bakılabilir hale gelmektedir. İşte bu tür algı ve inançları askıya almak, dünyanın içsel temellerine dair daha derin ve saf bir farkındalık geliştirmeyi sağlamaktadır. Bu farkındalık, dünyayı sıradan bir varlıklar yığını olarak görmekten, öznel deneyimlerimizi ve bilincimizin saf özüne doğru bir yolculuğa çıkmayı sağlamaktadır.

Husserl'in bu görüşlerinden yola çıkarak *Intermissio* yöntemi, *epoché* yönteminin doğal davranışları ve bu davranışlardan türeyen genel yargıları, geçici olarak askıya alarak, onları köklü bir şekilde dönüştürmeyi amaçlamasında tamamen benzer bir fenomenolojik yaklaşımı içermektedir. Bununla birlikte, algı ve düşünce süreçlerinde daha belirgin bir kesinti yaratmayı da amaçlamaktadır. Yani hem zihinsel hemde fiziksel durumlarla ilgili bilinçli kesintiler söz konusudur. Ancak *epoché*, doğal dünyaya ve öznellik arasındaki ilişkiye dair varsayımları geçici olarak askıya alırken, *Intermissio* yalnızca bu askıya alma süreciyle sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda bilinç akışında, bilinçli bir duraksama, düşünsel ya da varoluşsal bir kopuş yaratmayı da hedeflemektedir. Örneğin, bireyin hayatını belirli bir anlam çerçevesinde sürdürdüğünü varsayalım. Bu kişi, yaşamın nihai bir amacı olduğuna ve tüm eylemlerinin bu amaca hizmet etmesi gerektiğine inanmaktadır. Ancak *Intermissio* sürecinde, bu inancını geçici olarak askıya aldığı anda, hayatının belirli bir yönelime sahip olmasının yalnızca kendi zihinsel kurgusu olduğunun farkına varılması söz konusudur. Bu da kişinin dünya ile olan bilişsel ve deneyimsel sürekliliğini kesintiye uğratarak, onu yeni bir perspektifle değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Husserl'in Türkçe karşılığı dünya çocukluğu olan "Weltkindschaft" kavramı, bireyin dünya hakkında sahip olduğu içsel güvenin sona ermesini ifade ederken, *Intermissio* bu süreci bir adım öteye taşıyarak, kişinin algı ve düşünce akışını belirli bir süre durdurmasını önermektedir. Bu duraksama, doğal dünyaya ve özne-nesne ilişkisine dair yerleşik kabulleri sorgulamakla sınırlı kalmamaktadır. Bunun yanında bilişsel sürekliliği tamamen kesintiye uğratarak bireyin yeniden yapılanmasına olanak tanımaktadır.

Böylelikle *Intermissio* yönteminde öncelikle algılar ve düşünceler bilinçli bir şekilde askıya alınmaktadır. Daha sonra, doğrudan deneyime ve algı süreçlerine müdahale edilerek, bilinç akışında belirgin bir kesinti yaratılmaya çalışılmaktadır. Son aşamada ise, askıya alınan düşünce ve inançların yerine yeni bir farkındalık oluşturularak, dünyaya ve kendine dair yeni bir bakış açısı kazanmasını sağlamaktadır.

Her bireyin, içinde doğup büyüdüğü kültürel, dini ve toplumsal yapıların etkisiyle belirli önyargılar ve taraflı düşünceler geliştirdiği açıkça görülmektedir. Bu önyargılar sorgulanmadığı takdirde, birey için hakikat statüsüne dönüşebilmekte ve zamanla yaşamında çeşitli bilişsel ve varoluşsal sorunlara yol açabilmektedir. Felsefi danışmanlığa başvuran bireylerde gözlemlenen bu tür önyargılı düşüncelerin, *Intermissio* yöntemi aracılığıyla askıya alınması, geçici olarak durdurulması ve derinlemesine analiz edilmesi gerekmektedir. Bu süreç, bireyin öznel yaşamını değerlendirme ve bilinçli deneyimlerine yönelme fırsatına sahip olmasını sağlamaktadır. Bu yöntem edilgen bir alımlayıcıdan, eleştirel ve sorgulayıcı bir özneye dönüşmesini sağlayarak, düşünsel farkındalığı uyandırmaya yönelik bilinçli ve stratejik bir uygulama olarak değerlendirilmektedir (Pavis, 1998: 187). Bu yönüyle *Intermissio* yöntemi, dış dünyaya dair önyargıları ve taraflı bakış açılarını ortadan kaldırmak amacıyla kullanılan *epoche* kavramıyla özdeş bir yapıya sahiptir. Bu yöntem, bizi herhangi bir önceden edinilmiş inanç veya görüşten bağımsız hale getirerek, saf bir deneyimle yüzleşmemizi sağlamaktadır. Bireyin içsel deneyimlerini şekillendiren temel öznel süreçlerle birlikte, kişinin öznel yaşamını ifade etmektedir. Bu yöntem, bireyin kendisini radikal ve evrensel bir biçimde kavrayabilmesini sağlamaktadır. Kişi, yalnızca kendi saf bilinçli deneyimlerine odaklanarak, ego olarak tüm nesnel dünyanın kendisi için var olduğunu ve yalnızca kendi deneyim alanında yer aldığını kabul etmektedir. Bu, bireyin dünyayı deneyimleme, algılama, hatırlama, düşünme, değerlendirme, arzu etme ve benzeri süreçleriyle ilgili bir durumdur (Husserl, 1960: 21).

Husserl'in düşününsel olarak kavranan yaşamın, insan yaşamının sadece algısal deneyimlerden değil, aynı zamanda hatırlama, karar verme, isteme, değer biçme, yargılama, bekleme, umut etme gibi çeşitli bilinçli eylem türleri gibi somut öznel süreçlerden de oluştuğunu anlatmaya çalışmaktadır (Husserl, 1960: 20). Husserl'e göre bu eylemler, insan bilincinin karmaşıklığını ve zenginliğini oluşturan "*cogitationes*" olarak adlandırılmakta ve fenomenolojik *epoché*'nin tüm bu somut öznel süreçlere uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır (Hammond vd., 1991: 27). Bu içsel zihinsel süreçler, insan deneyimini oluşturan ve anlamlandıran önemli unsurdur. Hatırlama, karar verme, isteme gibi eylemler, insanların dünyayı algılayışlarını, onlarla etkileşimlerini ve nihayetinde deneyimlerini şekillendirmektedir. Husserl'in bu içsel süreçler olarak adlandırdığı şey, fenomenolojik analizin

odak noktalarından biridir ve insan deneyiminin anlaşılmasında temel bir rol oynamaktadır. Bu yaklaşım, felsefi danışmanlık alanında insan bilincini daha derinlemesine anlamak ve açıklamak için kullanılmaktadır. Bir örnek üzerinden açıklamak gerekirse, bir birey ilişkilerinde yaşadığı belirsizlik ve kafa karışıklığıyla başa çıkmak için intermissio yönteminden yararlanarak, yaşadığı duyguların ve düşüncelerin sadece dış etkilerle değil, aynı zamanda içsel zihinsel süreçlerle de bağlantılı olduğunun farkına varabilecektir. Felsefi danışman, bireye, hatırlama, değer biçme ve umut etme gibi içsel süreçlerini gözden geçirme ve analiz etme konusunda rehberlik etmektedir. Örneğin, bireyin geçmiş ilişki deneyimleri, şu anki ilişkilerini nasıl etkiliyor olabilir? Hatırladığı geçmiş deneyimleri kişinin hangi tutumlarını etkiliyor? Danışman, bireye bu tür soruları sormak ve içsel dünyasını keşfetmek için destek olacaktır. Ayrıca, bireyin ilişkiyle ilgili yargılarını ve beklentilerini inceleyerek, ona farklı bir bakış açısı sunabilmekte ve ilişkideki belirsizliklerle nasıl başa çıkabileceği konusunda yeni perspektifler önerebilmektedir. Husserl'in vurguladığı gibi, insan deneyimi sadece dış dünya ile etkileşimlerden ibaret değildir aynı zamanda içsel zihinsel süreçler de önemlidir. Bu durum, bireyin ilişkilerindeki deneyimini şekillendirmektedir.

Intermissio yöntemi, bireyin yaşam dünyasına, çevresine ve gündelik deneyimlerine atfettiği anlamları eleştirel bir farkındalık düzeyinde yeniden gözden geçirmesine ve bu anlamları dönüştürerek yeniden yapılandırmasına imkân tanıyan etkin bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Yani bireyin içinde bulunduğu yaşam dünyasını rehabilite etme görevini üstlenmektedir. Bu yöntemin eleştirel yönelimi, felsefi danışmanlıkta temel bir yere sahip olan eleştirel düşünme yaklaşımıyla doğrudan ilişkilidir. Intermissio, bireyin içsel tutumlarına, davranış örüntülerine ve yerleşik inanç yapılarına yönelik sorgulayıcı bir tavır geliştirmesini teşvik ederek, danışanın kendi sorunlarını dışsal otoritelerden bağımsız biçimde ve farklı bir perspektif ile keşfetmesine olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda yöntem, danışanın problemine ilişkin yeni anlam ufukları açmasına katkı sunan felsefi ve dönüştürücü bir araç işlevi görmektedir. Husserl'in epoché yöntemi de dünyanın ontolojik varlığını sabit kabul ederken, bu dünyaya yönelmiş bilinç içeriklerinin yani bireyin dünyaya yüklediği anlamların askıya alınarak sorgulanabilmesini mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, her iki yaklaşım da bireyin yaşantılarına yön veren anlam katmanlarının geçici olarak duraklatılmasını ve yeniden değerlendirilmesini hedeflemektedir. Dolayısıyla intermissio yöntemi, felsefi danışmanlık için hem kuramsal hem de uygulamalı düzeyde önemli bir referans çerçevesi sunmaktadır.

Intermissio yöntemi, epoché'nin düşünsel temellerinden esinlenerek geliştirilmiş ve günümüz dünyasının psikososyal dinamiklerine uyarlanabilir bir biçimde yeniden yorumlanmıştır. Özellikle sosyal medya gibi bireyin benlik algısını ve değer ölçütlerini

şekillendiren güncel yapılar karşısında, *intermissio* yöntemi bireyin bu yapılarla kurduğu ilişkileri sorgulamasına, varsayılan kabulleri askıya almasına ve alternatif anlam olanaklarını keşfetmesine imkân tanımaktadır. Birçok insan, uzun bir süre dış nesnelere atfedilen anlamların etkisi altında mutsuz ve huzursuz bir yaşam sürdürebilmektedir. Örnek olarak, insanların sosyal medyadaki "beğenme" ve "takipçi" sayılarına olan aşırı önem vermesi ve bu beğenilerin kişisel değerlerinin bir yansıması olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Birçok insan, sosyal medyadaki takipçi sayıları veya beğenileri üzerinden kendilerini değerlendirmekte ve başkaları tarafından onaylanma ihtiyacı hissedebilmektedirler. Ancak, bu tür dışsal onay arayışı mutluluğu ve iç huzuru getirmemektedir. Tam tersine, insanlar sürekli olarak takipçi sayılarını kontrol ederek ve beğeni sayılarını artırmak için sürekli çaba sarf ederek, gerçek anlamda tatmin edici ve anlamlı bir yaşamı ihmal edebilmektedirler. Bu durumda, dış nesnelere atfedilen anlamların etkisi altında, insanlar uzun süre mutsuz ve huzursuz bir yaşam sürmeleri kaçınılmaz bir durumdur. Bu durum, kişinin sağlığını olumsuz etkilemekte, yaşamın anlam ve amacını kaybedebilmekte ve günlük yaşam becerileri olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Bu doğrultuda felsefenin sunduğu yöntemler, olumsuz deneyimlerin ve bu deneyimlere yüklenen anlamların bir kenara bırakılması (*Intermissio*) ve yeni anlamların araştırılmasını sağlamaktadır. Örneğin, sosyal medyadaki takipçi sayısı ve beğeniler gibi dışsal onay göstergelerine aşırı anlam yükleyen bir birey, *epoché* yönteminden esinlenerek oluşturulan *intermissio* yöntemi aracılığıyla bu ölçütlerin, varsayılan değerini geçici olarak askıya alabilmektedir. Bu yöntem, bireyin söz konusu dijital göstergeleri sorgulamadan kabullenme eğilimini duraksatarak, onların psikolojik, kültürel ve varoluşsal anlamlarını eleştirel bir perspektiften değerlendirmesine olanak tanımaktadır. Böylece danışan, dışsal onay mekanizmaları üzerine inşa ettiği benlik algısını fark ederek, bu algıyı daha öznelleştirilmiş ve bilinçli bir temelde yeniden yapılandırma sürecine girebilmektedir. Yeni bir bakış açısı geliştirilen bu süreçte birey, gerçek anlamın iç huzur, kişisel gelişim ve anlamlı bağlantılarla ilişkilendirilebileceğini fark etmesi sağlanacaktır. Bu süreç, kişinin kendisini gerçekten tatmin eden ve anlam bulan etkinliklere yönlendireceği yeni bir anlam dünyası oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Bu şekilde, felsefi yöntemler kişinin yaşamına daha anlamlı bir perspektif getirerek mutluluk ve iç huzur arayışında rehberlik etmektedir. Bu yöntemler, bireyin karşılaştığı temel sorunun, yani özün bulunmasının mümkün hale gelmesine desteklemektedir. Bu nedenle, *intermissio*, sosyal medyadaki takipçi sayıları ve beğeniler gibi dışsal ölçütlerle ilişkiye girmeden, bireyin deneyimlerinin doğasını anlamının doğru bir yolunu sağlayan bir yöntem olarak açıklanmaktadır.

Husserl fenomenolojisiinde, epoché yöntemi aynı zamanda bilincin dolaysız verilerinin derinlemesine incelenmesi ve bu inceleme sonucunda bilincin zorunlu yapılarına dayanan evrensel hakikatlere ulaşılması amaçlanmaktadır (Solomon, 2023: 296-297). Husserl, hakikatin peşinden giderken, bilince doğrudan sunulan fenomenler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak burada fenomen, Kant'ın felsefesinde yer alan “numen” ya da “kendinde şey” kavramlarının karşıtı olarak değil, aksine, fenomenler şeylerin özün ifade etmektedir. Bu yaklaşım, Husserl'in fenomenolojisinin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda fenomen veya görü, tüm zorunlu hakikatlerin, bilincin en saf verilerinin ortaya konduğu alandır (Solomon, 2023: 299). İşte Husserl, bu saf alana ulaşmak için epoché yöntemini kullanmaktadır. Epoché yöntemi, fenomenolojik bakış açısının doğruluğunu sağlamak ve olası yanılgıları önlemek için kullanılan bir tekniktir. Husserl, fenomenolojide bilinç hakkındaki önermeler üzerinde düşünülebilmekte ancak bunun dışındaki tüm önermeler söz konusu olmadığı için epoché'ye uğratılması gerektiğini ifade etmektedir. Yani paranteze alınması gerekmektedir. Bu durum o önermelerin yanlış veya hatalı olduklarını göstermemektedir. Bu durum bir nevi felsefe yaparken yapılan zihinsel bir aktivite olarak değerlendirilmelidir (Solomon, 2023: 319). Bu açıklamalardan hareketle Husserl fenomenolojisiinde epoché yöntemi, bilincin dolaysız verilerini analiz ederek, bilincin zorunlu yapılarını keşfetmeyi ve bu yapıların dayandığı evrensel hakikatlere ulaşmayı amaçladığını görmekteyiz. Bu yöntemin felsefi danışmanlıkta uygulanmasını öngören Intermissio yöntemi, yalnızca düşünceleri askıya almak veya bilinç akışına ara vermekle sınırlı kalmamakta aynı zamanda bireyin kendi bilişsel ve varoluşsal yapılarını sistematik bir şekilde çözümlemesini sağlayan bir araç olarak tanımlanmaktadır. Intermissio, bilinci kendiliğinden akan bir süreç olarak değil, belirli yapı ve varsayımlar üzerinden şekillenen bir oluşum olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, bireyin düşünsel sürekliliğini kesintiye uğratması, onun yalnızca mevcut ön yargılarından sıyrılmasını değil, aynı zamanda bu ön yargıların nasıl oluştuğunu anlamasını da mümkün kılmaktadır. Yani Intermissio, bireyi yalnızca farkındalığa ulaştırmaz, aynı zamanda kendi bilinç yapısının işleyişini kavramasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla bu yöntemin felsefi danışmanlık bağlamındaki karşılığı ise, bireyin yalnızca belirli ilişkileri, inançları veya yaşantıları sorgulaması değil, aynı zamanda bunların dayandığı bilinç yapılarını çözümleyerek daha derin ve köklü bir dönüşüm yaşamasına olanak tanımadır. Intermissio yöntemini bu anlamda, yüzeysel bir farkındalık sürecinden öte, bireyin kendi bilinç dinamiklerini araştırarak yaşamına dair daha sağlam ve öznel temellere dayanan bir anlayış geliştirmesini sağlayan bir yöntem olarak değerlendirmekteyiz.

Husserl'in fenomenolojisiinde epoché'de amaç bilincin refleksif bir şekilde incelenmesidir. Yani bilincin nesneleri deneyimleme ve bilme şekliyle ilgilenmektedir.

Gerçekte bilinen bir şey olup olmadığıyla ilgilenmemektedir. Sadece açıklamaya ve betimlemeye çalıştığı şey bilincin kendisidir (Solomon, 2023: 319). Dışarıda bir ev nesnesi üzerinde durduğumuzda, bilincimdeki ev algısının fenomenolojik analizi, bu nesneyi nasıl deneyimlediğimle ilgilidir. Bu bağlamda, evin gerçek varlığı veya fiziksel durumu dikkate alınmamaktadır. Epoché yöntemi aracılığıyla, evin varlığı inkâr edilmez; ancak mevcut durumda var olup olmadığı meselesi dikkate alınmamaktadır. Dış dünya (yaşam dünyasını) ve ev birlikte paranteze alınarak, ev fenomeninin bilinçteki yeri ve niteliği araştırılmaktadır. Dolayısıyla, bu ev nesnesinin yaşam dünyasında gerçek bir varlık mı yoksa bir halüsinasyon mu olduğu önemli değildir. Buradaki esas amaç, bu fenomenin bilinçteki yansımalarının doğasını incelemektir. Bu bağlamda fenomenoloji, deneyimin dikkatli ve detaylı bir şekilde incelenmesini içermektedir. Bu dünyanın kişinin içinde bulunduğu verili bir dünyadır. Dünya kişinin deneyimlediği ve bu deneyimin incelendiği bir alandır. Ricoeur (1950) bu yaşam dünyasını aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

“Dünya, benim dışımda var olan bir şeydir. Ancak dünyanın gerçekten var olabilmesi için, "verili" bir şekilde, yani belirli bir biçimde var olması gerekir ve bunu ancak fiili bir deneyimle tecrübe edebilirim. Eğer dünyaya dair herhangi bir deneyimim olmasaydı, dünya sadece bir kelime olurdu, gerçek bir olgu değil. Bu durumda, dünyayı deneyimleyebilmenin ve onun yapılarıyla ilişki kurabilmenin tek yolu, dünyayı deneyimlemektir; yani "doğal tutum" dediğimiz şekilde yaşamaya devam etmektir. Bu, dünyayı anlamamanın ve ona ait olmanın temel yoludur” (Ricoeur, 1950: 88).

Yaşamaya devam etmek bu dünyayı anlamamanın ve ona ait olmanın temel yoludur. Bu dünyayı anlamak ve tanımak için de dünya hakkındaki her türlü ön yargı ve ön kabulü bir kenara bırakmak gerekmektedir. Fenomenoloji, anlayışımızı çarpıtabilecek veya belirsizleştirebilecek her türlü teorik yükten veya kavramsal çerçeveden arınmış olarak, dünyanın ham ve dolaylımsız deneyimiyle ilgilenmektedir. İnsan, inançları, değerleri ve düşünceleri nedeniyle psikolojik veya duygusal zorluklarla karşılaştığında, bu düşünce ve inançlardan sıyrılarak ya da en azından bunları geçici olarak askıya alarak iyileşme fırsatına sahip olabilmelidir. İşte felsefi danışmanlığa başvuran bireylerin, yaşadıkları sorunları bir süreliğine bir kenara koymalarını ve daha net bir bakış açısı geliştirmelerini sağlayacak yöntem ise tam olarak *Intermissio* yöntemidir. Bu yöntem, bireylerin zihinsel yüklerini geçici olarak askıya alarak, özgür bir düşünsel alan yaratmalarına olanak tanımakta ve böylece kişisel iyileşme sürecine zemin hazırlamaktadır. *Intermissio* yöntemi, önyargısız bir düşünceyle doğal dünyaya ilişkin tüm gerçekliklerin bir kenara bırakılmasını öngörmektedir. Önyargısız bir zihin, deneyimlerin doğru bir şekilde anlaşılmasını ve objektif bir inceleme yapılmasını sağlamaktadır. Bu yöntem, deneyimlerimizi mümkün olduğunca saf bir şekilde incelemek için dünya hakkındaki varsayımlarımızı ve inançlarımızı bir kenara bırakmayı içermektedir. Tercihlerimizi,

yargılarımızı ve teorilerimizi askıya alarak, deneyimimizin nesnelerinin kendi terimleriyle göstermelerine izin vermektedir. Felsefi danışmanlığın otoritesi kabul edilen Peter Raabe, bu yöntemin önemini açıklamak üzere aşağıda yer alan cümleleri kaleme almıştır:

“Açıkçası bir danışman olarak kendi dünya görüşümü "paranteze almaya" ve danışanların kendi dünya görüşlerini keşfetmelerine ve geliştirmelerine yardımcı olmaya çalışıyorum. Ancak din söz konusu olduğunda bunu çok zor bulacağımı düşünüyorum” (Raabe, 2002: 184).

Bu cümle danışanların kendi dünya görüşlerini keşfetmeleri ve geliştirmeleri için Intermissio yönteminin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak din söz konusu olduğunda bu durum çok güç olabilmektedir. Bunun da asıl nedeni insanların değişmekten duyduğu korkular ve endişelerdir. Değişmekten korkmak, hakikat olarak tanımlanan olguların yanlış olma ihtimalinde korkmak ve ahiret inancında olan cehennem korkusuyla büyümek, tüm bu örnekler din olgusunda Intermissio yönteminin uygulanmasını güçleştirebilmektedir. Hepimiz içinde doğup büyüdüğümüz aile ve toplumun bir yansımasıyız. Alışkanlıklarımız, inancımız, doğrularımız, yanlışlarımız, değerlerimiz ve ideallerimiz bu çevre etrafında şekillenmektedir. Ancak içinde bulunduğumuz toplum ve bu toplumun bize kazandırmış olduğu düşünceler, değerler ve inançlar eleştiri süzgecinden geçirmeden, sorgulamadan mutlak doğru olarak kabul edip benimsemek, katı bir yöntem benimsememize ve yeni önermeler üretmemize engel olmaktadır. Bununla birlikte, aydın ve bilge bireylerin kendi değerlerine dair ortaya koydukları görüşler, bazen bizde eleştirel bir bakış açısı geliştirmemize ve bu görüşleri sorgulamamıza yol açabilmektedir. İşte bu durum gelişmeye ve değişmeye engel olan unsurlardır. Bu tür özelliklere sahip bireyler, genellikle köklü geleneklere sıkı sıkıya bağlı, toplumsal normları içselleştirmiş ve kültürel mirasını korumaya yönelik güçlü bir eğilim gösteren kişiler olarak nitelendirilebilir (Köroğlu, 2019: 32). Bu bireyler, kendi istek ve arzularıyla örtüşmediği sürece bu tutumlarını değiştirmekte büyük zorluk yaşayabilirler. Ancak her insan, geleneksel değerler içinde yaşamayı tercih etmeyebilir. Bulunduğu koşullar, onu derin bir huzursuzluk, mutsuzluk ve zihinsel çöküntüye sürükleyebilir. İşte bu noktada felsefi danışmanlık bu insanlarla iş birliği içinde olmaya hazırdır. Bu iş birliği sürecinde Intermissio yöntemi, felsefi danışmanlık için çeşitli odak noktaları geliştirmiştir. Bu odak noktaları, danışmanın belirli sorunlar üzerinde yoğunlaşarak yeni bir yöntem olarak ele alacağımız bu kavram, özellikle psikoloji disiplini içinde kullanılan varoluşçu terapilerin felsefi danışmanlık bağlamına uyarlanması sürecinde karşılaşılan metodolojik ve pratik gereksinimlere yanıt verme potansiyeline sahiptir. Psikiyatride kullanılan yöntemlerden biri olan bilişsel farkındalık (metakognisyon), bireyin kendi düşüncelerini fark etmesini ve değerlendirmesini sağlamaktadır. Bu yöntem, “düşünme hakkında düşünme” veya kişinin kendi bilişsel süreçlerini izleme ve kontrol etme yeteneği

olarak tanımlanmaktadır. (Fleur, Bos, & van den Bos, 2021: 1) Ancak, bu farkındalık genellikle bir düşüncenin yanlış ya da işlevsiz olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Ancak intermissio yöntemi bu farkındalığı bir adım ileri taşıyarak, bireyin düşüncelerine hiçbir yargıda bulunmadan, geçici olarak ara vermesine olanak tanımaktadır. Örneğin birey, herhangi bir düşüncesini doğruluk ya da yanlışlık kategorileri içerisinde değerlendirmeksizin, söz konusu düşünceye bilinçli bir biçimde geçici bir süreliğine ara vermekte ve ona yönelik bilişsel yönelimini askıya almaktadır. Bu tutum, bireyin düşünsel içeriğe mesafeli ve yargısız bir dikkatle yaklaşmasını mümkün kılarak, felsefi sorgulamanın zemininin inşasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, psikoterapi pratiklerinden aşına olunan farkındalık kazanım süreci, intermissio kavramı aracılığıyla felsefi düşünme edimine dönüşebilmektedir.

Psikoterapi, bireyin ruhsal sağlığını desteklemek amacıyla çeşitli yöntemler içermektedir. Bu yöntemlerden biri olan varoluşçu terapiler, bireyin özgürlüğü, anlam arayışı, ölüm ve kaygı gibi temel varoluşsal meselelerini ele alırken, belirli bir psikoterapötik çerçeveye bağlı kalmaktadır (Mackay & Schnipke, 2023: 73). Ancak, felsefi danışmanlığın psikolojik rahatsızlıkları tedavi etmek gibi bir amacı yoktur. Bunun yerine felsefi danışmanlık, bireyin varoluşsal sorgulamalarına derinlemesine felsefi bir rehberlik sunarak, onun kendi düşünsel yolculuğunu şekillendirmesine olanak tanımaktadır. Bu doğrultuda, intermissio kavramının felsefi danışmanlıkta bir yöntem olarak geliştirilmesi, varoluşçu terapilerden felsefi danışmanlığa geçiş sürecinde karşılaşılan metodolojik esneklik ihtiyacını, pratik uygulanabilirliği ve bireyin yaşam dünyasıyla kurduğu bağı güçlendirme gereksinimini karşılayabilecek önemli bir açılım sunmaktadır. Intermissio, yalnızca felsefi danışmanlığın teorik altyapısını güçlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda bireyin düşünsel keşif süreci ile günlük yaşantısı arasındaki bütünleşmeyi sağlayan dinamik bir yöntem olarak işlev görmektedir. Bu yönüyle intermissio, felsefi danışmanlık sürecine yenilikçi bir metodolojik yaklaşım kazandırırken, aynı zamanda danışanın deneyimlerini anlamlandırmasına ve varoluşsal meselelerini daha derinlemesine kavramasına kavramsal bir köprü işlevi görerek rehberlik etmekteyken kullanabileceği kilit unsurlardır.

Toparlayacak olursak fenomenoloji, bireylerin dünyayı nasıl algıladıklarını, ne tür varsayımlar ve önyargılar taşıdıklarını ve bu algılama süreçlerinin arkasındaki kör noktaları derinlemesine inceleyerek, onların kendilerine özgü dünya görüşlerini keşfetmelerine olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, bireylerin bilinçli düşüncelerinin ötesine geçmelerine, mevcut inanç ve algılarını sorgulamalarına ve farkındalıklarını artırmalarına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, fenomenolojik yöntem, felsefi danışmanlıkta bireyin içsel deneyimlerinin daha doğru bir şekilde anlaşılması ve işlenmesi için kritik bir temel sunmaktadır. Bu bağlamda,

Intermissio yöntemi, fenomenolojinin sunduğu bu analizleri bir adım öteye taşımaktadır. Intermissio, bireyin düşünsel akışını geçici olarak durdurarak bilinç akışında derin bir kesinti yaratmayı amaçlamaktadır. Bu yöntem, bireylerin yaşamlarındaki çeşitli sorunlarla doğrudan ilişkili olarak, varsayımlar, önyargılar ve kör noktalar üzerinde daha derinlemesine bir farkındalık geliştirmek için son derece etkili bir araçtır. Şimdi bu kavramları başlıklar altında daha detaylı incelemek, Intermissio yönteminin nasıl işlediğini ve hangi alanlarda faydalı olduğunu daha net bir şekilde anlaşılabacaktır.

1.5.2. Varsayımlar

Varsayımlar, herhangi bir konu ile ilgili araştırmanın başlangıcında doğruluğu sorgulanmadan kabul edilen, kanıt gerektirmeyen ve henüz test edilmemiş yargılar veya önermelerdir (Baloğlu, 2011: 127). Henüz gerçekleşmemiş ve gerçekleşmesi olası olan bu yargı ve önermeler üzerinden bir düşünce sistemi ve hayat inşa etmek birçok insanın içinde bulunduğu yanlış ancak kaçınılmaz gerçekliklerdir. “Diyelim ki” veya “farz edelim ki” diye başlayan tüm cümleler varsayım içeren cümlelerdir. Varsayım bu yönüyle gerçek dünyanın karmaşıklığı içinde, kullandığımız değişkenleri daha kontrol edilebilir bir şekilde test etmemizi sağlayan bir soyutlama aracıdır (Baloğlu, 2011: 128). Bu soyutlama aracının doğru kullanılması için felsefi danışmanlık birçok felsefi öğretiyi bu alana kazandırmaya çalışmaktadır.

İnsanlık tarihi boyunca yaşam olgusu, pek çok varsayım üzerinden şekillenmiştir. Örneğin, dünyayla ilgili varsayımlar, insanların evreni nasıl algıladığıyla ilgiliyken, eski medeniyetler gökyüzünü tanrıların evi olarak görmüş, bu inanç doğrultusunda yaşamlarını düzenlemişlerdir. İnançla ilgili varsayımlar, toplumların değer sistemlerini belirlemekteydi. Birçok kültürde, ahlaki kurallar ve ritüeller bu varsayımlar üzerine kurulmuştur. Toplumla ilgili varsayımlar ise sosyal yapıların nasıl oluştuğunu etkilemektedir. Örneğin, patriyarkal bir toplumda erkeklerin ailedeki rolü üzerine varsayımlar, toplumsal dinamikleri şekillendirmektedir. İlişkilerle ilgili varsayımlar, bireylerin diğer insanlarla kurduğu bağları etkilemektedir. Arkadaşlık ilişkileri konusunda güven varsayımı, bu ilişkilerin sağlıklı bir şekilde gelişmesine olanak tanımaktadır. Kişinin kendisiyle ilgili varsayımlar ise özsaygı ve kimlik algısını belirlemektedir. Bir bireyin yeterlilik hissi, kariyerine yönelik hedeflerini etkileyebilmektedir. Tüm bu varsayımlar, insanlık tarihini ve bireylerin yaşam biçimlerini şekillendiren önemli unsurlardır.

İnsanların dış dünyaya ilişkin varsayımları, hayatın zorluklarını anlamlandırma ve bu zorluklarla yüzleşme süreçlerini etkileyen yargılardır. Bu varsayımlar, bireylerin karşılaştıkları olumsuz durumları nasıl yorumladıklarını ve bu durumlarla başa çıkma stratejilerini

belirlemektedir. İnsanın düşünsel, duygusal ve zihinsel sağlığı söz konusu olduğunda, bireylerin sorgulamadan ya da sorgulamak istemeden sahip olduğu varsayımlar üzerinden duygu, düşünce ve davranış geliştirdiğini rahatlıkla ifade edebiliriz. Bu varsayımlar, kişinin dünyayı algılayış biçimini ve yaşadığı deneyimlere verdiği tepkileri şekillendirmektedir. Çünkü sağlıklı veya sağlıklı, olumlu veya olumsuz bir düşünce yapısı, benzer nitelikte duygu ve davranışları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, travmatik yaşantılar ve psikiyatrik hastalıklar, çoğu zaman sorgulanmamış varsayımlar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Zorlu yaşam olayları, bireyler üzerinde yıpratıcı, stresli ve rahatsız edici duygusal etkiler yaratmakta ve bu durum, kişinin ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tür deneyimlerin hem düşünsel hem psikolojik hem de fiziksel sağlık üzerinde güçlü etkileri bulunmaktadır. Bunlardan en sık görülen sonuçları arasında travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon yer almaktadır. Burada en belirgin olan durum ise felsefi danışmanlık alanının temel konularından biri olan anlamsızlık hissidir. Bireyler, kendilerini anlamsız bir dünyada meydana gelen olaylar nedeniyle çaresiz ve yalnız hissetmektedirler. Dünya, eskisi gibi anlam taşımamaktadır ve gelecekteki olaylar üzerinde kontrol sahibi olmadıkları düşüncesi hâkimdir (Aka, 2024: 181). Örneğin boşanma, boşanma bireylerin hayatında büyük bir değişiklik yaratarak hem düşünsel hem psikolojik hem de fiziksel sağlık üzerinde derin etkiler oluşturabilmektedir. Bu süreçte, birçok birey anlamsızlık hissi yaşamaya başlamaktadır. Çünkü evlilik, çoğu zaman bir kişinin hayatında merkezi bir yere sahiptir ve boşanma, bu bütünlüğün parçalanmasına yol açmaktadır. Bireyler, kendilerini anlamsız bir dünyada kaybolmuş hissedebilmektedir. Evlilikleri sona erdiğinde, hayatın neden anlamlı olduğu veya gelecekte nasıl bir yol çizecekleri konusunda belirsizlik yaşamaktadırlar. Bu durum, anlamsızlık, yalnızlık ve çaresizlik duygularını tetikleyerek, depresyon gibi psikolojik sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Bireylerin yaşadığı acıların iyileşmesi ve zorlu süreçlerden kurtulabilmesi için, öncelikle içsel dünyalarına dönmeleri ve kendilerini yeniden inşa etmeleri gerekmektedir. Bu, sadece dışsal koşulları değiştirmekle değil, aynı zamanda bireyin kendi içsel algılarını, düşüncelerini ve duygularını derinlemesine keşfetmesiyle mümkün olmaktadır. İçsel dönüşüm, bireyin yaşamındaki travmatik olayları, kayıpları veya zorlukları anlamlandırmasını, kabul etmesini ve bunlarla barış içinde yaşamasını sağlayacak bir süreçtir. Bu süreç, her birey için farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Çünkü her insanın deneyimi, inançları, değerleri ve dünya görüşü farklı niteliktedir. Kimi bireyler için bu, duygusal bir yeniden doğuş olabilirken, kimileri için zihinsel ve ruhsal bir arınma süreci olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, yeni bir yöntem olarak önerdiğimiz intermissio yöntemini, bireyin zihninde yer alan varsayımları ele alarak, bu varsayımları değerlendirmeyi, eleştirmeyi ve yeniden şekillendirmeyi

amaçlamaktadır. *Intermissio*, varsayımları geçici olarak bir kenara koymayı ve yaşamı yeniden düşünmeyi mümkün kılmaktadır. Husserl'in *epoché* kavramından esinlenerek geliştirilen bu yöntem, bireyin zihnindeki duygu, düşünce ve inanç sistemine ait tüm varsayımları bir paranteze almakta, böylece bu varsayımlar üzerinde derinlemesine bir inceleme yapma fırsatı sunmaktadır. Husserl'e göre, sahip olduğumuz varsayımsal bilgilere yeni yargılar eklenmedikçe, mevcut kanaatlerimizde bir değişiklik yapmamız mümkün değildir. İnsanlar olarak, bu durumu aşmakta zorlanmamız doğaldır. Ancak, varsayımlarımızda bir değişim gerçekleştirebilmek için, felsefi danışmanlığın sunduğu araçları kullanmamız gerekmektedir. Bu değişim, varsayımların içsel yapısını koruyarak, onları "eylemden çıkarmak," "dışlamak" veya "paranteze almak" şeklinde gerçekleşmektedir. İşte, bu süreci biz "*Intermissio* yöntemi" olarak adlandırmaktayız.

Varsayımlar, zihinsel süreçlerdir. Dolayısıyla, bir varsayımı paranteze almak, ondan tamamen vazgeçmek anlamına gelmemektedir. Bunun yerine, bu eylem, varsayımın orijinal durumunu korurken, ona atfedilen değerin değişmesine olanak tanıyan bilinçli bir durumu ifade etmektedir. Husserl (1983) varsayımın paranteze alınmasını şu şekilde tasvir etmektedir.

"Varsayım 'eylemden çıkarılır', paranteze alınır, modifikasyona, 'paranteze alınmış varsayım'a' dönüştürülür. Böylece sözünü ettiğimiz bilinç, 'varsayma' ya da ön varsayım da bulunma anlamında bir şeyi sadece düşünme meselesi olmaktan da uzaktır ki bu da sıradan bir dille 'bana öyle geliyor ki (varsayım da bulunuyorum) durum böyle ve böyledir şeklinde ifade edilebilir. Bu şekilde konuşurken bu nesnellığe dair her olumlamanın dışlanacağını ve paranteze içi modifikasyonuna dönüştürülebileceğini kastediyoruz" (Husserl, 1983: 60).

Yani, *epoché*, varsayımın özünü bozmadan, ona yüklenen değerin dönüşümünü sağlayan bilinçli bir tanımlama olarak düşünülebilir. Bu süreç, bireylerin düşüncelerini yeniden değerlendirmelerine ve farklı bir perspektiften bakmalarına yardımcı olmaktadır (Husserl, 1983: 59). Bu bağlamda, felsefi danışmanlıkta uygulanan "sorgulama, derinleşme ve kavramsallaştırma yöntemi," *Intermissio* yönteminin ilham kaynağı olan *epoché* ile yeni bir temele oturmaktadır. Paranteze alınan her varsayım, içeriği bozulmadan sorgulanmakta, derinlemesine incelenmekte ve ardından doğru bir kavramla yeniden tanımlanmaktadır. Bu süreçte birey daha derin bir anlayış elde ederek, olayları farklı açılardan değerlendirme ve alternatif bakış açıları geliştirme olanağı elde edebilmektedir. Örnek olarak, boşanma süreci yaşayan bir kişi, başlangıçta bu durumu yalnızca bir kayıp olarak görürken, *Intermissio* yöntemi sayesinde bu deneyimi kişisel gelişim ve yeni fırsatlar yaratma şansı olarak değerlendirebilecektir. Bu sayede, yaşadığı zorluğun arkasındaki anlamı keşfederek daha güçlü bir birey haline gelebilecektir. *Intermissio* yöntemi, sorgulamanın biçimini köklü bir şekilde değiştiren bir yaklaşımdır. Bu yöntem, bireyi yalnızca bir dışsal tanım veya genelleme yapmak

yerine, kişinin kendi içsel deneyimlerine yönlendirerek daha derin ve öznel bir keşif yapmasını sağlamaktadır. Klasik bir yaklaşımda, boşanmış birine "Boşanmak nedir?" şeklinde bir soru yöneltilirken, bu tür bir soru genellikle dışsal, tanımlayıcı ve soyut bir yanıt gerektirir. Ancak *Intermissio* yönteminde, "Boşanma senin için nasıl bir deneyimdir?" gibi bir soru sorulduğunda, kişi yalnızca boşanmanın kavramsal bir açıklamasını vermekle kalmaz, aynı zamanda boşanmanın kendisine kattığı duygusal, zihinsel ve varoluşsal değişimleri de keşfetmektedir. Bu soru biçimi, bireyin yaşamındaki özel bir deneyimi doğrudan anlamasına olanak tanımaktadır. Burada amaç, kişinin yalnızca olaya ilişkin önceden oluşturduğu genel inançları değil, yaşadığı sürecin kendisini, onun içindeki duyguları, düşünceleri ve algıları anlamaktır. *Intermissio*, bireyin bu tür sorularla, kendi iç dünyasına dönerek olaylara dair derinlemesine bir farkındalık geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Böylece, birey yalnızca belirli bir olayı dışsal bir perspektiften değil, içsel bir perspektiften de değerlendirerek kendi deneyiminden anlam çıkarmaktadır. *Intemission* yöntemi bu yönüyle hem psikolojik hem de felsefi bir derinlik sağlamak ve bireyin yaşamına dair daha özgün, samimi ve anlamlı bir iç görüşü kazanmasına olanak vermektedir.

1.5.3. Önyargılar

Önyargı, bireylerin belirli bir konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmaksızın o konuya dair olumlu veya olumsuz yargılarda bulunmalarını teşkil eden zihinsel kalıplardır. Bu kalıplar belirli bir sosyal grubu ve bu grubu oluşturan bireyleri hedef alan, genellikle olumsuz ve yanlış bir genellemeyi ifade etmektedir. Ancak, bu kalıpları yanlış olarak tanımlamak, onların bilgi anlayışları hakkında fazla bir şey söylememektedir. Çünkü çoğu zaman yanlış inançlarımız sağlam kanıtlara dayanıyormuş gibi görünebilmektedir. Bu nedenle önyargıların genellikle kanıtların yanlış bir şekilde yorumlanmasından kaynaklandığını söylemek daha doğru bir açıklama olacaktır. Dolayısıyla önyargıları olan kişilerin bilgi açısından hatalı olduğu veya bir tür bilgi mantıksızlığı sergiledikleri söylenebilmektedir (Begby, 2013: 1). Bilgi açısından hatalı bireyler, genellikle yeterli bilgiye sahip olmadıkları konularda kendilerini güvenle ifade eden kişilerdir. Bu bireyler, ele aldıkları meseleler hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmadıkları halde, kesin bir kanaatle konuşma eğilimindedirler. Örneğin, din, siyaset ve kültürel değerler gibi konular üzerinde birçok kişi, kapsamlı araştırma yapmadan ve farklı kaynakları gözden geçirmeden, kendi kültürel geçmişlerine dayanarak belirli inançlar geliştirebilmektedirler. Bu durumda, bireyler genellikle kendi inançlarını sorgulama gereği duymamaktadırlar. Aynı durum, siyasi meseleler için de geçerlidir. Bu tür bilgi eksiklikleri, bireylerin farklı görüşlere sahip insanlara karşı önyargılar geliştirmesine ve bu önyargıların çatışmalara, hatta eylemsel

saldırlara dönüşmesine yol açabilmektedir. Tarihsel perspektiften bakıldığında, birçok savaşın, farklı inanç ve görüşlere sahip bireylere karşı gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Nazi soykırımı bu bağlamda dikkat çekici bir örnektir. Bu nedenle önyargılar, bireylerin düşünce yapısını daraltmakta, bilgi eksikliği nedeniyle bir cehalet ortamı yaratmakta ve insanların gelişim ile değişime kapalı bir karaktere sahip olmasına neden olmaktadır. Bu durum, toplumların ilerlemesini engelleyen önemli bir sosyal sorundur.

Önyargı, dünya genelindeki çeşitli toplumlarda kalıcı ve karmaşık bir sorun olarak varlığını sürdürmekte olup, genellikle siyaset, ekonomi, tarih ve sosyal normlar gibi çok boyutlu sosyokültürel dinamiklerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, yüzyıllar boyunca önyargılı tutumların şekillenmesinde önemli bir rol oynayan diğer bir etken, siyasi yapıların, dilin ve dinin etkisidir (Rajasthan, 2019: 154). İnsanlık tarihine baktığımızda, belirli bir topluluğun diğerine karşı beslediği kitlesel nefretin önyargılar aracılığıyla tetiklendiği durumlar olduğunu görebilmekteyiz. Örneğin, Hitler rejimi döneminde yaygınlaşan anti-semitik duygular, büyük ölçüde yanlış ve çarpıtılmış bir Yahudi imajı üzerinden şekillenmiştir (Joylal, 2017: 62). Bu bağlamda, faillerin tepkileri doğrudan gerçeklikle değil, bu önyargılarla beslenen yanlış algılarla ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Dil ile ilgili önyargılara en güzel örnek 1066'daki Norman istilasına Fransızca İngilizce karşısında daha yüksek bir konum kazandırmasıdır. Çünkü Fransızca köylülerin dili olarak görülmüş ve konuşanın sosyal aşağılığının bir işareti olarak kabul edilmekteydi. Bir başka örnek de Hint dilleri arasında Sanskritçenin sahip olduğu önemli konumdur. Vedik Sanskritçe üst sınıfın diliydi. Diğer diller Prakrit olarak sınıflandırılır ve alt sınıflar tarafından konuşulurdu (Joylal, 2017: 62). Bu ve buna benzer örnekler yeryüzünde insanların dilleri, dinleri, ırkları, cinsiyetleri ve daha alt seviyede bir ailenin diğer bir aileye karşı önyargılarla dolu olduğunu ve bu önyargılar yüzünden birbirlerine karşı nefret duymalarına sebep olduğunu göstermektedir. Bu etkenler göz önüne alındığında bireyler yaşamın her alanında belli önyargılarla donatılmaktadır.

Francis Bacon'a göre insan anlayışının en büyük engeli ve sapması, duyuların donukluğundan, yetersizliğinden ve aldatmacalarından kaynaklanan önyargılardır. Çünkü Bacon, duyuları etkileyen şeylerin, daha önemli olsalar bile, duyuları hemen etkilemeyen şeylerden daha ağır bastığını düşünmektedir. Ona göre duyular tek başına belirsiz ve hatalıdır (Bacon, 1620: 424). Bu nedenle duyulardan kaynaklanan belirsizliklerden ve hatalardan korunmak adına "Dört Put" sınırlandırmasını önermektedir (Bacon, 1620:419). Bunlar; Kabile Putları, Mağara Putları, Pazar Meydanının Putları Ve Tiyatro Putları'dır. Bacon "Put" terimiyle kastetmek istediği hayaletleri veya illüzyonlardır.

Kabile Putları/İdolları (Idola Tibus), insan doğasının kendisinde ve insan kabilesinde veya ırkında temellendirilen putlardır. İnsan doğasının kendisinde kök salan, algılamadaki içsel önyargılardan kaynaklanan putlardır. Bacon'a göre insan algısının şeylerin ölçüsü olduğu iddiası yanlıştır. Aksine, hem duyuların hem de zihnin tüm algıları, evrenin ölçüsüne göre değil, bireyin ölçüsüne göredir. Ve insan zihni, düzensiz ışınları alan, kendi doğasını bunlarla karıştırarak şeylerin doğasını bozan ve rengini değiştiren sahte bir ayna gibidir. Dolayısıyla bu putlar, insan anlayışının gerçekliğin gerçek bir yansıması olduğuna inanarak dünyayı aşırı genelleştirme ve yanlış yorumlama eğilimini yansıtmaktadır. Oysa gerçekte bu bir çarpıtmadır (Bacon, 1620: 420).

İkinci olarak Mağaranın Putları/İdolları (Idola Secus), bireysel önyargılardan, kişisel deneyimlerden ve tutkularından kaynaklanan putlardır. Her bireyin, dünyayı kendine özgü bakış açıları ve önyargıları ile yorumladığı kendi "mağarası" veya "in"i vardır. Bu mağara veya sığınak, doğanın ışığını kırmakta ve rengini bozmaktadır. Bu, kişinin kendine özgü ve kendine has doğasından, eğitimi ve diğerleriyle olan iletişiminden, okuduğu kitaplardan, saygı duyduğu veya hayran olduğu kişilerin otoritesinden, sakın bir zihinde meydana gelen izlenimlerin farklılıklarından ya da benzerlerinden kaynaklanmaktadır. Böylece insanın ruhu (farklı bireylere göre değişmekle birlikte) aslında değişken ve karışıklıklarla dolu bir şeydir ve sanki tesadüf tarafından yönetilmektedir (Bacon, 1620: 420-421). Üçüncü olarak Bacon, Pazar Meydanının Putları/İdolları (Idola Fori)'den bahsetmektedir. Pazar meydanı, insanların konuşarak bir araya geldiği ve kelimeler, halkın algısına göre dayatıldığı bir alan olduğundan dolayı bu isimle tanımlanmaktadır. Bu putlar, dilin yanlış kullanımı ve belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu putlar'a göre iletişim kurmak için kullandığımız kelimeler, olayları anlamamızı çarpıtarak yanlış anlaşılmalara ve kafa karışıklığına yol açabilmektedir. Bilgili insanların kendilerini korumak ve savunmak için kullandıkları tanımlar veya açıklamalar da, hiçbir şekilde durumu düzeltmemektedir. Kelimeler, anlayışı açıkça zorlamakta ve geçersiz

kılmaktadır. Bu durum insanı kafa karışıklığına sürüklemekte ve insanları sayısız boş tartışmalara ve boş hayallere yönlendirmektedir. Son olarak Bacon, Tiyatronun Putları/İdolları (Idol Theatri)'ni tanıtır. Tiyatro putları, geleneksel felsefi sistemlere dayanan önyargılardır ve deneysel kanıtlara dayanmayan tiyatro oyunlarına benzemektedir. Eleştirel bir inceleme yapmadan yerleşik doktrinleri ve düşünce sistemlerini kabul etmeyi içermektedir. Bacon'a göre kabul görmüş tüm sistemler, kendi yarattıkları dünyaları gerçek dışı ve sahneye uygun bir şekilde temsil eden tiyatro oyunlarından ibaret olduğunu belirtmektedir. O bunu, şu anda moda olan sistemlerden veya sadece eski mezhepler ve felsefeleri kastetmediğini, gelenek, saflık ve ihmal nedeniyle kabul görmüş birçok bilimsel ilke ve aksiyom için de söylediğini belirtmektedir. Çünkü aynı türden daha birçok oyun yazılabilmekte ve benzer yapay bir şekilde sergilenebilmektedir (Bacon, 1620: 421). Bu nedenle Bacon, gelenek saflık ve ihmal nedeniyle kabul gören tüm felsefi ve bilimsel ilke için söylediğini belirtmektedir. Bacon'un bu dört temel Putları bireylerin sahip olduğu önyargıları çok açık ve net bir şekilde tanımlamaktadır.

Önyargılar, bireyleri kendi öz benliklerinden uzaklaştırarak, duygularını, düşüncelerini ve inançlarını çarpıtmasına neden olan yargılardır. Yanlış inançlar hatalı düşüncelere, hatalı düşünceler yanlış bir söyleme, bu söylem ise bireyin hayatını temelden sarsan bir yaşantıya dönüşmektedir. Kendi gerçekliğinden kopan her birey hem kendisi hem de çevresiyle ilgili sağlıklı duygular geliştirmektedir. Örneğin, yalnızlık hissine kapılan bir kişi, kimsenin onu sevmediğine veya kabul etmediğine inanabilmektedir. Oysa derinlemesine bir analiz yapıldığında, çevresindeki insanların böyle bir algıya sahip olmadığı kolayca anlaşılabilmektedir. Bu tür önyargılı düşünceler, bireyin ruhsal dengesini bozarak ruhsal çöküntülere ve hatta ciddi hastalıklara yol açabilmektedir. Ruhsal çöküntüler patolojik bir hastalığa dönüşmeden önce, bireylerin felsefi danışmanlık hizmetinden yararlanması, zihin dünyalarını iyileştirmelerine ve önyargılarından arınmalarına olanak tanımaktadır. Bu doğrultuda, çalışmamızın temel amaçlarından biri, Husserl'in felsefi görüşlerinden yola çıkarak geliştirdiğimiz Intermissio yönteminin felsefi danışmanlıkta nasıl uygulanabileceğini ortaya koymak olup, bireylerin ruhsal bozukluk seviyesine ulaşmadan önce kendi bilinç yapılarını, hayata dair varsayımlarını ve önyargılarını fark edebilmelerini sağlamaktır. Böylece, felsefi danışmanlık süreci, bireylerin düşüncelerini ve duygularını daha sağlıklı bir çerçevede ele almasını sağlayarak ruhsal dengelerini korumalarına katkıda bulunan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece, bireyler kendi içsel sorunlarını çözebilmekte ve daha dengeli bir yaşam sürme imkânı bulmaktadırlar.

Felsefi danışmanlık, felsefenin insan yaşamına sunduğu entelektüel birikimi günümüz bireyine kazandırmayı amaçlayan bir danışmanlık türüdür. Bu yaklaşım, bireyin zihinsel ve

duygusal sağlığını olumsuz etkileyebilecek unsurları felsefi yöntemlerle analiz ederek farkındalık kazandırmayı ve böylece bireyin bilişsel dönüşümünü sağlamayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, bireylerin ve toplumların önyargılardan arınarak daha rasyonel ve bilinçli bir düşünce sistemine ulaşmaları, felsefi danışmanlığın temel işlevlerinden biri haline gelmektedir. Felsefi danışmanlık, önyargılarla yüzleşmek, bu yargıları bir kenara koymak veya paranteze almak için Edmund Husserl, bireylerin öz benliklerine ulaşmalarına yardımcı olması adına epoché yönteminden esinlenerek ortaya koymuş olduğumuz Intermissio yönteminden faydalanmaktadır. Epoché, metodolojik bir gereklilik olarak, bilincin fenomenolojik betimlemesinin doğal bakış açısına (yaşam dünyası) dayanan önyargılarla karışmasına engel olan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır (Solomon, 2023: 344). Husserl'in doğal yaşam (yaşam dünyası) olarak ifade ettiği alan, tam olarak insanın ve toplumun içinde bulunduğu, kişinin kendini içinde bulduğu ve kendisini çevreleyen dünya olarak tasvir edilmektedir. Bu dünya içinde olan insan, doğal olarak yaşayan, nesneleştiren, yargılayan, hisseden “doğal tutum içinde” istekli olan varlık olarak tanımlamıştır. Bu insan, aynı zamanda gören, dokunan, işten duysal algının farklı biçimlerine sahip olan, yargılayan, önyargılara sahip olan, sezgilerini fark eden doğal bir varlığı temsil etmektedir (Husserl, 1983: 51). Yaşam dünyasına ait verili olanın bir tanımlaması ve dolayısıyla bu tutumun kendisinin bir tanımlaması olarak sunulan şeyi herhangi bir teoriden önce gelen saf bir tanımlamadır. Yani yaşam dünyasına ait olan bir olgunun veya durumun tanımlanması, teorik çerçevelerden bağımsız olarak ele alınmaktadır. Çünkü teoriler, gerçek ya da varsayılan gerçekliklerin bütünlüğü olarak değil, dış dünyanın gerçekleri olarak her türlü önyargılı görüşü ifade temektedir. Bu nedenle Husserl, bu görüşlerden uzak durulması ve epoché'ye uğratılması gerektiğini ifade etmektedir (Husserl, 1983: 56). Epoché, doğal tavrın özüne ait olan genel varsayımları, önyargıları devre dışı bırakıp, bu yargılara ilişkin kapsamış olduğ her şeyi paranteze almayı önermektedir. Böylece bizim için orada olan ve sürekli elimizin altında olan tüm önyargılar paranteze alınmış olur. Husserl bunu yaparken bir sofist gibi dünya olumsuzlanmamakta veya bir şüpheci gibi o şeyin olgusal varlığından şüphe duyulmamaktadır. Yalnızca önyargılar ve varsayımlarla ilgili olan her şey bir süreliğine paranteze alınmaktadır (Husserl, 1983: 61). Bu durumun felsefi danışmanlık bağlamında incelenmesi, bireyin yaşam dünyasında var olan tüm önyargıların, bireysel (başarısızlık korkusu, yalnızlık algısı), sosyal (toplumsal roller ve beklentiler, dış görünüşe dayalı yargılar), kültürel (kültürel kalıplar, dil ve iletişim önyargıları), bilişsel (onay yanlılığı, siyah-beyaz düşünme) ve dinsel (diğer dinlere karşı önyargılar, mezhep farklılıklarından doğan yargılar) ne kadar kesin, ne kadar sorgulanmaz ve hatta ne kadar hayranlık uyandıran bir niteliğe sahip olursa olsun bunların belli önyargılar barındırdığının göstergesidir. Husserl'in

“yaşam dünyası” kavramı ile bireyin sahip olduğu önyargılar, günümüz insanının sahip olduğu önyargılarla büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu önyargılar, bireyin kendisini, çevresini ve dünyayı algılama biçimini şekillendirerek düşüncelerini sınırlandırmakta, toplumsal ilişkilerini zedelemekte ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilemektedir. Dahası, modern yaşamın dayattığı sürekli hareket hâli, bireyi sorgulamadan tüketmeye, durup düşünmemeye ve içsel farkındalık geliştirmemeye zorlamaktadır. Tam da bu noktada, felsefi danışmanlık kapsamında önerdiğimiz *Intermissio* yöntemi devreye girmektedir. *Intermissio* yöntemi, bireyin yaşam dünyasında şekillenen ve çoğunlukla farkında olmadan içselleştirdiği önyargıların eleştirel bir süzgeçten geçirilerek sorgulanmasına olanak tanıyan felsefi bir müdahaledir. *Intermissio* yöntemi her türlü önyargıya karşı bireye çareler sunmaktadır.

Bu yöntem, bireyin hem bireysel hem de sosyal, kültürel ve inançsal düzeyde sahip olduğu önyargıların yapısal olarak analiz edilmesini sağlamakta ve onları geçici olarak askıya alarak yeniden değerlendirme imkânı sunmaktadır. Bireysel düzeyde, *Intermissio* yöntemi, kişinin kendisiyle ilgili başarısızlık korkusu, yetersizlik algısı veya yalnızlık gibi içsel önyargılarını açığa çıkarmasını sağlamaktadır. Bu tür önyargılar, bireyin kendine yönelik bilinçdışı kabullerini besleyerek yaşam kalitesini olumsuz etkileyen otomatik düşünce kalıplarının fark edilmesini sağlayarak, bireyin kendisiyle ilgili eleştirel bir bilinç geliştirmesine ve dolayısıyla öz-değerlendirmesini yenilemesine olanak vermektedir. Francis Bacon’un *Mağaranın Putları/İdolları* (*Idola Secus*), bireysel önyargılara en güzel örnektir. Mağaranın putları, bireysel önyargılardan, kişisel deneyimlerden ve tutkularından kaynaklanan putlardır. Her bireyin, dünyayı kendine özgü bakış açıları ve önyargıları ile yorumladığı kendi “mağarası” veya “in”i vardır. *Intermissio* yöntemi bireyin bu mağarasını keşfetmesini sağlayarak, bu mağaranın sebep olduğu davranışların dönüştürülmesini sağlamaktadır. Çünkü bu mağaranın oluşmasına sebep olan birçok faktör mevcuttur. Bu faktörler, kişinin kendine özgü ve kendine has doğasından, eğitimi ve diğerleriyle olan iletişiminden, okuduğu kitaplardan, saygı duyduğu veya hayran olduğu kişilerin otoritesinden, sakın bir zihinde meydana gelen izlenimlerin farklılıklarından ya da benzerlerinden kaynaklanmaktadır (Bacon, 1620: 420-421). Bu faktörlerin masaya yatırılması ve bir cerrah edasıyla bu faktörlerin analiz edilmesi *Intermissio* yöntemi ile mümkündür.

Sosyal düzeyde, bireyin toplum içindeki rollerine, dış görünüşe ve sosyal beklentilere dair ön kabulleri, *Intermissio* yöntemiyle yeniden sorgulanabilir hale gelmesini sağlamaktadır. Toplumsal normlar ve kalıplar bireyin davranışlarını ve algılarını sınırlamaktadır. Örneğin, belli bir meslek, cinsiyet veya yaş grubuna ilişkin stereotipler, bireyin kendini veya başkalarını değerlendirirken önyargılı davranmasının temel sebeplerindendir. *Intermissio*, bu tür normatif

baskıların ve kalıplaşmış yargıların geçici olarak paranteze alınmasını teşvik ederek, bireyin sosyal gerçekliği daha geniş ve esnek bir perspektiften yeniden kavramasını sağlamaktadır. Kültürel bağlamda ise, dil, iletişim biçimleri ve kültürel kodlar aracılığıyla nesilden nesile aktarılan kalıplaşmış inançlar, bireyin dünyayı yorumlama biçimini derinden etkileyen temel unsurlardır. Bacon'un Pazar Meydanının Putları/İdolları (Idola Fori) yine bu duruma en güzel örneklerdendir. Pazar meydanı, insanların konuşarak bir araya geldiği ve kelimeler, halkın algısına göre dayatıldığı bir alan olduğundan dolayı bu isimle tanımlanmaktadır. Bu putlar, dilin yanlış kullanımı ve belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu putlar'a göre iletişim kurmak için kullandığımız kelimeler, olayları anlamamızı çarpıtarak yanlış anlaşılmalara ve kafa karışıklığına yol açabilmektedir (Bacon, 1620: 421). *Intermissio*, bu kelimeler ve kültürel önyargıların eleştirel bir analizini mümkün kılarak, bireyin kendi kültürel varsayımlarının sınırlarını ve etkilerini anlamasına yardımcı olmaktadır. Paranteze alınan her kültürel olgu, farklı kültürel perspektiflere karşı açıklık ve hoşgörünün gelişebilmesini sağlamaktadır. İnançsal veya dinsel önyargılar da *Intermissio* yönteminin kritik bir odak noktasıdır. Bireyin kendi dini inançları ya da diğer dinlere ve mezheplere karşı geliştirdiği yargılar, çoğu zaman sorgulanmadan kabul edilen dogmatik kalıplar içermektedir. *Intermissio*, bu yargıların geçici olarak askıya alınması yoluyla, bireyin inançlarını yansıtıcı ve eleştirel bir bilinçle değerlendirmesine yardımcı olmaktadır. Bu süreç, dinler arası anlayış ve hoşgörünün geliştirilmesinde önemli bir adım teşkil etmektedir. *Intermissio* yöntemi, bireyin düşünce ve önyargılarını geçici bir süre için askıya alarak, bu içeriklerin nitelik ve kapsamına göre sistematik bir şekilde paranteze alınmasını ve eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulmasını sağlayan kapsamlı ve dönüştürücü bir yaklaşımdır. Bu yöntem, sadece bireyin kendisini rahatsız eden inançların farkına varmasını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bu kısıtlayıcı kalıplardan özgürleşerek, daha derin bir bilinç düzeyine ulaşmasını, özgün kimliğini yeniden inşa etmesini ve daha özerk, bilinçli bir yaşam sürmesini mümkün kılar.

1.5.4. Kör Noktalar (Fark Edilemeyen Noktalar)

Kör nokta, genel olarak fen biliminde gözün retinasında, ışığa duyarlı koni ve çubuk hücrelerinin bulunmadığı ve optik sinirin girdiği küçük dairesel bir alanı ifade etmektedir. Sosyal bilimlerde ise "kör nokta," görülemeyen ve incelenmeyen bir alanı ifade etmektedir. Bu alan, birinin yargılama ve ayrımcılık yapma konusundaki eksikliklerini tanımak için kullanılan bir kavramdır (Merriam-Webster, t.y.). Kör nokta, kişinin kişiliği veya davranışının belirli yönleriyle ilgili olarak kalıcı ve genellikle fark edilmeyen bir bilinç eksikliğine vurgu

yapmaktadır. Eksik ve çarpıtılmış bir algıyla hareket ederek, önyargıların, sınırlılıkların veya eksikliklerin farkında olmadan düşünce, algı veya davranış geliştirmemize neden olmaktadır.

Hayatımızda var olan kör noktalar, genellikle bilinçaltı düzeyde şekillenen, farkında olmadığımız önyargılar ve algılarla beslenmektedir. Bu kör noktalar, bireylerin düşünsel süreçlerini ve davranışlarını bilinçli bir şekilde fark etmeksizin yönlendirmekte ve çoğu zaman yüzeysel düşüncelerle örtülmektedir. Bizler, bu eksiklikleri sorgulamak ve derinlemesine incelemek yerine, çoğunlukla onları göz ardı etme eğilimindeyiz. Bu durum, içsel kör noktalarımızın hem bireysel yaşamımızı hem de toplumsal ilişkilerimizi olumsuz biçimde etkilemesine yol açmaktadır. Kişisel kör noktalarımıza dair farkındalık geliştirmekte zorlanmamızın temel sebeplerinden biri, genellikle bu kör noktaları bir tehdit olarak algılamamızdır. İnsanlar, kendi eksikliklerini ve zayıf yönlerini fark ettiklerinde, bunları kabul etmek yerine savunmaya geçme eğilimindedir. Bu psikolojik mekanizma, kendimizi objektif bir şekilde değerlendirme yetimizi sınırlamakta ve öz farkındalığımızı engellemektedir. Bunun aksine, başkalarının davranışlarındaki hataları, eksiklikleri veya olumsuz yönleri daha net bir biçimde fark etmeye meyilliyizdir. Yapılan araştırmalar doğrultusunda, Emily Pronin, Daniel Y. Lin ve Lee Ross tarafından kaleme alınan *“The Bias Blind Spot: Perceptions of Bias in Self Versus Others”* başlıklı çalışmada, bireylerin kendi bilişsel önyargılarını fark etmekte zorlandıkları, buna karşın başkalarının önyargılarını daha kolay teşhis edebildikleri ortaya koymaktadır. Bu sonuç, üç ayrı anket çalışmasına dayalı deneysel bulgularla desteklenmektedir. İlk anket, 24 Stanford öğrencisinin sekiz yaygın bilişsel önyargıya (örneğin, kendine hizmet eden atıf yanlılığı, olumlu hale etkisi, temel atıf hatası vb.) ne kadar yatkın olduklarını ve "ortalama bir Amerikalının" bu önyargılara ne kadar yatkın olduğunu değerlendirmelerini istenmiştir. Katılımcılar, kendilerini ortalama Amerikalıya kıyasla daha az önyargılı olarak değerlendirdi ($M= 5.31$ 'e karşı $M= 6.75$, $p < .0001$). Ayrıca ebeveynlerini de ortalama Amerikalıdan daha az önyargılı olarak değerlendirdiler. İkinci ankette ise, aynı grup öğrencilere aynı sekiz önyargıya ek olarak üç yeni kişisel sınırlama (erteleme eğilimi, topluluk önünde konuşma korkusu, planlama yanlılığı) hakkında da değerlendirme yapmaları istendi. Bu ankette de katılımcılar kendilerini sınıf arkadaşlarından daha az önyargılı gördü, ancak fark daha küçüktü ($M= 5.05$ 'e karşı $M= 5.85$, $p < .0001$). Ayrıca, kişisel sınırlamalar konusunda ise kendilerini sınıf arkadaşlarından daha fazla etkilenmiş olarak değerlendirdiler ($M= 5.68$ 'e karşı $M= 5.05$), fakat bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildi ($p= .15$). Üçüncü ankette, San Francisco Havalimanı'ndaki yolcular benzer eğilimler gösterdi. Özellikle farkındalık düzeyi düşük ve sosyal olarak olumsuz görülen önyargılar konusunda katılımcılar kendilerini başkalarına kıyasla daha az etkilenmiş olarak değerlendirdi. Sonuç olarak, insanlar kendi

düşünce süreçlerindeki hataları fark etmekte yetersiz kalırken, başkalarının önyargılarını daha kolay görebilmektedir. Bu "önyargı kör noktası" (bias blind spot), bireylerin kendilerini başkalarına kıyasla daha objektif ve tarafsız görmelerine neden olmaktadır (Pronin ve Ross, 2002: 370-374). Bu bulgular, insanların bilişsel önyargılara karşı kendilerini daha az duyarlı görme eğiliminde olduklarını, ancak farkında oldukları kişisel sınırlamalar konusunda daha fazla duyarlılık gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki anketlerde elde edilen bulgular, bireylerin kendi bilişsel önyargılarına karşı daha az duyarlı olduklarını ve dolayısıyla bu önyargıların farkına varmalarının zorlaştığını ortaya koymaktadır. Bu kör noktalar, bireysel düzeyde olduğu gibi toplumsal düzeyde de benzer biçimlerde kendini göstermektedir. İnsanların sahip oldukları değerler ve inançlar, tıpkı bireysel kör noktalar gibi, toplumsal düzeyde dar bir bakış açısına yol açmaktadır. Örneğin, "bizim dinimiz," "bizim kültürümüz," "bizim ırkımız" gibi ifadeler, farklı gruplara ve bakış açılarına karşı kapalı bir tutum geliştirilmesine sebep olmaktadır. Bu kapalı bakış açıları, toplumların kendi kör noktalarını oluşturarak, dışarıdaki görüş ve değerleri dışlamalarına yol açmaktadır. Dolayısıyla, bireysel düzeydeki önyargılar ve kör noktalar, toplumsal düzeyde daha geniş ve derin bir etki yaratmaktadır.

Hem bireysel hem de toplumsal düzeyde, önyargılardan kaynaklanan kör noktalar, toplumsal ayrışma ve kutuplaşma gibi olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu kör noktalar, belirli karakteristiklere sahip olup, bireylerin zihinsel yapısını, düşünce biçimini ve olaylara dair bakış açılarını daraltarak olumsuz bir şekilde şekillendirmektedir. Bireyler, bu kör noktalar nedeniyle durumu net bir şekilde değerlendirmekte, başkalarının perspektiflerini anlamakta ve nesnel kararlar almakta zorluk yaşamaktadırlar. Ayrıca, bu süreç, yargılama ve analizde rasyonellikten uzaklaşmaya neden olmaktadır. Toplumların "bizim dinimiz," "bizim kültürümüz" gibi düşünceleri benimseyerek dışarıya kapalı bir tutum geliştirmeleri de aynı şekilde toplumsal kör noktalara yol açmaktadır. Bu bağlamda, felsefi düşünme, felsefi danışmanlık ve fenomenolojik yöntemler hem bireysel hem de toplumsal kör noktaları aşmak ve daha sağlıklı, daha kapsayıcı bir düşünsel yapı oluşturmak için önemli bir rehber sunabilmektedir. Bu yaklaşımlar, bireylerin ve toplumların düşünce süreçlerini daha açık, mantıklı ve objektif bir şekilde yeniden şekillendirmelerine yardımcı olmaktadır. Şimdi, Edmund Husserl'in fenomenolojik yöntemini temel alarak, felsefi danışmanlığın bireylerin kör noktalarına dair farkındalıklarını artırmada ve bu kör noktaların olumsuz etkilerini minimize etmede sunabileceği potansiyel hizmetleri daha derinlemesine inceleyelim. Bu yöntem, bireylerin bilinçli deneyimlerini daha açık ve tarafsız bir şekilde değerlendirmelerine olanak tanıyarak, zihinsel ve duygusal engellerin aşılmasına yardımcı olabilme imkânları tartışalım.

Husserl'in geliştirdiği felsefi sistem, tüm bilimlerin temelini oluşturmaktadır. Bu temel, her bilim alanının nesneleriyle doğrudan ilişkilidir. Her nesne alanı, kendine özgü bir ontoloji ile incelenmektedir. Bu öz ontolojinin temelini fenomenoloji bilimi oluşturmaktadır (Mengüşoğlu, 2020: 31). Husserl, bu öz alanına ulaşmayı hedeflerken fenomenolojik yöntem olarak epoché yöntemini kullanmaktadır. Bu yöntem, dış dünyadaki tüm nesnelerle ilgili olan unsurları paranteze alma olanağı sunarak, nesnelerin özünü saf bir şekilde deneyimleme imkânı sağlamaktadır. Bu yöntem, saf fenomenler alanında yeni bir anlam kazanmasını sağlamak ve "içkinlik," "amaçlılık," "özne" ve "bilinç" gibi kavramlar için yeniden sorgulama gerektiren bir askıya alma hareketi olarak tanımlanmaktadır (Bruzina, 2004: 131). Epoché, bireyin mevcut bilgi ve inanç sistemlerinden arınmasını amaçlayan bir yöntemdir. Bu süreç, sosyal rütbe, statü ve maddi unsurları göz ardı ederek, her ayrıntıyı ve hatta en son tanınan veya deneyimlenen unsurları kısa süreliğine kenara almayı, paranteze almayı hedeflemektedir. Bununla bireyler, düşüncelerinin ve algılarının temelinde yatan unsurları yeniden değerlendirme fırsatına sahip olmaktadır. Bu çalışmanın merkezinde yer alan ve felsefi danışmanlık bağlamında özgün bir yöntem olarak önerilen Intermissio (askıya alma), bireylerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde içselleştirdikleri fakat çoğunlukla farkında olmadıkları kör noktaların görünür kılınmasında güçlü ve dönüştürücü bir araç olarak işlev görmektedir. İnsanların zihinsel yapılarında yer alan değerler, inançlar, duygular ve düşünceler, genellikle bilinçli bir şekilde gözlemlenemeyen önyargılara yol açmaktadır. Bu durum kör noktaların oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, Intermissio yöntemi, bireylerin varlıklarını şekillendiren bu önyargıları geçici olarak askıya almalarına olanak tanımakla birlikte, kendilerine dair daha derin ve saf bir farkındalık geliştirmelerine de yardımcı olmaktadır. Bireysel düzeyde, gördüğümüz ve farkında olmadığımız önyargılı duygu ve düşünceleri sorgulamak, bunları bir kenara koyarak özümüze yönelmek, ancak bu yöntemle mümkün hale gelmektedir.

Bu farkındalık, toplumsal bağlamda da büyük bir öneme sahiptir. Çünkü toplumlar, bireylerin sahip olduğu benzer değerler ve inançlar aracılığıyla kolektif kör noktalar oluşturabilmektedir. İronik bir şekilde, bu kör noktalar hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önyargıları pekiştiren bir kısır döngü yaratmaktadır. Lewis ve Staehler (2020: 28)'in belirttiği gibi, görmediğimiz ve farkında olmadığımız önyargılı duygu ve düşüncelerden sıyrılarak, saf benliğimize ve özümüze doğru bir yolculuk yapmamız gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz mevcut durumu incelemek hangi durumda olduğumuzu ve bilinç seviyemizi anlamak, duygu ve düşünce yapımızın niteliğini öğrenmek ancak bu yöntemle mümkün hale gelmektedir. Intermissio yöntemi, kişilerin kendileriyle ilgili tüm düşünce ve duygusal süreçleri gözden geçirmelerini, bunları niteliklerinden arındırarak paranteze almalarını sağlamaktadır.

Intermissio yöntemi felsefi danışmanlıkta uygulandıktan sonra izlenecek yol, bireyin içsel dünyasında yeni bir farkındalık yaratmak ve bu farkındalık üzerinden kişisel dönüşümü sağlamak için belirli adımlar atmayı gerektirmektedir. Paranteze alınan tüm varsayımlar, önyargılar ve kör noktalar aşıldığında, bireyin ulaştığı sonuçlar ona derin bir iç görü ve bilinçli bir farkındalık kazandırmaktadır. Özellikle, yaşadığı olaylardan olumsuz etkilenen bireyler, bu deneyimlerini nasıl anlamlandıracaklarına ve yorumlayacaklarına dair temel sorularla yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar. Bu süreç, bireyin düşünce yapısını kökten yeniden inşa etmesine, olayları çok daha geniş bir perspektiften değerlendirmesine ve nihayetinde zihinsel özgürlüğe adım atmasına olanak tanımaktadır. Örneğin, ağır bir kaza geçiren bir kişi, bu travmatik deneyimin ardından "Neden ben?" veya "Bu kadar yıkıcı bir olay neden başıma geldi?" gibi temel sorularla kendini sorgulamaya başladığında, bu derin içsel yüzleşme süreci onun yaşadıklarını yeniden çerçevelendirmesine ve anlamlandırmasına zemin hazırlamaktadır. Bu noktada, felsefi danışmanlık, soru sormanın felsefenin temel unsurlarından biri olduğunu vurgulamakla birlikte, asıl önemli olanın doğru ve anlamlı soruları sormak olduğunu belirtmektedir. Bireyin kendi sorununu, doğru sorular aracılığıyla derinlemesine sorgulayarak, sadece yüzeysel değil, varoluşsal bir anlayışla ele alması gerekmektedir. Bu yaklaşım, bireyin sorunlarını daha derin bir düzeyde kavrayabilmesini ve nihayetinde daha bilinçli bir farkındalık geliştirmesini sağlamaktadır. Bilinçsizce sorulan yüzeysel sorular, bireyi kendi kör noktalarına ve toplumsal önyargılarına saplanıp kalmaya itebilirken, bilinçli ve yönlendirici sorular, bu kör noktaların farkına varılmasına ve bireyin kendini daha derinlemesine keşfetmesine olanak tanımaktadır. Bu tür sorular hem bireysel hem de toplumsal düzeyde var olan önyargıları sorgulama ve aşma sürecini başlatarak, bireyin düşünsel sınırlarını genişletmesine, zihinsel dönüşüm yaşamasına ve kendi sorunlarını fark etmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, bu farkındalık süreci, bireyin kendini iyileştirmesi için gerekli adımları atmasına destek olmaktadır. Dolayısıyla doğru sorular, bireyin sadece içsel dünyasına dair daha derin bir farkındalık geliştirmesine yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal önyargı ve kör noktalardan arınmış, bilinçli bir perspektife sahip olmasını sağlamaktadır.

Felsefi danışmanlık uygulamalarında kullanılan Intermissio yöntemi sürecinde, insan yaşamında derin etkiler bırakan olaylardan sonra bireylerin yapması gereken iki temel şey bulunmaktadır. İlk olarak, bu olayların nasıl anlamlandırılacağına dair "anlaşılabilirlik" meselesi ön plana çıkmaktadır. Anlaşılabilirlik, bir olayın, durumun veya kavramın mantıklı, açık ve kolayca kavranabilir olmasını ifade etmektedir. Anlaşılan bir şeyin, başka türlü olamayacağını fark etmek de anlaşılabilirliğin önemli bir boyutudur. Bu tanımlar, bir olay ya da durumu mantıklı, açık ve tutarlı bir şekilde kavrayabilme yeteneğini yansıtmaktadır (Akarsu,

1975: 18). Bireylerin yaşadıkları deneyimleri, duygusal tepkileri ve düşünsel süreçlerini anlamlandırabilmesi için, bu olayların açık ve mantıklı bir şekilde sunulması, doğru bir çerçevede değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu süreç, bireylerin deneyimlerini yalnızca yüzeysel bir biçimde değil, derinlemesine kavrayabilmeleri ve onlara anlam yükleyebilmeleri açısından kritik bir rol oynamaktadır. Edmund Husserl, bireylerin deneyimlerini önyargılardan arındırarak, saf bir bilinçle doğrudan kavrayabilmelerine olanak tanımayı amaçlamasının nedeni, bireylerin bilinçlerini ve deneyimlerini daha açık ve anlaşılabilir bir biçimde incelemelerini sağlamaktır. Dolayısıyla, bir olayın doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için yalnızca duygusal ve bilişsel farkındalık değil, aynı zamanda doğru yöntem ve araçların kullanılması gerektiği açıktır.

İnsan yaşamında derin etkiler bırakan olayların ardından bireylerin dikkate alması gereken diğer bir önemli konu, yaşamlarında değer ve anlam yaratmaktır. Bu, önemle doğrudan ilişkilidir. Hayatımızda önemli gördüğümüz şeyler zamanla farklılık gösterebilmektedir. Değer ve anlam yüklediğimiz kişiler veya nesneler değişebilmektedir. Bu değişim ani bir değişim veya farkındalıkla sahip olunan bir değişim olduğunda derin bir boşluk, anlamsızlık hissi ve varoluşsal sorunlar yaşamamıza neden olabilmektedir. Ayrıca, yalnızlık hissiyle birlikte depresyon gibi ciddi sorunlarla da karşılaşma ihtimalimiz vardır. Örneğin, kişi başlangıçta yanlış bir insana duyduğu derin sevgiyle bir ilişkiye adım atabilmektedir. Bu dönemde, sevdiği kişi onun hayatında değer ve anlam açısından önemli bir yere sahiptir. İlk başta bu ilişki ona mutluluk ve heyecan getirirken, zamanla bu kişinin gerçek karakterini ve ilişkideki olumsuz dinamikleri fark etmeye başlanır. Ayrılıktan sonra, bu kişi derin bir boşluk ve anlamsızlık hissiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Kendi değeri konusunda sorgulamalara girebilmekte ve yalnızlık hissiyle yüzleşebilmektedir. Bu durum, varoluşsal sorunlar ve depresyon gibi ciddi ruhsal problemlerle karşılaşma riskini artırabilmektedir. Ancak, bu kişi fenomenolojik bir bakış açısıyla durumu değerlendirdiğinde, yaşadığı deneyimin aslında onu daha iyi bir insan tanımaya ve daha sağlıklı ilişkilere yönlendirebileceğini görebilmektedir. Bu süreçte, yanlış kişiyi tanımanın ona hayatında neleri istemediğini öğrettiğini fark edebilmektedir. Tam bu noktada hayatında önemli olan şeyler değişmeye başlayacaktır. Böylece, yeni bir ilişkiye girmeden önce kendi değerlerini ve beklentilerini daha net bir şekilde belirleyerek, bilinçli bir birey haline gelecektir. Bilinçli bir şekilde yaşamak, dünyadaki rastgeleliğin farkına vararak, önemli görünen birey ve nesnelerin değişimini kabullenmek ve kendi yaşamlarında değer yaratma yolunda ilerlemeyi gerektirmektedir (Janoff- Bulman ve Yopyk, 2004: 122). Böylece, olumsuz süreçlerde yaşanan zorluklar, bireyin kendini yeniden keşfetmesine ve hayatını yeniden anlamlandırmasına yardımcı olabilmektedir.

İşte bu nedenledir ki rasyonel temelli epistemolojik olan şeyler hakkında verdiğimiz hükümlerimiz vaatkar olmamızı engellemektedir. Çünkü “akıl” aktif rol oynayarak duygularla hüküm vermemizi engellemektedir. Husserl’e göre duygulardan kaynaklanan kör noktalar, birçok gerçekliği gizlemekte ve bizim bu gerçekleri görmemizi engellemektedir. O gerçekte varsayımlar ve kör noktalar olmadan, bilimsel ve matematiksel bilgilerimizin temellerini güvenceye alabilecek olan bir deneyime başvurmak (Solomon, 2023: 289) istemektedir. Bu nedenle duygusal temellere dayalı hüküm verme süreçlerinin askıya alınması gerekmektedir. Duygularla karar almak, kısa vadede bireylere haz verebilir, ancak rasyonel temele dayanmayan bu tür kararlar uzun vadede çeşitli sorunlara yol açabilmektedir. Buna örnek olarak da ilk aşklarına veya âşık oldukları kişilere evlenme kararı veren bireylerin çoğunda bekledikleri mutluluğu bulamamalarını gösterebiliriz (istisnalar hariç). Bunun arkasındaki temel neden, genel olarak duygusal temelli kararların çoğunlukla vaatkar bir doğaya sahip olmasıdır. Yani, karar süreci, her iki tarafın birbirlerine verdiği sözler üzerinden şekillenmektedir. Oysa rasyonel ve epistemolojik bir temele dayanan yargılar, daha sağlam ve sürdürülebilir kararlar alınmasını sağlamaktadır. Çünkü akıl, duygusal karar alma süreçlerinde duyguların pasifleştirerek akli aktif hale getirmektedir. Bu durum bireyin daha objektif ve mantıklı bir değerlendirme yapmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, felsefi danışmanlık, bireylerin duygusal temellerle hüküm verme eğilimlerini revize ederek, mantık ve bilgi temelli bir rehberlik sunmayı hedeflemektedir. Felsefi danışmanlık, bu doğrultuda rasyonaliteyi, epistemolojiyi ve ahlaki düşünceyi bir araya getirerek, bireylerin daha sağlam bir düşünsel altyapıya dayalı kararlar almalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Ancak burada önemli bir noktaya değinmek gerekir ki, felsefi danışmanlık, duyguları tamamen dışlayıp yalnızca saf mantık kurallarına dayalı bir yaklaşım benimsemeyi amaçlamamaktadır. Felsefi danışmanlık, duyguları yok saymak yerine, onları doğru bir şekilde değiştirip dönüştürmeyi, anlamayı, tanımlamayı ve sağlıklı bir biçimde yönetmeyi amaçlamaktadır. Bu süreç, bireylerin duygusal deneyimlerini denetleyerek yaşamlarına denge ve anlam katmalarını sağlamayı hedeflemektedir. Bunu da her türlü aşırılıktan kaçınarak Aristoteles’in altın orta kuralını uygulayarak gerçekleştirmektedir. Felsefi danışmanlık insanların duyguyla hüküm vermesinin önüne geçerek mantık temelli bir bilgi ve eylem rehberi olmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle felsefi danışmanlık bünyesinde rasyonaliteyi, epistemolojiyi ve ahlaki barındıran bir danışmanlık sürecidir.

Felsefi danışmanlık, filozoflardan ve felsefi ekollerden beslenen bir alandır. Filozoflar, toplumsal normları ve bireysel değerleri derinlemesine sorgulayan, kendi gerçekliklerini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendiren bireylerdir. Bu eleştirel düşünme süreci, onların değerler, inançlar ve toplumsal gerçeklikler üzerinde derinlemesine düşünmelerini sağlamakta

ve kendi "iyi" yaşamlarını bilinçli bir şekilde şekillendirmelerine yardımcı olmaktadır. Benzer şekilde, fenomenologlar ve felsefi danışmanlar da tıpkı filozoflar gibi, bireylerin önyargılarından, kör noktalarından ve toplumsal kalıplardan sıyrılmalarını ve daha derin bir bilinç düzeyine ulaşmalarını hedeflemektedirler. Bu iki kavram, bireylerin düşünsel gelişimini ve içsel özgürlüklerini artırma yönünde benzer bir hedefi paylaşmaktadır. Filozoflar, kendilerinin ve diğer insanların yaşamları hakkında neyin mümkün olduğu ve neyin mümkün olmadığı konusunda net bir düşünce tarzı geliştiren bireylerdir. Bu düşünce tarzı, bireylerin her durumda en doğru yolu bulmalarına ve yeni bilgileri edinerek bunlara uyum sağlama yeteneğini güçlendirmelerine olanak tanımaktadır. Filozoflar, toplumsal normlardan bağımsız düşünme, derinlemesine sorgulama ve kişisel değerlerle uyumlu bir yaşam sürme becerisine sahip bireyler olarak, toplumsal gerçekliklerin ötesinde bir bilinç düzeyine ulaşırlar. Bu derin bilinç, onlara yaşamları üzerinde daha fazla kontrol sağlama ve daha anlamlı, özgür bir yaşam sürmelerine yardımcı olmaktadır. Aynı şekilde, fenomenologlar ve felsefi danışmanlar da bireylerin içsel özgürlüklerini kazanmalarını ve kendi yaşamlarını daha bilinçli bir şekilde şekillendirmelerini sağlamak için aynı derin düşünme ve sorgulama süreçlerini gerçekleştirmektedirler. Bu bağlamda, felsefi danışmanlık, filozofların ve diğer felsefi düşünürlerin kullandığı yöntemlerle bireyleri daha bilinçli, özgür ve anlamlı bir yaşam sürmelerine yönlendiren bir süreç olarak önemli bir yer tutmaktadır (Baggini ve Macaro, 2014: 13). O halde varsayımlardan, önyargılardan ve kör noktalardan uzaklaşabilecek yetilere sahip olan bir filozof olarak fenomenolog ve felsefi danışman kimdir?

1.6. Fenomenolog ve Felsefi Danışman: Epoché'nin Derinliğinden Intermissio'nun Yükselişine

Felsefi danışman, genellikle felsefe alanında eğitim almış (en az yüksek lisans) ve felsefi konuları anlamada yardımcı olan, bireylerin düşünsel sorunlarını, felsefi soruları tartışan ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunan yetkin kişidir. Felsefi danışman, felsefenin kazandırmış olduğu perspektif ile her türlü önyargıdan, etiketlemelerden ve yargılamalardan uzak, farklı düşüncelere açık, düşünceler üzerine derinleşme, sorunsallaştırma, kavramsallaştırma ve çözümleme becerisine sahip olan kişidir. Felsefi danışman kişiyi yönlendirmek yerine, sorular sorarak kişinin yeni perspektifleri deneyimlemesine olanak sağlamaktadır. Doğru anda doğru soruyu sormak kişinin asıl sorununu keşfetmesine ve bu sorununu ortadan kaldırmak için neler yapabileceğiyle ilgili birçok yol ve yöntem sunmaktadır. Felsefenin akademinin sınırlarının içinde kalması gerektiği düşüncesini benimsemiş birçok akademisyen, düşünür ve filozof bulunmaktadır. Bu düşüncüyü ilişkilendirme üzere esinlenilebilecek Thales'in kıssadan hisse örneği aşağıdaki alıntıda yer almaktadır:

“Bir gün Thales, gök olaylarını incelemek için gökyüzüne bakarken bir kuyuya düşmüştür. Trakyalı hizmetçisi bu durumu görür ve alaycı bir tavırla “gökteki şeyleri bilmeye çalışırken ayaklarının ve burnunun ucundakinden haberin yok” diyerek onunla alay etmiştir” (Platon, 2013: 492)

Bu durum, akademik dünyadan uzak durarak yalnızca teorik düşünceye odaklanan herkes için geçerlidir. Teoriye dayalı düşünce sistemi, pratik hayattaki sorunlara ve sorulara yüz çevirdiği sürece, felsefe kendini mevcut durumunun ötesine taşıyamamaktadır. Fenomenolojinin kurucusu ve ilk fenomenolog olarak kabul ettiğimiz Edmund Husserl, kendi dönemin düşünsel yapısını eleştirerek, felsefenin bir düşüğe geçtiğini ve önceki felsefi ekolleri yalnızca eleştiren bir yaklaşımın ötesine geçemediğini vurgulamıştır. Husserl'e göre, 19. yüzyılın ortalarından itibaren felsefe, bir tür düşünsel gerileme yaşamış ve bu dönemde felsefenin amacı, sorunları ve yöntemleri, önceki çağlarda sahip olduğu bütünlükten büyük ölçüde yoksun kalmıştır (Husserl, 1960: 4). Bu durum, felsefenin tutarsız bir literatüre sahip olduğunu gözler önüne sermektedir. Husserl'e göre, çatışan teoriler arasında gerçek bir diyalogdan çok, yüzeysel bir raporlama ve sahte bir eleştiri biçimi egemendir. Çatışan düşüncelerin birbirlerine olan yakınlıklarını, ortak temel inançlarını ve gerçek bir felsefi arayışa duyulan sarsılmaz inançlarını sergileyen derinlemesine bir tartışma yerine, birbirinden uzak teoriler arasında yalnızca formal bir etkileşim söz konusu olmaktadır. Husserl, böyle bir ortamda felsefi iş birliğinin ve gerçek anlamda bir entelektüel üretimin mümkün olamayacağını savunmaktadır. Birçok filozof ve sayısız felsefi görüşün mevcut olduğu bir entelektüel ortamda, gerçek anlamda bir ortak çalışma ve verimli bir diyalogun inşası oldukça zordur. Ayrıca, Husserl, hâlâ düzenlenen felsefe kongrelerinin varlığına değinerek, bu tür toplantıların aslında

felsefi düşünceler ve sistemler değil, yalnızca bireysel filozofların bir araya geldiği platformlar haline geldiğini eleştirmiştir (Husserl, 1960: 5). Husserl bununla, dönemin felsefi durumuna dair önemli bir eleştiri yaparak, felsefi pratiğin yalnızca bireysel fikirlerin eleştirisi ve temaların yansımaları olmaktan öteye geçemediğini vurgulamıştır.

Husserl için felsefenin en temel görevi, bilginin sağlam temelleri üzerinde yükselmesini sağlayacak zorunlu hakikatleri araştırmak ve ortaya koymaktır. Fenomenolojinin özünü oluşturacak şekilde, bu felsefi yaklaşımın amacı, bilincin doğrudan ve dolaysız verilerini yani fenomenlerini incelemek ve bu veriler üzerinden bilinç ile gerçeklik arasındaki ilişkinin temellerini anlamaktır. Fenomenler, bilincin dışı yansıyan, fakat aynı zamanda bireyin içsel deneyimlerinin özü olan olgusal verilerdir (Solomon, 2023: 296-297). Fenomenologun görevi ise bilinçli deneyimler üzerinde çalışarak “gerçek” ve “anlamlı” olanı ortaya çıkarmaktır. Yani hem deneyime hem de özsel olana odaklanarak “zorunlu hakikatleri” ve “açıklığı” (evidenz) ulaşmamızı sağlamaktadır (Solomon, 2023: 297). Verilen çeşitli fenomenlerin özlerini ve genel anlamda görünün özsel formunu belirlemektir. Bu açıklamalardan hareketle bir fenomenolog, bireyin deneyimlerine odaklanarak, bu deneyimlerin özünü, anlamını ve evrensel yapısını açıklığa kavuşturmaya çalışması bakımından uzlaşmaktadırlar. Fenomenolog, bir "fenomen" olarak bilincin dışı yansıyan olgularını ve bireyin içsel deneyimlerinin özünü araştırarak, bu verilerin özsel yapısını belirlemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, fenomenologun görevinin, yalnızca dışsal gözlemler yani deneyimlere odaklanmak değil, bilincin içsel yapılarındaki zorunlu hakikatleri ve evrensel anlamları ortaya çıkarmak olduğunu ifade etmektedir. Fenomenolog, bir fenomenin özsel formunu belirlemeyi amaçlamakta yani bir deneyimin ya da algının özünü çözümlemeye çalışmaktadır. Felsefi danışman da danışanın yaşadığı problemlerin derin yapısını anlamaya çalışmaktadır. Bireyin probleminin özünü belirlemeyi, dışsal gözlemlerin yanında içsel gözlemleri de önemsemektedir. Fenomenolojideki "evidenz" (açıklık veya doğruluk), bir deneyimin ya da düşüncenin içsel anlamının net bir şekilde açığa çıkmasıdır. Felsefi danışman da benzer şekilde, danışanın içsel dünyasında "açıklık" sağlamak için sorular sorarak, kişinin bilinçli düşüncelerini ve duygusal durumlarını anlamaya çalışmaktadır.

Felsefe tarihine baktığımızda filozoflar, asırlarca yöneticilere ve insanlara danışmanlık hizmeti sunmuştur. Epikuros'tan ünlü sözü, felsefi danışmanların pek çok metninde veya uygulama odasında bir motto olarak bulunabilir ve muhtemelen orada uygun bir yere sahiptir: "Bir filozofun söyledikleri insanoğlunun acılarından hiçbirini iyileştirmiyorsa boşadır. Çünkü tıp nasıl hastalıkları vücuttan atmazsa faydasızsa, felsefe de ruhun acılarını atmazsa faydasızdır." (Ruschmann, 2004: 1). Bu söz, günümüz dünyasında önemli bir anlam

taşımaktadır. Tıpkı insanın fiziksel hastalıklarla mücadele etmesi gibi, bireylerin düşünsel ve anlamsal anlamda da çeşitli "hastalıklarla" mücadele ettiği bir gerçektir. Eğer akademik felsefe, bu tür bireysel ve toplumsal sorunlara yönelik çözüm sunmuyorsa, sadece tarihsel olarak felsefe bilgilerini ezberletmekle sınırlı kalıyorsa, o zaman bu felsefenin insana ve insanlığa ne gibi bir katkı sağladığı sorgulanmalıdır. Elbette felsefe teorik bir disiplindir. Ancak filozofların görüşleri üzerinden bir değerlendirme yaptığımızda, felsefenin pratik yaşam için de önerebileceği birçok argüman mevcuttur. Felsefenin pratik yönünü ortaya koymayı amaçlayan felsefi danışmanlık, Epicurus'un sözünü pratikte destekleyen bir uygulama alanı sunmaktadır. Felsefi danışmanlık, felsefeyi sadece akademik bir disiplin olarak değil, aynı zamanda bireylerin yaşamlarına anlam katacak, onların düşünsel, duygusal ve ahlaki gelişimlerine katkı sağlayacak bir hizmet olarak sunmaktadır. Bu bağlamda felsefi danışmanlık, çocuklara, gençlere, yetişkin bireylere ve kurumlara yönelik hizmetler sunarak, felsefenin yalnızca teorik değil, aynı zamanda yaşamsal bir işlev üstlenmesini sağlamaktadır.

Felsefi danışman, danışmanlık sürecine katılan bireyle, bireyin ruhsal acılarını hafifletme kapasitesine sahip olmalıdır. Danışman, bireyin inanç sistemlerini, etik sorunlarını, yaşamın anlam ve amacına dair soruları, düşünsel çıkmazlarını ve yanlış düşünce yapılarını ele alarak, kişinin düşünsel ve duygusal ihtiyaçlarına rehberlik etmelidir. Danışmanlık süreci, diyalog temelli bir etkileşim aracılığıyla ilerlemekte ve bu süreçte danışan, farklı filozofların görüşleriyle tanışma fırsatı bulmaktadır. Bu tanışma, danışanın hem kişisel durumu üzerinde iyileştirici bir etki yaratmaya hem de yaşam kalitesini artırmaya yönelik önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu nedenle felsefi danışmanlık, bireysel gelişim için bir katalizör, sosyal özgürleştirici potansiyele sahip bir sosyal eleştiri alanıdır (Raabe, 2002: 17). Danışanın günlük hayattaki sorunlarla başa çıkması ve bu konuları eleştirel bir gözle kişisel sorunları veya endişeleri üzerine odaklanan bir alandır. Kendi gerçek yaşam durumlarının zorluklarından kurtulmak isteyen bireylere hem mevcut en iyi teorik bilgileri hem de akademik olmayan sorunlara yönelik en pratik yaklaşımları sunan bu alan, en faydalı olana karar vermek için çok sayıda potansiyel olarak karşıt bakış açısını dikkatlice analiz edilmesini öngörmektedir (Raabe, 2002: 37). Böyle bir alana gelecek olan kişi her türlü önyargılarından sıyrılarak gerçek anlamda sorununun farkında olan ve iyileşmeyi amaç edinen bireyler olmalıdır.

Fenomenolog ve felsefi danışman, kullandıkları yöntemler bakımından belirgin benzerlikler taşımaktadır. Fenomenolog, epoché yöntemini benimseyerek bireyin düşünsel dünyasını, algılarını ve önceden kabul ettiği doğruları sorgulamakta, böylece dünyayı saf bir bilinçle deneyimleme imkânı sunmaktadır. Felsefi danışman ise benzer bir şekilde sorgulama, diyalog, eleştirel düşünme ve analiz yöntemlerini kullanarak bireyi yönlendirirken, epoché

ilkesinden esinlenerek geliştirdiği *Intermissio* yöntemini de devreye sokmaktadır. Bu, her iki yaklaşımın ortak temelini oluşturan, bireyin zihinsel ve duygusal önyargılarını, bilinçli ya da bilinçsiz varsayımlarını ve yaşamındaki kör noktalarını paranteze alarak, derinlemesine incelemeyi hedeflemektedir. Ancak *epoché*, daha geniş bir bağlamda önyargıları askıya alma ve paranteze alma sürecini temsil ederken, *Intermissio* yöntemi bireysel danışmanlık bağlamında daha öznel bir düzeyde, kişisel deneyimlere dayalı bir uygulama alanıdır. Bu süreçler, bireyin sınırlayıcı düşünce kalıplarından arınarak, daha derin bir bilinç hali ve özgür bir düşünce yapısına ulaşmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla her iki yöntem de insanın içsel özgürlüğünü kazanmasına ve kendi benliğini daha derinlemesine keşfetmesine olanak tanımaktadır. Böylece birey hem kişisel hem de toplumsal bağlamda daha sağlıklı ve bilinçli bir yaşam sürebilme fırsatına kavuşmaktadır.

Bireyin içsel kör noktalarından ve önyargılarından arınması, felsefi danışmanlık ve fenomenoloji alanlarında çalışan profesyonellerin en önemli hedeflerinden biridir. Bu süreç, bireyin zihinsel ve duygusal engellerini fark etmesi ve bu engelleri aşması adına kritik bir adımdır. İnsanlar, genellikle bilinçli olarak farkında olmadıkları önyargılarla hareket ederler ve bu önyargılar, onların dünyayı ve çevrelerini algılama biçimlerini şekillendirmektedir. Felsefi danışmanlar ve fenomenologlar, bu önyargıları sorgulamak, tanımak ve onları dönüştürmek için bireylerle çalışarak daha derin bir öz farkındalık ve bilinçli bir düşünme süreci geliştirmelerine yardımcı olurlar. Fenomenologlar, Husserl'in önerdiği "*epoché*" yöntemini yani tüm inançlardan, varsayımlardan ve önyargılardan geçici olarak sıyrılmayı benimserken, felsefi danışman ise bu yaklaşımdan esinlenerek geliştirdiğimiz "*Intermissio*" yöntemini uygulamasını önermekteyiz. Bu nedenle, ne fenomenolog ne de felsefi danışman olmak yalnızca açık fikirli bir tutum sergilemek ya da birinci şahıs deneyimlerine ilgi duymakla açıklanabilir. Etkili bir felsefi danışman, doğru soruları yöneltebilmek için sağlam bir kuramsal donanımına sahip olan ve aynı zamanda her türlü önyargıdan ve yerleşik düşünce kalıplarından sıyrılmayı gerektiren zihinsel yetkinlikleri geliştirmiş olmalıdır. Ayrıca bir felsefi danışman, *Intermissio* yönteminin gerektirdiği gibi derin bir felsefi bilgiye sahip olmalı, analitik ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeli ve metodolojik disipline bağlı kalması gerekmektedir. *Intermissio*, tüm önyargılardan ve varsayımlardan bilinçli bir şekilde geri çekilmeyi ve düşünceyi askıya almayı gerektirdiğinden, bu yöntemi uygulayan kişi empati ve duyarlılıkla danışanın veya felsefi problemin özünü kavrayabilmeli, sabır ve açıklıkla düşünsel sürecin doğal akışına saygı gösterebilmelidir. Kavramsal netlik sağlayarak karmaşık fikirleri anlaşılır kılmalı, yaratıcı ve esnek düşünme becerisiyle farklı bakış açılarını değerlendirebilmelidir. Aynı zamanda, güçlü bir iletişim yetkinliği sergileyerek *Intermissio*

sürecinin sağladığı tarafsız düşünme ortamını korumalı, tarihsel ve kültürel bilinçle felsefi meseleleri daha geniş bir bağlamda ele alabilmelidir. En önemlisi, *Intermissio* yönteminin gerektirdiği öz-farkındalık ile kendi düşünsel önyargılarının farkında olup sürekli öğrenmeye açık olmalı, böylece hem teorik derinliği hem de uygulamalı felsefi sorgulamayı bütünleştiren bir anlayış geliştirmelidir. Dolayısıyla *Intermissio* yöntemi, danışanın düşünsel önyargılarını ve varsayımlarını bilinçli bir şekilde askıya almasını sağlayarak, düşüncelerini tarafsız bir perspektiften değerlendirmesini sağlamaktadır. Paranteze almanın, yani önyargıları ve inançları askıya almanın, danışanın deneyimlerini, daha açık bir ifade ile “danışanın kendi önyargılarını, inançlarını ve danışanın deneyimlerinin yorumlanmasını etkilemeyecek şekilde askıya almasını” içermektedir (Williams, 2021: 378). Bu yaklaşım sayesinde fenomenolojik araştırmalar, her zaman deneyimin özüne saf ve önyargısız bir biçimde ulaşmayı amaçlayan bir süreç olarak işlemektedir. Dolayısıyla daha önce de vurgulandığı gibi, önyargılar insan yaşamında sınırlayıcı bir yargı sistemi oluşturarak bireyin gelişimini, değişimini ve ilerlemesini engelleyebilmektedir. Bu noktada, fenomenolojinin temel yöntemlerinden biri olan “epoché” yalnızca teorik bir yöntem değil, aynı zamanda felsefi danışmanlık sürecinde de son derece işlevsel bir araçtır. *Intermissio* yöntemi de bu yaklaşımdan ilham alarak danışanın önyargılı düşüncelerini fark etmesine, bu düşüncelerle yüzleşmesine ve danışanın talebi doğrultusunda onları dönüştürmesine yardımcı olmaktadır. Böylece, danışan yalnızca düşüncelerini analiz etmekle kalmaz, aynı zamanda daha bilinçli, esnek ve açık bir düşünme biçimi geliştirme fırsatı bulmaktadır.

Düşüncelerin gelişimi, bireyin ait olduğu toplumun kültürel, sosyal ve tarihsel yapılarıyla doğrudan ilişkilidir. Husserl, bu bağlamda, bireyin varlık ve deneyim dünyasını “yaşam-dünyası” (*Lebenswelt*) olarak tanımlamıştır. Yaşam-dünyası, bilimsel araştırmalardan önce, insanlık için var olan ve sürekli olarak birey tarafından deneyimlenen bir dünyadır. Bu dünya, olası deneyimlerin ve deneysel nesnelerin toplamını ifade etmekte ve yalnızca doğrudan deneyimler temelinde, doğru teorik düşünceyle kavranabilen nesnelerden oluşmaktadır (Husserl E, 1983: 6). Onun bu görüşlerinden yola çıkarak, bildiğimiz ve deneyimlediğimiz dünyanın, tek dünya olduğunu kabul etmekteyiz. Yaşam dünyası eleştirilmeden, analiz edilmeden veya sorgulanmadan var olan bir alandır. Bu alan içinde yaşayan bireyler doğal tavra sahip bireylerdir. İşte Husserl evrensel olarak şüphe etme girişiminin özgürlük alanımıza ait olduğu belirterek doğal tavrın özüne ait olan genel kanıyı devre dışı bırakmak gerektiğini vurgulamaktadır.

“Eğer bunu yaparsam ki bunu tam bir özgürlükle yapabilirim, o zaman bir sofist gibi bu “dünyayı” kütüleliyorum; bir şüpheci gibi onun olgusal varlığından şüphe etmiyorum; daha ziyade, beni zamansal

ve mekânsal olgusal varlıkla ilgili herhangi bir yargıdan tamamen uzaklaştıran “fenomenolojik epoché” yi uyguluyorum” (Husserl, 1983: 61).

Fenomenolojik epoché’nin amacı, yaşam-dünyasının dinamiklerini açığa çıkarmaktır; bu da hiç şüphesiz yaşayan bedenin günlük hayatımızdaki öneminin kavranmasıyla mümkündür (Esenyel, 2016: 60). Buradan hareketle, fenomenolojinin felsefi danışmanlığa sunduğu en büyük katkılardan biri, yaşam-dünyası kavramıdır. İçinde bulunduğumuz toplumun, kültürel normların ve bireysel yaşam koşullarının şekillendirdiği bu dünya, felsefi danışmanlık sürecinde büyük önem arz etmektedir. Yaşam-dünyasının bireyin düşünce yapısını ve dünyaya bakışını şekillendiren temel unsurlardan biri olması, felsefi danışman açısından dikkate alınması gereken kritik bir faktördür. Bireyin düşünce yapısı, bireyin yaşam tarzı, içinde bulunduğu toplumun yapısı, kültürü, inancı ve yaşamış olduğu deneyimleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu deneyimler, kişinin saf egosunu anlamlandırmasına yardımcı olan önemli etkenlerdir. Çünkü birey, yaşadığı olaylar ve deneyimler üzerinden kendini tanımlama eğilimindedir. Örneğin, kişi içinde bulunduğu yaşam-dünyası bağlamında "Ben Türk’üm, Arap’ım veya Kürdüm", "kararlı bir kişiliğe sahibim", "erkeğim" veya "kadınım" gibi kimlikler ve kültürel etiketlerle kendisini tanımlamaktadır. Ancak, bu kimlikler ve kültürel unsurlar bireyin özsel benliğine ulaşmasını engelleyebilen dışsal faktörler olarak da tanımlanabilmektedir. Kimlikler ve kültürel unsurlar, bireyin kendini anlamlandırma sürecinde önemli bir rol oynasa da aynı zamanda onun özsel benliğine ulaşmasını engelleyebilen dışsal faktörlerdir. Çünkü birey, toplumun ona sunduğu kimliklerle kendini tanımladığında, öz benliğini bu dışsal unsurların çerçevesinde şekillendirme eğilimindedir. Bireyin kendini yalnızca belli bir etnik kimlik, dini inanç, cinsiyet veya meslek üzerinden tanımlaması, bu unsurların ötesinde var olan saf benliğini keşfetmesi zorlaştırmaktadır. Bu dışsal unsurlar bireyin düşünce yapısını ve algısını belirleyerek, onun içsel özgünlüğünü sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla, bireyin gerçekten kendisini tanıyabilmesi ve özüne ulaşabilmesi için, bu unsurların etkisini fark etmesi ve onları bilinçli bir şekilde sorgulaması gerekmektedir. Husserl’e göre bireyin derin ve özgün olan özünü keşfedebilmesi, ancak saf bilincine yönelmesiyle mümkündür. Bu süreç, fenomenolojik yaklaşımda yaşam-dünyasına ilişkin doğal tavırların epoché (paranteze alma) yöntemiyle askıya alınmasını gerektirirken, felsefi danışmanlık bağlamında Intermissio yöntemiyle yeniden ele alınmaktadır.

Intermissio yöntemi, bireyin yaşam-dünyasını şekillendiren inançlarını, önyargılarını ve kimlik algısını bilinçli bir şekilde askıya almasını sağlayarak, düşüncelerini sorgulamasına ve öz benliğine ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Paranteze alınan unsurlar (kimlik, kişilik, cinsiyet, kültür, inançlar ve duygusal bileşenler) bireyin kendini anlamlandırma sürecinde dışsal belirleyiciler olarak işlev görmektedir. Intermissio yöntemi, bu unsurların bilinçli bir

şekilde değerlendirilmesini ve bireyin özsel kimliğine dair ontolojik bir keşfe yönelmesini teşvik etmektedir. Örneğin, "Ceylan kimdir?" sorusu gibi derin varoluşsal soruların gündeme gelmesi, bireyin dışsal unsurların ötesine geçerek kendi varlık düzeyini sorgulamasına olanak tanımaktadır. Fenomenolojik yöntemi benimseyen felsefi danışman, *Intermissio* aracılığıyla bireyin kendisini tanımladığı unsurları bilinçli bir şekilde gözden geçirmesine rehberlik etmekte ve böylece onun daha özgün ve derin bir öz-bilince ulaşmasını desteklemektedir. Bu süreç, bireye kimlik, kültür veya toplumsal cinsiyet gibi dışsal faktörlerin, öz benlik ve özgünlük üzerindeki etkilerini yeniden değerlendirme olanağını sağlamaktadır. Felsefi danışman, bireye "Sen kendini, paranteze almadığın dışsal etkenlerle tanımlıyorsun. Bu, eşsizliğini, biricikliğini ve varoluşsal orijinallliğini keşfetmene engel olmaktadır. Bu engellemeler nedeniyle, kendi potansiyelini de tam olarak keşfetme fırsatını kaybediyorsun." şeklinde bir farkındalık kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, bireyin sadece dışsal tanımlamalardan bağımsız olarak özsel kimliğine ulaşmasını ve potansiyelini keşfetmesini sağlamayı hedeflemektedir.

Felsefi danışmanlıkta, fenomenolojik yaklaşım ve onun yöntemleri, bireyin özünü keşfetme ve hakikatle ilişkisini yeniden şekillendirme sürecinde kritik bir rol oynamaktadır. Fenomenolojinin temel felsefi anlayışlarından biri, hakikatin bireyin özünden bağımsız olarak var olmadığı, aksine bireyin özüyle hakikatini şekillendirdiğidir. Bu anlayışa göre, hakikat bireyin içsel dünyasıyla, kişisel deneyimleri ve algılarıyla şekillenmektedir. Yani hakikat, bireyin yaşam tarzı, değerleri ve düşünsel perspektifiyle bir bütün olarak var olmaktadır. Bu felsefi yaklaşım, hakikatin dışsal bir gerçeklik olarak değil, her bireyin özünü belirleyen ve onu şekillendiren bir süreç olarak varlık kazandığını savunmaktadır. Bu bağlamda, hakikatin bir dışsal zorlayıcı güç olarak bireyi belirlemesine izin verilmemelidir. Kurumsal yapılar, din, kültür, toplumsal normlar ve siyasi görüşler gibi unsurlar, kendi hakikatlerini dayatarak bireylerin özlerini şekillendirmeye çalıştığında, bu müdahale çoğu zaman bireyi baskı altına almakta ve içsel çatışmalarına yol açmaktadır. Bireyin hakikati, onun yaşam tarzı ve öznel deneyimleriyle doğrudan ilişkilidir ve her birey, kendi hakikatini yaşama biçimine göre deneyimlemekte ve algılamaktadır. Ancak bu süreç, bireyin önyargıları ve dışsal inançları tarafından engellenebilmektedir. Bilgi ve varlıkla ilgili konular söz konusu olduğunda Husserl'in *epoché* yöntemi, bireyin tüm önyargılarını ve dışsal inançlarını askıya alarak, hakikatle ilgili önceden kabul edilen kalıplardan arınmasını sağlamaktadır. Bu süreç, bireyin davranışları, düşünce yapısı ve inancı söz konusu olduğunda felsefi danışmanlıkta *Intermissio* yöntemi devreye girmektedir. Bu yöntem bireyin, kendini tanımlayan dışsal etkenlerden sıyrılmasını sağlayarak, saf bilincine ve özüne yönelmesini mümkün kılmaktadır. Bu düşünce, bireyin özgün varoluşuna vurgu yaparken, bireyselliğe, öznelliğe ve saf egoya sürekli atıfta

bulunan Husserl'in görüşleri, bireyin kendi hakikatini keşfetmesi gerektiği fikrini de güçlendirmektedir. Bu bağlamda, felsefi danışmanlık süreci, bireyin özünü keşfetmesine rehberlik ederken, yönelimsellik kavramı, bilincin her zaman bir hedefe yönelik olduğu gerçeğini vurgulayarak, bireyin düşünsel ve varoluşsal sorgulamalarında izlediği yolun derinliğini ve yönünü anlamamıza olanak tanıyacaktır. Şimdi, yönelimsellik kavramının felsefi danışmanlık içindeki işlevini daha derinlemesine inceleyelim.

1.7. Bilincin Yönelimsel Yapısı (Yönelimsellik) ve Fenomenolojiden Felsefi Danışmanlığa Yönelimler'in Rolü

Husserl, "epoché" yöntemi aracılığıyla tüm yargıları, varsayımları ve kör noktaları paranteze alarak, geriye kalan fenomenolojik kalıntının ne olduğunu sorgulamaya geçmiştir. Husserl'in bu soruya verdiği yanıt ise "bilinç" olacaktır. Çünkü Husserl'in epoché ile ulaşmak istediği şey bilincin saf özüne ulaşmak, saf bilinci elde etmektir. Husserl'e göre, bilinç, empiristlerin savunduğu gibi yalnızca "deneyimlerin" veya "bilinç akışının" bir toplamı değildir. Bilincin bir deneyimsel akış olduğu görüşü, Husserl tarafından yetersiz ve dar bir açıklama olarak eleştirilmektedir. Husserl, Kant'ın felsefesinden ilham alarak, bilincin sadece "atomik" deneyimlerden ibaret olmadığını ileri sürmektedir. Ona göre, bilincin belirli yapıları vardır ve bu yapılar, tikel deneyimlerden bağımsız bir şekilde betimlenebilmektedir. Bilincin varlığı kesin olarak kanıtlanabilmekte ve bu bize doğrudan verilmektedir. Bu bağlamda, bilinç, herhangi bir şüpheyi yer bırakmayacak şekilde, özsel bir yapısal özelliğe sahiptir (Husserl, 1960: 42). Husserl'in bu görüşü, Descartes'in "düşünüyorum, öyleyse varım" ifadesiyle uyusmaktadır. Descartes, bu ifadeyle, düşünme eyleminin gerçekleşmesiyle birlikte kendi bilincinin varlığını kesin bir şekilde kabul etmektedir. Dolayısıyla, Descartes'in "ben" dediği şey, Husserl'de bilincin kendisi demektir (Husserl, 2012: 14). Bu bağlamda, Husserl'in fenomenolojisi, bilincin yalnızca yüzeydeki görünümünü değil, onun özünü oluşturan derin yapıları da araştırmayı hedeflemektedir. Bilincin temel niteliklerini ve deneyimlerimizi şekillendiren özsel unsurları anlamaya çalışarak, fenomenlerin arkasındaki saf deneyimi ve bilinç süreçlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bilinç, duyu verilerinin edilgen bir şekilde alınmasından değil, bilinç edimlerinden oluşan bir yapıdır (Solomon, 2023: 321). Husserl'in tasvir ettiği epoché yöntemi, bilinç ile bilincin yöneldiği nesneler arasındaki ilişki bağlamında gerçekleşmektedir. Bilinci nesnelere yönlendiren ya da onlarla ilişkilendiren bu temel özelliğe de "yönelimsellik" adı verilmektedir (Mabaquiao, 2005: 24). Yani bilinç, doğası gereği yönelimli bir yapıya sahiptir. Bilinç her zaman bir hedefe, bir nesneye yönelmiş bir durumdadır. Bu yönelimsel yapı, bilinci daima bir

şeyin bilinci kılmakta ve düşünce, nesnesini kendisinde taşıyan bir düşünür gibi işlev görmektedir (Solomon, 2023: 322). Çünkü bilinç eylemi, her zaman bir nesneye yönelmiş durumdadır. Husserl'e göre, yönelimsel bir bilinç süreci, eylemsel bir hale dönüşüyorsa, bu durumda özne kendisini yönelimli nesneye yönlendirmektedir. Öznenin bir şeye bakışı, bu eyleme bağlı olarak değişmektedir. Algı, algısal bir bakış olarak, hayal kurma, yaratıcı bir bakış olarak; hoşlanma, hoşlanma bakışı olarak, isteme ise isteme bakışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, bilincin yönelimsel yapısının, nesnenin ele geçirilen nesneyle aynı anlama gelmediğini göstermektedir (Husserl, 1983: 76). Çünkü burada "ele geçirilen" nesne, yalnızca dikkate alınan veya önemsenen bir nesnedir. Değerli olan, değerli olarak, sevilen sevilen olarak, eylem, eylem olarak değerlendirilmektedir. Bir şeye değerli olarak yönelmek, yalnızca o şeyi ele geçirmeyi değil, aynı zamanda o şeye atfedilen değeri de içermektedir. Husserl'e göre, bir değer biçme ediminde bir şeye yöneldiğimizde, sadece o şeye değil, ona atfedilen değere de yönelmek anlamına gelmektedir. Bu, nesnenin kendisine kulak vermek ve onu ele geçirmekle birlikte, değerın kendisine de yönelmek aynı anlama geldiğini göstermektedir (Husserl, 1983: 76-77).

Felsefi danışmanlık bağlamında "yönelimsellik" kavramı, insan yaşamının her döneminde belirleyici bir rol oynamaktadır. Çünkü birey, yaşamının başlangıcından sonuna kadar sürekli olarak bir yönelim içinde kendini bulmaktadır. Çocuklukta dünyayı keşfetme, okul yıllarında bilgi edinme, erişkinlikte ilişkiler kurma ve yaşam hedeflerine ulaşma, yaşlılıkta ise sağlık ve yaşam kalitesini iyileştirme gibi sürekli bir yönelim halindedir. Bununla birlikte, bu yönelimler sadece dış dünyaya yönelik değil, aynı zamanda bireyin içsel dünyasına yönelik bir yönelimdir. İnsan, dış dünyada hedefler ve eylemler peşinde koşarken, aynı zamanda içsel dünyasında da düşünsel ve duygusal süreçlere yönelmektedir. Düşünceler, duygular, değerler, inançlar ve kendilik algısı gibi içsel yönelimler, bireyin hayatını anlamlandırması ve kararlar alması üzerinde büyük etkiye sahiptir. Bu içsel yönelimler, bireyin dışsal hedefleriyle uyumlu olmasını veya onlarla çatışmaya girmesini belirleyen önemli faktörlerdir. Günümüzde, felsefi danışmanlığa başvuran bireylerin en büyük arzusu bilinçli bir yönelim becerisi kazanmak ve hayatlarına anlam katmaktır. İnsanlar, hayatlarında daha anlamlı ve tatmin edici bir yol izlemek istediklerinde, bilinçli olarak neye, nasıl ve neden yöneldiklerini anlamaya çalışmaktadırlar. Bu bilinçli yönelim, bireyin dış dünyada karşılaştığı olaylar ve insanlar ile anlamlı bir ilişki kurmasına, içsel dünyasında ise duygusal ve düşünsel süreçlerini daha iyi bir şekilde yönetmesini sağlamaktadır. Husserl'in de belirttiği gibi, yönelimsel nesne, değer verilen, zevk alınan, sevilen, umut edilen şey, eylem olarak eylem, ilk olarak düşüncenin belirgin bir şekilde "nesneleştirici" bir dönüşü yoluyla kavranan bir nesne haline gelmektedir (Husserl, 1983: 69).

Bilinçli bir yönelim, iç ve dış dünyayla anlamlı bir ilişki kurma yetisini geliştirmektedir. Yani bilinçli bir şekilde yöneldiğimiz her şey, yaşamımıza anlam katmaktadır. Neyi düşündüğümüz, hangi deneyimleri yaşadığımız ve bu deneyimlere nasıl tepki verdiğimiz, hayatımızın değerini şekillendirmektedir. Ancak bu durumun tam tersi olduğunda yani bilinçli bir yönelimden yoksun olmak ise bireyin yaşamını yüzeysel bir şekilde sürdürmesine yol açmaktadır. Yani kişi, arzularına ve anlık tatminlerine göre hareket etmektedir. Ancak bu yönelimler derin bir anlam taşımamakta ve insanın varoluşsal ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Bu eksiklik, kısa vadede haz verirken (çünkü kişi anlık zevkler ve hazlar peşinde koşar) uzun vadede bu hazlar, kişiyi mutsuz kılmaktadır. Dolayısıyla anlam arayışı eksik olduğunda, yaşamda gerçek bir derinlik ve tatmin bulunmamakta, bu da bireyi mutsuz ve anlamsız bir varoluşa sürüklemektedir.

Husserl, fenomenolojisinde bilinci değerlendirirken, bilincin temel özelliğinin yönelimsellik olduğunu belirtmektedir. Yönelimsellik, bilincin her zaman bir şeye yöneldiğini ve hiçbir zaman boş olmadığını göstermektedir. Buna ek olarak, bilinç nesnesine statik değil, dinamik bir şekilde yönelmektedir. Bilinç, nesnesini daha iyi kavrayabilmek için ona aktif bir şekilde yönelmeye çalışmaktadır (Lewis ve Staehler, 2020: 41). Bu, bilincin varlıkla ilişkisiyle ilgili olup, bilincin bir varlığa yani nesneye yönelimi söz konusu olması, yönelimin anlamlı ve anlam veren bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Bu durum, felsefi danışmanlık sürecinde de danışanın kendi düşünsel ve duygusal dünyasına dönerek, deneyimlerini derinlemesine incelemesiyle benzerlik göstermektedir. Danışan, bu yönelim sayesinde içsel süreçlerini daha iyi anlamlandırabilmekte ve bilinçli farkındalık geliştirebilmektedir. Danışmanlık, bireylerin içsel dünyalarındaki düşünceler, duygular ve deneyimleri, bilinçli bir yönelimle ele alarak anlamlandırmalarına olanak tanımaktadır. Danışan hem dış dünyayı hem de içsel algılarını bu yönelim aracılığıyla birbirine bağlamakta ve yaşadığı deneyimlere anlam kazandırmaktadır. Dolayısıyla, Husserl'in yönelimselliği, bilincin etkileşimde bulunduğu varlıkla birlikte, yönelimin taşıdığı anlamın içeriğiyle tanımlanarak danışanın dünyasına derin bir farkındalık katmaktadır (Husserl, 2012: xv). Yani bilinç, bir "şeyin" farkında olmakla, bu şeyle bir ilişki kurmakta, ona yönelmekte ve bu yönelimde anlam oluşturmaktadır. Bu nedenle bilinç, hiçbir zaman boşta kalmamakta, daima bir varlık ya da nesneye yönelmektedir. Bu yönelim aynı zamanda, bilincin etkileşimde bulunduğu nesnenin anlamını, değerini ve bağlamını belirlemektedir.

Yönelim hem bilişsel hem de duygusal bir süreci ifade etmektedir. İnsan her zaman bir "şey"e yönelmekte, bu şey bir nesne, bir durum, bir düşünce ya da bir başka insan olabilmektedir. Yönelim, bu nesnelerle kurduğumuz ilişkiyi anlamlı hale getiren ana etkidir. İnsanlar, bu yönelimsel yapıları sayesinde dünyayı anlamlandırma, algılama, değerlendirme ve

kararlar alma süreçlerine girmektedir. Bu yönelimsel yapı, bireyin çevresini algılayıp anlamlandırmasına, düşünceler geliştirmesine ve bu düşünceleri eyleme dönüştürmesine olanak tanımaktadır. İnsanlar, varlıkları anlamlandırma ve dünyayı kavrayabilme kapasitesine sahip olduğundan, bilinç sürekli olarak anlam ve yönelim arayışı içinde olmaktadır. Dolayısıyla, bireyler hayatlarının her alanında anlam yaratma ve anlam bulma çabası ile donanmışlardır. Bu bağlamda, insan doğası yönelimsel bir yapıyı barındırmakta ve bilinç, çevre ile düşüncelerle, duygularla ve hayatta kalma amacına yönelik sürekli etkileşimde bulunmaktadır. Bu etkileşim, bireyin varlıkla olan ilişkisini şekillendirmekte ve anlamlı kılmaktadır.

Husserl, yönelimselliği fenomenolojinin temel prensiplerinden biri olarak, birinci tekil şahıs perspektifinden, yani öznenin bakış açısına odaklanarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, onun felsefi yönteminin de temel bir parçasını oluşturmaktadır (Zahavi, 2014: 170). Bireyin deneyimlerini ve algılarını nasıl yaşadığını birinci tekil şahıs olarak anlamak ve analiz etmek yönelimselliğin temel amacıdır. Bu yaklaşım, felsefi danışmanlık bağlamında önemli bir katkı sunmaktadır. Çünkü danışmanlık süreci, bireylerin içsel dünyalarını keşfetmek, onların düşünsel ve duygusal süreçlerini anlamak üzerine kuruludur. Husserl'in fenomenolojik yöntemi, danışmanlara, danışanlarının deneyimlerini dışsal gözlemlerden ve nesnellikten bağımsız olarak, öznenin perspektifinden değerlendirme imkânı tanımaktadır. Birinci tekil şahıs perspektifi, danışmanın, danışanlarının içsel dünyasına dair daha derin bir anlayış geliştirmesine olanak tanırken, danışanın deneyimlerinin anlamını ve nasıl yaşandığını, yani deneyimin fenomenolojik içeriğini anlamaya yönelik süreçleri güçlendirmektedir. Bu perspektif, danışmanın, danışanın deneyimlerini sadece dışsal gözlemlerle değil, aynı zamanda danışanın kendisinin algıladığı, hissettiği ve anlamlandığı şekilde anlamasına olanak tanımaktadır. Danışman, danışanın subjektif deneyimlerinin ne anlama geldiğini ve bu deneyimlerin nasıl yaşandığını, yani deneyimin fenomenolojik içeriğini doğrudan öznenin bakış açısından analiz etmektedir. Bu süreç, danışanın bilinçli bir şekilde yaşadığı durumların ve duyguların, kendi kişisel bağlamında nasıl şekillendiğini anlamayı sağlamaktadır. Bu yaklaşım, bireylerin nesnelerle ve dünyayla kurdukları ilişkilerin öznenin bakış açısına dayalı olarak çözümlemesini sağlayarak, içsel deneyimlerin daha derinlemesine bir analizini mümkün kılmaktadır.

Yönelimli bir yapıya sahip olan bizler, sürekli olarak farklı nesneler, olaylar ve deneyimlerle etkileşime girerken, bu yönelimlerin şekillendirdiği düşünce ve duygu yapıları, bireyin içsel dünyasını ve dış dünyayla kurduğu ilişkiyi belirlediğini açıkça görmekteyiz. Felsefi danışmanlık bağlamında, bir kişinin yönelimleri, sadece dışsal hedefler ve arzular doğrultusunda değil, aynı zamanda içsel değerler ve inançlar çerçevesinde de şekillenmektedir.

Danışanın yönelimlerini analiz etmek, onun düşünsel kalıplarını, duygusal dinamiklerini ve dünyaya bakışını daha derinlemesine anlamamıza olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, yönelimlerin bireyin yaşamını yapılandırmadaki rolü, danışmanın rehberliğinde önemli bir açılım sağlayarak, danışanın yaşamındaki anlamı ve yönü keşfetmesine yardımcı olabilecektir. Ancak, bu yönelimler her zaman olumlu bir yönelimde gelişmeyebilir. İnsanlar, içsel dünyalarındaki duygusal, düşünsel ve kültürel etkilerle şekillenen yönelimler aracılığıyla hem olumlu hem de olumsuz yönelimlere sahip olabilmektedirler. Bu nedenle, yönelimlerin farklı boyutlarını anlamak, danışanın bireysel gelişimini desteklemek ve ona doğru yönelimler geliştirmesi konusunda rehberlik etmek adına bu yönelimleri olumlu ve olumsuz niteliklerini detaylı bir şekilde incelemek gerekmektedir.

1.7.1. Olumlu Yönelimler

Olumlu yönelimler, bireyin güçlü yanlarına, yaşamdan aldığı doyuma ve geleceğe ilişkin umut verici beklentilerine odaklanan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Son yıllarda bu alanda yapılan araştırmalar, bireyin kendisi, yaşamı ve geleceği hakkında geliştirdiği psikolojik iyi oluş, sosyal ilişkiler, fiziksel sağlık ve mesleki başarı gibi olumlu değerlendirmelerin çeşitli işlevsellik alanlarında belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir (Caprara G. V., 2009: 46). Felsefi danışmanlığın temel hedeflerinden biri, bireyin yönelimsel bilinç yapısını daha sağlıklı ve sürdürülebilir olumlu yönelimler doğrultusunda dönüştürmektir. Zira bilinç, yaşam dünyasında tekrar eden deneyimlerin ve rutinlerin etkisiyle belirli alışkanlık kalıpları geliştirmektedir. Bu kalıplar, bilincin yönelimsel karakterini, işleyiş biçimini ve dünyaya açılma tarzını doğrudan şekillendirmektedir. Olumlu yönelimler bu yönüyle yaşam dünyasında düzenli pratiklere ve anlamlı alışkanlıklara dönüştürülmesi, yalnızca bireysel iyilik hâlinin değil, aynı zamanda yaşamın anlamlılığına dair algının da derinleşmesini mümkün kılmaktadır. Olumlu yönelimlerin gelişiminde öz yeterlilik inançları belirleyici bir rol oynamaktadır. Sosyal bilişsel kuram çerçevesinde değerlendirildiğinde, bireyin yaşamı üzerinde etkin olabileceğine dair inanç, öznel iyilik hâlini artırmanın yanında, olumlu duygulanımı destekleyen davranış örüntülerini de beslemektedir. Özellikle duyguların düzenlenmesi ve kişilerarası ilişkilerin yönetilmesi konusundaki yeterlilik algılarının birlikte değerlendirilmesi, bireyin kendine ve çevresine dair olumlu bir tutum geliştirmesini mümkün kılmaktadır (Caprara G. V., 2009: 47).

Olumlu yönelim, kişinin günlük yaşamda kendini iyi hissetmesini, depresif ruh hâllerinden uzak durmasını, sağlıklı ilişkiler kurmasını ve hem sosyal hem fiziksel açıdan daha dengeli bir yaşam sürmesini destekleyen önemli bir varoluşsal eğilimdir (Miciuk, Jankowski, Laskowska, & Oleś, 2016: 142). Geniş katılımcı gruplarıyla gerçekleştirilen araştırmalar,

olumlu yönelimin bireyin temel kişilik özellikleriyle anlamlı bir ilişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır. İtalya, İspanya ve Japonya'dan katılımcılarla yürütülen çok kültürlü çalışmalarda, bireylerin olumlu yönelime sahip olma düzeylerinin, dışadönüklük, duygusal denge, uyumluluk, sorumluluk ve açıklık gibi kişilik boyutlarıyla tutarlı bir şekilde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu bulgular, olumlu yönelimin sadece bireyin ruh hâline değil, aynı zamanda daha geniş bir kişilik yapılanmasına dayandığını göstermektedir. Özellikle dışadönüklük ve duygusal istikrar gibi özelliklerin, bireyin çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurma ve yaşamdan doyum alma becerileriyle yakından bağlantılı olduğu düşünüldüğünde, olumlu yönelimin çok boyutlu bir kişilik temeline sahip olduğu anlaşılmaktadır (Caprara, ve diğerleri, 2021: 80). Ayrıca araştırmanın farklı kültürlerde benzer sonuçlar vermesi, olumlu yönelimin evrensel bir psikolojik yapı olarak değerlendirilebileceğini desteklemektedir. Felsefi danışmanlık bağlamında bu durum, olumlu yönelimlerin bireyin bilinç yapısında sürdürülebilir bir eğilim olarak yapılandırılması gerektiğini göstermektedir. Felsefi danışmanlık, bireyin yaşam dünyasında kökleşmiş olumsuz varsayımlar, çarpıtılmış inançlar veya yönsüzlük karşısında, bilinçli bir şekilde olumluya yönelmiş düşünme ve değerlendirme biçimlerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Husserl'in yönelimsellik kavramı, bilincin doğasının yönelimli bir yapıya sahip olduğunu ve bilincin daima bir nesneye yönelmiş bir durumda olduğunu belirtmektedir (Husserl, 1983: 75). Bu doğrultuda, bilinç yalnızca bir nesneye yönelik bir yönelimi değil, aynı zamanda hem olumlu hem de olumsuz yönelimleri içeren bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Yönelimselliğin, bilincin sürekli bir nesneye yönelmesi ve bu yönelimlerin anlamlandırılması sürecini ifade ettiğini bilinmektedir. Dolayısıyla, bilincin yapısal olarak her zaman bir yönelime sahip olduğunu rahatlıkla söylemek mümkündür. Ancak bu yönelimlerin niteliği, bireyin algılayış biçimine, duygusal durumuna, düşünsel çerçevesine ve varoluşsal bağlamına göre değişkenlik gösterebilmektedir. Bu bağlamda, bilinç, bazen olumlu bir yönelimde ilerlerken, bazen de olumsuz bir yönelimde tıkanabilmektedir. Bu iki yönelimin, bireyin deneyimlerinin şekillenmesinde ve yaşadığı dünyayı anlamlandırmasında kritik bir rol oynamaktadır. Felsefi danışmanlık Husserl'in sunmuş olduğu değerli bilgiler ışığında kişinin bilinçli ve olumlu bir yönelim geliştirmesini amaçlamaktadır. Husserl'e göre, zihinsel süreçler sadece bilinçli bir nesne üzerine yönelmiş olan eylemlerle sınırlıdır. Bu, insanın bilinçli bir şekilde bir şeye doğru dikkatini yönlendirdiği ve o şey üzerinde bilinçli bir şekilde eylemde bulunduğu durumları ifade etmektedir (Mabaquiao, 2005: 35). Daha açık bir ifade ile açıklamak gerekirse örneğin, sabah kahvaltı yapan biri kahvesinin tadını bilinçli bir şekilde fark etmesi, kahvesine odaklanarak, tadını, sıcaklığını ve aromalarını bilinçli bir şekilde

deneyimlemektedir. Buradaki zihinsel süreç, yalnızca kahveye yönelik bilinçli bir eylemle sınırlıdır. Kişi, başka bir şey düşünmeden veya dikkatini başka bir şeye yönlendirmeden, tamamen kahvenin özelliklerine odaklanmaktadır. Bu durumda, kişi kahvesi üzerinde bilinçli bir şekilde eylemde bulunmakta ve zihinsel süreç de kahveye odaklanmış bir durumda bulunmaktadır. Bilinçli bir şekilde düşünmeye yönelmek, bilinçli bir şekilde davranış geliştirmeye yönelmek ve bilinçli bir şekilde yaşamaya yönelmek felsefi danışmanlığın asıl amacını oluşturmaktadır. Bu amaçla, kendini yeniden yapılandırmak isteyen her birey için felsefi danışmanlık, kişinin zihinsel ve düşünsel açıdan olumlu yönelimler geliştirmeye yönelik bir hazırlığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Bilincin olumlu bir yönelimde bulunmasını hedefleyen felsefi danışmanlık, bireyi yalnızca geçmiş deneyimlerinin etkisiyle sınırlı tutmak yerine, daha çok bireyin mevcut ve gelecekteki yaşamını şekillendirmeye odaklanmaktadır. Bu yaklaşım, danışanın hayatını anlamlandırma, yönlendirme ve daha derin bir farkındalık geliştirme süreçlerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Olumlu yönelim, bireyin yaşamına anlam katma, potansiyelini keşfetme ve kişisel hedeflere yönelik bir odaklanma sağlayarak, bireyin düşünsel, duygusal ve varoluşsal süreçlerini dönüştürmeye yardımcı olmaktadır. Bu, danışanın kendi içsel dünyasına dair farkındalığını arttırırken, geleceğine dair bilinçli bir yönelim oluşturmalarını da teşvik etmektedir. Felsefi danışmanlık, bir anlamda, bireyi gerçek yaşamla ilişkilendirmekte ve hayatın anlamına dair sorular sormasını teşvik etmektedir. Marinoff (2004: 22)'un belirttiği gibi, felsefi danışmanlık, "hayatla hiçbir ilişkisi olmayan bir zihnin jimnastiği" değil, aksine, canlı bir bilgelik arayışını ifade etmektedir. Lahav (2013: 4)'a göre, felsefi danışmanlık, temelde akıl yürütme sanatına dayanmaktadır. Bu yaklaşımda, akıl yürütme ve eleştirel düşünme, bireyin kendisini derinlemesine incelemesi için güçlü araçlar olarak kullanılmaktadır. Bu tür bir düşünme pratiği, bireyin akıl yürütme yoluyla önce kendi iyiliği için kendini anlamayı geliştirmesine, içsel dünyasını daha derinlemesine keşfetmesine, danışanın dünyasını zenginleştirmesine ve onun daha açık fikirli olmasını sağlamaktadır. Danışanın gizli varsayımlarını sorgulayıp ortadan kaldırarak, ona daha geniş bir bakış açısı kazandırmak amaçlanmaktadır. Bu eleştirel düşünme süreci, kişiye hayatı daha açık ve esnek bir şekilde deneyimleme imkânı sunmaktadır. Çünkü kişisel inançlar ve varsayımlar daha şeffaf hale gelmektedir. Bu tarzdaki bir felsefi sorgulama, yalnızca teorik bir keşif değil, aynı zamanda hayatı daha anlamlı ve tatmin edici bir şekilde yaşama fırsatı sunmaktadır (Lahav, 2013: 4). Dolayısıyla felsefi danışmanlığın temsilcilerinin görüşleri ışığında felsefi danışmanlık, bireylere hayatın anlamını sorgulama, içsel dünyalarını keşfetme, daha açık fikirli olma ve iyi bir ruh halinin devamlılığını sürdürme gibi olumlu yönelimler kazandırmaktadır. Bu süreçte

birey, akıl yürütme ve eleştirel düşünme becerilerini kullanarak kendini daha derinlemesine anlamakta ve kişisel gelişimini ilerletmektedir. Bireylerin yaşamı esnek bir şekilde deneyimlemelerine, kişisel inanç ve varsayımlarını sorgulayarak daha tatmin edici ve anlamlı bir yaşam sürmeye yönelmelerini sağlamaktadır.

Olumlu yönelimler modeli, bireylerin hayatlarında karşılaştıkları durumları nasıl algıladıklarını ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını ele alan bir anlayıştır (Çıkrıkçı ve Gençdoğan, 2016: 1437). Bu model, bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları zorlukları ya da fırsatları sadece dışsal birer olay olarak görmektense, bu olayları içsel, duygusal ve düşünsel bir perspektiften değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Öznel deneyimler, bir kişinin yaşadığı duygular, düşünceler ve hislerin, onun kendi dünyasını nasıl algıladığını belirlemektedir. Olumlu yönelimler modeli de tam olarak bu noktada devreye girmektedir. Bireylerin, kendi içsel dünyalarını daha olumlu bir şekilde değerlendirmelerine, anlamlandırmalarına ve bu süreçte daha sağlıklı, dengeli bir yaklaşım geliştirmelerine olanak tanımaktadır. İnsan, biyolojik açıdan diğer canlılara kıyasla daha zayıf bir yapıya sahip olmakla birlikte, zihinsel, duygusal ve davranışsal potansiyeli açısından son derece güçlü bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, insanın kendi gücünün ve sınırlarının bilincine varabilmesi kendi dünyasını şekillendirmesine yardımcı olmaktadır (Karacoşkun, 2005: 99). İnsan bu kapasiteyle bilinçli bir zihin yapısına sahip olduğunda, genellikle kendisi için olumlu yönelimler gerçekleştirebilme gücüne sahiptir. Örneğin sağlıklı olmak için spora başlamak, sağlıklı beslenmek, stresli ortamlardan uzaklaşmak, kitap okumak, yüzmek, koşmak vb birçok etmen sıralanabilir. Bu yönelimler kişinin zihin yapısını olumlu yönde geliştirmekle birlikte olumlu yönde alışkanlık geliştirmesini de sağlamaktadır. İşte bu nedenle Lahav için felsefi danışmanlık, bireyin akıl yürütme yoluyla önce kendi iyiliği için kendini anlamayı geliştirmesine, içsel dünyasını daha derinlemesine keşfetmesine, danışanın dünyasını zenginleştirmesine ve onun daha açık fikirli olmasını sağladığıdır (Lahav, 2013: 4). Felsefi danışmanlık bireyin kendi iyiliği için kendini anlamaya yönelimi, içsel dünyasını daha derinlemesine keşfetmeye olan yönelimi ve kendi dünyasını zenginleştirmeye olan yönelimi onun açık fikirli olmasını ve hayatı mutlu ve anlamlı bir şekilde yaşamasının temelini oluşturmaktadır. İşte bu nedenle bilincin yönelsel yapısı insan sağlığının önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Olumlu olana yönelmek Husserl için değer verme ediminde değerli olana yönelme, sevinç ediminde sevince, sevme ediminde sevilene, eylemde bulunma ediminde eyleme yönelme şeklindedir (Husserl, 1983: 76). Tüm bunlar birey için olumlu yönelimlerdir. Değerli olana yönelmek o şeyin kendisine yönelmemiz, ona kulak vermemiz ve onu ele geçirmek istememiz demektir. Ama aynı zamanda da o değere yöneldiğimiz göstergesidir (Husserl,

1983: 77). Husserl'in yönelim anlayışı, değer verme ediminin yalnızca bir nesneye ya da duruma yönelik edilgen bir farkındalık değil, aynı zamanda bilinçli bir katılım ve anlamlandırma süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Değerli olana yönelmek, yalnızca bir şeyi olumlu görmekle sınırlı kalmamaktadır. Ona dair bir tutum benimsemeyi, onu kavramayı ve ona yönelik bir tavır geliştirmeyi içermektedir. Yani değerlei olana yönelme durumu değerli bir hal edinmeyle ilişkili bir durumdur. Örnek olarak, bir bireyin felsefi danışmanlık almak istemesi üzerinden gidelim. Birey hayatında bir anlam eksikliği hissetmekte ve varoluşsal bir boşluk içinde olduğunu düşünmektedir. Bu birey, yaşamın anlamı, değerler ve özgür irade gibi derin felsefi soruları sorgulamak istemektedir. Felsefi danışman, ona bu tür sorularla nasıl başa çıkabileceğini gösterecek, ancak bunun yanında danışanın kendi içsel düşünce ve değerlerini keşfetmesine de olanak tanıyacaktır. Felsefi danışman, bu bireyle birlikte değerli olana yönelme sürecini başlatırken, bu değerlerin felsefi derinlik ve kişisel anlam taşıyan şeyler olduğunu vurgulamaktadır. Yani, birey bir anlam arayışı içindeyse, değerli olan yöneldiği nesne değil, o arayışın kendisidir. Felsefi danışman, danışanın bu arayışı anlamasına yardımcı olmaktadır. Bu süreçte bireye yaşamın anlamı ile ilgili felsefi perspektifler sunmakta, farklı düşünürlerin görüşlerini tartışmakta ve bu kişinin kendi yaşamına nasıl uygulayabileceğini sorgulatmaya yardımcı olmaktadır. Bu süreçte değerli olana yönelmek, kişinin yalnızca bireysel varoluşunu ve değerlerini sorgulaması değil, aynı zamanda bu değerlerle yüzleşmesi ve onlara kulak vermesi anlamına gelmektedir. Danışman, bu değeri, yaşamın anlamını, kişinin kendi özgürlüğünü ve moral değerlerini bulmasına yardımcı olmaktadır. Birey, sorularını derinleştirmekte ve arayışına farklı bir açıdan yaklaşılmaya başlamaktadır. Yani, danışmanlık burada danışanın değerli olanı "ele geçirme" çabasına bir araç olurken, aynı zamanda değerli olana yönelmenin de bir göstergesini ortaya çıkarmaktadır. Kişi, yalnızca yaşamına anlam katmaya çalışmamakta, aynı zamanda bu anlamı da kendi içsel varlığıyla bulmakta ve yaşamını bu anlam üzerinden yeniden şekillendirmektedir.

Olumlu yönelimler, bireylerin benlik saygısını, yaşam doyumunu ve iyimserlik gibi önemli özellikleri kazanmalarını sağlamaktadır. Bu süreç, bireylerin kendilerine, hayatlarına ve geleceğe dair daha pozitif bir bakış açısı geliştirmelerini sağlamaktadır. Yani, olumlu yönelimler sayesinde kişiler hem kendi iç dünyalarında hem de dış dünyada daha olumlu bir perspektife sahip olmakta ve bu da onların daha sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmelerine katkı sağlamaktadır (Çıkrıkçı ve Gençdoğan, 2016: 1437). Yaşam doyumunu, bireylerin hayatlarında ulaşmayı hayal ettikleri, arzu ettikleri ve çabalarıyla elde etmeye çalıştıkları hedeflere ulaşabilme durumunu ifade etmektedir. Yani bir bireyin yaşamını tatmin edici ve anlamlı kılan, kendi beklentilerini ve arzularını gerçekleştirme süreci olarak da tanımlayabiliriz. Örneğin

küçüklüğünden itibaren başarılı bir sanatçı olmayı hayal eden bir birey, bu hedef doğrultusunda, uzun süre sanat eğitimi almış, sürekli olarak kendini geliştirmek için çaba göstermiştir. Sonunda kendi sanat galerisine sahip olmuş ve eserlerini sergileyerek büyük bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. Bu süreç, onun yaşam doyumunun bir parçasını oluşturmaktadır. Benzer şekilde benlik saygısı bireylerin kendi benliklerine yönelik olarak geliştirmiş oldukları algısının saygınlığını ifade etmektedir (Çıkrıkçı ve Gençdoğan, 2016: 1439). Benlik saygısı, kişinin kendisini değerli ve saygıdeğer bir birey olarak görmesi, kendine karşı olumlu bir tutum geliştirmesinin sonucu oluşan bir durumdur. Yani benlik saygısı, kişinin kendi varlığını, duygularını ve düşüncelerini kabul etmesi ve bunlara değer vermektir. Bu süreç, bireyin kendisine duyduğu olumlu yönelimlerin sonucunda oluşmaktadır. Bu olumlu yönelimlerin ilk adımı, kendimize karşı şefkatli bir yaklaşım benimsemekle başlamaktadır. Şefkat, kendi hatalarımızı ve kusurlarımızı kabul edebilmek, kendimizi zor zamanlarda destekleyebilmek ve kendimizi sevgiyle kucaklamaktır. Kendimize karşı şefkatli olduğumuzda, içsel eleştirilerimizi yavaşlatır ve kendimize daha anlayışlı yaklaşırız. Kendimizi sevme süreci ise, kendimizin değerini bilmek ve bu değeri kabullenmekle devam etmektedir. Birey, kendisini dışsal başarıları ya da başkalarının onayından bağımsız olarak sevmeyi öğrenmekte ve sonuç olarak, benlik saygısı gelişmektedir. Kendimizi şefkatle kucakladığımız ve sevdiğimizde, kendimize olan saygımız da buna paralel olarak artmaktadır. Bu, yalnızca içsel bir süreç değildir; çevremizdeki insanlara da nasıl yaklaşacağımızı etkileyen bir süreçtir. Kendimize saygı duymak, başkalarına da saygı duymamızı sağlamaktadır. Çünkü bir kişi, kendisini sevip değerli görüyorsa, başkalarının da aynı şekilde değerli olduğunu ve saygıyı hak ettiğini kabul etmektedir.

1.7.2. Olumsuz Yönelimler

İnsan zihni, yaşam içerisinde karşılaştığı engeller, belirsizlikler ve zorluklarla baş etmeye çalışırken sıklıkla olumsuz yönelimler sergilemektedir. Bu olumsuz yönelimler; umutsuzluk, değersizlik, suçluluk, öfke ya da kaygı gibi duygusal ve bilişsel durumlar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Zihnin dış dünyadaki olumsuzluklara sürekli olarak odaklanması, bireyin içsel denge ve esneklik kapasitesini zayıflatmaktadır. Bu durum yalnızca anlık bir psikolojik tepki olarak kalmaz, zamanla bireyin düşünme biçimini, duygularını ve davranış örüntülerini etkileyerek daha derin ve kronik psikolojik sorunların zeminini oluşturmaktadır. Bu tür yönelimlerin fark edilmesi ve dönüştürülmesi, bireyin ruh sağlığı açısından kritik bir önem taşımaktadır. Ancak burada, yönelimsellik kavramı bağlamında önemli bir noktaya dikkat çekmek gerekmektedir. Yönelimsellik, bilinç ile nesne arasında bir ilişkiyi zorunlu kılmamaktadır. Yani bilinç ve nesne her zaman birbirinden bağımsız iki varlık olarak var

olmamaktadır. Bilinç, yönelimsellik sayesinde bir nesneye doğru yönelmektedir. Ancak bu yönelim, nesnenin dışsal bir etkisiyle ortaya çıkan bir şey değil, bilincin doğal yapısının bir sonucudur (Zahavi, 2014: 174). Bilincin yönelimsel özelliği, bir kişinin düşüncelerinin ve duygularının bir nesneye yönelmesiyle ilgilidir. Bu nesne, yalnızca somut bir şey (örneğin, bir obje) olmayabilir, aynı zamanda duygusal deneyimler, olumsuz düşünceler veya korkular gibi soyut kavramlar da olabilmektedir. İnsanlar, bilinçli ya da bilinçdışı olarak, bazen kendini olumsuz deneyimlere, olumsuz düşüncelere veya korkulara yöneltebilmektedirler. Bu bağlamda, olumsuz yönelimsellik, bilincin sürekli olarak kaygı, suçluluk, değersizlik veya çaresizlik gibi negatif içeriklere yönelmesiyle ortaya çıkan bir bilinç yapısı olarak değerlendirilmektedir. Bu tür bir yönelim, bireyin yaşantısını daraltmakta, düşünsel esnekliğini azaltmakta ve dünyayla kurduğu ilişkiyi sınırlı bir çerçeveye hapsetmektedir. Olumsuz yönelimsellik, özellikle bireyin kendilik algısını olumsuz yönde etkileyerek içsel çatışmaları derinleştirmekte ve danışmanlık sürecine yansıyan temel sorun alanlarından biri haline gelmektedir. Felsefi danışmanlık açısından ise bu yönelimselliğin fark edilmesi, çözümlenmesi ve dönüştürülmesi, bireyin daha açık, özgür ve anlamlı bir yaşam pratiği geliştirebilmesi için hayati önemdedir. Bu noktada, fenomenolojik yaklaşım, danışanın yaşantısındaki olumsuz yönelimleri yalnızca semptomatik olarak değil, yapısal ve anlam temelli bir biçimde ele alarak bütüncül bir anlayış geliştirilmesini sağlamaktadır.

Olumsuz yönelimler, bireyin alışkanlıkları doğrultusunda şekillenen ve zihinsel süreçler aracılığıyla pekişen bir düşünme biçimidir. Yaşamın ilk yılları yani çocukluk yıllarında ailenin olumsuz tavrı ve çevresel faktörler, bu tür yönelimlerin gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Özellikle düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerde büyümek, çocuğun içsel yönelimi (özellikle kendine dönük, olumsuz duygusal haller) ve dışa doğru yönelimi (dış dünyaya karşı olumsuz tutumlar) gibi sorunlarla yaşamak zorunda kalmasına yol açabilmektedir. Bu tür çevresel etmenler, çocuğun ruhsal sağlığını etkileyebilmekte ve olumsuz düşünce kalıplarını pekiştirmesine yol açabilmektedir. Sosyoekonomik durumun yanı sıra, ebeveynlik stresi de çocukların psikolojik gelişiminde kritik bir faktördür. Ebeveynlerin yaşadığı stres, özellikle ebeveynlik becerilerine dair olumsuz duygular ya da bu rolleri yerine getirmekte yaşadıkları güçlükler, çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakabilmektedir. Yetersiz ebeveynlik stratejileri ve yüksek düzeydeki ebeveyn-çocuk çatışmaları, çocuklarda sorunlu davranışlara yol açıp onların olumsuz yönelimlere itebilmektedir. Bu nedenle çocukların içsel yönelimleri (olumsuz düşünceler, duygular) ve dışsal yönelimleri (başkalarına yönelik olumsuz davranışlar) ebeveynlik sürecindeki çatışmalar ve stresle şekillendiğini söyleyebiliriz. Bu durum, çocuğun duygusal ve psikolojik gelişimini etkileyerek olumsuz düşüncelerin pekişmesine ve bu tür

düşünce kalıplarının gelecekteki yaşamlarında sorunlara yol açmasına neden olmaktadır (Arıkan vd., 2019: 2). Pierre Hadot, yaşamın felsefi bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini savunurken, olumsuz yönelimlerin ve otomatik davranışların, alışkanlıklar sonucunda bireyin varoluşunun bilincinde olmaksızın geliştirdiği zihinsel ve duygusal tutumlar olduğunu vurgulamaktadır. Bireyin gündelik yaşamda alışkanlıklar tarafından yönlendirilen, yarı bilinçli bir şekilde sürdürdüğü yaşam ile dünyadaki varlığının farkındalığına vardığı daha bilinçli bir varoluş hali arasında derin bir karşıtlık olduğunu ifade etmektedir. Pierre Hadot, Yaşam için Felsefe adlı eserinde, bireyin varoluşunun bilincinde olmadan, alışkanlıklar ve otomatik davranışlar tarafından yönlendirilen bir tür yarı bilinçli yaşam ile dünyadaki varlığının bilincinde olduğu ve daha yoğun bir farkındalıkla yaşadığı ayrıcalıklı haller arasında kökensel bir karşıtlık olduğunu dile getirmektedir (Hadot, 2011: 22). Bu karşıtlık, gündelik yaşamın otomatik akışında kaybolmuş olan bireyin, felsefi bir farkındalıkla varoluşunun derinliklerine inerek daha bilinçli bir yaşam pratiği geliştirebileceğini göstermektedir.

Erişkin bireylerde olumsuz yönelim, yalnızca dışsal bir faktörün ya da doğrudan bir nesnenin etkisinden kaynaklanmamaktadır. Bunun yerine, bu yönelim insan bilincinin doğal yapısının bir sonucu olarak da ortaya çıkmaktadır. Yani, insanların olumsuz durumlara veya deneyimlere yönelmesi, dış dünyadaki bir nesnenin veya olayın doğrudan etkisiyle değil, bilincin yapısal bir özelliği olarak gelişmektedir. Bu, insan zihninin, genellikle olumsuz deneyimlere odaklanma eğiliminden kaynaklanmaktadır. Örneğin kaza yapan bir birey, kaza yaptıktan sonra, o kaza esnasında yer alan araba nesnesine karşı olumsuz bir yönelim geliştirebilmektedir. Bu, bilincin yönelimsel yapısının en açık örneğidir. Kazadan sonra, kişi bilinçli ya da bilinçdışı olarak, araba ile ilişkili tüm olumsuz deneyimlerini yeniden düşünmeye, hissetmeye ve hatta gelecekte bu nesneye karşı bir korku ya da güvensizlik geliştirmeye başlayacaktır. Bu olumsuz yönelim, bilincin nesneye yönelme şeklindeki yönelimsel özelliğinin bir yansımasıdır. Kaza esnasında yaşanan travmatik anılar ve hisler, kişiyi otomatik olarak araba ile ilişkili her şeyden olumsuz bir şekilde etkilenmeye yönlendirmektedir. Kazadan sonra, kişi sürekli olarak kazanın nasıl gerçekleştiği ve arabaya ne kadar güvensiz olduğu üzerine düşünmeye başlamaktadır. Bu süreçte, kişi araba ile olan ilişkisinde, onun tehlikeli, kötü ya da zararlı bir nesne olduğunu düşünmektedir. Burada, bilincin yöneldiği şey, sadece nesneye (araba) değil, aynı zamanda nesneye yüklenen anlamlara (tehlike, korku) de yöneliktir. Anlam yükleme ve anlamlandırma süreci sürekli olarak olumsuz durumlara yönelme, olumsuz düşünce ve duygu kalıplarına daha derinlemesine bağlı hale getirmektedir. Bu süreç, bir tür negatif düşünce yapısının ve zihin alışkanlıklarının oluşmasına yol açmaktadır. Bu durumda felsefi

danışmanlığın yapabileceği pek bir şey kalmaz. Çünkü bu durum artık psikoterapinin alanına girmiş olup ve terapi gerektiren bir durumu ifade etmektedir.

Psikoterapi ve psikanaliz, olumsuz yönelimlerin hastalık düzeyine ulaşmış bireylerin yaşadıkları psikolojik rahatsızlıklar nedeniyle başvurdıkları tedavi ve terapi yöntemleridir. Psikoterapi, genellikle bireyin geçmişteki travmalarına ve ruhsal bozukluklarına odaklanarak, bu faktörlerin mevcut psikolojik durum üzerindeki etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. Freud, hipnoz teknikleri aracılığıyla hastaların travmatik anılarına ulaşmalarını ve bastırılmış duygusal deneyimlerini yeniden yaşamalarını sağlamak suretiyle, bu sürecin iyileşmeye katkı sağlayacağını öne sürmüştür (Safran, 2014: 45). Freud, başlangıçta birçok nevrotik belirtinin, nihayetinde çocuklukta yaşanan cinsel tacizlerle bağlantılı olduğuna inanmaktaydı. Zamanla, cinsel tacizin psikolojik sorunların gelişiminde bir rol oynayabileceğini kabul etmekle birlikte, cinsel tacizle ilgili anıların sıklıkla, en azından kısmi olarak, yeniden üretildiğini öne sürmeye başladı. Bu yeniden üretimin, çocukluk dönemine ait bilinçdışı ya da bastırılmış cinsel düşlemlerle, cinsel dürtülerle bağlantılı olduğunu düşünmekteydi (Safran, 2014: 46). Bu nedenle, psikanalizin amacı, bireyleri daha sorgulayıcı bir hale getirerek, kendileriyle ilgili rahatsız edici gerçeklerle yüzleşmelerine yardımcı olmaktır. Çünkü psikoloji ve psikanaliz, bu tür bir yaklaşım ve yöntem üzerinden ilerlemektedir (Safran, 2014: 49). Ancak şunu belirtmek gerekir ki, psikoterapi ve psikanalizin bir zayıflığı, bireyin kendini baltalayan davranışsal örüntülerinin kökenlerine aşırı odaklanılmasının, zihni sürekli olarak geçmişte tutarak, kişinin mevcut yaşamında değişim yaratacak bir özne olma sürecini engellemesidir. Bu yaklaşım, bireyin başkalarını suçlama eğiliminde kalmasına yol açabilir ve terapötik sürecin ilerlemesini zorlaştırarak, kişinin sorumluluk alıp değişim sağlama yetisini kısıtlayabilir (Safran, 2014: 125). Bu nedenle Freud, bir yazısında “psikanaliz mutlu olmaya yaramaz. Psikanaliz nevrotik kaygıdan olağan mutsuzluğa geçişi sağlamaktadır” demiştir (Safran, 2014: 72). Benzer şekilde Dimen, Andrew Solomon adlı yazarın görüşlerinden esinlenerek, “İyi tedavi, canlılığı yeniden inşa eder, mutluluğu değil” demiştir (Safran, 2014: 73). Dimen’in bu sözü, terapinin yalnızca olumsuz duyguları ortadan kaldırmayı değil, bireyin kendini daha güçlü, daha bütünleşmiş ve hayatla daha uyumlu bir şekilde var olmasını sağlamayı hedeflediğini göstermektedir. Daimî olarak travmalar üzerinden bir açıklama yapmak, bireyi sadece geçmişin izlerinde yaşamaya zorlamak ve onu sürekli bir ızdırap içinde bırakmak anlamına gelmektedir. Bu nedenle psikoterapi ve felsefi danışmanlığın temelinde bilincin yönelimsel yapısı yer alsa da biri iyileştirme diğeri ise düşünsel derinleşme eksenindeki farklılıklarla ilerlemektedir.

Pierre Hadot’un, Bergson’un “Felsefe, bir sistem inşası değildir, kişinin kendisine ve çevresine naif biçimde bakma kararını almasıdır” sözünü hatırlatması, felsefenin insan

yaşamındaki dönüştürücü işlevine dair önemli bir vurgudur (Hadot, 2011: 26). Bu görüş, özellikle olumsuz yönelimlere sahip bireylerin, felsefi bir bakış açısı benimseyerek dünyaya daha derin ve bilinçli bir perspektiften yaklaşımlarını sağlayacak bir yol sunmaktadır. Yine Pierre Hadot'un "Felsefeyi daima dünya algısının dönüştürülmesi olarak değerlendirme" ifadesi, felsefenin insanın dünya algısını, yönelimlerini ve hayata bakışını yeniden şekillendirmedeki gücünü ortaya koymaktadır (Hadot, 2011: 23). Bu perspektif, felsefi danışmanlığın yalnızca düşünsel bir pratik olmanın ötesinde, bireyin dünyayı ve kendisini anlamlandırma biçimini derinden etkileyen bir süreç olduğunu göstermektedir. Felsefi danışmanlık, bireylerin alışkanlıklarla şekillenen dar bir perspektiften, daha açık, esnek ve anlamlı bir algıya geçişini mümkün kılmaktadır. Felsefi danışmanlık, bireylerin alışkanlıklarla şekillenen dar bir perspektiften, daha açık, esnek ve anlamlı bir algıya geçişini mümkün kılarken, bireyin olumlu yönelimler doğrultusunda bir gelişim göstermesini hedeflemektedir. Bunun yanında psikoterapi ise daha çok olumsuz yönelimlere, travmalara, eksikliklere ve zararlı davranışlar sonucunda ortaya çıkan hastalıklar ve rahatsızlıkları tedavi etme üzerine odaklanmaktadır. Dolayısıyla felsefi danışmanlık ile psikoterapi arasındaki farklılığa baktığımızda, her iki yaklaşımın birey üzerinde geliştirmeyi amaçladığı yönelimler, iyileştirme ve iyi olma halini koruma bakımından ortak alanlar olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. İnsanın sağlığı, varoluşu ve iyi olması konusu gibi konular bu iki alanın ortak noktalarıdır. Örneğin; uzun yıllardır sık sık depresyon ve anksiyete atakları yaşayan birinin, içinde bulunduğu durumdan kaynaklı olarak sosyal ilişkilerinde ve genel yaşam kalitesinde olumsuz etkilenimler yaşadığı gözlemlenmektedir. Psikoterapi, bu bireyinin geçmişteki travmalarını, bilinçdışı inançlarını ve duygusal yaralarını keşfetmeye odaklanarak tedavi etmeyi amaçlamaktadır. Buradaki odak, bireyin olumsuz yönelimlerini, eksikliklerini ve travmalarını iyileştirmektir. Felsefi danışmanlık, bireyin tedavi sürecinin ardından yalnızca travmalarına odaklanmaktan ziyade, onun yaşamındaki anlam arayışını, değerlerini ve hedeflerini sorgulamasına olanak tanımaktadır. Psikoterapi geçmişteki travmaları iyileştirmeye yönelirken, felsefi danışmanlık daha çok bireyin şu anki ve gelecekteki yaşamını şekillendirme sürecine odaklanmaktadır. Bu süreç, bireye olumsuzlukları aşma fırsatı sunmakla birlikte hayatını daha derinlemesine anlamlandırmasına yardımcı olmaktadır. Buna bağlı olarak da olumlu bir yaşam yönelimi geliştirmesi için bir zemin hazırlamaktadır.

Felsefi danışmanlık, insanın yalnızca geçmiş deneyimlerinin değil, aynı zamanda mevcut anın, geleceğe yönelik umutlarının ve hedeflerinin de etkisiyle yönelimler geliştirmesine ve bu yönelimlerle varoluşunu şekillendirmesine odaklanmaktadır. Felsefi danışmanlık, bireyin yaşamı anlamlandırmasına, kişisel değerlerini keşfetmesine ve yaşam

amacını bulmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu süreçte, kişinin sağlıklı bir zihinsel yapıya sahip olması sağlanmaktadır. Çünkü danışmanlık, bireyin olumsuz düşünce kalıplarını aşarak daha dengeli, anlamlı ve tatmin edici bir yaşam sürmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, kişinin hayata karşı geliştirdiği yönelimler büyük bir önem taşımaktadır.

1.8. Transandantal Özne: Intermissio Yönteminin Uygulandığı Birey Olarak Dönüşüm Süreci

Husserl, fenomenolojisinde "transandantal ego" olarak tanımlanan özne, "psikolojik olmayan bir ben" olarak ifade edilmektedir. Bu "ben", psikolojik ve bireysel özelliklerden bağımsız olarak, bilinçli deneyimleri kuran temel yapı taşıdır (Louchakova-Schwartz, 2023: 6). Husserl'in fenomenolojisinde bu özne, "gerçekten içkin" bir bilinç-kurucu rolü üstlenirken, öznel süreçlerin evreniyle bağlantılıdır ve bu süreçler evrensel bir birlik ve biçim içinde olan olanakların birliğini oluşturmaktadır (Husserl, 1983: 75). Transandantal ego, bireysel deneyimlerin ötesinde, tüm bilinçli deneyimlerin mümkün olduğu temel bir yapıyı temsil etmektedir. Yani transandantal ego, bilincin kurucu ögesi olarak tanımlanmakta ve bireyin deneyimlerini ve anlamlarını yapılandıran öznel süreçlerin temel kaynağını oluşturmaktadır. Ego'nun, gerçek anlamda içkin bir niteliğe sahip olması, dışsal dünyadan bağımsız olarak anlaşılmasını gerektirmektedir (Luft, 2005: 152). Ancak her bireyin bilinç deneyiminin içinde var olan bir yapı olduğunu açıklamaya çalıştığı açıkça ortadadır. Ego, bir tarih birliği içinde kendi kendisi için oluşturmaktadır. Sadece bireysel deneyimlerin değil, aynı zamanda toplumun, zamanın ve kültürün etkisiyle de sürekli olarak yeniden inşa edilmektedir. Bu, egonun sabit veya değişmez bir yapı olmadığını, tarihsel süreçler ve çevresel faktörler tarafından şekillendiğini göstermektedir. Egonun yapısının ister içkin ister aşkın, ideal ya da gerçek olsun, onun için var olan tüm nesnelliklerin yapısını içermektedir (Husserl, 1960: 75). Bu durum ego'nun yalnızca öznel bir deneyim değil, aynı zamanda dış dünyadaki tüm nesnel gerçekliklerin yapısını da içeren bir yapıya sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Husserl'in öznelerin kuruluşunda iki temel zihinsel biçimin mevcut olduğunu dile getirmektedir. Bu zihinsel biçimler, aktif oluşum ilkeleri ve pasif oluşum ilkeleri olarak iki başlık altında incelenmektedir. Aktif oluşum ilkesinde Ego, özel olarak kendi eylemleri olan öznel süreçler aracılığıyla üretken bir şekilde kurucu olarak işlev görmektedir. Ego burada kendi kimliğini ve bilinçli deneyimlerini aktif bir şekilde oluşturmaktadır (Husserl, 2001: 92-93). Husserl aynı zamanda içsel süreçlerin (düşünceler, duygular, eylemler), bu yaratıcı işlevini beslediğini ve egonun yalnızca bir yansıma değil, aktif bir kurucu olduğunu da dile getirmektedir. Yani ego, bireyin kendisini, dünyayı ve ilişkilerini anlamlandırma şeklini aktif

bir şekilde biçimlendiren bir yapı olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla aktif oluşum ilkesi, aklın tüm çalışmalarının ait olduğu bir alanı ifade etmektedir. Bu bağlamda mantıksal akıl dahi pratik bir yapıya sahiptir (Husserl, 1960: 77). Pasif oluşum ilkesinde ise etkin olarak inşa edilen herhangi bir şeyin izini sürdürdüğümüzde edilgin yani pasif bir oluşumla karşı karşıya kalmaktayız. Yani daha açık bir ifade ile eğer bir şeyin (bir nesnenin veya deneyimin) nasıl oluştuğunu anlamaya çalışıldığında ve bu şeyin inşa edilme süreci pasif bir biçimde deneyimlenmekte ise o zaman bu şeyin anlamını ve içeriğini yalnızca pasif bir şekilde algılanmaktadır. Yani, nesnenin veya deneyimin oluşumu, dışarıdan gözlemlenen ve pasif bir şekilde kabul edilen bir şey haline gelmektedir. Fiziksel bir şey olarak karşımıza çıkan her nesne, pasif bir deneyimin sentezinde "kendisinin" özgünlüğüyle verilmektedir. Pasif bir oluşumda önceden verilen fiziksel şey, üniter bir sezgide görünmeye devam etmektedir (Husserl, 1960: 78). Bu fiziksel şeylerin bizim tarafımızdan nasıl algılandığını gösteren bir ilkedir. Pasif bir oluşumda, yani bir nesneye aktif bir şekilde müdahale etmeden, sadece onu gözlemleyerek, o nesnenin tek bir bütün olarak (üniter bir sezgiyle) görüldüğünü açıklamaktadır. Burada birçok algının yani çok çeşitli algıların pasif bir oluşumuyla karşılaşmaktayızdır. Bu alışılmış algılar aktif hale geldiğinde, ego için oluşturulmuş nesneler ortaya çıkmakta, bu nesneler, ego'yu etkilemekte ve onun davranışlarını motive etmektedir. Bu pasif algılama süreci sayesinde ego, her zaman çevresindeki nesnelerle çevrili bir ortamda bulunmaktadır (Husserl, 1960: 79).

Husserl, öznelin kuruluşunda aktif ve pasif oluşum ilkeleri olduğunu belirtirken aktif oluşumda ego, bilinçli süreçlerle dünyayı anlamlandırırken, pasif oluşumda birey, deneyimleri edilgin bir şekilde algılamakta ve bu algılar zamanla düşünce ve davranışlarını şekillendirdiğini belirtmektedir (Husserl, 2001: 93). Bu bağlamda, Husserl'in şu tespiti dikkat çekicidir:

"Algının, henüz egonun aktif davranışını ve onu oluşturan başarısını barındırmayan kendi niyeti vardır. Bir olasılık lehine verilen karar, potansiyel olarak, hatta fiilen, karşıt olasılık aleyhine verilen karar ile eşlik eder. Egonun kararını kesin olarak geçerli kabul etmesinin veya olumsuz kararının motivasyonel temeli, algısal uyumun yeniden sağlanmasıdır." (Husserl, 2001: 94).

Bu ifade, danışanların çoğu zaman yaşamlarının belirli dönemlerinde pasif oluşumların etkisinde kalarak, dünyayı ve kendi varoluşlarını sorgulamadan kabullendiklerini göstermektedir. Bu durum, içsel yaşamları ile dışsal koşullar arasında bir uyumsuzluk ve gerilim yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Felsefi danışmanlık sürecine başvuran bireyler, bu pasif yapıların farkına varma, onları dönüştürme ve aktif yönelimler geliştirerek bilinçli bir karar verme kapasitesine ulaşma çabasındadırlar. Bu dönüşüm, bireysel sorunlarla başa çıkmanın yanında, Husserl'in "saf benlik" (reines Ich) olarak adlandırdığı, tüm psikolojik ve toplumsal içeriklerden arındırılmış transandantal özneye yönelme sürecini de içermektedir.

Danışan, bu süreçte aktif bir özne hâline gelerek, bilinçteki olumsuz yönelimleri fark etmektedir. Bu farkındalık olumsuz yönelimleri dönüştürmeyi sağlayarak, daha anlamlı ve tutarlı bir varoluş doğrultusunda yeniden yönelmektedir.

Husserl'in fenomenolojisinde saf bilinç, doğal tavrın askıya alınmasıyla açığa çıkan ve bilinç içeriklerinin tümünü kapsayan deneyim alanı olarak tanımlanmaktadır (Husserl, 1983: 63). Bu bilinç, zamansal olarak akış hâlinde olan, her zaman bir şeye yönelmiş ve yapısal olarak kurucu olan bir bilinçtir (Husserl, 1983: 77). Saf ego ise bu bilinç alanının değişmeyen, özdeş kalan ve tüm yaşantıların birliğini sağlayan merkezidir (Husserl, 1983: 132). Her bilinç edimi, saf bilinç alanında gerçekleşirken, bu edimlerin bir araya gelerek anlamlı bir yapı oluşturmaları saf egonun kurucu faaliyetine bağlıdır. Saf ego, doğrudan deneyimlenebilir bir nesne değildir. Ancak fenomenolojik içebakış yoluyla sezgisel olarak fark edilebilir (Husserl, 1983: 90). Saf bilinç, yaşantıların verildiği alanı ifade etmektedir. Saf ego da bu yaşantıları bir araya getiren ve anlamlı kılan transandantal özne işlevini görmektedir. Felsefi danışmanlık sürecinde, danışanın yalnızca yaşadığı sorunları ifade etmesi değil, bu sorunların bilincinde nasıl verili olduğunu fark etmesi amaçlanmaktadır. Bu anlamda felsefi danışmanlık, bireyin doğal tavırdan fenomenolojik tavra geçişine aracılık etmektedir. Danışman, bireyin dikkatini yaşantılarının içeriklerinden çok bu içeriklerin nasıl ve hangi bilinç yapıları içinde verildiğine yönlendirmektedir. Bu süreçte danışan, yaşantılarının bir şeye yönelmiş olduğunu ve bu yönelimin her zaman belirli bir anlam dünyasında gerçekleştiğini fark etmektedir. Böylece, yalnızca yaşantının kendisine değil, yaşantının oluşumuna ve anlamlandırılmasına yönelme gerçekleşmektedir. Bu yönelme, danışanın saf bilinç düzeyine yaklaşmasını sağlamaktadır. Danışanın bu farkındalık süreci ilerledikçe, deneyimlerinin arkasında bir birleştirici merkez olarak iş gören, sabit ve özdeş bir "ben" yapısının bulunduğu sezgisel olarak açığa çıkmaktadır. Bu yapı, Husserl'in saf ego olarak adlandırdığı kurucu öznedir. Danışan, yaşantısını yalnızca yaşayan değil, aynı zamanda kuran bir özne olduğunu fark etmeye başlayacaktır. Bu farkındalık, danışanın yalnızca ne yaşadığını değil, nasıl yaşadığını ve bu yaşantıya nasıl anlam verdiğini çözümlemesini mümkün kılmaktadır. Bu noktada felsefi danışmanlık, bireyin yalnızca içerik düzeyinde değil, biçimsel düzeyde de kendi bilincine yönelmesini sağlayarak, onu fenomenolojik bir içebakışa davet etmektedir. Bu süreçte danışmanın görevi, danışanın bilincinde olup biteni yalnızca anlatı düzeyinde dinlemek değil, bu anlatıların arkasındaki yönelimselliği, kurucu anlam yapısını ve bilinç kiplerini birlikte açığa çıkarmaktır. Böylece danışan, fenomenolojik olarak kendine dönmesi ve saf bilinç düzlemine yükselerek kendi saf egosunu fark etmeye başlaması sağlanmaktadır. Saf ego, danışanın bütün yaşantılarını anlamlı bir şekilde birleştiren ve dünyayı anlamlandırma biçimini belirleyen temel yapıdır. Dolayısıyla felsefi danışmanlık süreci, bireyin

saf bilinç ve saf ego düzeylerine yaklaşarak kendi yaşantılarını daha derinlikli bir biçimde kavramasını sağlayan fenomenolojik bir imkân sunmaktadır.

Husserl'in yaşam dünyasında yaşayan tüm bireylerin saf bilinci, çeşitli dışsal etmenler ve kişisel engeller nedeniyle genellikle gizlenmiş, örtülmüş ve erişilemez hale gelebilmektedir. Ancak her bireyin yaşamındaki nihai amacı, bu gizli özüne ulaşmak, kendi benliğini keşfetmek ve kendine karşı daha ılımlı, açık bir tavır benimsemektir. Bu noktada Husserl'in felsefesi ve fenomenolojik yaklaşımı, bireylerin bu amaca ulaşmasında bir rehber işlevi görmektedir. Çünkü Husserl, fenomenolojik epoché yöntemi aracılığıyla, bireyin saf transandantal öznesine ulaşmayı hedeflemektedir. Bu yöntem, bilinç temelli bir süreci ifade etmekte olup, Husserl'in bilincin yapısı üzerine yaptığı derinlemesine analizlerin bir sonucunu oluşturmaktadır. Husserl, epoché yöntemi ile yaşam dünyasında önceden var olan yargıları ve dışsal koşulları bir kenara bırakarak, kendi benliğine ve saf bilincinin özüne ulaşmasını amaçlamaktadır (Tassone, 2017: 5). Ancak Husserl bunu varlık ve bilgi alanında uygulamaktadır. Dolayısıyla Husserl, bilincin ötesindeki metafiziksel varlıklarla ilgili tüm ontolojik soruların askıya alınması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, özünde gizli kalan bir gerçeklik ile fenomenlerin bize görüldüğü biçimi arasında ontolojik bir ayrım bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, fenomenlerin ardında ulaşılması imkânsız bir numen yoktur. Dahası, varlıklar doğrudan kendilerini ifşa etmekte ve bilince açılmaktadır. Bu yaklaşım, Husserl'in yalnızca görüngülerin varlığını kabul ettiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, onun temel hedefi, bilincin ötesine ilişkin tüm ontolojik sorgulamaları askıya almak olup, bu yöntem "epoché" olarak adlandırılmaktadır (Lewis ve Staehler, 2020: 21).

Felsefi danışmanlığa başvuran bireyler de Husserl'in epoché yönteminden esinlenerek geliştirilen Intermissio yöntemiyle, dışsal etkilerden arınarak bireyin, kendi saf benliklerine ulaşmayı ve içsel özlerini keşfetmeyi amaçlanmaktadır. Intermissio yöntemi, fenomenolojinin temel ilkelerinden biri olarak, bireyin edindiği bilgileri sorgusuz kabul etmemesi gerektiğini ve özellikle kültürel arka planı ile yetiştirdiği çevreden miras kalan düşünme biçimlerine eleştirel bir mesafeye yaklaşmasının zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Bu yöntem, bireyin sadece kendisine öğretilenleri değil, aynı zamanda kendi düşüncelerini de sorgulamasını ve her tür bilgiyi kendi sezgileri ve bireysel deneyimleri aracılığıyla doğrulamasını öngörmektedir (Lewis ve Staehler, 2020: 23). Böylelikle, bireyin sahip olduğu önyargılar, duygular ve inançlar bilinçli bir şekilde askıya alınarak bunların yeniden değerlendirilmesine ve eleştirel bir bakış açısıyla gözden geçirilmesine imkân tanınmaktadır. Bu süreç, bireyin düşünsel özgürlüğünü artırarak, kişinin otomatik olarak benimsediği kabulleri fark etmesini ve eleştirel bir bakış açısıyla yeniden gözden geçirmesini, gerçekliğe daha tarafsız ve doğrudan bir şekilde ulaşmasını

amaçlamaktadır. Böylece birey, geçmiş deneyimlerinin ve içselleştirdiği düşünce kalıplarının etkisinden sıyrılarak, daha bilinçli ve özgün bir şekilde kendini ve dünyayı anlamlandırabilmektedir. *Intermissio* yöntemi, kişinin zihinsel esneklik kazanmasına ve dönüşüm sürecine açık hale gelmesine yardımcı olmaktadır.

Husserl'in fenomenolojisinde, "transandantal ego" bireysel ve psikolojik unsurlardan bağımsız olarak, bilinçli deneyimlerin temel kurucu unsuru olarak tanımlanmaktadır. Ego, dünyayı anlamlandırma sürecinde hem aktif hem de pasif oluşum ilkeleriyle hareket etmektedir. Aktif oluşum, bireyin bilinçli olarak anlam inşa ettiği süreçleri içerirken, pasif oluşum ise bireyin deneyimleri edilgin bir şekilde algılamasıyla gerçekleşmektedir. Husserl'in fenomenolojik *epoché* yöntemi, bireyin önyargılarından arınarak saf benliğine ulaşmasını hedeflemektedir. Bu doğrultuda felsefi danışmanlıkta geliştirilen *Intermissio* yöntemi, bireyin dışsal etkilerden bağımsız olarak kendi düşüncelerini eleştirel bir süzgeçten geçirmesine ve bilinçli dönüşüm sürecine girmesine olanak tanımaktadır. Bu yöntem, bireyin sahip olduğu inançları, önyargıları ve kabulleri sorgulamasını sağlayarak zihinsel esneklik kazanmasına ve daha özgün bir benlik inşa etmesine yardımcı olmaktadır. Bu çerçevede, *Intermissio* yöntemi, felsefi danışmanlık sürecinde bireylerin düşüncelerini sorgulamalarına ve bilinçli dönüşüm yaşamalarına yardımcı olacak yöntemlerden biridir.

Felsefi danışanlar, yaşamlarıyla ilgili derinlemesine sorulara yanıt arayarak, değerleri, kararları ve içsel çatışmaları hakkında daha fazla anlayış elde etmeyi amaçlamaktadırlar. Felsefi danışan günlük yaşantısında değerleri, kararları veya içsel çatışmaları hakkında daha derin bir anlayış elde etmek, düşünsel sorunlarını keşfetmek veya yaşamın anlamıyla ilgili konuları tartışmak isteyen bireylerdir. Bu kişiler felsefi danışmanlık sürecinde kendi düşüncelerini ve duygularını daha iyi anlamak için felsefi sorular ve yöntemlerle rehberlik hizmetini alan bireylerdir. Felsefi danışmanlık seansına gelen danışanlar, yaşamla ilgili sorunlarını anlamak, iç görü kazanmak ve düşünsel açıdan daha sağlıklı bir yaşam sürmek, duygu ve düşüncelerini daha detaylı konuşup tartışmak adına bu seansa başvurumaktadırlar. Varoluşsal sorunlar, ilişkisel sorunlar, mesleki sorunlar, kişinin kendi değeriyle ilgili sorunlar, değer ve anlam krizleri, karar vermekte çekilen güçlük, etik ve ahlaki sorunlar, biyoetik sorunlar gibi birçok sorunla felsefi danışmanlığa başvurulmaktadır. Tüm bu durumlar, ani hastalıklar karşısında bireylerin tutumları, yaşamın merkezinde meslek değiştirme girişimleri, farklı dini inançlarla evlilikler, eşinden ayrılma kararı aşamasındaki bireyler, mükemmel bir birlikteliğe sahipken yalnızca birinin çocuk isteme sorunu ve sahip olduğu tüm materyal ve duygusal değerlere rağmen anlamsızlık duygusuyla mücadele eden bireyler gibi çeşitli örnekler, felsefi danışmanlığın gerekliliğini ortaya koymaktadır (Marinoff, 2004: 15). Bu tür yaşam deneyimleri, bireylerin

varoluşsal sorularına, değer arayışlarına ve anlam boşluklarına yanıt bulmalarında önemli bir rol oynamaktadır. İşte bu noktada, *Intermissio* yöntemi devreye girmektedir. *Intermissio* yöntemi, danışanın bireysel deneyimlerine özel bir yaklaşım sunmakta ve dışsal etkilerden arınarak, kişinin kendi düşüncelerini ve inançlarını sorgulamasına olanak tanımaktadır. Bir nevi içsel yolculuk ve analiz olarak düşünülebilecek bu süreç, her danışanın yaşam deneyiminin benzersiz olduğunu göz önünde bulundurmaktadır. Bu nedenle, her danışanın sorunlarına yönelik çözümler, diğer danışanların deneyimlerine tamamen genelleştirilemez veya evrenselleştirilemez. Her bireyin yaşadığı sorunlar, kişisel değerler, inançlar ve yaşam koşullarına dayalı olarak farklılık gösterdiğinden, *Intermissio* yöntemi, danışanın içsel dünyasını özgün bir şekilde keşfetmesine olanak tanır ve kişisel bir çözüm süreci sunmaktadır.

Danışan tarafından sunulan her kişisel sorun, ardında yatan nedenlerin araştırılmasını gerektirmekte ve her sorun, danışanın, danışmanın ofisinde tartışıldığı gibi, hafifletilmesine yönelik çeşitli olası yaklaşımları pratikte denemesini (tecrübe etmesini) gerektirmektedir (Raabe, 2002: 23). Danışman ve danışan birlikte çalışarak danışanın gerçek sorununu hafifletmeye yönelik varsayımsal bir yaklaşımın pratikte işe yarayıp yaramayacağını sorgulamasıyla gerçekleştirilmektedir. Danışman, danışanın sorununa ilişkin kendi anlayışına göre bir dizi yorum önermekte ve danışandan hangisinin kendisine en doğru görüldüğünü belirlemesini istemektedir. Daha sonra danışman, sorunu hafifletmek için çeşitli yaklaşımlar önermekte ve danışana hangisinin/hangilerinin en iyi sonucu vereceğine inandığını sormaktadır. Bu anlamda danışman, danışana ne yapması gerektiğini dikte etmek yerine, danışanın tartışılan seçeneklerden hangisini takip etmek istediğini her sorduğunda bir deney yapmaktadır (Raabe, 2002: 24). Bu bakımdan felsefi danışmanlığa gelen her danışanın istediği konular ve kavramlar üzerinden bir sorgulama gerçekleştirilmesi, gözden geçirmesi, onlarla hesaplaşması, yeniden yapılandırması, dolayısıyla kendi özerkliğini yaşamda mümkün kılmaktadır (Köksal, 2021: 6).

Felsefi danışmanlığın önde gelen isimlerinden Lou Marinoff'a göre, modern insanın en büyük sorunu kendini var etmede yaşadığı başarısızlık ve bu durumun temel nedeni, düşünce dünyasında var olan kavram kargaşasıdır. Marinoff, bireylerin varoluşsal anlam ve kimlik arayışında, çeşitli kavramların ve düşüncelerin çelişkili bir şekilde birbirine karıştığını ve bunun da bireylerin öz benliklerini inşa etme süreçlerini zorlaştırdığını ileri sürmektedir. Ona göre insanlar "ayrıcalıkları haklarla, istemeyi ihtiyaç duymakla, fiyatı değerle, zenginliği başarıyla ve aynılığı eşitlikle" karıştırmaktadırlar. Bu durumda "kaygı" kavramı da "hastalık"la karıştırılmaktadır (Marinoff, 2007:102). Kavramların doğru bir şekilde tanımlanması, bireylerin yaşamlarında sağlıklı bir hayat sürmelerini güçleştiren önemli bir faktördür. Zira

kavramların anlamları, yalnızca düşünsel düzeyde değil, aynı zamanda bireylerin inanç sistemlerini de şekillendiren temel unsurlardır. Bu anlam kargaşası, bireylerin kendilerine, dünyaya ve diğer insanlara dair algılarını etkileyerek, varoluşsal sorulara verdikleri yanıtları karmaşıktırmakta ve bireylerin yaşamlarında tutarlı bir anlam arayışına engel olmaktadır. Örneğin, sürekli kaygı duyan bir bireyin, kaygının aynı zamanda bir hastalık olduğuna dair sahip olduğu inanç, onun bu durumla ilgili hastalık geliştirmesine yol açabilmektedir. Benzer şekilde, "ben kötü biriyim" gibi bir inanç, bireyi kötülük yapmaya iten bir yaşam biçimi benimsemeye sevk edebilmektedir. Bu bağlamda, içinde bulunulan durumu en iyi şekilde ifade edebilecek veya tanımlayabilecek kavramlar konusunda bilgi sahibi olmak, bireylerin sağlıklı bir yaşam sürmelerini sürdürebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü felsefi danışmanlara göre kaygı, depresyon ve diğer duygusal durumların çeşitli önemli yaşam durumlarına kesinlikle uygun, aynı zamanda makul ve mantıklı tepkiler olduğunu kabul etmektedir (Raabe, 2002: 15).

Felsefi danışmanlar belirli bir ekolü ya da yöntemi takip etmekle sınırlı kişiler değildirler. Felsefi sorgulama genellikle psikoterapiden çok daha geniş kapsamlı bir alandır. Ve felsefi danışmanlar kendilerini danışanların sürekli olarak entelektüel ve duygusal olarak bağımlı kalmaları gereken her şeyi bilen uzmanlar olarak görmemektedirler. Bunun yerine, felsefi danışmanlar danışanlarına gelecekte sorunlardan kaçınmalarına veya sorunları önlemelerine yardımcı olacak felsefi yetenekleri ve eğilimleri öğretmeyi teklif ederler (Raabe, 2002: 16). Bu yönüyle felsefi danışmanlık gelen danışanlara hem sağaltıcı hem de eğitici bir uygulama sunmaktadır. Felsefi danışmanlık, doğası gereği felsefidir. Teorileri, özellikle de insan bireyleriyle ilgili olanları ve bunların genelleştirilebilir'liğini sorgulamaktadır. Her bireyin kendine özgü bir yorumlama biçimi, belirli bir kişiye özgü yaşam sorunlarına yönelik ortak ve karşılıklı eleştirel ve yaratıcı bir sorgulaması vardır (Raabe, 2002: 16). Bu durum her bireyin olayları ve sorunları kendine göre yorumlama biçimine sahip olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle felsefi danışmanlık danışanın biricikliği üzerine odaklanan bir uygulamadır. Felsefi danışmanlık, danışanın dini veya ruhani inançları ile seküler dünya görüşü (ki bu görüş aynı zamanda bireyin inanç ve değerler sistemini içerir) arasındaki ilişkiyi derinlemesine inceleyerek, danışanın inançları ile hayatın gerçekleri arasındaki bağları anlamasına yardımcı olmaktadır. Bu süreç, aynı zamanda inançlar ve değerler arasında bir çatışma meydana geldiğinde ortaya çıkabilecek sorunları çözme veya bu tür çatışmalardan kaçınma yollarını keşfetmesini sağlamaktadır (Raabe, 2002: 17).

Felsefi danışmanlığa gelen danışanlar, doğru soru sorma sanatını öğrenmeye hevesli bireylerdir. Çünkü felsefi danışmanlık soru sorma üzerine kurulu bir sistemdir. Doğru soru

sormanın gerçek anlamda bir sanatı vardır ve doğru yanıtları almak çoğu zaman doğru soruları sormayla ilişkilidir. Danışanlar, hayatındaki büyük bir soruyu ele almaları veya çözmeleri gerekiyorsa, felsefenin birikiminden yani antik çağlardan günümüze kadar önde gelen felsefi sorgulayıcıların büyük fikirlerinden yararlanmaları gerekmektedir. Felsefe, rahatsızlığınızı rahatlığa dönüştürerek hayatınızı nasıl değiştirebileceğini sadece teoride değil aynı zamanda pratik olarak da gösterecektir (Marinoff, 2007: 14). Sokrates felsefeyi kullanırken, kendi zamanındaki yaşam sorunlarına belli bir şüphecilik ve kuşkuyla yaklaşmış, alışlagelmiş düşünme biçimlerini kasıtlı olarak sorgulamış ve sözde sağduyulu inançlara ve popüler görüşe meydan okumuştur (Raabe, 2002: xiv). Sokrates'in bu yaşam biçimi, felsefenin pratik hayatla ne denli iç içe geçtiğini ve bu felsefi yaklaşımın bireylerin yaşamındaki önemini vurgulamaktadır. Antik Yunan'dan günümüze dek süre gelen felsefi öğretiler, felsefi uygulama olarak adlandırılmış, günümüz de de felsefi danışmanlık olarak varlığını sürdürmektedir. Çünkü insan var olduğu sürece, felsefe de var olmaya devam edecektir; insanın bireysel ve varoluşsal sorunları ancak felsefi düşünceyle çözüme kavuşturulmaktadır. Dolayısıyla felsefe, insanın doğru ve anlamlı bir yaşam sürmesine rehberlik eden önemli bir sanattır.

Felsefi danışmanlığa başvuran bireyler, genellikle değişimlerle başa çıkma arayışındaki insanlardır. İnsan, alışkanlıklar geliştiren, bunları sürdüren ve yaşamının ayrılmaz bir parçası olarak gören bir varlıktır. Alışkanlıklar, bireyi sürekli aynı döngüde yaşamaya zorlayan, görünmeyen içsel tercihlerdir. Örneğin, bazı bireyler yemeklerini her zaman aynı tabaktan yemesi, işe giderken aynı yolu kullanması, benzer kıyafetleri giymesi ve sürekli aynı kişilerle arkadaşlık kurarak tekdüze bir yaşam biçimini tekrarlaması birer alışkanlık örneğidir. Veya zihinsel olarak sürekli olayları kötü yorumlama alışkanlığı, olumsuz yönelimler, geçmişte yaşadığı olumsuz bir tecrübeyi gelecekteki alışkanlıklarla özdeşleştirilmesi, sürekli şansızım, hiç iyi şeyler başıma gelmiyor gibi düşüncelere sahip olması da alışkanlıklarla açıklanan gerçeklerdir. Bu alışkanlıklar zamanla, birey için doğal ve gerçeklik olarak kabul edilmeye başlanmaktadır. Alışkanlıklar, bireyi güvenli hissettirmektedir çünkü sürekli olarak tekrar ettiği eylemler, ona güvende olduğu ve olması gereken bir yerde olduğunu hissettirmektedir. Bu bağlamda, alışkanlıkların karşısında duran “değişim” söz konusu bireyler için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Değişim, onlar için adeta bir darbe girişimi şeklinde algılanmaktadır. Bu nedenle, bireyler çoğu zaman istemedikleri durumlar karşısında değişime direnç göstermektedirler. Eğer bu direnç olumsuz sonuçlanırsa, psikolojik veya fiziksel hastalıklarla kendini gösterirken, olumlu sonuçlanması durumunda, birey değişimlere uyum sağlayarak yaşamını daha dinamik bir şekilde sürdürmeye başlayacaktır. Danışmanlığa başvuran çoğu birey, alışkanlıklarının ve değişime karşı gösterdikleri direncin farkında değildirler. Oysaki Lou

Marinoff'a göre alışkanlıklar bir bireyin düşüncesini, kişiliğini ve hayat felsefesini anlamının en etkili yolu olduğunu belirtmektedir. Ona göre her birey değişime özlem duymakta ve bu özlemin peşinden koşmaktadır. Bireyler gelişimlerini sürdürmek için alışkanlık olarak adlandırdığı derilerini dökmesi ve kabuğunu değiştirmesi gerekmektedir (Marinoff, 2007: 328). David Hume bir sözünde alışkanlıkların insanı inanca ve beklentiye götürebileceğini ancak bilgiye götürmeyeceğini, meşru ilişkileri anlamaya ise hiç yaramadığını belirtmektedir (Hume, 2017: 52). Bu nedenle danışmanlığa gelen her birey değişime ve dönüşüme açık olmalıdır.

Felsefi danışmanlık, bireylerin içinde bulundukları koşulları değerlendirmelerine ve bir duygunun makul olup olmadığını belirlemelerine yardımcı olmaktadır. Bu belirlemenin dayandığı süreç hermeneutiktir (Raabe, 2002: 96). Hermeneutik, insanın deneyimleri ve yaşantısı üzerinden ürettiği her şeyi anlamlandırma ve yorumlama süreci olarak ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu kavram, Yunanca "yorumlama" anlamına gelen "hermeneuein" kelimesinden türetilmiştir. Bu bağlamda, hermeneutik, bir şeyi açıklama, duyurma, çevirme, yorumlama ve açığa çıkarma sanatı olarak tanımlanabilir (Fıncıoğlu, 2016: 42). Felsefi danışmanlık büyük ölçüde hermeneutiktir. Yani, felsefi danışman yalnızca danışanın söylediklerinin "metnin" amaçlanan anlamını yorumlamaya çalışmaktadır. Bununla danışman ve danışan, danışanın deneyimlerinin eldeki sorunla ilgili olduğu şekliyle önemine dair karşılıklı bir anlayış geliştirmeye çalışmaktadır. Danışan, kendisiyle ilgili sorun olarak değerlendirdiği olaylar ve olgular üzerinde, danışmanıyla birlikte derinlemesine bir analiz ve yorumlama yeteneği kazanmaya çalışmaktadır. Çünkü felsefi danışmanlık seanslarına başvuran danışan, iyileşmeyi amaçlamakla birlikte, kişisel gelişimini desteklemek, yetkinliklerini artırmak ve hayatının geri kalanını sağlıklı bir zihinsel yapıyla şekillendirmek üzere de bu sürece katılmaktadır. Danışan, danışmanlık süreci sonunda sorunlarını açık bir şekilde ifade etme, farklı bakış açılarıyla yorumlama yeteneğine sahip olmalıdır. Bu yorumlama, özellikle bir tür nesnel gerçekle ne kadar örtüştüğüne göre değil, psikoterapistler Jerome ve Julia Frank'in açıkladığı gibi, yorumun verimliliği olarak tanımlanmaktadır. Hastanın işlev görme yeteneği ve hastanın esenlik duygusu için yararlı sonuçlardır. Danışanın deneyimlerinin yorumlanmasına yönelik bu araçsal yaklaşım ve felsefi danışmanlık durumundaki duygusal sıkıntıya en uygun görünen yaklaşım, "kafa karıştırıcı, belirsiz bir durumun, gerekçeli iddia veya tutarlı eylemi mümkün kılacak kadar bütünlüklü bir duruma dönüştürülmesidir (Raabe, 2002: 96). Bu durumu en güzel açıklayacak örnek anlamsızlık duygusu yaşayan bir bireydir. Bu kişi hayata dair bir amaç veya anlam bulmakta oldukça zorlanmaktadır. Bu zorlanmayla birlikte yaşadığı her şeyin değersiz veya boş olduğunu hissetmektedir. Bu durumda, felsefi danışmanlık, bireyin içsel dünyasındaki bu karmaşıklığı anlamlı bir yapıya dönüştürmeyi hedeflemektedir. Danışman, bireyin anlamsızlık

duygusunu derinlemesine analiz etmekte, farklı perspektiflerden birlikte yorumlamakta ve bireyi, yaşadığı belirsizliği kendi yaşamı ve değerleriyle uyumlu bir anlam arayışına yönlendirmektedir. Yani bireyin yaşadığı belirsizlik veya anlam eksikliği, bir bütünlük içinde, mantıklı ve anlamlı bir şekilde yorumlanarak, bu duruma dair bir gerekçe veya tutarlı bir eylem oluşturulmasına olanak sağlamaktadır. Bu durum, danışanın içsel dünyasında bir bütünlük sağlanmasına yardımcı olmakta ve yaşamına daha anlamlı bir yön vermektedir.

Felsefi danışmanlığa başvuran bireylerin karşılaştığı sorunlar, yaşamın çeşitli yönlerinden kaynaklanan karmaşık ve derinlemesine analiz gerektiren durumları içermektedir. Bu tür sorunlar, bireylerin değerleri, inançları, ilişkileri, varoluşsal sorgulamaları ve etik ikilemleri gibi pek çok farklı boyutu kapsayabilir. Her bir bireyin yaşadığı sorun, yalnızca kişisel bir bağlama dayanmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal ve kültürel faktörlerle de şekillenir. Dolayısıyla, felsefi danışmanlık, bu tür karmaşık problemleri çözebilmek için çeşitli felsefi yaklaşımlardan yararlanabilir ve her birey için özelleştirilmiş bir çözüm önerisi geliştirebilir. Bu noktada, tezimizin ana argümanı olan *Intermissio* yöntemi, bireylerin içsel ve çevresel faktörlerden kaynaklanan sorunları ele almak için güçlü bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. *Intermissio* yöntemi, kavramsal kargaşadan arınmayı sağlayan, bilinçli bir düşünsel dönüşüm sürecini ifade etmektedir. Bu süreç, bireyin sahip olduğu önyargıları, alışkanlık haline gelmiş düşüncelerini ve içselleştirdiği inançları bilinçli olarak duralatılması ve ara verilmesi ile gerçekleşmektedir. Bu ara verme sürecinde bireyin düşünce dünyasında otomatik olarak kabul edilen kalıpları sorgulamasına ve bu kalıpların derinliklerini ele almasına olanak tanımaktadır. Böylece, dışsal etkilerden ve geçmiş deneyimlerden kaynaklanan önceden verilmiş düşünceler, bireyin bilinçli olarak dikkatinden uzaklaştırılır ve daha tarafsız bir değerlendirme süreci başlatılmış olur. *Intermissio* yöntemi ele alınan her kavram, eleştirel bir süzgeçten geçirilerek, bireyin düşüncelerini derinlemesine sorgulamasına olanak tanımaktadır. Bu süreç, bireyin hangi düşüncelerin gerçekten kendisine ait olduğunu, hangilerinin ise toplumsal, kültürel veya çevresel etkilerle şekillendiğini fark etmesine yardımcı olmaktadır. Birey, kendi düşünsel yapısını daha iyi anlamak için bu kavramları detaylı bir şekilde analiz eder ve düşüncelerinin kökenlerine inmeye çalışmaktadır. Bu içsel sorgulama, bireyin daha özgün ve bilincinde bir düşünsel duruş sergilemesine olanak tanımakta, aynı zamanda daha açık ve tutarlı bir bakış açısı geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Bu içsel sorgulama süreci, bireyin kendi düşüncelerinin kökenlerine inmesini ve kendine özgü düşünsel yapısını daha iyi tanımasını sağlamaktadır. Bununla birlikte birey *Intermissio* yöntemi ile zihinsel bir netlik kazanır ve bu netlik doğrultusunda, geçerli ve anlamlı bulduğu düşünceleri yeniden yapılandırmaya çalışır. Bu yeniden yapılandırma, bireyin içsel dünyasında bir denge kurmasına

olanak tanırken; düşünceler daha tutarlı ve bilinçli bir biçimde şekillenmiş olur. Dolayısıyla birey, kavramsal kargaşadan sıyrılır ve daha açık, net bir düşünsel bakış açısı geliştirebilir. Intermissio yöntemi, yalnızca bireyin kendisini anlaması açısından değil, aynı zamanda dünyayı ve çevresindeki insanları da daha derinlemesine kavrayabilmesi için bir araç sunmaktadır. Bu süreç, bireye zihinsel esneklik kazandırmakta ve onun daha özgün, özgür ve bilinçli bir şekilde düşünmesini sağlayarak, içsel ve dışsal etkenlere karşı daha sağlam bir duruş sergilemesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, Intermissio yöntemi, felsefi danışmanlığın en temel ilkelerinden birini oluşturarak, danışanın yaşamına anlam ve derinlik katmayı hedeflemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FELSEFİ DANIŞMANLIĞIN FENOMENOLOJİK YÖNTEM BAĞLAMINDA ELE ALINMASI

Fenomenolojik yöntem, bireyin öznel deneyimlerini derinlemesine anlamaya yönelik bir yöntem sunarken, felsefi danışmanlık pratiği de *Intermissio* yöntemi ile bireylerin içsel dünyalarını keşfetmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, fenomenolojik yöntem, felsefi danışmanlık sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Birinci ve ikinci bölümlerde ele aldığımız fenomenolojik ilkeler ve felsefi danışmanlığın temelleri ışığında, bu iki alanın kesişim noktalarına ve birbirini nasıl desteklediğine dair bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktayız. Fenomenoloji, bireylerin düşünsel süreçlerini netleştirerek onlara derin bir içsel farkındalık kazandırmak için güçlü bir araç sunarken, felsefi danışmanlık da bu farkındalıkla birlikte daha sağlıklı bir anlam inşasına olanak sağlamaktadır. Bu bölümde, fenomenolojik yöntemin felsefi danışmanlıkla nasıl uyumlu bir şekilde işlediğini, sunduğu imkânları ve karşılaşılan zorlukları inceleyerek, her iki alanın birbiriyle nasıl etkileşimde bulunduğunu daha kapsamlı bir şekilde ele alacağız.

1.9. Fenomenolojik Yöntemin Felsefi Danışmanlıkla Uyumlu Olması

Yaptığımız bu çalışma üzerinden fenomenolojik yöntemin, felsefi danışmanlık için uygun bir yaklaşım olarak kabul edildiğini dahası böyle bir imkânın mümkün olabileceğini ortaya koymaya gayret ettik. Çünkü bu yöntem (fenomenolojik yöntem), bireylerin yaşadıkları deneyimlerini, bilinç algılarını, bilinç yapısını ve bilincin yönelimini derinlemesine anlamayı amaçlayan bir yöntemdir. Felsefi danışmanlık da aynı şekilde kişinin yaşamındaki olay ve olguları bireyin bilinç ve zihin yapısını sorgulayarak, yaşamındaki anlam arayışlarını, varoluşsal soruları ve kişisel değerlerle ilgili zorluklar üzerinde çalışarak bireyin düşünce bilinç yapısında gerekli iyileştirmeleri yapmayı amaçlamaktadır. Yani buradaki temel amaç bireyin bilinç ve deneyimleri üzerinden derinlemesine bir analiz yapmaktır. Bu bağlamda fenomenoloji, özellikle insanın deneyimlerinin özünü kavramaya yönelik bir felsefi yöntem olduğundan, bireyin dünyayı nasıl algıladığını ve anlamlandırdığını anlamaya yardımcı bir yaklaşım olarak, felsefi danışmanlık için önemli bir rehber konumundadır.

Fenomenoloji bilinç merkezli bir yaklaşımdır. Husserl, fenomenolojisi, “saf zihinsel süreçler”, “saf bilinç bağıntıları” ve “saf bilinç” üzerine odaklanan bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç, bilincin içinde içkin olarak ne bulunduğuyla ilgilenen bir süreçtir. Husserl, her türlü

bilincin ve özellikle özü itibariyle “doğal” gerçekliğin bilinci olduğu ölçüde, bilincin özüne ilişkin evrensel olmayan belli bir kavrayışa ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Bu ihtiyaç doğrultusunda hedeflediği “içgörüyü” yani bilincin kendi içinde, kendi mutlak özünde epoché’ye uğratıldığında dahi kendi başına bir varlığa sahip olduğu iç görüşünü gerçekleştirmek için gerekli olduğu ölçüde soruşturma yapılacağını belirtmektedir (Husserl, 1983: 65). Yani, Husserl’e göre bilinç, yalnızca nesnelere yönelen bir yapı değil kendi kendisine de yönelerek, nesnelerden bağımsız bir öz-varlık olarak kavranabilir bir yapıdır.

Bilinci anlamamanın önemi, insan deneyiminin temel yapıtaşlarını çözümlemek ve bireyin içsel dünyasını anlamak açısından kritik bir rol oynamaktadır. Fenomenolojik yaklaşım, Husserl’in dediği gibi, bilincin özüne dair bir iç görüş kazanmak amacıyla, saf bilincin ve onun yapılarını derinlemesine incelemeye odaklanmaktadır. Çünkü insanın dünyayı nasıl deneyimlediğini, anlamlandırıldığını ve etkileşimde bulunduğunu anlayabilmek için bilincin işleyişine dair keskin bir farkındalık geliştirilmesi gerekmektedir. Husserl’in fenomenolojisinde bilincin, dışsal gerçeklikten bağımsız olarak, kendi içindeki yapılarla şekillendiği ifade etmesi, onun bilinci nesnelere yönelmiş bir akt olarak görmekten ziyade, kendi öz-varlığına sahip bir yapı olarak ele aldığını göstermektedir. İnsan bilincini çözümlemek, bireyin düşünsel süreçlerini, onların varlık ve anlam anlayışının temellerini de anlamayı gerektirmektedir. Bilincin bu saf hali, bireylerin deneyimlerini dünyaya aktarırken sahip oldukları anlamları ve kavrayışları doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda, bilinci anlamak, bireylerin dış dünyayı nasıl algıladıklarını ve deneyimlediklerini kavrayabilmek için oldukça önemli bir adımdır. Bireylerin yaşadıkları duygular, düşünceler ve anlamlandırmalar, bilinçlerinin içsel yapılarından doğmaktadır. Dolayısıyla bilincin derinliklerine inilmeden, bir insanın dünyasına dair doğru ve etkili bir anlayış geliştirmek mümkün değildir. Bu bilgiler ışığında Husserl’in bilincin ilk kavranışına dair görüşü, bilinçli deneyim ya da bilinç içeriğiyle ilgili bir durumdur. Bu içerik, mevcut deneyimlerin bütünüdür ve çeşitli ilişkiler içinde an be an değişerek belirli bir psikolojik bireyin bilinç birliğini oluşturan gerçek olaylar olarak anlaşılmaktadır. Bu anlayış, felsefi danışmanlık bağlamında, danışanın yaşantılarının her zaman belli bir bağlam içinde anlam kazandığını ve bu yaşantıların yalnızca anlatımsal değil, aynı zamanda yapısal olarak da çözümlenebilir olduğunu ortaya koymaktadır. Felsefi danışmanlık sürecinde, fenomenolojik yaklaşım bireyin bilincinde gizlenen bu özsel yapıları sistematik şekilde ortaya koymayı ve yorumlamayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, sadece yüzeydeki belirtileri değil, yaşantıların temel yapıtaşlarını inceleyerek danışanın kendini anlama ve kendi deneyimleriyle yeniden ilişki kurma sürecini desteklemektedir. Ayrıca Husserl’in, ortaya çıkan nesne ile bu nesnenin ortaya çıktığı deneyim arasındaki ayrıma yaptığı vurgu, danışanın yaşadığı olaylardan çok bu olayların

onun bilincinde nasıl verili olduğu üzerine odaklanmayı mümkün kılmaktadır. Örneğin, danışan dış dünyadaki bir nesneden ya da durumdan değil, o durumun bilincinde nasıl deneyimlendiğinden söz etmektedir. Bu, felsefi danışmanın danışanı yalnızca içeriksel değil, biçimsel düzeyde de dinlemesini gerektirmektedir.

Husserl'in "bilinç" teriminin ikinci anlamı olarak içebakışı, yani bireyin kendi zihinsel deneyimlerinin algısını öne çıkarması, danışan için felsefi danışmanlık sürecinin temelini oluşturmaktadır. Danışan, yalnızca yaşantısını ifade etmez, aynı zamanda o yaşantıya yönelerek onun anlamını yeniden düşünmesi sağlamaktadır. Husserl'in bu ikinci kavramı birincinin kaynağı olarak görmesi ise, içebakışın danışan farkındalığında dönüştürücü bir rol oynadığını ve danışmanın bu farkındalık sürecini destekleyerek danışanın kendi yaşantısını anlamlandırmasında kurucu bir işlev üstlendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Husserl'in bilinç anlayışı, felsefi danışmanlığın hem yöntemsel hem de fenomenolojik bir temel oluşturmaktadır (Orbik, 2024: 1154). Husserl'in fenomenolojik yaklaşımı, işte bu noktada önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü insanın öznel deneyimlerini anlamak, yalnızca bireylerin iç dünyalarını değil, aynı zamanda onların dünyayla kurdukları ilişkileri de daha derinlemesine kavrayabilmek için bir rehber niteliğindedir.

Fenomenoloji, bir felsefi sistemden çok bir yöntemdir. Bu yöntem, özün anlaşılması ve özün derinliklerine inmek amacıyla, bilinci saf haline indirgemeyi hedeflemektedir. Bu indirgeme, olgular dünyasını "ayraç içine almak" yoluyla gerçekleştirilmektedir. Olgular dünyası bizim yaşam dünyamızdır. Bu yaşam dünyası içinde de bizler belli dünya görüşüne sahibizdir. Dünya görüşü, dünya hakkında bildiklerimizi, onunla nasıl etkileşimde bulunduğumuzu ve farklı durumlara nasıl tepki verdiğimizi yansıtan, hayata dair genel bir bakış açısını temsil etmektedir. Bir birey veya grubun sahip olduğu inançların bir koleksiyonudur. Aynı zamanda, çevremizdeki dünyayı yorumladığımız, kararlarımızı verdiğimiz ve davranışlarımızı şekillendirdiğimiz bakış açısı olarak da görülebilmektedir. Bir dünya görüşü bizim tarafımızdan formüle edilebilir veya başka bir birey veya gruptan benimsenebilmektedir. Ancak bazen bilinçsiz bir şartlanma veya asimilasyon sürecinin sonucu da olabilir. Her dünya görüşü, gerçeklik hakkında, onu benimseyen kişi tarafından sorgulanmayan belirli ön varsayımlar içermektedir (Dâlcu, 2022: 32). Bu varsayımların ayraç içine alınmasıyla, bilincin bakışı kişinin kendi benliğine doğru yönelmesini gerektirmektedir. Bu bakışın yönünü değiştirmek, yani dünyayı paranteze almak, "ben'in" doğruluğunu, hakikatini kendisinden saklayan örtüyü kaldırmak demektir (Lyotard, 2007: 34). Duyularla algıladığımız nesnelerin ötesindeki düşünsel özleri kavrayabilmek için, olgular dünyasının rastlantısal ve özden yoksun niteliklerinden uzaklaşmak gerekmektedir. Ancak, bu durum, olguların varlığını reddetmek ya

da onlardan şüphe duymak anlamına gelmemektedir. Yalnızca, yöntem gereği bir yargıya varmadan, onlara sırt dönmek, paranteze almak ve dışarda bırakmak söz konusudur (Akarsu, 1975: 83). Başka bir deyişle, bu süreç epoche'ye uğratmak anlamına gelmektedir. Fenomenolojinin bu yöntem ile elde etmek istediği temel amaç, bilincin doğasına dair bir açıklama getirmek ve bilincin nesnelere nasıl yöneldiğini anlamaktır. Bu, Husserl için her türlü önceden belirlenmiş veya dışsal etkiyi dışarıda bırakarak, saf deneyimi inceleme süreciyle mümkün olmaktadır.

Fenomenolojik yöntem, önyargılardan arınmayı sağlayan bir yöntemdir. Fenomenoloji, saf bilinci ve ardından tüm fenomenolojik bölgeyi bizim için erişilebilir kılmak için epoché yöntemini kullanmaktadır (Husserl, 1983: 66). Ancak bu yöntem, her ne kadar düşünsel derinlik ve teorik nesnellik açısından önemli avantajlar sunsa da, doğrudan felsefi danışmanlık süreçlerine aktarılacak istendiğinde belirli sınırlılıklar göstermektedir. Bu nedenle, yöntemin felsefi danışmanlık pratiklerine doğrudan aktarımının neden mümkün olmadığı önce açıklanacak, ardından, bu sınırlamalara rağmen yöntemin felsefi danışmanlıkta sağladığı uyumun ve tutarlılığın ne denli belirgin olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

Felsefi danışmanlık, bireyin yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda duygusal ve varoluşsal yönlerine de temas eden, pratik ve yaşantısal bir alandır. Husserl'in tanımladığı şekliyle epoché teorik, soyut ve nesnel niteliklere sahip olması bakımından, felsefi danışmanlık uygulamalarında çoğu zaman uygulanması zor ve kimi durumlarda kısıtlayıcı bir yöntem niteliği taşımaktadır. Bu çalışmada önerilen Intermissio kavramı ise, bu kısıtlamaları aşmayı amaçlayan alternatif bir yaklaşım olarak sunulmaktadır. Intermissio, bir taraftan epoché'nin kavramsal derinliğinden esinlenirken, diğer taraftan felsefi danışmanlığın pratik yönü ve öznel deneyimlere dayanan yapısına daha uygun, esnek ve işlevsel bir yöntem olarak şekillenmektedir. Intermissio yöntemi, kavramsal olarak Husserl'in fenomenolojisinde merkezi bir yere sahip olan epoché ile benzerlik göstermektedir. Her iki kavram da bireyin dünyaya, bilgiye ve varlığa dair sahip olduğu ön kabulleri, yargıları ve varsayımları askıya alma fikrine dayanmaktadır (Husserl, 1983: 61). Ancak bu benzerliğe rağmen, söz konusu kavramların amacı ve işlevi önemli ölçüde farklıdır. Husserl'in tanımladığı anlamıyla epoché, yukarıda da açıkladığımız üzere teorik, soyut ve nesnel bir yöntemdir. Bilgiye ve varlığa ulaşmak için tüm doğal tutumu askıya almayı ve bu yolla saf bilinç verilerine ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda epoché, fenomenolojik araştırmanın teorik safhasına ait bir araç olup, mutlak tarafsızlık ve yargısızlık gerektirmektedir (Trudu, 2024: 138).

Felsefi danışmanlık ise doğası gereği uygulamalı ve yaşantısal bir alandır. Danışanın düşünsel olduğu kadar duygusal ve varoluşsal yönlerine de temas etmektedir. Bu nedenle danışmanlık sürecinde bireyin yaşadığı sorunlar, soyut düzeyde değil, onun kendi yaşam bağlamı içinde ele alınmak zorundadır. Bu yönüyle felsefi danışmanlık, danışanın dünyasını tümüyle paranteze almayı değil, bu dünyanın içindeki çelişkili ya da sorunlu düşünceleri görünür kılmayı ve gerektiğinde bunlar üzerinde eleştirel bir farkındalık geliştirmeyi amaçlamaktadır. Husserl'in tanımladığı biçimiyle epoché, yaşam dünyası ile ilgili tüm ön varsayımları geçici olarak paranteze alma işlevi, felsefi danışmanlık pratiğinde uygulanması güç, hatta çoğu durumda sınırlayıcı bir yöntemdir. Bu güçlüğü ve sınırlılığı ortadan kaldırıp, danışmanlık alanında dah esnek ve uygulanabilir olan *Intermissio* kavramı, işte bu sınırlılığı aşmak amacıyla önerdiğimiz bir yöntemdir. *Intermissio*, bir yandan epoché'nin düşünsel gücünden ilham almakta, diğer yandan felsefi danışmanlık bağlamının pratik ve öznelliğe dayalı doğasına daha uygun bir yaklaşım sunmaktadır. *Intermissio*, danışanın bütün düşünce yapısını askıya almak yerine, yalnızca sorunlu olan düşünce kalıplarını geçici olarak askıya almayı ve bu alanlarda eleştirel düşünmeyi mümkün kılmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda *Intermissio*, teorik bir düşünme aracı olarak kurgulanan epoché kavramının, felsefi danışmanlık sürecinin pratik ve öznel doğasına uygun biçimde yeniden yapılandırılmış, esnek ve uygulanabilir bir yorumu olarak değerlendirilmektedir.

Intermissio yöntemi, bireyin zihninde mevcut olan tüm önyargılardan arınmasını sağlayarak, saf bilincin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu süreç, felsefi danışmanlık pratiğinde, bireylerin düşüncelerini daha açık ve özgür bir şekilde yeniden şekillendirmelerine olanak tanıyan kritik bir adımdır. Epoché yöntemi, doğal tavrın özüne ait olan genel yargıyı, varlığa ilişkin olarak kapsadığı her şeyi, bizim için orada olan, elimizin altında olan, bilince göre her zaman bir gerçeklik olarak orada olan tüm dünyayı paranteze almak, bir kenara koymak demektir. Bunu yapmak sofistler gibi dünyayı olumsuzlamak demek, bir şüpheli gibi onun olgusal varlığından şüphe etmek demek değildir. Daha ziyade epoché yöntemi, uzamsal ve zamansal olgusal varlıkla ilgili herhangi bir yargıdan tamamen uzaklaştıran fenomenolojik bir yöntemdir (Husserl, 1983: 61). Bu yöntem, fenomenolojik yaklaşımın temel bir ilkesidir ve öznel deneyimi anlamada önemli bir rol oynamaktadır. *Intermissio* yöntemi de bireyin, dünyaya ilişkin varlık ve olgulara dair her türlü önyargıyı ve önceden var olan yargıları bir kenara koymayı amaçlamaktadır. Bu durum epoché de olduğu gibi dünyayı olumsuzlamak ya da varlığının doğasından şüphe etmek anlamına gelmemektedir. Aksine, bireyi zihinsel bir açıklığa kavuşturarak, dünyayı ve kendi deneyimlerini daha derinlemesine, tarafsız bir şekilde incelemesine olanak vermektedir.

Felsefi danışmanlık, yalnızca danışanların değil, herhangi bir kişisel rehberlik veya destek ihtiyacı duyan herkesin karşılaştığı ortak bir zorluk için önerilen bir danışmanlık türüdür. Zira bireylerin zihninde kökleşmiş önyargılar ve kabul edilmiş düşünce kalıpları, dünyayı algılama biçimlerini kısıtlamakta ve daraltmaktadır. Felsefe ise bu zihinsel kısıtlamalardan kurtulmak için birçok araç sunmaktadır. Felsefenin pratik yaşama uygulanmasını öngören felsefi danışmanlık da bu noktada, bireyin düşünsel tıkanıklıklarını açmayı amaçlayan bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte, önerilen *Intermissio* yöntemi, bireylerin zihninde yerleşmiş olan önyargılar ve benimsenmiş düşünce kalıplarının dünyayı algılama biçimlerini sınırlayıcı ve daraltıcı etkilerini aşmada kritik bir işlev üstlenmektedir. *Intermissio* yöntemi ile bu önyargılar, varsayımlar ve içselleştirilmiş inançlar bir "fikir molası" ile yeniden değerlendirilir. Bu geçici duraklama, bireyin düşünsel dünyasını yeniden değerlendirmesi ve yapılandırması için gerekli alanı yaratmaktadır. Bu yöntem, felsefi danışmanlıkta bireyin kendi deneyimleri ve eylemlerine odaklanarak, daha derin bir bilinçle kendi düşüncelerini sorgulamasını sağlamaktadır.

Fenomenolojik analizde, dış dünyadan bağımsız olarak sadece bireyin içsel deneyimlerine dikkat edilmekte ve bu deneyimlerin özüne ulaşılmaya çalışılmaktadır (Bochenski, 1997: 168). Amaç, deneyimlenen nesnelerin karmaşıklığını çözmek ve bunları daha derinlemesine anlamaktır. Bu süreçte, doğal tepkiler bir kenara bırakılarak, yalnızca bilincin nesnelerle ilgili içsel algılarına yoğunlaşmaktadır. Böylece, nesnelerin maddi özelliklerinden ziyade, bilincin özü üzerine düşünülmektedir (Taşkın, 2021: 155). Yani bilinç, sadece bireysel bir deneyim olarak değil, aynı zamanda evrensel özlerin taşıyıcısı olarak kabul edilmektedir. *Intermissio* yöntemi de tıpkı fenomenolojik analizde olduğu gibi, bireyin içsel deneyimlerine odaklanarak, dış dünyadan bağımsız bir şekilde bilincin özüne ulaşmayı amaçlamakta ve bu süreçte, dışsal faktörler bir kenara bırakılarak, yalnızca bireyin bilinçli algıları ve deneyimleri üzerinde derinlemesine düşünmesini sağlamaktadır.

Fenomenolojik epoché, deneyimlenen bir fenomenin özünü anlamak için gereklidir. Bu yöntemde, bir araştırmacı, dikkatini fenomenin kendisine ve deneyimleyenin bilincine yönlendirmekte, böylece öznel deneyimi objektif bir şekilde inceleyebilmektedir. Bu süreçte, dış dünyadaki nesnelerin varlığından ziyade, deneyimlenen fenomenin anlamı ve yapısı önem kazanmaktadır. Transendental epoché bireyi saf kavramsal süreçlerinin akışıyla ve onların fiilleri ve potansiyelleri tarafından oluşturulan birliklerle sınırlamaktadır. Gerçekten de bu tür birliklerin egodan ayrılamayacağı ve dolayısıyla onun somutluğunun kendisine ait olduğu açıkça görülmektedir (Husserl, 1960: 89). Bu nedenle epoché, gerçek epistemolojik alanı netleştirmek ve onu psikolojiden ayırmak amacıyla geliştirilmiş metodolojik bir araçtır. Bu

yöntem, aşkın varlıklar (dış dünyaya ait nesneler veya doğa ötesi varlıklar) hakkındaki basit ve naif düşünceleri dışlamak için kullanılmaktadır. Epistemolojik epoché yasası, aşkınlık yargılarını dışlamayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, bilinçli deneyimlerin yalnızca içsel algılarla ilgili olarak ele alınması gerektiği görüşüne karşı bir eleştiridir (Moran, 2005: 187)

Fenomenoloji, yönelimsel bir yaklaşımdır. Yönelimsellik fenomenolojinin en önemli kavramlarından birini oluşturmaktadır. Fenomenoloji, bilimsel açıklamalardan ve kavramlaştırmalardan önce, doğrudan deneyimlenen veriyi incelemeye odaklanmaktadır. Bu veriyi araştırırken, bilincin temel yapısını ve işleyiş biçimini ortaya koymaya çalışmaktadır. Fenomenolojinin bu yaklaşımında, bilinç her zaman bir yönelim içindedir, yani her deneyim belirli bir amaca ya da nesneye yönelmektedir. Bu yönelimsel yapı, bilincin özünü anlamak için anahtar bir unsurdur (Lyotard, 2007: 10). Husserl'e göre her bilinçli süreç şu ya da bu şekilde yönelimsel bir yapıdadır ve kendi içinde bir şeyin bilincini oluşturmaktadır. Yani kastedileni kendi içinde taşıyan bir cogito'yu (düşünüleni) içinde taşımaktadır (Husserl, 1960: 33). Bu nedenle bilinç eylemi daima bir şeye yönelmiş durumdadır. Sevdiğimizde sevdiğimiz şeye yöneliriz veya nefret ettiğimizde nefret ettiğimiz nesneye yöneliriz. Bir anne çocuğuna duyduğu sevgi yönelişinde onun en küçük hareketine, ihtiyaçlarına ve mutluluğuna dikkat kesilmektedir. Bu sevgi, çocuğa yönelmiş sürekli bir ilgi ve duyarlılıkla somutlaşmaktadır. Benzer şekilde, bir birey kendisine sürekli haksızlık ettiğini düşündüğü bir kişiye karşı nefret duygusu geliştirdiğinde, zihni bu kişiye yönelik olumsuz anılar, varsayımlar ve duygularla meşgul olmaktadır. Bu iki durumda da sevgi ve nefret, bilinçte kendi başına oluşan duygular değil, belirli bir nesneye yönelmiş anlam ilişkileridir. Dolayısıyla zihin daima bir yönelmişlik durumunda olup, olumlu ve olumsuz yönelişlere sahiptir. Bu yönelişler felsefi danışmanlık alanında önemli araç gereçleri oluşturmaktadır. Felsefi danışmanlık alanında, bilinç ve eylem arasındaki ilişki, insan zihninin doğasında bulunan yönelimsel bir yapı ile yakından ilişkilidir. Bilinç, her zaman bir şeye yönelmiş durumda olup, bu yönelmişlik, insanın duygusal ve zihinsel durumlarını şekillendiren temel bir özelliktir. Sevgi, nefret, öfke gibi duygular, bilincin yönelimsel yapısının farklı tezahürleridir ve bu yönelişler, felsefi danışmanlıkta önemli bir analiz alanı oluşturmaktadır. İnsan zihni, karşılaştığı engeller ve zorluklarla başa çıkarken sıklıkla olumsuz yönelimlere doğru bir eğilim göstermektedir. Bu eğilim, bireyin zihinsel ve duygusal durumları üzerinde derin etkiler yaratabilir ve genellikle psikolojik problemlerin temelini oluşturabilmektedir. Felsefi danışmanlık ise bu olumsuz yönelimlerin farkına varılmasını ve bunların daha olumlu, yapıcı alışkanlıklarla değiştirilmesini hedeflemektedir. Çünkü felsefe, insanın iyi olma, erdemli ve mutlu bir yaşam sürme amacı gütmektedir. Bu bağlamda, felsefi öğretiler insanın hem bireysel hem de toplumsal düzeyde iyi olma halini

korumasını, ahlaki değerler doğrultusunda hareket etmesini ve yaşamını bu doğrultuda yönlendirmesini amaçlamaktadır. Dolayısıyla, bilinçli bir yönelim, felsefi danışmanlığın temel işlevlerinden biri olarak, bireyin düşünsel, duygusal ve etik gelişimine katkı sağlamak için kritik bir rol oynamaktadır.

Husserl'in felsefi danışmanlığa yaptığı katkılardan bir tanesi de mantığın psikoloji karşısındaki üstünlüğünü savunarak mantık temelli bir sistem inşa etme girişimidir. Mantık da normatif bir disiplin olduğundan felsefi danışmanlık, Husserl'in bu sistemini felsefi danışmanlığa kazandırmak niyetindedir. Felsefi danışmanlık mantık yasalarının hayata uygulanmasını ön gören bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım sayesinde insanlar, daha gerçekçi ve realist bir dünya görüşüne sahip olmaktadır.

Felsefi danışmanlığın bir diğer önemli özelliği “kavramsallaştırma”dır. Kavram üzerine çalışmak, kavramları tek tek incelemektir. Kavramlar üzerine derinlemesine inceleme yapmaktır. Oscar Brenifier, “Philosophical Consultation” adlı eserinde felsefi danışmanlığı felsefi kılan özellikleri sıralarken kavramsallaştırmanın öneminden bahsetmektedir. Ona göre kişinin zihninde var olan kavramların tümü ön varsayımlar içermektedir. Dolayısıyla kavramlar, düşünceyi aydınlatmak ve yeni düşünceyi inşa etmeyi mümkün kılan en önemli özelliktir (Brenifier, 2020: 33). Zihnimizde var olan varsayımlar ve önyargılar, sahip olduğumuz kavramların içeriğindeki ön varsayımlardan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, doğru kavramlar, doğru düşünce yapılarının oluşmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, kavramlar, felsefi danışmanlığın önemli bir özelliğini oluşturmaktadır. Fenomenoloji, felsefi danışmanlığa kazandırdığı bazı temel kavramlarla, danışanın zihinsel yapısını ve düşünce süreçlerini anlamada önemli bir rol oynamaktadır. Bu kavramlar hem bir yöntem hem de ipucu niteliği taşımaktadır. Çünkü felsefi danışman, bu kavramlar aracılığıyla danışanın zihin yapısını, önyargılarını, kavram temsillerini, zihnin yönelimsel yapısını ve düşünce biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Fenomenolojinin felsefi danışmanlığa kazandırdığı başlıca kavramlar şunlardır: epoché, yönelimsellik, bilinç, noema ve noesistir. Felsefi danışmanlıkta da danışmanın var olan yargılardan bağımsız bir şekilde danışanı anlamaya çalışması önemlidir. Danışman, danışanın yaşadığı deneyimleri yargılamadan ve değer biçmeden dinlemeli, ona özgün bir bakış açısı sunmalıdır. Felsefi danışmanlık uygulaması için önerdiğimiz Intermissio yöntemi sayesinde, danışman, danışanın düşüncelerini, duygularını ve deneyimlerini dışsal bir bakış açısıyla değil, onun subjektif gerçekliğini dikkate alarak anlamaya çalışmaktadır. Bu da danışmanın, danışanın dünyasını "ilk elden" gözlemleyebilmesine olanak tanımaktadır. Felsefi danışmanlık, bireylerin yaşamlarındaki anlam arayışlarını, değerlerini ve duygusal yönelimlerini keşfetmeye yönelik bir süreçtir. Danışmanlık sürecinde, danışanın bilinçli ya da bilinçsiz olarak yöneldiği

bu nesneler, duygular ve düşünceler üzerine derinlemesine bir sorgulama yapılmaktadır. Örneğin, bir kişi bir sorunu çözmeye çalışırken bilinçli olarak belirli bir çözümü "isteyebilir", ancak bu yönelim, altında yatan daha derin anlamlar ve inançlar tarafından şekillendirilebilmektedir. Yönelimsellik, bu tür "yönelimlerin" anlaşılması ve yönlendirilmesi açısından önemli bir rehberdir. Felsefi danışmanlıkta, danışanın dünyası ve deneyimleri hem noema (anlamalı içerik) hem de noesis (yönelimsel yapı) açısından ele alınmaktadır. Danışman, danışanın yaşadığı bir deneyimi anlamaya çalışırken, hem bu deneyimin kendisini (yani noesis) hem de o deneyimin taşıdığı anlamı (yani noema) keşfetmeye çalışması gerekmektedir. Bu süreç, danışanın hem bilinçli olarak farkında olmadığı hem de bilinçli olarak inşa ettiği anlamları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Örneğin, bir kişi kaygı duyduğunda, kaygının kendisi (noesis) ve bu kaygının ona yüklediği anlam (noema) birlikte ele alınır. Felsefi danışmanlık, bu anlamları ve yönelimleri analiz ederek, kişinin yaşamına dair daha anlamlı ve sağlıklı bir perspektif geliştirmesine yardımcı olur. Fenomenolojik kavramlar sayesinde, felsefi danışmanlık süreci, danışanın dünyayı nasıl algıladığını, hangi yönelimlere sahip olduğunu ve bu yönelimlerin altında yatan anlamları anlamaya yönelik bir yol haritası sunmaktadır. Fenomenoloji, danışanın yaşadığı deneyimlerin "özünü" keşfetmeye çalışırken, felsefi danışmanlık da bu süreçte danışanın daha anlamlı, erdemli ve huzurlu bir yaşam sürmesine yardımcı olmayı amaçlar.

1.10. Fenomenolojik Yöntemin Felsefi Danışmanlığa Sağladığı İmkânlar

Birçok insanın yaşadığı günlük pratik sorunlara çözüm olabilecek felsefi düşünürlerin, felsefi bakış açılarını pratik yaşamla ilişkilendirmeleri artık bir gereklilik haline gelmiştir. Örneğin, toplumda hastalıkları olmadığı halde "hasta" damgası yiyen ve ülke nüfusunun %51'inden fazlasının antidepresan (Stinson, 2024) kullandığı bir gerçeklik, yalnızca tıbbi açıklamalarla değil, toplumsal, kültürel ve varoluşsal açılardan da ele alınması gereken bir sorundur. Ruh sağlığı problemleri hariç tutularak, belirsizlik, anlamsızlık ve varoluşsal sorunlarla mücadele eden bireylerin "hasta" olarak nitelendirilmeleri ne kadar doğru bir yaklaşım olabilir? Özellikle son yıllarda yaşanan pandemi süreci ve buna bağlı ekonomik kriz, bireyler arasında gelecek kaygısı, anksiyete, depresyon, intihar eğilimleri ve varoluşsal boşluk hissi gibi bir dizi psikolojik durumun artmasına yol açmıştır. Bu tür durumlar bazı bireyler için psikoterapi gerektirirken, birçoğu felsefi danışmanlık yoluyla çözüme kavuşturulmayı beklemektedir. Felsefi danışmanlık, bireyin yaşantılarını anlamlandırma sürecinde salt psikolojik çözümlemenin ötesine geçen bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu bağlamda Edmund Husserl'in fenomenolojik yöntemi, danışanların deneyimlerini yargılamadan ve teorik

varsayımlara dayanmadan ele alma imkânı sunmaktadır. Fenomenolojik bakış açısı, danışmanın danışanla kurduğu ilişkiyi nesnel bir değerlendirmeden çok, danışanın dünyayla olan öznel ilişkisinin dikkatli ve ön yargısız bir biçimde keşfedilmesine yönlendirmektedir. Husserl'in savunduğu bu bakış açısı değişikliği, dünyayla kurduğumuz ilişkinin yalnızca nesnel bir gerçeklik anlayışına dayanmadığını, aksine bu ilişkinin görünüşler aracılığıyla bilinçte kurulduğunu vurgulamaktadır. Fenomenolojik bir tutum benimsendiğinde, dünyaya ilişkin peşin yargılardan ve alışıldık kabullerden uzak durulması gerektiği temel bir ilke olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımda esas olan, nesnelerin dışsal ya da içsel doğalarından ziyade, bilince nasıl göründükleri, yani bilinçte nasıl tecrübe edildikleridir. Başka bir deyişle, fenomenolojik analiz nesnenin kendiliğindenliğinden çok, onun bilinçteki tezahür biçimlerine odaklanma durumudur. Bu yaklaşım, danışanın kendi yaşam dünyasında karşılaştığı olaylara yüklediği anlamları, bu olayların nasıl deneyimlendiğini ve bu deneyimlerin bilince nasıl sunulduğunu merkezine almaktadır. Transandantal fenomenoloji, nesnelerin ne olduğundan çok, onlar hakkında ne tür bilinç deneyimlerinin oluştuğuna odaklanarak danışanın yaşantısal zenginliğini anlamayı hedeflemektedir. Bu durum, danışmanın dikkatini danışanın algısal, düşünsel ve duygusal katmanlarına yoğunlaştırmasını sağlamaktadır (Geomolean, 2024: 55)

Felsefi danışmanlık, kişilerin varoluşsal ve pratik sorunlarını ele alan, bireyin zihinsel yapısını yeniden şekillendiren, aynı zamanda bireylerin toplumsal yaşamla daha sağlıklı bir ilişki kurmalarına da yardımcı olabilen bir uygulamadır. Bu bağlamda felsefe tarihinin en önemli yöntemlerinden biri olan fenomenolojik yöntem, felsefi danışmanlıkta bireylerin varoluşsal sorgulamalarına, anlam arayışlarına ve kimlik arayışına karşı derinlemesine bir yaklaşım sunmaktadır. Danışmanlığa gelen bireylerin anlam arayışı, mesleki sorunlar, varoluşsal sorgulamalar, ani kayıplar (ölüm, boşanma, ayrılıklar) ve kimlik arayışları gibi temalar üzerinde fenomenolojik yöntemin birçok katkısı bulunmaktadır. Biz yaptığımız çalışmalar sonucunda Husserl'in fenomenolojisinde üzerinde durduğumuz konular üzerinden hareketle felsefi danışmanlığın kullanılabileceği birçok yöntem keşfettik. Husserl'in temel konusu olan bilinç ve bilincin özü üzerine yaptığı çalışmalar, biz felsefi danışmanlar için bireylerin yaşadıkları deneyimlerin özünü anlamalarına, dünyayı, kendilerini ve yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarını keşfetmelerine yardımcı olmak için bilinç temelli yöntemlerin kullanılmasının gerekliliğini ortaya koymaya çalıştık. Özellikle varoluşsal sorgulamalar, anlam arayışı ve kimlik arayışı gibi temalar, fenomenolojik yöntemin katkısıyla daha derinlemesine bir incelemeyi gerektirmektedir.

Felsefi danışmanlıkta, duyguların analiz ve değerlendirilmesinde epoché (indirgeme) ve yönelimsellik gibi fenomenolojik kavramların kullanımı büyük bir önem taşımaktadır. Epoché,

danışanın önyargılardan ve gündelik kabullerden arınarak yaşantılarını daha saf ve doğrudan bir biçimde gözlemleyebilmesini mümkün kılarken, yönelimsellik duyguların ve düşüncelerin her zaman belirli bir şeye yönelmiş olduğunu ortaya koyarak danışma sürecinde anlam üretiminin temel dinamiklerinden birini oluşturmaktadır. Bu çalışmada önerilen *Intermissio* yöntemi ise, söz konusu fenomenolojik kavramların felsefi danışmanlık bağlamında daha uygulanabilir ve deneyim odaklı bir yaklaşımla ele alınmasını sağlamayı amaçlamaktadır. *Intermissio*, bir yandan *epoché*'nin düşünsel derinliğinden ilham alırken, öte yandan danışanın yaşantılarına bütüncül, geçici bir duraklama ve yeniden değerlendirme perspektifiyle yaklaşmayı mümkün kılmaktadır. Bu yöntem, duyguların yalnızca analitik değil, aynı zamanda yaşantısal bağlamları içinde değerlendirilmesini öncelemektedir.

Psikolojik uygulama gibi, felsefi danışmanlık da danışanların davranışsal ve duygusal sorunlarını çözmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadırlar. Bununla birlikte, ana akım olan felsefi danışmanlık, psikolojik uygulamaların aksine, felsefi yöntem ve teorilerin kullanımına daha fazla önem vermektedirler (Cohen, 2013: 112). Psikolojik uygulamalar travmalar ve olayların nedeni üzerine derinleşme üzerinde dururken felsefi danışmanlık mantık temelli uygulamalardan hareket ederek yani öncüllerin ve sonuçların diliyle konuşan tümdengelimli (ve tümevarımlı) bir mantık modeli kullanmaktadırlar. Örneğin:

- Eğer boşanırsam, o zaman değersizim demektir (Büyük Öncül Kuralı).
- Boşandım (Küçük Öncül Raporu).
- Bu nedenle değersizim (Sonuç).

Buradaki kıyas modeli, bireylerin duygusal akıl yürütme süreçlerini şekillendiren bir temel oluşturmaktadır. Felsefi danışmanlığa başvuran danışanların karşılaştığı problemler, bu model aracılığıyla daha doğru bir şekilde formüle edilebilmekte, böylece danışanları rahatsız eden mantıksal tutarsızlıklar ve hatalı çıkarımlar ortaya konulmaktadır. Bu süreç, danışanların duygusal durumlarının felsefi analizine dayalı olarak epistemolojik ya da gerekçelendirilmiş bileşenlerinin belirlenmesine olanak tanımaktadır. İnsanların davranışsal ve duygusal problemlerinin kökenlerini araştırmak (psikolojik uygulama) yerine felsefi danışmanlık, akıl yürütmenin felsefi bir incelemesi üzerinden ilerlemektedir. Bu nedenle felsefi danışmanlık, yaşamın zorluklarını ele alırken insanı merkeze alan bir yaklaşım modelini sunmaktadır (Cohen, 2013: 113).

Felsefi danışmanlık, danışanın duygularını deneyimlemesine ve ifade etmesine ve kendisini bu şekilde hissettirmek için kendisine ne söylediği konusunda iç gözlem yapmasına yardımcı olması bakımından oldukça fenomenolojik bir yöntemdir. Çünkü danışanın duygusunun “yönelimsel nesnesine” (üzüldüğü şey) ve bu nesneyi değerlendirme biçimine

odaklanmasına yardımcı olmaya çalışmaktadır (Cohen, 2013: 114). Husserl'e göre, tüm zihinsel süreçler, yani bilinç, yönelimli zihinsel süreçler olarak tanımlanmaktadır. Bilinç, bir şeyin bilinci olduğunda, bu şey, bilinç tarafından yönelimli bir şekilde düşünülmekte ve bu şekilde ona atıfta bulunmaktadır (Husserl, 1983: 73). Bilincin bu yönelimsel yapısı, zihinsel sürecin özünde onun yalnızca bilinç olduğu değil, aynı zamanda bilincin nerede olduğu ve hangi belirlenimlerle belirlendiğini anlamakta da bizlere yardımcı olmaktadır (Husserl, 1983: 74). Örneğin, bir danışan kendini sürekli olarak değersiz hissetmesi, bu duygunun sadece bilinçli bir durumda var olmaktan öte, danışanın kendine yönelik belirli yönelimlerle (örneğin, deneyimler, önyargılar, zihnin olumsuz yönelimi ve toplumsal beklentiler) şekillendiği anlaşılabilmektedir. Yönelimsel bir zihinsel süreç eylemsel olduğunda ve bireyin öznel deneyimiyle gerçekleştiğinde, bu süreçte birey kendisini yöneldiği nesneye yönlendirmiş olmaktadır. Bu, "cogito"nun (düşünme yetisi) kendisine ve onun içkin yönelimiyle ilgili bir durumu ifade etmektedir. Bu durum bir anlamda, "ego" tarafından yönlendirilen bir nesneye aittir. Ego'nun bir şeye bakışı, yaptığı eyleme göre değişmektedir. Algılama, algısal bir bakış açısıdır; hayal kurma, yaratıcı bir bakış açısıdır, hoşlanma hoşlanma bakışıdır, isteme ise isteme bakışıdır. Bu, cogito'nun bir eylem olarak, zihnin bir şeyin özüne dair bakışının, sadece bir eylem olarak kabul edilmemesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle de algılama gibi eylemlerle karıştırılmaması gerekmektedir. Yani, zihnin bir şeye yönelmesi, tek başına bir eylem değildir, bu yönelim farklı türde eylemlerle ilişkilidir (Husserl, 1983: 75-76). Örnek olarak bir danışanın, hayatındaki tüm kararların yanlış olduğunu düşünmesi ve bu düşünceyle bağlı olarak sürekli olarak kaygı durumunu yaşamasını durumunu ele alalım. Danışanın zihinsel süreci burada yönelimsel bir yapıya sahip olduğunu çünkü sürekli olarak "yanlış kararlar verme" düşüncesine yöneldiğini görebiliriz. Bu düşünce, sadece bir düşünme eylemi değil, danışanın öznel deneyimleriyle şekillenen bir yönelimi de yansıtmaktadır. Danışan, yaşadığı kaygı durumunun sonuçları üzerine sürekli düşünerek bu yönelimi sürdürmeye devam etmektedir. Bu durumda, danışanın ego'su (kendilik bilinci) farklı şekillerde devreye girmektedir. Husserl'in görüşleri ışığında danışan bu durumu kararsızlık durumunu algıladığında, bu algı algısal bir bakış açısına dönüşmektedir. Hayal kurarak ele alırsa, bu durumda danışanın düşünceleri yaratıcı bir bakış ile şekillenmektedir. Bu durumu hoşlanma veya isteme gibi duygusal durumlarla ilişkilendirirse, yanlış kararlar konusunda bir tatminsizlik duygusu hissettiği için bundan kaçınma isteğiyle tekrar aynı düşüncelerle savaşılmaktadır. İşte felsefi danışmanlık sürecinde, danışman bu zihinsel süreçlerin farkına varması için yanlış kararlar verme düşüncesinin yalnızca bir algılama biçimi, danışanın kendisine yönelttiği düşüncelerinden kaynaklanan bir yönelim olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Danışman, danışanın bu kaygılı düşüncelerini yeniden

yapılandırarak, yönelimsel yapısını daha sağlıklı bir şekilde yönlendirmesine yardımcı olmaktadır. Bu süreç, danışanın bilinçli olarak yöneldiği düşünceleri ve duyguları yeniden gözden geçirmesiyle gerçekleşmektedir.

Fenomenoloji, insan deneyiminin derinliklerine inerek saf benliğe, yani bireyin en öz haline ulaşmayı amaçlayan bir alandır. Bu amaç doğrultusunda bireylerin anlam arayışları ve varoluşsal sorgulamaları hayatın anlamını, kişisel değerleri ve varlıkların asıl amacının ne olduğu gibi sorgulamalar baş göstermektedir. Bu sorgulamalar genel olarak bireyin iç dünyasında bir çatışma yaratır ve kişinin “ben kimim” gibi sorularla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. İşte böyle durumlarda felsefi danışmanlığın başvurusu gereken yöntem *Intermissio* yöntemidir. Bu yöntem bireyin varoluşsal sorularını anlamlandırmasına yardımcı olacak olan deneyim üzerine odaklanma, anlık deneyimleri anlama, içsel düşünceleri keşfetme ve bilincinin, duygularının, düşüncelerinin özünü bulmak için *epoché* yönteminden esinlenmiş bir yöntemidir. Bu yöntemde, dış dünyaya dair tüm ön kabuller, inançlar ve dogmatik yargılar bir kenara bırakılarak, sadece saf deneyim ve bilinç düzeyine odaklanmak esastır. Bu odaklanma, danışanın kendi yaşantısına içsel bir dikkatle yönelmesini sağlayarak, öznel farkındalığını derinleştirmektedir. Danışan, düşüncelerinin ve duygularının ardındaki dogmatik yargı, ön kabul ve önyargı yapılarını fark ettikçe, yaşadığı sorunların yalnızca dışsal koşullardan değil, bu koşullara yüklediği anlamlardan kaynaklandığını da kolaylıkla farkedecektir. *Intermissio*, bu anlamda yalnızca pasif bir gözlem değil, aktif bir sorgulama süreci sunmaktadır. Bireyin kendi bilincine felsefi bir dikkatle dönmesini, içsel diyalog kurmasını ve varoluşsal meselelerini yeniden anlamlandırmasını teşvik etmektedir. *Intermissio* yönteminin temel amacı, danışanın yüzeyde kendini gösteren semptomlara takılı kalmadan, dikkatini kendi içsel deneyim alanına yöneltmesini sağlamaktır. Bu yöntemle danışan, yalnızca rahatsızlık veren belirtileri tanımlamakla yetinmeyip, bu belirtilerin bilinçdışında ya da deneyimsel geçmişinde nasıl bir yer edindiğini, hangi düşünsel, duygusal ya da varoluşsal yapılara karşılık geldiğini sorgulama sürecine girmesi sağlanmaktadır. Yalnızca problem çözme değil, bireyin kendilik bilgisine erişmesine ve anlamlı bir yaşam perspektifi geliştirmesine de katkı sunmaktadır. Bu süreç, bireyin bilinçli deneyimlerinin özünü keşfetmesini ve saf benliğini, yani saf ego'yu ortaya çıkarmasını amaçlamaktadır. Fenomenolojik bir zemine oturan *Intermissio* yöntemi, bireyin yaşam dünyasında yerleşik hâle gelmiş, sorgulanmadan kabul edilen düşünce kalıplarını, katılaşmış inanç sistemlerini, alışkanlık temelli davranış biçimlerini ve bunlarla ilişkili duygusal tepkileri geçici olarak askıya almayı amaçlar. Husserl, *epoché* kavramını, zihnin bilinçli bir kararı olarak; deneyimlere yönelik inançların ve varsayımların geçici olarak bir kenara bırakılması, dünyanın varlığına dair ön kabullerin paranteze alınması şeklinde tanımlar

(Moran, 2005: 8). Bu bağlamda, fenomenolojinin geliştirdiği bu yaklaşım, felsefi danışmanlıkta uygulanmasını kolaylaştıran *Intermissio* yöntemi aracılığıyla danışanla buluşmaktadır. Çünkü *Intermissio*, tıpkı fenomenolojik yöntem gibi, bireyin dogmatik inançlardan, toplumsal normlardan ve sorgulanmamış düşünce kalıplarından uzaklaşarak, kendi öznel deneyim alanına yönelmesini amaçlamaktadır. Bu yöntem, Husserl'in *epoché* kavramından ilham alarak, bireyin dış dünyaya dair yerleşik kabullerini bilinçli bir şekilde askıya almasını ve yalnızca kendi yaşantısal verilerine odaklanmasını sağlamaktadır. Böylelikle *Intermissio*, danışanın yaşamında derinleşmiş önyargılar ve düşünsel sabitliklerle yüzleşmesini, bunları geçici olarak paranteze alarak yeniden değerlendirmesini sağlamaktadır. Danışman, bu süreçte kişiyi kendi varoluşsal temelini sorgulamaya ve kendiyle yeniden temas kurmaya yönlendirmektedir. Bu sayede birey, ailesel, kültürel ya da toplumsal aktarımlardan sıyrılarak, kendi özgün benliğini ve değer dünyasını keşfetme olanağı elde etmektedir. *Intermissio* yöntemi, danışanın yalnızca semptomatik sıkıntılarla değil, aynı zamanda yaşamındaki anlam, değer ve yönelim sorunlarıyla da derinlemesine bir biçimde yüzleşmesini sağlamaktadır. *Epoché* temelli bu yaklaşım sayesinde birey, neyin gerçekten değerli, neyin yüzeysel ya da alışıl gelmiş olduğunu kendi içsel sezgisel süzgecinden geçirerek yeniden belirleme fırsatı bulmaktadır. Kişinin dış dünyadan almış olduğu değerler, yargılar, varsayımlar ve önyargıların farkına vardırılmasını sağlamaktadır. Friedrich Nietzsche'nin bu konudaki bir söylemi bu durumu net bir şekilde özetlemektedir:

“Sürü halindeki insanların değer yargıları yoktur. Aile ve toplumlarından bir doğruluk paketi alır ve onları asla sorgulamadan tüm hayatların, bir çarkın dişlisi olarak yaşarlar”.

Friedrich Nietzsche

Bu söz, Husserl'in yaşam dünyasındaki özne kavramı ile aynı kategoridedir. Sorgulamadan, şüphe etmeden ve paranteze almadan yaşam dünyasından alınan tüm verileri hakikat olarak algılamak, sürü halindeki bir insanı temsil etmektedir. *Intermissio* yöntemi, bireyin yaşam dünyasına dair tüm önyargılardan, koşullanmalarla biçimlenmiş düşüncelerden ve taraflı bakış açılarından arınmasını hedefleyen fenomenolojik temelli bir yaklaşımdır. Her birey, içine doğduğu kültürel, dini ve toplumsal yapıların etkisiyle çeşitli ön kabuller ve yönlendirilmiş düşünce kalıpları geliştirmektedir. Bu kalıplar, sorgulanmadığı sürece bireyin zihinsel yapısında "doğal" ya da "hakiki" olarak kabul edilmekte ve zamanla bireyin varoluşunu şekillendiren temel belirleyiciler hâline gelmektedir. Bu durum, Husserl'in yaşam dünyasına ilişkin özne kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Çünkü sorgulamadan, şüphe etmeden ve *epoché* uygulamaksızın yaşam dünyasından alınan verileri doğrudan hakikat olarak kabul etmek, bireyin edilgen bir alımlayıcıya dönüşmesine yol açmakta ve onu düşünsel anlamda bir “sürü

bilinci”ne hapsedmesine sebep olmaktadır. Felsefi danışmanlığa başvuran bireylerde de benzer şekilde, toplumsal değer yargılarının, kültürel normların ve inanç sistemlerinin bilinçdışı etkileriyle şekillenmiş önyargılar gözlemlenmektedir. *Intermissio* yöntemi, bu tür önyargılı düşüncelerin geçici olarak askıya alınmasını, paranteze alınarak sorgulama sürecine dâhil edilmesini ve bireyin kendi öznel yaşamına bilinçli bir yönelim geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Bu süreçte birey, edilgen bir konumdan çıkarak eleştirel ve farkındalığı yüksek bir özne konumuna geçmektedir. Bu sayede birey, yalnızca dış dünyadan gelen bilgileri pasif biçimde alımlayıp içselleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda bu bilgilerin kökenine, doğruluk düzeyine ve yaşamındaki etkilerine yönelik eleştirel bir farkındalık geliştirmekte ve bilinçli bir sorgulama sürecine yönelmektedir. Bu yönüyle *Intermissio*, bireyi kendi yaşam dünyasında anlamlı ve sahici bir yeniden inşa sürecine sokan, stratejik bir felsefi danışmanlık pratiği olarak değerlendirilmektedir (Pavis, 1998, s. 187).

Intermissio yöntemi, bireyin psikolojik rahatsızlık düzeyine ulaşmadan önceki deneyim alanında müdahalede bulunarak sağaltıcı bir işlev üstlenen felsefi danışmanlık yaklaşımıdır. Bu yöntem, bireyin patolojik bir duruma evrilmeden önceki düşünsel ve duygusal yapısını yeniden yapılandırmayı hedeflemektedir. Çünkü bireyin içinde yaşadığı toplumun değer yargıları, inanç sistemleri, kültürel normları ve yaşam pratikleri, onun kişilik gelişimi üzerinde derin ve çoğu zaman fark edilmeden işleyen etkiler yaratmaktadır. Bu etkileşimler, zamanla bireyde çeşitli psikolojik ve varoluşsal sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Örneğin küçük yaşlardan itibaren toplumunun katı geleneklerine sıkı sıkıya bağlı bir ortamda yetişmiş bir birey düşünelim. Aile, kültür ve toplum, ona sürekli olarak belirli inançları, değerleri ve yaşam biçimlerini dayatmıştır. Bu birey, tüm bu öğretileri sorgulamadan kabul etmiş ve yaşamını bu değerler üzerinden şekillendirmiştir. İlerleyen zamanlarda bu kişi, kariyer seçiminde, evlilikte veya kişisel yaşam tarzında toplumun belirlediği kalıplara uymak zorunda olduğunu hissedecektir. Bu durum, kişinin kendi istekleri ve potansiyeliyle örtüşmeyebilir. Ancak toplumun değerleri ve beklentileri onu bu kalıplara uymaya zorlamaktadır. Bu baskı, bireyin kimlik krizi ve zamanla derin bir içsel çatışmalar yaşamasına, depresyona girmesine yol açabilmektedir. İşte bu noktada felsefi danışmanlık, bu bireyin, toplumun dayattığı bu değerleri sorgulamasına ve kendi değerlerini keşfetmesine yardımcı olabilmek için devreye girmesi gerekmektedir. Danışman, bireyin dışsal baskılardan bağımsız bir şekilde kendi düşüncelerini ve arzularını anlamasını sağlamak için onun içsel dünyasına yönelik rehberlik etmesi gerekmektedir. Bu süreç, bireyin özgün kimliğini yeniden inşa etmesine ve kendi yolunu seçmesine yardımcı olacaktır.

Özetle fenomenolojik yöntem, felsefi danışmanlık pratiğine, bireyin öznel deneyimlerine odaklanma ve anlam dünyasını keşfetme bağlamında önemli imkânlar sunmaktadır. Bu yöntemin felsefi danışmanlıktaki uygulama biçimlerinden biri olan *Intermissio* yöntemi, bireyin yaşam dünyasında yerleşik hâle gelmiş dogmatik inançları, sorgulanmamış düşünsel kalıpları ve toplumsal yönlendirmeleri geçici olarak askıya almasına olanak tanıyarak, bireyin kendi öznel deneyimleriyle yeniden temas kurmasını sağlamaktadır. Danışanın, düşünsel engelleri aşarak varoluşsal sorularına dair daha derin bir farkındalık geliştirmesini sağlamaktadır. Fenomenolojik yöntemin bu çerçevede *Intermissio* ile somutlaşan uygulama biçimi, felsefi danışmanlığın bilinç, anlam ve deneyim temelli yapısını güçlendirerek bireyin içsel dünyasını daha açık ve sistematik bir şekilde incelemesine olanak tanımaktadır. Bu yönüyle *Intermissio*, fenomenolojik yöntemin felsefi danışmanlıktaki terapötik potansiyelini işlevsel bir yaklaşıma dönüştürmektedir.

1.11. Fenomeolojik Yöntemin Uygulamadaki Zorlukları ve Sınırlılıkları

Husserl'in geliştirmiş olduğu *epoché* kavramı, epistemolojik ve ontolojik açıdan son derece derin, teorik bir düşünme biçimi olarak tanımlanmaktadır. *Epoché*, bireyin doğal tutum içerisindeki tüm ön kabullerini, yargılarını ve varsayımlarını radikal biçimde askıya alarak saf ve önyargısız bir bilgi alanına ulaşmayı amaçlayan felsefi bir tutumdur (Husserl, 1983: 61). Ancak bu yöntem, sahip olduğu radikal yapı nedeniyle felsefi danışmanlık gibi uygulamalı bir alanda doğrudan ve eksiksiz biçimde uygulanması güç bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Vincini, 2021: 39). Çünkü *epoché*, yalnızca belirli düşüncelerin değil, aynı zamanda "doğal dünya"ya dair genel olumlamaların, nesnelliklerin ve deneyimlenen tüm varlık biçimlerinin paranteze alınmasını gerektirmektedir (Trudu, 2024, s. 138). Oysa felsefi danışmanlık, doğrudan bireyin yaşamsal deneyimleri, toplumsal bağlamı ve özgül sorunlarıyla ilişkilidir ve danışanla kurulan bağ, onun yaşam dünyasından tamamen koparılmasını değil, bu dünyaya eleştirel bir farkındalıkla yeniden yönelmesini gerektirmektedir (Taşkın, 2021: 153). Dolayısıyla *epoché*'nin teorik düzeyde mümkün kıldığı tam anlamıyla yargısızlık ve nesnel konumlanma, danışmanlık pratiğinin öznel ve pratik doğasıyla çelişmektedir (Vincini, 2021: 42). Bu noktada, *epoché* kavramının felsefi danışmanlık süreçlerine birebir aktarılmasının yol açtığı uyumsuzluğu aşmak amacıyla, bu çalışmada "*Intermissio*" kavramsal önerisi geliştirilmiştir. *Intermissio*, *epoché*'den ilham alan ancak onu doğrudan yansıtmayan, danışanın yaşam dünyasındaki belirli varsayımları, inançları ya da işlevsiz düşünce kalıplarını geçici olarak askıya alarak eleştirel bir bakış geliştirmesine imkân tanıyan daha esnek ve uygulanabilir bir yöntem olarak tasarlanmıştır. Böylece *Intermissio*, fenomenolojik yöntemin teorik

gücünden yararlanırken, felsefi danışmanlık bağlamının pratik gerekliliklerine daha uygun bir aracı yapı sunmaktadır.

Fenomenolojik yöntem, felsefi danışmanlık için oldukça değerli bir çerçeve sunmaktadır. Çünkü her iki alan da bireyin öznel yaşantılarına, bilinç akışına ve anlam arayışına odaklanmaktadır. Bu yaklaşım, danışmanlık sürecine derinlik kazandırmaktadır. Bireyin yaşamındaki değerler, varoluşsal sorgulamalar ve anlam boşluklarını keşfetmesine olanak tanımaktadır. Ancak bu yöntemin danışmanlık pratiğine doğrudan uygulanmasında çeşitli zorluklar ve sınırlılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, felsefi danışmanların yöntemlerini sabit şemalardan ziyade, bireyin öznel gerçekliğine duyarlı ve esnek biçimde yapılandırmaları gerekmektedir. Husserl'in fenomenolojisinde özne, bilme edimlerinin kendisine yönelmekte ve bu edimleri nesneleştirerek, saf bilinçteki anlam yapılarını analiz etmeye çalışmaktadır. Yani Husserl'in fenomenolojisinde, özne yalnızca bilme edimlerinin pasif bir taşıyıcısı değil, aynı zamanda bu edimlerin aktif bir kurucusudur. Bu bağlamda, bilinç, her zaman bir "şeyin bilinci" olarak tanımlanmaktadır. Yani yönelimsellik (intentionality) bilincin temel yapısıdır. Bu yönelimsellik, bilincin nesnelere yönelme biçimini ve bu nesnelerin bilinçte nasıl temsil edildiğini açıklamaktadır (Husserl, 2012: 7). Bu çerçevede, fenomenolojik yöntem, danışmanlık sürecinde bireyin deneyimlerinin özünü anlamak için kullanılmaktadır. Ancak bu deneyimlerin özünü kavrama süreci, öznenin kendi bilinç kiplerini ve düşünsel işleyişlerini nesnel bir biçimde analiz etmesini gerektirmektedir. Bu durum, özellikle özneliliğin derinliklerine inildiğinde çoğu zaman oldukça karmaşık ve zihinsel olarak zahmetli bir sürece dönüşmektedir. Felsefi danışmanlığın bünyesinde yer alan, danışanın içsel dünyasını derinlemesine anlamak, önyargılardan arınmak, dilsel sınırlamaları aşmak ve felsefi derinlik ile pratiklik arasında dengeli bir yaklaşım geliştirmek gibi unsurlar, fenomenolojik yöntemin sahadaki uygulanabilirliğini sınırlayan başlıca etkenler arasında yer almaktadır. Husserl'in "Ideen I" adlı eserinde temellendirdiği epoché ilkesi, felsefede varsayimsız bir düşünme zeminine ulaşmayı amaçlamaktadır (Solomon, 2023: 339). Ne var ki, gündelik yaşamın içselleştirilmiş yargıları, bireylerin bilinçli ya da bilinçdışı olarak benimsediği ön kabuller, bu yöntemin danışan üzerinde uygulanmasını güçleştirmektedir. Danışanın önyargılarına sıkı sıkıya bağlı olması, bu yargıların sorgulanmasına yönelik direnci artırmakta ve fenomenolojik epoché pratiğini işlevsiz kılabilir. Bu tür bilişsel dirençler, yalnızca metodolojik değil, aynı zamanda etik ve ontolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle danışanın bilinçli bir sorgulama kapasitesi geliştirmeye yönelik isteksizliği, felsefi danışmanlık sürecinin derinleşmesini önemli ölçüde engellemektedir. Husserl'in, ampirist önyargıların yeni bilgi alanlarının kuruluşuna ket vurduğuna dair eleştirisi, fenomenolojik düşünmenin radikal

başlangıcını da betimlemektedir. Husserl'e göre, tüm deneyimsel disiplinlerin araştırma alanlarının askıya alınması, doğa felsefesi ve bilgi kuramındaki şüphecililiğin de sistemli bir biçimde bertaraf edilmesi gereklidir (Husserl, 1983: 47). Bu bağlamda, felsefi danışmanlık sürecine katılan bireylerin, kültürel, toplumsal ve ailevi kodlarla şekillenmiş yaşam dünyalarından bütünüyle sıyrılmaları mümkün olmasa da bu yapıların farkına varmaları sürecin sağlıklı işleyebilmesi açısından elzemdir. Ancak danışanın içinde bulunduğu anlam dünyası ile eleştirel mesafe kurabilmesi, çoğu zaman yoğun bir dirençle karşılaşmakta ve fenomenolojik yöntemin uygulanabilirliğini zedelemektedir. Peter Raabe'nin kendi danışmanlık pratiğine dair yaptığı şu tespit, epoché uygulamasının zorluklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Açıkçası bir danışman olarak kendi dünya görüşümü 'paranteze almaya' ve danışanların kendi dünya görüşlerini keşfetmelerine ve geliştirmelerine yardımcı olmaya çalışıyorum. Ancak din söz konusu olduğunda bunu çok zor bulacağımı düşünüyorum” (Raabe, 2002: 184).

Raabe'nin özellikle dini inançlar karşısında epoché uygulamasında yaşadığı bu güçlük, alanın yalnızca bireysel öznelikten değil, aynı zamanda kültürel, dinsel ve psikolojik yapılardan da beslendiğine işaret etmektedir.

Din söz konusu olduğunda bu zorlukların temelinde, bireylerin değişime yönelik derin korkuları, belirsizlik karşısında yaşadıkları varoluşsal kaygılar ve çoğu zaman hakikat olarak içselleştirdikleri inançların sorgulanmasıyla yüzleşmek zorunda kalmaları yer almaktadır. Değişmekten duyulan korku, çoğu zaman bireyin inanç sisteminin temellerine yönelik bir tehdit olarak algılanmakta; bu da hakikatin sabit ve değişmez bir yapı olarak korunmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle cehennem inancı gibi güçlü dinsel imgelerle büyüyen bireylerde, bu korku bilişsel bir direnç olarak ortaya çıkmakta ve danışmanlık sürecinde fenomenolojik bir mesafe kurmayı büyük ölçüde zorlaştırmaktadır. Hepimiz, içinde doğup büyüdüğümüz kültürel çevrenin, aile yapısının ve toplumsal normların bir yansımasıyız. Bu bağlamda, alışkanlıklarımız, inançlarımız, değer yargılarımız ve yaşam ideallerimiz, büyük ölçüde eleştirel bir süzgeçten geçirilmeden içselleştirilmektedir. Bu durum hem bireysel düşünce özgürlüğünü sınırlamakta hem de yeni düşünsel açılımların önünü kapatmaktadır. Oysa bireyin felsefi danışmanlık sürecinde kendini dönüştürebilmesi, bu yerleşik yapılarla yüzleşebilmesi ve onları sorgulayabilmesi ile mümkündür. Köroğlu'nun da (2019) belirttiği gibi, bireylerin büyük çoğunluğu, özellikle dini ve ahlaki değerler söz konusu olduğunda, sorgulamayı bir tehdit olarak görmektedir ve bu nedenle geleneksel değerleri katı biçimde savunma eğilimi göstermektedir (Köroğlu, 2019: 32). Bu zihinsel katılık ise felsefi danışmanlığın en temel hedefi olan anlam üretimi ve düşünsel dönüşüm sürecini sekteye uğratmaktadır. Din gibi inanç sistemleri, çoğunlukla bireyde sabit kimlikler üretmekte ve bu kimliklerin sorgulanması,

varoluşsal bir tehditle eşdeğer algılanmaktadır. Değişime karşı gösterilen direnç, yalnızca bilişsel bir engel değil, aynı zamanda psikolojik ve varoluşsal düzeyde de güçlü savunma mekanizmalarını tetiklemektedir. Bu bağlamda, fenomenolojik yöntemle yürütülen felsefi danışmanlık süreci, yalnızca danışanın öznelliğine değil, aynı zamanda danışmanın da kendi öznelliğini askıya alabilme kapasitesine bağlıdır.

Dilin sınırlılığı, danışanın yaşadığı duygusal veya varoluşsal deneyimlerin bütünüyle dışavurumunu imkânsız kılmaktadır. Danışman ise bu sınırlı anlatım üzerinden danışanın bilinç akışına ulaşmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla, deneyimlerin özüne erişim, dilsel temsiliyetin ötesinde bir sezgi, dikkat ve felsefi duyarlık gerektirmektedir. Fenomenolojik yöntem, danışmanın danışanla birlikte yalnızca yüzeysel olguları değil, bu olguların temelini oluşturan anlam yapılarını da sorgulamasını gerektirmektedir. Ancak günlük yaşamda karşılaşılan somut sorunlar ile fenomenolojik derinlik arasında doğrudan bağ kurmak, zaman zaman zorlayıcı olabilmektedir. Danışan, çoğu zaman ekonomik, sosyal ya da ilişkisel düzeyde yaşadığı somut sorunlara pratik çözümler beklemektedir. Bu durum danışmanın soyut felsefi sorgulamalarla bu sorunlar arasında köprü kurmasını güçleştirebilmektedir. Husserl'in fenomenolojik yöntemi, yalnızca tekil yaşantıların betimlenmesiyle sınırlı değildir aynı zamanda bu yaşantıların ardındaki özsel yapıları açığa çıkarmaya yöneliktir. Husserl'e göre, fenomenolojik araştırma yalnızca fenomenal görünümlere değil, bu görünümlerden türetilen özsel yasalara da yönelmelidir (Williams, 2021: 373) Bu bağlamda, fenomenolojinin bilimsel değeri, yalnızca bireysel betimlemelere değil, bilinç yapıları arasındaki evrensel ilişkilerin analizine de dayanmaktadır. Tekillik ile genellik, betimleme ile analiz, öznel olan ile nesnel olan arasında kurulan bu diyalektik, fenomenolojik düşünmenin temel hareketini oluşturmaktadır (Williams, 2021: 377). Fenomenolojik yöntemin felsefi danışmanlıkta etkili biçimde uygulanabilmesi hem danışmanın hem de danışanın derin bir felsefi duyarlılığa, eleştirel bilinç düzeyine ve önyargılardan arınmaya yönelik içsel motivasyona sahip olmasını gerekli kılmaktadır. Bu koşullar sağlandığında, fenomenolojik yaklaşım, felsefi danışmanlık pratiğini zenginleştiren ve bireyin yaşamına dair daha bütünlüklü bir anlam üretimine katkı sunan güçlü bir metodolojik araç haline gelebilecektir.

Çalışma sürecinde, felsefi danışmanlıkta hâkim olan yöntemlerin büyük ölçüde genel felsefi kabuller doğrultusunda şekillendiği, ancak bu yaklaşımların danışanın öznel yaşam dünyasıyla yeterince bütünleşemediği tespit edilmiştir. Bu durum, hem teorik tutarlılığa sahip hem de danışmanlık pratiğinde işlevsel olabilecek alternatif bir yöneme olan ihtiyacı ortaya koymuştur. Bu çerçevede çalışmanın temel iddiası, felsefi danışmanlık yöntemlerinin, bireyin somut yaşam deneyimlerini merkeze alarak anlam üretme süreçlerini destekleyen bir yapıda

olması gerektiğidir. Bu ihtiyaçtan hareketle geliştirilen intermissio kavramı, felsefi danışmanlık bağlamında teorik derinlik ile pratik uygulanabilirliği bütünleştirmeyi amaçlayan özgün bir yöntemsel katkı olarak sunulmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, Edmund Husserl'in fenomenolojik yöntemi temelinde felsefi danışmanlık uygulamalarının kuramsal dayanaklarını analiz etmiş ve bu çerçevede özgün bir yöntemsel yaklaşım olarak *Intermissio* modelini önermiştir. Husserl'in fenomenolojisinde merkezi bir yere sahip olan *epoché*, yani yargıdan geçici olarak feragat etme tutumu, yalnızca teorik bir epistemolojik duruş değil, aynı zamanda bireyin düşünsel yapısında radikal bir dönüşüm yaratma potansiyeline sahip pratik bir bilinç eylemidir. Felsefi danışmanlık bağlamında *epoché*, danışanın yerleşik varsayımlarından, kavramsal kör noktalarından ve gündelik yaşantısında sorgulanmaksızın kabul ettiği önyargılardan arınarak, kendi deneyim alanının özsel bileşenlerine yönelmesini mümkün kılan bir sorgulama zemini sunmaktadır. Bu bağlamda geliştirilen *Intermissio* yöntemi, *epoché*'nin bilinçsel ve yönelimsel boyutlarını danışmanlık ilişkisi içinde somutlaştırmaktadır. Danışanın düşünsel akışında bilinçli bir kesinti yaratarak, daha derinlikli bir içgörü ve anlam üretimi sürecini başlatmaktadır. Yöntem, yalnızca mevcut yaşantısal yapının betimlenmesiyle sınırlı kalmayıp, bu yapının yeniden inşasını da mümkün kılan fenomenolojik bir araç olarak işlev görmektedir. Ayrıca Husserl'in yönelimsellik kavramı doğrultusunda, bilincin her zaman bir şeye yönelmiş olduğu varsayımından hareketle, *Intermissio*, danışanın olumsuz yönelimlerinin, fark edilmeyen anlam sapmalarının ve çarpıtılmış bilinç içeriklerinin açığa çıkarılmasını sağlamaktadır. Böylece daha bilinçli, amaçlı ve olumlu yönelimlerin inşasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle *Intermissio*, felsefi danışmanlık sürecinde, düşünsel bir açıklık yaratmakla birlikte, bireyin etik ve varoluşsal düzeyde yeniden konumlanmasına da olanak tanıyan bütüncül bir bilinç pratiği olarak değerlendirilmiştir. *Intermissio* yöntemi, bireyin düşünsel akışı içerisinde bilinçli ve yönlendirilmiş bir kesinti yaratarak, danışanın varoluşsal sorunlara dair farkındalığını derinleştirmeyi ve bu doğrultuda daha anlam yüklü içgörüler geliştirmesini amaçlamaktadır. Bu yöntem, bireyin mevcut yaşantısal yapısını betimleyici bir analiz sürecine tabi tutmakla sınırlı kalmamaktadır. Bunun yanında bu yapının sorgulanarak yeniden yapılandırılmasına olanak tanıyan bir felsefi müdahale biçimi olarak işlev görmektedir. *Intermissio*, danışanın kendisini çevreleyen anlam çerçevelerini geçici olarak askıya almasına ve bu askıya alma sürecinde kendi deneyimlerine fenomenolojik bir dikkatle yönelmesine imkân sağlamaktadır. Böylece danışan hem yaşantısal verilerini hem de bu verilerin dayandığı örtük varsayımları sorgulayan bir bilinç tutumu geliştirerek, yaşamındaki temel varoluşsal sorulara yönelik daha sahici, özgün ve içsel yanıtlar üretebileceği bir sorgulama sürecine dâhil olmaktadır. Bu süreç, klasik terapötik

tekniklerden farklı olarak bireyin yalnızca iyileşmesini değil, aynı zamanda kendini düşünsel düzeyde yeniden inşa etmesini mümkün kılan bir felsefi açılım sunmaktadır.

Bu çalışmanın ortaya koyduğu bulgular, felsefi danışmanlığın, klasik psikolojik müdahale biçimlerinden temel bir yönüyle ayrıldığını göstermektedir. Yaşamın her alanında tüm insan kaybolduğu hissine kapılabilir. Sahip olunan her değer anlamsızlaşabilir. Ve birey yolunu kaybettiğini düşündüğü anda felsefi danışmanlık onun kendine dönemsini sağlayarak kendi benliğine açılan kapının anahtarını ona sunarak bilinç yapısıyla tanışmanı sağlar. Felsefi danışmanlık, bireyin duygusal ya da davranışsal sorunlarını ele alarak, onun bilinç yapısını kavramsal düzeyde açığa çıkarma, bu yapının ardındaki anlam kurgularını sorgulama ve dönüştürme kapasitesine dayanmaktadır. Bu çerçevede, Edmund Husserl'in transandantal fenomenolojisi, salt bir bilgi üretme yöntemi olmanın ötesine geçerek, bireyin kendi anlam dünyasına yönelmesini, varoluşsal sorularla yüzleşmesini ve öznel gerçekliğini yeniden yapılandırmasını mümkün kılan terapötik bir imkân olarak yeniden yorumlanmıştır.

Çalışma kapsamında geliştirilen yöntem, danışmanlık sürecine katılan bireyin bilişsel süreçlerinde, etik yönelimi, değer sistemi ve varoluşsal konumlanışı bağlamında da derinlemesine bir dönüşüm yaşamasına olanak sunmaktadır. Bu dönüşüm, bireyin kendisiyle, dünyayla ve başkalarıyla kurduğu ilişkilerin daha bilinçli, sahici ve sorumluluk içeren bir düzlemde yeniden yapılandırılmasına zemin hazırlamaktadır. Bu doğrultuda geliştirilen Intermissio yöntemi, teorik düzlemde fenomenolojik yöntemin felsefi danışmanlık bağlamında uygulanabilirliğini ortaya koyarak, pratik düzeyde bireyin düşünsel ve varoluşsal dönüşümüne katkı sağlayabilecek özgün ve yapılandırılmış bir model önermektedir. Bu yöntemin özgünlüğü ve gücü, bireyin öznelliğini edilgin bir betimleme nesnesi olarak, aktif bir şekilde sorgulayan, anlam inşa eden ve dönüşüm kapasitesine sahip bir bilinç varlığı olarak ele alıyor olmasında yatmaktadır. Intermissio, danışan bireyin yerleşik varsayımlarını askıya almasını, bu sayede hem kendisiyle hem de yaşamla kurduğu ilişkiyi yeniden sorgulamasını mümkün kılmaktadır. Böylece fenomenolojik bir tutum aracılığıyla özgün iç görülerin gelişimine zemin hazırlamaktadır.

Sonuç olarak, bu tez, hem felsefi danışmanlık alanına özgün bir yöntem kazandırmayı hem de Edmund Husserl'in fenomenolojik yaklaşımının, birey merkezli danışmanlık süreçlerinde nasıl etkili ve işlevsel bir biçimde kullanılabileceğini göstermeyi amaçlamıştır. Türkiye'de henüz kurumsallaşma aşamasında olan felsefi danışmanlık uygulamaları açısından, bu çalışmanın iki temel katkısı olduğu düşünülmektedir: Birincisi, felsefi danışmanlığın kuramsal temellerine yönelik derinlikli bir kavramsal analiz sunması; ikincisi ise uygulamada kullanılabilecek somut, sistematik ve yapılandırılmış bir yöntem modeli geliştirmesidir. Felsefi

danışmanlık, bireyin yaşamındaki temel anlam sorularına yönelmesini teşvik ederek, insanın kendini ve dünyayı anlama çabasına felsefi derinlik kazandırmaktadır. Bu bağlamda, felsefi danışmanlığın yalnızca bir düşünsel etkinlik olmanın ötesinde, insanın varoluşsal yönelimlerini şekillendiren etik ve anlam arayışlarına eşlik eden bir yaşam pratiği haline gelme potansiyeli taşıdığı ileri sürülebilir. Söz konusu potansiyel, Husserl'in fenomenolojisinin sunduğu kavramsal olanaklarla daha tutarlı, sistematik ve uygulanabilir bir zemine oturtulabilir.

Bu çalışma, felsefenin bireyin içsel yaşantıları üzerindeki etkisini yalnızca kuramsal düzeyde değil, aynı zamanda uygulayıcı deneyimlerin ışığında ele alarak felsefi danışmanlık alanına teorik ve yöntemsel bir katkı sunma çabasını taşımıştır. Geliştirilen yaklaşımın, felsefi danışmanlık süreçlerinde belirli bağlamlarda anlamlı bir imkân sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu yöntemin ilerleyen yıllarda ilgili alandaki uygulamalarda karşılık bulması, felsefi danışmanlığın kurumsallaşma sürecine katkı sunması ve gelecekte yapılacak araştırmalarda derinlemesine incelenmesi beklenilmektedir.

KAYNAKÇA

- akademiFR. (2022, 10 21). *Nedir şu fenomenoloji?* 01 31, 2024 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=s9Zrg6vRcx8&t=379s> adresinden alındı
- Anderson, B. (2007). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökeni ve Yayılması*. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Apaydın , H., Özdemir , Ş. ve Zoroğlu Ünal, A. (2017). “İntihar Girişiminde Bulunan Bireylerde Bazı Değişkenlerle İntihar Girişimi İlişkisi”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (6): 7-46.
- Arikan, G., Kumru, A., Korkut, B. ve İlhan, A. O. (2019). “Examining Toddlers’ Problem Behaviors: The Role of SES, Parenting Stress, Perceived Support and Negative Intentionality”. *Journal of Child and Family Studies*, 28: 3467-3478.
- Aristoteles. (2012). *Nikomakhos’a Etik*. (Çev. S. Babür), Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- Arslan, A. (2010). *İlk Çağ Felsefe Tarihi 4*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Arsu, M. T. (2020). “Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme”. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1): 153-182.
- Atalay, H. (1999). *İngilizce- Türkçe Sözlük*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ateşoğlu, G. (hızl.). (2020). *Varoluşçuluk, Fenomenoloji, Ontoloji*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Aydın, H. (2025). “Erken Dönem Yunan Felsefesinde Proto- Kuşkucu Argümanlar ve Eleştirisi”. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 40(40): 393-426.
- Aytaç, Ö. ve Kurttaş, M. (2015). “Sağlık– Hastalığın Toplumsal Kökenleri ve Sağlık Sosyolojisi”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1): 231-250.
- Bacon, L. F. (1902). *Novum Organum*. P. F. Collier & Son, New York.
- Bacon, F. (1620). *Novum Organum*. London: Longman and Co.
- Baggini, J. ve Macaro, A. (2014). *Psikolog ve Filozof*. Pegasus Yayınları, İstanbul.
- Balaban, O. (2022). Epoché: Meaning, Object, and Existence in Husserl’s Phenomenology. A.- T. Tymieniecka içinde, *Phenomenology World-Wide, Foundations-Expanding Dynamics-Life-Engagements, A Guide for Research and Study* (s. 103-114). Springer-Science+Business Media.
- Baumann, T. (2004). Defining Ethnicity. *The SAA Archaeological Record*, 4(4), 12-14.
- Baloğlu, B. (2011). “Hipotez ve Varsayım Birbirlerinin Yerine Kullanılabilir Mi?”. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 32: 125-129.

- Beaney, M. (ed.). (2007). *The Analytic Turn in Early Twentieth Century Philosophy*. New York: Taylor & Francis, New York.
- Begby, E. (2013). "The epistemology of prejudice". <https://philarchive.org/archive/BEGTEO-4> (erişim tarihi: 26.10.2024)
- Biemel, W. (1973). *Die Idee der Phänomenologie: Fünf Vorlesungen*. Springer, Netherlands.
- Bilek, H. (2025). *Edmund Husserl Fenomenolojisiinde Transandantal Bilinç*. Doktora Tezi, Kayseri.
- Boccaccini, F. (2015). "Brentano or Husserl? Intentionality, Consciousness, and Self-Consciousness in Contemporary Phenomenology of Mind". *Archivio di Filosofia*, 83(3): 189-202.
- Bochenski, J. M. (1997). *Çağdaş Avrupa Felsefesi*. (Çev. S. R. Kırkoğlu), Kabala Yayınevi, İstanbul.
- Brenifier, O. (2020). *Philosophical Consultation*. Bağımsız Yayımcı, Fransa.
- Brentano, F. (1924). *Psychologie vom empirischen Standpunkt*. Felix Meiner Verlag, Hamburg.
- Brentano, F. (1974). *Wahrheit und Evidenz: Erkenntnistheoretische Abhandlungen und Briefe*. Felix Meiner Verlag, Hamburg.
- Brentano, F. (1995). *Descriptive Psychology*. Routledge, London.
- Brentano, F. (1995). *Psychology from an Empirical Standpoint*. (Çev. A. Rancurello, D. Terrell ve L. L. McAlister), Routledge, New York.
- Brubaker, R. (2002). Ethnicity without groups. *European Journal of Sociology*, 43(2), 163-189
- Bruzina, R. (2004). *Edmund Husserl & Eugen Fink: Beginnings and Ends in Phenomenology*. Yale University Press, London.
- Byrd, J. (2023). "The Practical Price of Pyrrhonism". *Philosophies*, 8(6): 1–13.
- Caprara, G. V. (2009, September). Positive orientation: Turning potentials into optimal functioning. *The European Health Psychologist*, 11, 46-48.
- Caprara, G., Alessandri, G., Trommsdorf, G., Heikamp, T., Yamaguchi, S., & Suzuki, F. (2021). Positive Orientation Across Three Cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43(1), 77-83.
- Cevizci, A. (2012). *Felsefe Tarihi*. Say Yayınları, İstanbul.
- Christensen, C. B. (2008). *Self and World: From Analytic Philosophy to Phenomenology*. Walter de Gruyter, New York.
- Cibotaru, V. (2020). "The Meaning of the Transcendental in the Philosophies of Kant and Husserl". D. Gruyter, I. Apostolescu ve C. Serban (Ed.), *Husserl, Kant and Transcendental Phenomenology*. CPI books GmbH, Berlin, 327–358.

- Cohen, E. D. (2013). "Logic- Based Therapy and Its Virtues". E. Cohen ve S. Zinaich (Ed.), *Philosophy, Counseling, and Psychotherapy*. Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 112–124.
- Cohen, E. D. (2013). *Theory and Practice of Logic-Based Therapy: Integrating Critical Thinking and Philosophy into Psychotherapy*. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle.
- Contreras, A. R. (2022). "Husserl, Intentionality and Mathematics: Geometry and Category Theory". L. Boi ve Carlos Lobo (Ed.), *When Form Becomes Substance: Power of Gestures, Diagrammatical Intuition and Phenomenology of Space* (s. 327–358). Birkhäuser.
- Corey, G. (2017). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy*. Cengage Learning, London.
- Çağlıyan, Ç. E. (2018). "Ortak Bir Anlam Zemini Kurmaya Yönelik Bir Çaba Olarak Edmund Husserl'in Fenomenolojik Yöntemi". *Kaygı*, 31: 279–298.
- Çankı, M. N. (2021). *Büyük Felsefe Lügati*. İz Yayıncılık, İstanbul.
- Çıkrıkçı, Ö. ve Gençdoğan, B. (2016). "İyi Oluş Fenomeninin Bilişsel Boyutunun Yapılandırılması: Olumlu Yönelimler Modeli". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(20): 1435–1450.
- Çivril, G. (2018). *Edmund Husserl'in Fenomenolojisi: Saf Bilince Doğru Kartezyen Bir Transandantal Dönüş*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çüçen, A. (2005). *Bilgi Felsefesi*. Asa Kİtapevi Yayıncılık, Bursa.
- Dâlcu, A. (2022). The relationship between philosophical and psychological counsellig: where do we stand? *Interdisciplinary Research in Counseling, Ethics and Philosophy*, 2(6), 27-52.
- Dafermos, M. (2014). "Reductionism". T. Teo (Ed.). *Eleştirel Psikoloji Ansiklopedisi*. Springer-Verlag, New York, 1651-1653.
- Davidsen, A. S. (2013). "Phenomenological Approaches in Psychology and Health Sciences". *Taylor and Francis Open Select*, 10(3): 318–339.
- Delacampagne, C. (2014). *20. Yüzyıl Felsefe Tarihi*. (Çev. D. Çetinkasap), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Demir, A. B. ve Hoşgör, K. (2021). "Edmund Husserl'in Antipsikolojizmi". *MSKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1): 140-159.
- Descartes. (2020). *Felsefenin İlkeleri*. (Çev. M. Akın), Say Yayınları, İstanbul.

- Descartes. (2023). *Meditasyonlar*. Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- Dönmez, S. (2025). Yalçın Koç ve Filozofluk Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz İlahiyat Dergisi*(1), 39-52.
- Drummond, J. J. (2007). *Historical Dictionary of Husserl's Philosophy*. Scarecrow Press, Maryland.
- Empiricus. (2022). *Kuşkuculuk*. (Çev. M. K. Sütçüoğlu), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Esen: (2015). *Edmund Husserl'in Fenomenolojisi ve Batı Krizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Esenyel, M. Z. (2016). *Fenomenolojide Beden Problemi: Husserl, Sartre ve Merleau-Ponty*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Eyim, A. (2006). "Husserl'in Felsefesinde Doğal Tavrın Gerekliliği: Fenomenolojik İndirgeme ve Özel Dil Üzerine Tartışma". *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat fakültesi Felsefe Dergisi*, (7): 31-39.
- Fabris, A. (2015). "La Filosofia e la Cura di sé". R. Manciocchi, P. F. Pieri, ve A. Ruberto (Ed.). *Le Figure Della Cura: Pratiche Psicoterapeutiche e Pratiche Filosofiche*. Moretti & Vitali, İtalya.
- Fearon, J. D., & Laitin, D. D. (2000). Violence and the Social Construction of Ethnic Identity. *International Organization*, 54(4), 845-877.
- Fırıncıoğulları: (2016). "Sosyal Bilimler ve Hermeneutik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme". *Sosyoloji Dergisi*, (33): 37-48 .
- Filiz, Ş. (2018). *Felsefi Sağaltım*. Pales Yayınları, İstanbul.
- Fleur, D., Bos, W., & van den Bos, W. (2021). Metacognition: ideas and insights from neuro- and educational sciences. *npj Science of Learning*, 6 (13). doi:<https://doi.org/10.1038/s41539-021-00089-5>
- Frege, G. (1893). *Grundgesetze der Arithmetik. Begriffsschriftlich Abgeleitet*. Verlag von Hermann Pohle, Jena.
- Frege, G. (2008). *Aritmetiğin Temelleri*. (Çev. H. B. Gözkan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Frege, G. (ed.). (1979). *Posthumous Writings*. Wiley-Blackwell, Oxford.
- Geomolean, I. A. (2024). "Intentionality and Autonomy in Husserl's Phenomenology: A Comprehensive Analysis of Conscious Decisions and the Transcendental Ego". *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Philosophia*, 69(1): 51-67.
- Gómez-Rodríguez, F. I. (2020). *Edmund Husserl's Transcendental Reduction. The Method of the Beginning and the Problem of the Diverse Paths*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Leuven.

- Gödelek, K. (2006). “Kesin Bir Bilim Olarak Felsefenin Kartezyen Dayanakları”. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (2): 17-28.
- Grmek, M. D. (1996). “Enciclopedia delle scienze sociali”. [https://www.treccani.it/enciclopedia/malattia-e-salute_\(Enciclopedia-della-Scienza-e-della-Tecnica\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/malattia-e-salute_(Enciclopedia-della-Scienza-e-della-Tecnica)/) (erişim tarihi: 23.12.2024).
- Gustafson, J. P. (2005). *Very Brief Psychotherapy*. Routledge Taylor & Francis Group, New York.
- Hacker, P. (2007). “Analytic Philosophy Beyond the Linguistic Turn and Back Again”. M. Beaney (Ed.). *The Analytic Turn*. Taylor & Francis, New York, 125-141.
- Hadot, P. (2011). *Yaşam İçin Felsefe*. (Çev. K. Kahveci), Pinahn Yayıncılık, İstanbul.
- Hammond, M., Howarth, J. ve Keat, R. (1991). *Understanding Phenomenology*. Blackwell, Oxford.
- Hale, H. E. (2004). Explaining Ethnicity. *Comparative Political Studies*, 37(4), 458-485.
- Hill, C. O. (1991). *Word and Object in Husserl, Frege and Russel*. Ohio University Press, Ohio.
- Honderich, T. (1995). *The Oxford Companion to Philosophy*. Oxford University Press, New York.
- Hume, D. (2017). *İnsanın Anlama Yetsi Üzerine Bir Soruşturma*. (Çev. F. B. Aydar), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Husserl, E. (1954). *Husserliana: Die Krisis Der Europäischen Wissenschaften Und Die Transzendente Phanomenologie*. Martinus Nijhoff, Netherlands
- Husserl, E. (1960). *Cartesian Meditations*. (Çev. D. Cairns), Martinus Nijhoff Publishers, London.
- Husserl, E. (1973). *The Idea of Phenomenology*. (Çev. W. P. Alston ve G. Nakhtnikian), The Hague Martinus Nijhoff Publishers, Hague.
- Husserl, E. (1977). *Phenomenological Psychology*. (Çev. J. Scanlon), Martinus Nijhoff Publishers, London.
- Husserl, E. (1983). *Ideas I. General Introduction to a Pure Phenomenology*. (Çev. F. Kersten). Martinus Nijhoff Publishers, Boston.
- Husserl, E. (1995). *Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe*. (Çev. T. Mengüşoğlu), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Husserl, E. (1998). *The Paris Lectures*. Kluwer Academic Publishers, London
- Husserl, E. (2001). *Analyses Concerning Passive and Active Synthesis: Lectures on Transcendental Logic*. (Çev. A. J. Steinbock), Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.
- Husserl, E. (2001). *Logical Investigation*. (Çev. J.N.Findlay), Routledge, New York.

- Husserl, E. (2012). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*. (Çev. H. Tepe), Bilgesu Yayınları, Ankara.
- Husserl, E. (2014). *Ideas I*. (Çev. D. Dahlstrom), Hackett Publishing Company, USA.
- Husserl, E. (2014). *Kesin Bir Bilim Olarak Felsefe*. (Çev. A. Kaygı) Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.
- Intermissio Latince - Türkçe*. (2024). 06 12, 2025 tarihinde Goong: https://goong.com/tr/latin/intermissi%C5%8D_latince_t%C3%BCrk%C3%A7e/ adresinden alındı
- Janoff- Bulman, R. ve Yopyk, D. (2004). “Random Outcomes and Valued Commitments: Existential Dilemmas and the Paradox of Meaning”. J. G. Koole ve T. Pyszczynski (Ed.). *Handbook of Experimental Existential Psychology*. The Guilford Press, New York, 122–138.
- Joardar, T. (2023). “A Conceptual Analysis on Transcendental Idealism: Kant and Husserl”. *International Journal of Humanities & Social Science Studies*, 9(2): 120-125.
- Joylal, N. (2017). “Propagation of Caste Prejudices Trough Languages”. *Journal of Research in Humanities and Social Science*, 5(10): 62-64.
- Kant, I. (1993). *Arı Usun Eleştirisi*. (Çev. A. Yardımlı), İdea Yayınları, İstanbul.
- Kant, I. (1999). *Pratik Aklın Eleştirisi*. (Çev. İ. Kuçuradi, Ü. Gökberk ve F. Akatlı), Türkiye Felsefe Kurumu, İstanbul.
- Kant, I. (2016). *Prolegomena to Any Future Metaphysics*. (Çev. P. Carus), Kevin C., Lombardi.
- Kant, I. (1998). *Critique of Pure Reason*. (Çev. P. Guyer ve A. Wood), Cambridge University Press, Cambridge.
- Karacoşkun, M. D. (2005). “Kur’an Bağlamında Olumsuz Davranışlara Psikolojik Yaklaşımlar”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1): 87-100.
- Kenny, A. (2018). *Modern Dünyada Felsefe*. (Çev. B. Doğan). Küre Yayınları, İstanbul.
- Koç, Y. (2008). *Theologia'nın Esasları*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Koç, Y. (2014). *Anadolu Mayası*. Ankara: Cedit Neşriyat
- Khan, N. T. (2025). “Logic in Philosophy”. *Journal of Bio Innovation*, 14(3): 542-545.
- Kockelmans, J. J. (ed.). (1967). *Phenomenology, The Philosophy of Edmund Husserl and Its Interpretation*. A Doubleday Anchor Original Press, New York.
- Kosowski, L. (2010). *Noema and Thinkability*. Ontos Verlag, Frankfurt.
- Köksal, G. (2021). *Eskiçağda ve Foucault'da Varoluş Estetiği Açısından Kendilik Pratikleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köroğlu, E. (2019). *Felsefe ve Psikoterapi*. Boylam Psikiyatri Yayınları, Boylam.

- Lago, A. D. (2007). *Il Business Del Pensiero: La Consulenza Filosofica Tra Cura Di Sé e Terapia Degli Altri*. Manifestolibri, Roma
- Lahav, R. (2013). "Philosophical Counseling and Self-Transformation". E. Cohen (Ed.). *Philosophy, Counseling, and Psychotherapy*, Cambridge Scholarly Press, Cambridge, 1-21.
- LeBon, T. (2001). *Wise Therapy: Philosophy for Counsellors*. SAGE Publications Ltd., Londra.
- Lewis, M. ve Staehler, T. (2020). *Fenomenoloji*. (Çev. M. Demirhan , M. B. Gürsoy, O. B. Kaplan, M. Türkan ve N. Şahankaya), Fol kitap, Ankara.
- Locke, J. (2004). *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*. Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Louchakova-Schwartz, O. (2023). "The Metaphysical Magnificence of Reduction: The Pure Ego and Its Substrate According to Phenomenology and Vedanta". *Religions*, 14(949): 1-17.
- Louw, D. J. ve Fourie, D. P. (2011). "Towards a Definition of Philosophical Counselling in South Africa". *South African Journal of Psychology*, 41(1): 101-112.
- Löwenstein, D. (2020). "Gesetze des Denkens? Von Husserls und Freges Psychologismus-Kritik zu Einem Transzendentalen Kern der Logik". *Zeitschrift für Philosophische Forschung*, 74(4): 514-531.
- Luft, S. (2005). "Husserl's Concept of the 'Transcendental Person': Another Look at the Husserl-Heidegger Relationship". *International Journal of Philosophical Studies*, 13(2): 141-177.
- Lyotard, J. F. (2007). *Fenomenoloji*. (Çev. İ. Birkan), Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Mabaquiao, N. J. (2005). "Husserl's Theory of Intentionality". *Philosophia: An International Journal of Philosophy*, 1(34), 24-49.
- Mackay, M., & Schnipke, B. (2023). Existential Issues in Psychotherapy. *Innov Clin Neurosci*, 1(3), 72-75.
- Marinoff, L. (2004). *Felsefe Terapisi*. (Çev. E. Sökmen), Gendaş Kültür Yayınlar, İstanbul
- Marinoff, L. (2007). *Felsefe Hayatınızı Nasıl Değiştirir?*. Pegasus Yayınları, İstanbul.
- Mendelsohn, R. L. (2005). *The Philosophy of Gottlob Frege*. Cambridge University Press, New York.
- Mengüşoğlu, T. (2020). *Fenomenoloji ve Nicolai Hartmann*. Doğubatı Yayınları, Ankara.
- Merriam-Webster. (t.y.). "Dictionary".
<https://www.merriam-webster.com/dictionary/blind%20spot> (erişim tarihi: 1.11.2024).
- Mittelstraß, J. (1982). *Wissenschaft als Lebensform*. Suhrkamp, Berlin.

- Miciuk, Ł., Jankowski, T., Laskowska, A., & Oleś, P. (2016). Positive Orientation and the Five-Factor Model. *Polish Psychological Bulletin*, 47(1), 141-148. doi:10.1515/ppb-2016-0016.
- Moran, D. (2005). *Edmund Husserl Founder of Phenomenology*. Polity Press, Cambridge.
- Moran, D. (2013). "Intentionality: Some Lessons from the History of the Problem from Brentano to the Present". *International Journal of Philosophical Studies*, 21(3): 317–358.
- Morrison, J. C. (1970). "Husserl and Brentano on Intentionality". *Philosophy and Phenomenological Research*, 31(1): 27-46.
- Nonon, T. (2005). "Consciousness in phenomenology". <https://www.encyclopedia.com/humanities/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/consciousness-phenomenology#:~:text=For%20Edmund%20Husserl%2C%20the%20two,is%20directed%20to%20some%20object.> (erişim tarihi: 04.07.2024).
- Nonon, T. J. (2008). "Some Differences Between Kant's and Husserl's Conceptions of Transcendental Philosophy". *Continental Philosophy Review*, 41: 427-439.
- Ninnes, L. E. (1978). *Husserl and Phenomenology*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. The University of Edinburgh, Edinburgh.
- Norcross, J. ve Lambert, M. (2018). "Psychotherapy Relationships That Work III". *Psychotherapy*, 55(4): 303–315.
- Ogbozo, C. N. (2008). "Edmund Husserl's Transcendental Subjectivity in the Light of Interactive Phenomenology". *An International Journal of Philosophy and African Studies*, (5): 103-134.
- Orbik, Z. (2024). "Husserl's Concept of Transcendental Consciousness and the Problem of AI Consciousness". *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 23(1): 1151–1170.
- Oruççiftçi, C. (2021). *Spinoza'da Felsefi Sağaltımın İmkanları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Ökten, Ü. (2005). "Fenomenoloji ve Edmund Husserl'de Apaçıklık (Evidenz) Problemi". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 45(1): 27-55.
- Öztürk, E. ve Ayhan, H. (2012). "Psikoterapinin Temel İlkeleri ve Temel Bileşenleri". *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 1(6): 136-158.
- Padin, R. (2013). "Defining Philosophical Counseling". E. D. Cohen ve S. Zinaich (Ed.), *Philosophy, Counseling, and Psychotherapy*. Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 16-33.

- Pavis, P. (1998). *Dictionary of the Theatre: Terms, Concepts, and Analysis*. (C. Shantz, Çev.) Toronto and Buffalo: University of Toronto Press.
- Pehlivan, E. (2017). “Kant'ın Eleştiri Öncesi Eserlerinde Sınır Kavramı”. *Felsefe Arkivi*, 2(47): (Pavis, 1998)43-67.
- Pinborg, J. (1982). *The Cambridge History of Later Medieval Philosophy*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Platon. (2013). *Diyaloglar*. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Ponty, M. (2016). *Algının Fenomenolojisi*. İthaki Yayınları, İstanbul.
- Popa, D., & Reynolds, I. (2021, May). Critical Phenomenology and Phenomenological Critique. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Philosophia*, 66(1), 7-20.
- Prajapati, S., Yamada, K., & Unehara, M. (2014). Self-Initiated Intermission: A Better Way of Handling Interrupting Events. *The Fourth International Conference on Ambient Computing, Applications, Services and Technologies*, 20-26. 07 17, 2025 tarihinde file:///C:/Users/lenovo/Downloads/Self_Initiated_Intermission_A_Better_Way.pdf adresinden alındı
- Preston, A. (2016). *Analitik Felsefe: Bir Yanılsamanın Tarihi*. (Çev. M. Mete) İdea Yayınları, İstanbul.
- Pronin, E., Y. Lin, D. ve Ross, L. (2002). “The Bias Blind Spot: Perceptions of Bias in Self Versus Others”. *Society for Personality and Social Psychology*, 28(3): 369-381.
- Raabe, P. (2013). *Philosophy's Role in Counseling and Psychotherapy*. Jason Aronson, United Kingdom.
- Raabe, P. B. (2002). *Issues in Philosophical Counseling*. Praeger Publishers, United States of America.
- Rassi, F., ve Shahab, Z. (2015). “Husserl's Phenomenology and two terms of Noema and Noesis”. *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, (53): 29-34.
- Ricoeur, P. (1950). *Idées Directrices Pour une Phénoménologie*. Éditions Gallimard, Paris.
- Ruschmann, E. (2004). “Philosophie und Beratung”. F. E. F. Nestmann (Ed.). *The Handbook of Counselling*. Innsbruck, Avusturya.
- Safran, J. O. (2014). *Psikanaliz ve Psikanalitik Terapiler*. Okyanus Yayınları, İstanbul.
- Serin, F. N. (2017). “David Hume’un “İntihar Üzerine” ve “Ruhun Ölümsüzlüğü Üzerine” Denemeleri”. *Mavi Atlas*, 5(2): 302-321.
- Serpil, H. ve Karaca , D. (2023). “Kierkegaard’ın Varoluş Evreleri ve Metaverse: Dijital Dünyada ‘HomoVirtualis’in İçsel Arayışı”. *Felsefe Arşivi*, 1-10.

- Silva, V. ve Feijoo, A. (2023). "Clinical Assessment Of Suicidal Behavior: From Binswanger To Nowaday's Daseinsanalysis". *Psicologia em Estudo*, (28): 1-13.
- Smith, D. W. ve McIntyre, R. (1944). *Husserl and Intentionality*. D. Reidel Publishing Company, Dordrecht.
- Smith, A. D. (2000). *The Nation in History: Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism*. Cambridge: Polity Press
- Solomon, R. C. (2023). *Akılcılıktan Varoluşçuluğa*. (Çev. R. Kuldaşlı), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Sommers, J. ve Sommers, R. (2004). *Counseling and Psychotherapy Theories in Context and Practice: Skills, Strategies, and Techniques*. Wiley, Oxford.
- Sözer, Ö. (1976). *Edmund Husserl Fenomenolojisi ve Nesnelerin Varlığı*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Stinson, J. (2024). "Ipsos global health service report 2024". <https://www.ipsos.com/en/ipsos-health-service-report> (erişim tarihi: 10.11.2024).
- Stefano, J. D. (2011). Intermission: Interstitial moments in creative and cruel practice. *Journal of Architecture and Related Arts*, 84-91.
- Strobach, N. (2019). *Einführung in die Logik*. Wbg Academic, Hemsbach.
- Šulavikova, B. (2015). "Dialogical and Critical Nature of Philosophical Counselling". *Human Affairs*, 24(4): 471-485.
- Şan, E. (2022). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi (Cilt 2)*. TÜBİTAK Bilim Yayınları, İstanbul.
- Tarchała, A. (2024). "Philosophical Counseling as a Form of Supporting Human Resilience". *Studia Paedagogica Ignatiana*, 27(1): 81-94.
- Tarhan, D. E. (2014). *Franz Brentano ve Edmund Husserl'de Psikolojizm Sorunu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tassone, B. G. (2017). "The Relevance of Husserl's Phenomenological Exploration of Interiority to Contemporary Epistemology". *Palgrave Communications*, 3(1): 1-11.
- Taşdelen, V. (2013). "Varoluşun Anlam Sorunu". *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 9(36): 131-144.
- Taşkın, F. (2021). "Husserl'in Temel Kavramları". *Dört Öge*, (19): 151-168.
- Topakkaya, A. (2009). "E. Husserl'de Noema ve Noesis Kavramları". *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* (7): 121-136.
- Tuominen, M. (2007). *Apprehension and Argument: Ancient Theories of Starting Points for Knowledge*. Springer Publish, Dordrecht.

- Türker, H. (2011). “Husserl’de Psikolojizm Eleştirisi”. *Kaygı Dergisi* (16): 75-93.
- Trudu, M. (2024, May-June). Epochéas the Breakthrough of the Natural Attitude. *Philosophy Study*, 14(3), 138-144. doi: 10.17265/2159-5313/2024.03.005
- Uygun, B. (2021). “Transandantal Felsefe'de 'Ben'in Kuruluşu ve Bilginin İmkânı Problemi”. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2): 1-18.
- Uygur, N. (1998). *Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu*. YKY, İstanbul.
- Valenstein, E. S. (1998). *Blaming the Brain: The Truth about Drugs and Mental Health*. The Free Press, New York.
- Varga, P. A. (2008). “Brentano's Influence on Husserl's Early Notion of Intentionality. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai*”. *Philosophia*, 3(1): 29-48.
- van den Berghe, P. L. (1978). Race and ethnicity: A sociobiological perspective. *Ethnic and Racial Studies*, 1(4), 401-411.
- Wahler, H. (2013). *Philosophische Lebensberatung*. Tectum Verlag, Marburg.
- Wampold, B. Ve Imel, Z. (2015). *The Great Psychotherapy Debate*. Routledge, New York.
- Williams, H. (2021). “The Meaning of "Phenomenology":Qualitative and Philosophical Phenomenological Research Method”. *The Qualitative Report*, 26(2): 366-385.
- Vincini, S. (2021). The Epistemological Contribution of the Transcendental. *Husserl Studies*, 37, 39–66. doi:https://doi.org/10.1007/s10743-020-09265-8
- Zahavı, D. (2014). “Yönelimsellik ve Bilinç”. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (22): 167-182.
- Zahavi, D. (2019). *Fenomenoloji, İlk Temeller*. (Çev. S. Bayazit), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Ceylan AKCAN
EĞİTİM DURUMU	
Lisans	Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe (2011-2015)
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Bölümü (2019-2021)
Tez Konusu	Spinoza’da Felsefi Sağaltım’ın İmkânı
Doktora	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Bölümü (2021-2025)
Tez Konusu	Edmund Husserl’in Fenomenolojik Yönteminde Felsefi Sağaltım’ın (Danışmanlığın) İmkânı
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
2015-2019	Fizyon Rehabilitasyon Merkezi, Rehber Öğretmen (Şanlıurfa)
YAYINLAR	
Makaleler -Epoche Yöntemi ile Felsefi Danışmanlık/Sağaltım, Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2025 Bildiriler 14. TÜFÖB Lisans Öğrencileri Kongresi Sunulan Bildiri: “J.J. Rousseau’da İnsan ve Yabancılaşma” Mayıs 2014, Ankara/TÜRKİYE -II. Uluslararası Dil Düşünce ve Din Bilimleri Sempozyumu Sunulan Bilgi: “Felsefi Sağaltım ve Psikoterapi Arasındaki İlişki” 24-26 Eylül 2020 Mardin/ TÜRKİYE -6th Asia Pasific International Modern Sciences Congress, “The Place and Importance of the Concept of “Addiction” in Philosophy” December 15-16 2021, Delhi/INDIA -6th International New York Conference On Evolving Trends İn Interdisciplinary Research & Practices, “Philosophy Foundations of Life Practice in Stoacians” 3-5 April 2022, Manhattan, New York/ USD Kitap bölümü Husserl’in Psikolojizm Eleştirisi Bağlamında Felsefi Danışmanlık Ve Psikoloji, Felsefi Danışmanlık- Felsefi Sağaltım Konusunda Yazılmış Tezlerin Sistematik Derlemesi: 2008 – 2023 Kitap Spinoza’da Felsefi Sağaltımın İmkânı	
Sertifikalar/ Katıldığı Seminerler	

- Philosophical Counselling Course, By Oscar Brenifier (2022), France
- Deep Philosophy, By Ran Lahav (2024), New York, USD
- Rehberlik Sertifikası (2016) Erzurum/Türkiye
- Rehabilitasyon Merkezinde Psikolog Olmak(2018) İstanbul/Türkiye
- Engelli Anne-Engelli Çocuk Sempozyumu (2021) Bartın/ Türkiye